JOAKIM RUIST

GLOBAL MIGRATION

ORSAKER OCH KONSEKVENSER

SNS FÖRLAG

GLOBAL MIGRATION

JOAKIM RUIST

GLOBAL MIGRATION

ORSAKER OCH KONSEKVENSER

SNS FÖRLAG

SNS Förlag
Box 5629
114 86 Stockholm
Telefon: 08-507 025 00
www.sns.se

SNS – Studieförbundet Näringsliv och Samhälle är en oberoende ideell förening som genom forskning, möten och utbildning bidrar till att ledande beslutsfattare i näringsliv, politik och offentlig förvaltning kan fatta välgrundade beslut baserade på vetenskap och saklig analys. 280 ledande företag, myndigheter och organisationer är medlemmar i SNS.

Global migration – orsaker och konsekvenser
Joakim Ruist

© 2019 Författaren och SNS Förlag
Grafisk form: Patrik Sundström

ISBN 978-91-88637-19-2

INNEHÅLL

Utgivarens förord 7

KAPITEL 1 **VAD OCH VARFÖR? 9**

2 **180 ÅR AV MIGRATION 16**
Bakgrund och migration före 1840 17
1840–1930: Migration till Amerika 19
1930 – idag: Först lägre, sedan åter ökande migration 27
Migration och migranter i världen idag 48
Slutord: Migrationens betydelse 50

3 **VEM MIGRERAR? 52**
Hur välinformerat är migrationsbeslutet? 53
Vilka har mest att vinna på att migrera? 55
Vilka blir kvar i mottagarlandet? 75
Slutord 76

4 **MIGRANTERS INKOMSTER I MOTTAGARLÄNDER 78**
Variation mellan ursprungs- och mottagarländer 78
Inkomstutveckling över tid 86
Flyktingar 91
Ättlingar till migranter 95
Slutord 101

5 **EKONOMISKA KONSEKVENSER I MOTTAGARLÄNDER 103**
Konsekvenser för arbetsmarknaden 105
Konsekvenser för offentliga finanser 122

6 **KONSEKVENSER FÖR SOCIAL SAMMANHÅLLNING 133**
Ekonomisk ojämlikhet 135
Etnisk mångfald 141
Social sammanhållning 150
Attityder till invandring 156
Slutord 165

7 KONSEKVENSER FÖR FATTIGARE UTVANDRINGSLÄNDER 167
Remitteringar 169
Kompetensflykt (*brain drain*)? 180
Slutord 185

8 FRAMTIDENS MIGRATION 186
Migrationens drivkrafter 188
Hur effektivt kan migrationen kontrolleras? 193
Den globala talangjakten 197
Slutord – på riktigt 201

Noter 205
Referenser 216

UTGIVARENS FÖRORD

MIGRATION ÄR EN fråga som ofta väcker känslor och debatt. Syftet med den här boken är att bidra till ökad kunskap om vad som skapar migration och vilka konsekvenserna blir.

I fokus står den migration som sker från fattigare länder till västvärlden. Huvudsakligen är det konsekvenserna i mottagarländerna som analyseras, men i ett kapitel behandlas några viktiga frågor för utvandringsländerna.

SNS startade 2017 forskningsprojektet »Lärdomar om integration«. För att komplettera det projektet med en bredare genomgång av vad som orsakar migration och vilka följder den får kom vi överens med nationalekonomen *Joakim Ruist* vid Göteborgs universitet om att skriva en bok på temat. Ruist har under de senaste tio åren studerat olika aspekter av migration och integration. Nu kan vi se resultatet i form av en bok med ett brett, och personligt, anslag på frågor kring migrationens orsaker och konsekvenser.

Vår förhoppning är att boken kan bidra till att öka kunskaperna om migration och stimulera till breda samtal. För analys och slutsatser svarar bokens författare. SNS som organisation tar inte ställning till dessa. SNS uppdrag är att initiera och presentera forskningsbaserade analyser av viktiga samhällsfrågor.

Andreas Bergh, docent i nationalekonomi, Lunds universitet, har vid ett akademiskt seminarium granskat ett utkast till bok. Andra som har granskat hela eller delar av utkast är *Arne Bigsten*, seniorprofessor i utvecklingsekonomi, Göteborgs universitet; *Bernt Bratsberg*, Senior Research Fellow, Ragnar Frisch Centre for Economic Research; *Martin Dribe*, professor i ekonomisk historia, Lunds universitet; *Jakob Enlund*, doktorand i nationalekonomi, Göteborgs universitet; *Robert Erikson*, professor emeritus i sociologi, Institutet för social forskning; *Karin Jonnergård*, professor i företagsekonomi, Linnéuniversitetet och Lunds

universitet (tillika SNS vetenskapliga råds representant i projektet); *Jan Stuhler*, docent i nationalekonomi, Universidad Carlos III de Madrid; och *Ulf Waltré*, projektledare, SNS. SNS tackar alla dessa för värdefulla synpunkter.

Stockholm i maj 2019
STEFAN SANDSTRÖM
Forskningsledare SNS

KAPITEL 1

Vad och varför?

I VÄRLDEN IDAG FINNS cirka 260 miljoner migranter, det vill säga människor som lever i ett annat land än det där de är födda. Ungefär 90 miljoner av dessa har flyttat till den rikare västvärlden (Europa, Nordamerika, Australien, Nya Zeeland) från den mestadels fattigare övriga världen. De motsvarar ungefär 1,5 procent av befolkningen i den del av världen de har lämnat, och ungefär 10 procent i den del de har flyttat till. Varje år de senaste decennierna har de blivit ungefär två miljoner fler.[1]

Den här boken handlar om den migrationen. En del av den beror på att människor tvingas fly från krig eller förföljelse i hemlandet, eller sker av familjeskäl. Men de flesta migranterna har främst ekonomiska motiv. De flyttar för att förbättra sin levnadsstandard. Grovt uppskattat har den genomsnittliga migranten från den övriga världen ökat sin årsinkomst med mer än 10 000 dollar genom att migrera till västvärlden. Multiplicerat med 90 miljoner människor blir det en avsevärd sammanlagd ökning i global levnadsstandard. Några procent av dessa inkomster skickas också till släktingar i migranternas hemländer och leder till ökad levnadsstandard även där.

Migrationens stora (men mycket ojämnt fördelade) ekonomiska betydelse för människor som är födda i låg- och medelinkomstländer är därmed uppenbar. Den bedöms allmänt vara mestadels positiv, även om det också finns farhågor om att en del av dessa länder töms på allt-

för stora delar av sina mest begåvade och högutbildade människor, som hade behövts för att skapa bättre ekonomisk utveckling i hemlandet.

Men i de mottagande länderna leder migrationen idag till större och mer polariserade politiska kontroverser än kanske någon annan fråga. Många människor känner varmt för migrationen och att den ger andra människor en möjlighet att genom egna uppoffringar och hårt arbete förbättra sin lott i livet, eller låter dem undkomma krig och förföljelse. Många andra oroar sig för hur migrationen ska påverka utsikterna på arbetsmarknaden för de som redan har drabbats av decennier av avindustrialisering, automatisering och ökade kunskapskrav, för att den ska utarma de offentliga finanserna eller för att den ska skada den nationella identiteten, samhörigheten, samförståndet, tilliten och möjligheten till kommunikation och förståelse mellan människor. Ytterst att den ska skada samhällsbyggets själva grund, det vill säga människors vilja att tillsammans utgöra ett samhälle.

Efter att USA och Kanada införde hårdare migrationslagar för cirka ett hundra år sedan och Storbritannien avskaffade den oreglerade migrationen från Brittiska samväldet 1962 är all migration från fattigare länder till västvärlden reglerad. De 90 miljonerna existerande migranter motsvarar enligt Gallupinstitutets undersökningar världen över endast en bråkdel av det antal som skulle vilja migrera till västvärlden. Många försöker också fastän det är både förbjudet och farligt. USA har idag (och hade redan innan Donald Trump valdes till president) en mur och omfattande patrullering av gränspolis längs nästan hela den del av gränsen mot Mexiko som inte utgörs av floden Rio Grande. Runt spanska Ceuta och Melilla, som har EU:s enda landgränser mot Afrika, finns tredubbla sex meter höga stängsel försedda med taggtråd, värmekameror och beväpnade vakter för att hålla migranter ute. Men viljan att migrera är så stark hos så många, att inget av detta har lyckats eliminera den illegala migrationen. Och de humanitära konsekvenserna är stora. Tusentals människor dör varje år under sina försök att ta sig in i Europa och USA, och mångdubbelt fler utsätts för omfattande lidande.[2]

Samtidigt anser stora andelar av befolkningen i så gott som varje land i västvärlden att det egna landets migrationspolitik är alltför generös, medan typiskt mycket små andelar anser att den inte är tillräck-

ligt generös. Så har det varit i decennier. Migrationspolitiken har med andra ord länge allmänt utformats mot den tysta majoritetens vilja. Emellanåt har motståndet flammat upp på olika håll, men det allmänna mönstret har ändå bestått.

De senaste få åren har detta ändrats i ganska spektakulär omfattning. Tre omvälvande politiska skeenden har skakat västvärlden och dess politiska sammanhållning. Storbritannien har tagit beslut om att lämna EU. Donald Trump har valts till president i USA. Flyktingkrisen har fått EU:s förmåga till samarbete och kompromisser att mer eller mindre kollapsa. Det sistnämnda skeendet har helt och hållet skapats av ett utbrett folkligt motstånd mot invandring. I de två förstnämnda kan man, om man är försiktig, säga att motstånd mot invandring var en av huvudorsakerna. Men man kan också konstatera att både kampanjen om brittiskt EU-utträde och Donald Trumps presidentvalskampanj fick ordentligt med luft under vingarna först när de började fokusera mer på invandring, som hade spelat mindre roll i kampanjernas inledningar.

Hur västvärlden hanterar frågor om invandringens reglering verkar alltså vara helt avgörande för dess framtida utveckling. Mot bakgrund av det, och av hur mycket starka åsikter som finns i dessa frågor, är den allmänna kunskapen om de faktiska konsekvenserna av högre respektive lägre invandring förvånansvärt låg. Och det verkar inte bara vara min åsikt. De flesta människor, åtminstone i Europa, verkar själva tycka att de vet för lite. I april–juni 2018 rapporterade EU-kommissionen resultat från dess *Eurobarometer*-undersökningar, som där visade att invandring var den politiska fråga som störst andel, 38 procent, av EU:s befolkning angav som den viktigaste för unionen. Näst därefter följde terrorism, som också har viss koppling till invandring, på 29 procent. Men samtidigt angav endast 37 procent att de ansåg sig själva vara välinformerade i invandrings- och integrationsfrågor, medan 61 procent inte ansåg sig vara det.[3]

Därför har jag skrivit den här boken. Den riktar sig till alla som vill lära sig mer om migration, om vad som får människor att migrera och om konsekvenserna av att det gör det. Fokus är på den migration och de konsekvenser som skapar de stora politiska spänningarna i västvärl-

den. Boken fokuserar därmed på migrationen från den övriga, mestadels fattigare, världen till västvärlden, inte på den mellan olika länder inom någon av dessa två stora grupper.* Den fokuserar också i första hand på konsekvenser i mottagarländerna, medan de i sändarländerna tas upp mer kortfattat.

Kapitel 2 ger en översikt över de senaste 180 årens migration. Kapitel 3 behandlar migrationens drivkrafter, vilka som migrerar och varför. I kapitel 4 belyses hur det går för migranter ekonomiskt, det vill säga hur deras inkomster ser ut i mottagarländerna. Kapitel 5 tar upp de ekonomiska konsekvenserna av migration i mottagarländerna, med huvudfokus på löner, arbetslöshet och offentliga finanser. Kapitel 6 behandlar hur migrationen påverkar ojämlikhet, kulturell mångfald, attityder och sammanhållning mellan människor i mottagarländerna. I kapitel 7 avhandlas de två mest omdiskuterade effekterna av utvandring i migranternas ursprungsländer: migranters remitteringar, det vill säga återsändande av pengar till främst släktingar, och konsekvenserna för ett land av att en stor del av dess högutbildade befolkning utvandrar. Slutligen belyser kapitel 8 faktorer som är avgörande för hur framtidens migration kommer att se ut: hur det är troligt att drivkrafterna att migrera kommer att utvecklas, och vilka möjligheter mottagande länder har att kontrollera sin invandring.

Den mer historieberättande återgivningen av västvärldens migration i kapitel 2 tar sin början ungefär 1840, när migrationen till Amerika började ta fart. I den delen av kapitlet som berättar om migration före ungefär 1970 gäller inte avgränsningen till migration från den övriga världen till västvärlden. Under den perioden var inkomstskillnaderna stora också inom västvärlden, och en betydande del av migrationen från fattigare till rikare länder skedde inom gruppen.

---

* Migrationen från östra till västra Europa efter EU-utvidgningarna 2004 och 2007 är ett gränsfall i den avgränsningen. Man kan diskutera om de nya EU-länderna lämpligast inkluderas eller inte i en definition av västvärlden. Men oavsett det så innehåller den migrationen intressanta lärdomar om migration från fattigare till rikare länder, eftersom den utgör ett i modern tid unikt fall i fråga om hur lätt det har varit att flytta mellan länder med mycket olika inkomstnivåer. Den belyses därför vid flera tillfällen i boken.

Boken redovisar mycket siffror och statistik och har genomgående ett stort fokus på att beskriva storleksordningar. Migration ser mycket olika ut i olika fall. Det är lätt att hitta både exempel som visar en mycket ljus bild, och andra som visar en mycket mörk. Man kan lätt skriva en hel bok som bara visar den ena bilden (och flera har gjort det). Men för att ge en mer rättvisande bild är det viktigt att visa hur det ser ut oftast, eller i genomsnitt, liksom hur stor variationen är runt genomsnitten.

Jag vill presentera dessa resultat så lättillgängligt som möjligt för en bred läsekrets. Eftersom den ambitionen oftast inte är den primära i de forskningsartiklar som mycket av vår kunskap baseras på, hämtar jag endast i undantagsfall siffror och illustrationer direkt därifrån. Vanligare är att jag utformar egna illustrationer, kompletterat med noter som anger referenser till forskningsartiklar som visar på liknande och bredare resultat.

De slutsatser om migrationens orsaker och konsekvenser som jag drar i boken baserar jag främst på empiriska snarare än teoretiska resultat. Ibland är vi i den tacksamma situationen att teoretiska resultat är entydiga, det vill säga att det är orimligt att det skulle kunna vara på mer än ett sätt. Men det är tyvärr bara i undantagsfall. Vanligare är att det finns olika teorier som alla är fullt rimliga, men som leder till olika slutsatser. Då behövs empiriska resultat för att några slutsatser ska kunna bli trovärdiga.

Teoretiska resonemang brukar dessutom bara kunna fastslå i vilken riktning en effekt sker, sällan hur stor den är. Men storlek är helt centralt. Många diskussioner om migrationens effekter fokuserar för mycket enbart på riktning, det vill säga på om en effekt är positiv eller negativ, och alldeles för lite på storlek. Om en effekt ändå är liten, spelar det ju inte så stor roll om den är positiv eller negativ.

Men det bör sägas redan här, att långt ifrån alla frågor om effektstorlekar kan ges några särskilt exakta och empiriskt välunderbyggda svar i boken. Det är nämligen mycket svårt att utföra helt tillförlitlig empirisk migrationsforskning. Det beror främst på att för att trovärdigt kunna mäta konsekvenserna av någonting, såsom migration, behöver det finnas *exogen* variation i detta någonting. Med det menas variation som inte i sin tur är orsakad av det som vi vill mäta effekten på, eller av

någon tredje faktor som dessutom påverkar det som vi vill mäta effekten på via andra mekanismer än den som vi är intresserade av.

I sammanhang där vi vill mäta effekter av invandring är det mycket sällan, om ens någonsin, vi har några goda skäl att tro oss ha någon sådan exogen variation att utgå ifrån. Tvärtom är den historiska variationen i migration mellan platser och tidsperioder i hög grad styrd av faktorer i mottagarländerna, oftast i första hand vilka möjligheter som erbjuds på deras arbetsmarknader. Vi vill till exempel gärna kunna ta reda på i vilken utsträckning invandring leder till ökad arbetslöshet, genom att jämföra hur hög arbetslösheten har varit på olika platser som har haft olika hög invandring. Men det fungerar inte, eftersom migranter hellre flyttar till platser med låg arbetslöshet. Forskningen på området handlar mycket om att hitta sätt att komma förbi det problemet. Men i flera viktiga frågor har man fortfarande inte kommit till helt övertygande resultat.

Många av de viktigaste, kanske allra viktigaste, effekterna av migration handlar dessutom om hur den påverkar människors tankar och attityder. Och sådana effekter är inte förutbestämda. Vi kan undersöka empiriska mönster och därmed bilda oss en uppfattning om hur reaktionerna på invandring brukar se ut. Men varje människa kan åtminstone till en del välja sin egen reaktion. Det måste inte ofrånkomligen bli som det brukar.

Det finns därför många svårigheter och komplicerande faktorer att övervinna i empirisk migrationsforskning, som är omfattande men av varierande kvalitet och tillförlitlighet. Mycket av den publicerade forskningen har resultat som få forskare faktiskt tror på. Och bilden av vilka studier som är mer eller mindre trovärdiga skiljer sig åt mellan olika forskare. Det är därför ganska svårt att sammanfatta kunskapsläget i flera av de frågor som boken handlar om och det går att göra det på olika sätt. I den här boken presenteras i huvudsak min bild av vad som är mest trovärdigt. När bilden är komplicerad försöker jag vara tydlig med vilka antaganden eller vilka forskningsmetodologiska resonemang som mina tolkningar grundar sig på. Jag hoppas med den tydligheten också på att ge läsaren en viss kompetens i att själv bedöma forskningsresultat, vilket jag tycker vore värdefullt. Det offentliga samtalet skulle

inte alltid behöva ge samhällsvetenskapliga forskare så generöst tolkningsföreträde som det ofta gör. De centrala forskningsmetodologiska frågorna är sällan mer avancerade än att de är begripliga för en bredare allmänhet, som därmed kan bilda sig en egen uppfattning om vad som är mer eller mindre trovärdigt, och inte behöver förlita sig bara på andras påståenden om vad som är »bevisat« eller inte.

Inom samhällsvetenskaplig forskning är dessutom nästan ingenting helt »bevisat«. Vi är nästan aldrig helt säkra. Frågan är snarare hur starka vi tycker att indikationerna är på att det förhåller sig på det ena eller det andra sättet. Men även om vi oftast inte är helt säkra, så är vi oftast inte heller helt ovetande. De indikationer vi har tyder mer på vissa slutsatser än på andra. Och osäkerhetsmarginalerna är ofta åtminstone tillräckligt små för att vi ska kunna utesluta några av de mer extrema påståendena om oerhört positiva eller negativa konsekvenser av migration som ibland eller ofta framförs offentligt.

För att skapa ett utrymme där läsaren i efterhand kan ifrågasätta mina val och min framställning och diskutera dessa med mig, har jag skapat en webbsida till boken på www.globalmigration.se.

Under arbetet med den här boken har flera personer givit värdefulla kommentarer på hela innehållet eller delar av det. Jag är tacksam för den hjälp jag har fått från Andreas Bergh, Arne Bigsten, Bernt Bratsberg, Martin Dribe, Jakob Enlund, Robert Erikson, Karin Jonnergård, Stefan Sandström, Gabriella Stjärnborg, Jan Stuhler och Ulf Waltré.

KAPITEL 2

180 år av migration

De flesta människor flyttar ogärna långa sträckor. Vi tycker om att bo på den plats och i det sammanhang där vi växte upp. Det finns många exempel där områden som har haft hög arbetslöshet i decennier ligger bara några tiotals mil från andra områden, inom samma land, där chansen att hitta ett arbete konsekvent har varit mycket större. Varken höga kostnader eller språkliga eller kulturella skillnader gör det svårt att flytta mellan dessa områden. Ändå stannar så många kvar att de stora skillnaderna i arbetslöshet består under decennium efter decennium.

Det ska alltså ganska mycket till för att få många av oss att flytta ens till välkända och närliggande platser. Och ännu mer om vi ska flytta till platser som vi inte vet mycket om, dit flytten är dyr och riskabel, och där vi kommer till en miljö där de talar andra språk och har andra sedvänjor. Vi undviker gärna att utsätta oss för det, om vi kan.

Men genom historien har människor gång på gång befunnit sig i situationer där de har tyckt att det har varit värt att flytta långt bort. Efter att de första människorna lämnade Afrika tog det bara några tiotusental år innan de hade koloniserat de flesta av jordens hörn, till och med öar hundratals mil ut i Stilla havet. Det som drev dem var alldeles säkert chansen till förbättrad försörjningstrygghet. Resurserna var knappa där de befann sig och om de tog risken att ge sig ut i det mindre kända, såg de en chans att resurserna skulle vara större där.[1]

Senare, när stora antal européer började flytta till Amerika vid mitten av 1800-talet, vet vi att det primärt handlade om försörjningstrygghet. Många av de som flyttade i början av den perioden visste nästan ingenting om Amerika. Men de hade hört att det skulle vara lättare att försörja sig där, om man hade turen att överleva resan dit. Och deras försörjning i hemlandet var så otrygg att de tyckte att det var värt riskerna.[2]

Migrationen till västvärlden idag är både lik och olik historiens. I internetåldern är destinationerna ofta bättre kända på förhand för migranterna. Migrationsbeslutet är därmed ofta ett mer välinformerat beslut än det var förr. Många flyttar fortfarande för att undkomma fattigdom eller krig och förföljelse. Andra har en tryggare situation i hemlandet, men hoppas ändå på en kraftigt förbättrad levnadsstandard i västvärlden, där inkomsterna är mycket högre än i större delen av den övriga världen. En stor andel av migranterna har hög utbildning.

I det här kapitlet vill jag ge en grundläggande förståelse för migrationen som företeelse i västvärlden de senaste 180 åren. Dess storlekar och riktningar, hur den har varit en komponent i viktiga sociala, ekonomiska och politiska skeenden som har format västvärlden till att se ut som den gör idag, samt vad som förenar och vad som skiljer migrationen åt mellan olika tidsperioder och platser. Kapitlet ska ge en allmänbildande översikt, medan resten av boken går igenom migrationen mer i detalj, en fråga i taget.

Bakgrund och migration före 1840

Grundorsaken till den stora migrationen från Europa till Amerika, som tog ordentlig fart vid mitten av 1800-talet, var de stora inkomstskillnaderna mellan kontinenterna. Amerikas ekonomiska utveckling var stark, samtidigt som stora områden var glest befolkade. Både industrin och det kommersiella jordbruket hade underskott på arbetskraft, och på stora landområden bedrevs inget jordbruk alls. Amerika erbjöd därmed i allmänhet bättre ekonomiska förutsättningar än Europa, både för lönearbete och för självhushållningsjordbruk.[3]

Från mitten av 1800-talet började så många européer få råd med en

enkelbiljett över Atlanten att de kunde börja utnyttja dessa möjligheter och möta Amerikas, framför allt USA:s, stora efterfrågan på arbetskraft. Men så var inte fallet dessförinnan. Under 1700-talet och första halvan av 1800-talet räckte den frivilliga migrationen långt ifrån till för att möta behovet av arbetskraft på den amerikanska kontinenten, allra främst på jordbruksplantagerna i USA:s sydstater, Karibien och Brasilien.[4]

Lösningen blev ofrivillig migration. När Brasilien 1888 blev det sista landet i Amerika som avskaffade slaveriet, hade sammanlagt cirka 10 miljoner människor skeppats från Afrika till Amerika för slavarbete, varav cirka 9 miljoner under åren 1700–1860.[5] Före 1820 var mer än tre fjärdedelar av all migration till den amerikanska kontinenten ofrivillig och först på 1880-talet skulle den ackumulerade frivilliga migrationen bli lika stor som den ofrivilliga.[6] År 1835, det sista året som den ofrivilliga migrationen var större än den frivilliga, hade befolkningen av afrikansk härkomst – det vill säga så gott som samtliga slavar, tidigare slavar eller ättlingar till slavar – ackumulerats till en hel fjärdedel av kontinentens totala befolkning.[7] Detta genomsnitt döljer förstås betydligt högre andelar i Karibien, Brasilien och USA:s sydstater.

Den ackumulerade frivilliga migrationen före 1820 uppgick till cirka 2,6 miljoner människor, främst från kolonialmakterna England, Spanien och Portugal. Cirka 75 procent av dessa bekostade resan med egna medel, 5 procent var dömda brottslingar och 20 procent var »kontraktsarbetare«, som fick resan betald av arbetsgivaren mot att de därefter var tvungna att arbeta för denna under ett visst antal år.[8]

Slaveriet bestod ända in på 1860-talet i USA, där dess avskaffande krävde ett inbördeskrig, och på 1880-talet i Brasilien. Detta trots de politiska idéer om frihet, jämlikhet, broderskap och demokrati som fick brett fäste i västvärlden redan under sent 1700-tal, och trots decennier av omfattande kampanjer för slaveriets avskaffande. Det ekonomiska behovet av slavar var för stort. Men när de krafter som verkade för slaveriets avskaffande till slut vann i USA och Brasilien hade detta behov minskat, eftersom förutsättningarna för frivillig migration hade blivit bättre.[*9]

---

* Inom det brittiska imperiet, inklusive flera karibiska öar, avskaffades slaveriet redan på 1830-talet när frivillig migration fortfarande var en möjlighet för betydligt

1840–1930: Migration till Amerika

Den frivilliga migrationen från Europa till Nordamerika hade ökat gradvis under början av 1800-talet och tog ordentlig fart på 1840- och 50-talen. Avgörande för den successiva ökningen var stigande inkomster i bredare befolkningslager, som gjorde att vanligt folk i allt större utsträckning fick råd att betala för en enkelbiljett över Atlanten.[10] De flesta av migranterna kom från landsbygden, där majoriteten av sändarländernas befolkningar fortfarande bodde.[11] Men de goda inkomstmöjligheterna i framför allt USA kom till stor del från de snabbt växande industrierna i städerna, så många migranter bosatte sig där. Vid folkräkningen 1860 bodde 17 procent av USA:s infödda befolkning, men 51 procent av dess europeiska invandrare, i städer.[12]

Mest synliga som andelar av totalbefolkningen var dock ofta européerna i de västliga territorier som höll på att bosättas vid samma tid. Här sålde staten »obrukad« mark (det vill säga den användes inte av någon annan än urbefolkningen) till mycket lågt pris till den som lovade att bruka den. Efter 1862 gavs den till och med bort gratis. Europeiska invandrare utnyttjade den möjligheten i högre grad än infödda. Denna kolonisering av ny mark gav också utrymme för stark geografisk koncentration av människor av samma nationalitet, eller till och med från samma by.

Migrationen från Europa till USA fortsatte att gradvis öka under lång tid. Flera faktorer bidrog till att steg för steg förenkla utvandringen, som därmed kunde omfatta allt fler människor, tills flera länder och landsdelar hade tömts på flera tiotals procent av sina befolkningar. Industrialiseringen i Europa fortskred och människors inkomster steg därmed. På 1860-talet introducerades ångbåtstrafik över Atlanten. I pengar räknat påverkade inte det kostnaden för överfarten i någon större utsträckning. Men restiden förkortades till cirka tio dagar från

---

färre. För att täcka efterfrågan på arbetskraft övergick de brittiska kolonierna därför till omfattande import av kontraktsarbetare från främst Kina och Indien. Detta fortsatte i stor skala i exempelvis Karibien under hela 1800-talet, det vill säga också efter att den frivilliga migrationen från Europa hade tagit fart, eftersom dessa kontraktsarbetare fortsatt utgjorde billigare arbetskraft än frivilliga europeiska migranter.

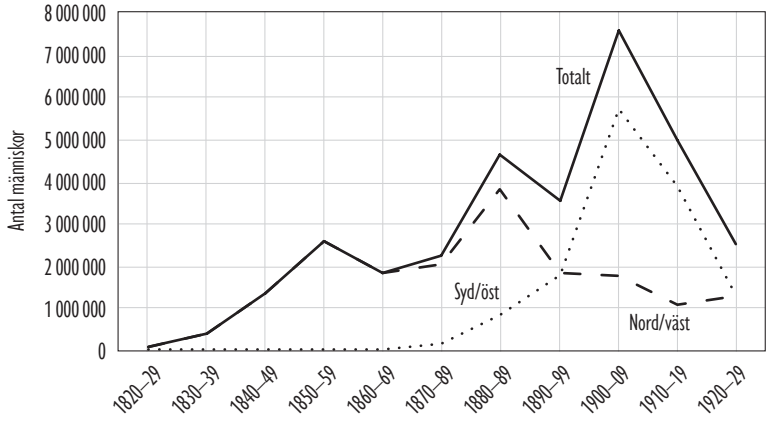

Figur 2.1 Migration (antal människor) från Europa till USA per decennium. »Nord/väst« avser Belgien, Danmark, Frankrike, Irland, Nederländerna, Norge, Schweiz, Storbritannien, Sverige och Tyskland. »Syd/öst« avser övriga Europa.[13]

i värsta fall (vindriktningen var aldrig känd på förhand) flera månader. Därmed eliminerades den höga dödlighet som tidigare rådde under överfarterna. Järnvägens utbyggnad i Europa förenklade också utvandringen, eftersom den gjorde det lättare och billigare att ta sig till hamnstäderna.[14]

Hur migrationen från Europa till USA successivt ökade från 1820-talet fram till första världskriget visas i figur 2.1. Kriget, och därefter alltmer restriktiv lagstiftning, fick sedan migrationen att minska, från sju och en halv miljon 1900–09 till endast två och en halv miljon 1920–29. Slutligen satte depressionen i början av 1930-talet punkt för den nästan ett hundra år långa perioden av hög migration från Europa till USA. Under 1930- och 40-talen var migrationen under en halv miljon per decennium, och den har aldrig stigit över en och en halv miljon igen.[15]

FÖRST NORRA OCH VÄSTRA, SEDAN SÖDRA OCH ÖSTRA EUROPA. Den ekonomiska och tekniska utveckling som bidrog till ökande migration skedde vid olika tidpunkter i olika delar av Europa: först i de norra och västra delarna, och senare i de södra och östra. Därmed bestod, som figur 2.1 också visar, denna långa period av hög europeisk utvandring av två ganska olika delperioder.

Fram till 1880-talet kom nästan all migrationen från norra och västra Europa. Före 1880 går det i figur 2.1 knappt att skilja migrationen från den delen från kontinentens totala migration. Utvandringslandet framför andra under den här perioden var Irland. Redan tidigt under 1800-talet stack Irland ut med en väsentligt högre andel av befolkningen som utvandrade än övriga Europa. Trots sin ringa storlek var Irland det enskilt största ursprungslandet för migration till USA under både 1820- och 30-talen.[16]

En del av förklaringen till det ser dock ut att ligga just i att den irländska befolkningen vid den tidpunkten inte var så ringa jämfört med andra europeiska länders, faktiskt inte ens i absoluta tal, som den är idag. Enligt folkräkningen 1841 var Irlands (inklusive dagens Nordirland) befolkning då cirka åtta miljoner. Idag är den drygt sex miljoner. Övriga Europas befolkning är däremot mer än dubbelt så stor idag som den var 1841. Det var alltså trångt på Irland under första hälften av 1800-talet, dessutom fattigt och svårt att få maten att räcka till. Eftersom Irland låg långt västerut, var engelskspråkigt och del av det brittiska imperiet upplevdes sannolikt också Nordamerika som mindre avlägset och främmande sett därifrån än vad det gjorde från Kontinentaleuropa och Skandinavien. Alla dessa faktorer bidrog sannolikt till irländarnas höga benägenhet att utvandra.

Svårigheterna med att få maten att räcka till bidrog också till att de fattiga på Irland så förhållandevis ensidigt förlitade sig på att odla den högavkastande potatisen. När potatisbladmöglet slog till i Europa vid 1840-talets mitt drabbades landet därmed enormt hårt. Under den stora irländska svälten 1845–52 dog runt en miljon människor och massutvandringen tog sin början: 650 000 människor flyttade från Irland till USA på 1840-talet och en miljon på 1850-talet. Också under dessa årtionden blev Irland därmed det enskilt största ursprungslandet för

migration till USA.[17] Sammantaget uppskattas hela 19 procent av den irländska befolkningen ha lämnat Europa under 1850-talet (mindre delar av dem till Kanada, Australien och Nya Zeeland).[18]

Den irländska utvandringen fortsatte att vara hög också under de följande decennierna. Med andelar på 10–16 procent stod Irland för den högsta befolkningsandelen som lämnade Europa varje enskilt decennium fram till 1900, varefter Italien övertog den positionen. Då hade sammanlagt över 4,5 miljoner människor lämnat Irland, mestadels för USA.[19] Landets kvarvarande befolkning bestod av ungefär lika många, det vill säga endast lite mer än hälften så många som 1841.

Fram till 1890 var Storbritannien och Tyskland tillsammans med Irland de vanligaste ursprungsländerna för invandrare till USA.[20] De högsta utvandringsgraderna näst efter Irlands noterades för Sverige och Norge, där befolkningarna liksom på Irland höll på att bli större än vad jordbruket kunde föda.[21] Europas utvandrare kom alltså under hela den här perioden mestadels från dess nordvästra delar, som också var de rikaste och mest industrialiserade och där flest människor följaktligen hade råd med resan.

Till slut hade emellertid så stora delar av nordvästra Europa utvandrat att utvandringstakten började falla. Detta skedde runt 1890 och utvandringen från Europa på 1890-talet var lägre än den på 1880-talet. Men Europas överlägset högsta utvandring skulle komma att noteras mellan sekelskiftet 1900 och första världskrigets utbrott 1914. Medan utvandringen började klinga av i nordväst hade industrialisering och stigande inkomster börjat nå bredare befolkningslager i södra och östra Europa.[22] Flera östeuropeiska länder hade också lättat på sina tidigare hårda utvandringsrestriktioner.[23]

Det främsta utvandringslandet under den här perioden var Italien, varifrån cirka en sjättedel av befolkningen lämnade Europa under dessa 15 år,* och nästan lika många flyttade till andra europeiska länder.[24] De italienska utvandrarna skilde sig också från tidigare – och andra samtida – utvandrargrupper i att nästan hälften av de som lämnade Europa

* Nästan hälften återvände senare till Italien. Med snabbare och billigare kommunikationer var transatlantisk migration inte längre nästan alltid för resten av livet.

gjorde det för andra destinationer än USA. Starten för den storskaliga italienska utvandringen sammanföll med goda möjligheter att migrera också till Argentina och Brasilien. Det glest befolkade Argentina hade uppnått större politisk stabilitet och att befolka det vidsträckta landet var en av dess regerings högsta prioriteter. Det likaså glest befolkade Brasilien (befolkningarna i både Argentina och Brasilien var bara cirka en femtondedel så stora 1880 som de är idag) hade till slut avskaffat slaveriet, samtidigt som den viktiga kaffeexporten upplevde en kraftig högkonjunktur.

MOTSTÅND OCH NEDGÅNG. Migrationen till USA var länge så gott som oreglerad. När människor vänder sig emot invandring och arbetar för att den ska minska handlar det, som vi ska se i kapitel 6, vanligen om upplevd ekonomisk konkurrens från migranter, eller om motvilja mot blandning av etniciteter eller kulturer. Ingen av dessa två faktorer var särskilt framträdande i USA under större delen av 1800-talet. Städerna hade brist på arbetskraft och kunde sysselsätta många miljoner nya invandrade arbetare under flera decennier, samtidigt som också de infödda fick det mycket bättre ställt. Dessutom fanns vidsträckta områden av »obrukad« mark i de västligare territorierna. De enda som förlorade på att invandrare eller andra började bruka den var ursprungsbefolkningen, och den saknade så gott som helt politiskt inflytande.

Den mesta invandringen kunde heller inte orsaka några betydande etniska eller kulturella spänningar. Fram till ungefär 1890 kom de allra flesta migranterna från samma delar av Europa som USA:s majoritetsbefolkning härstammade ifrån. De flesta infödda kände därmed etnisk och kulturell samhörighet med de flesta migranterna. En starkt lysande kontrast till det är den samtida invandringen från Kina, som var långt mindre än den från Europa, men mötte ett långt större motstånd.

Den kinesiska migrationen till USA inleddes i och med den kaliforniska guldrushen 1848. De kinesiska invandrarna fick redan från början ett inte särskilt välkomnande mottagande. Kinesiska invandrare utgjorde ganska stora andelar av guldletarna i många områden och de infödda guldletarna försökte från första stund få dem utvisade ur lan-

det, eller hindra deras inmutningar från att registreras, så att det skulle bli mer guld åt dem själva. De var ganska framgångsrika. Efter några år förbjöds kineser att muta in fyndigheter i flera distrikt. Men invandringen fortsatte, främst eftersom den industriella utvecklingen, och inte minst byggandet av den första transkontinentala järnvägen, medförde stor efterfrågan på arbetskraft i västra USA.[25]

Representanter för den inhemska arbetskraften protesterade tydligt under den här perioden mot att den kinesiska invandringen pressade ner lönerna. Liksom ofta är fallet idag kläddes motståndet ofta i omtanke om invandrarna själva, som påstods vara utnyttjade av sina arbetsgivare och till och med ha tvingats till att migrera mot sin vilja.[26] Redan 1858 antog staten Kalifornien en lag som förbjöd invandring av kineser. Lagen upphävdes sedan av Högsta domstolen, men också USA:s två första nationella invandringsbegränsande lagar, antagna 1875 och 1882, kom att vara specifikt riktade mot kineser.

Den första av dessa lagar förbjöd invandring av tre kategorier av människor: asiater som invandrade för att arbeta under tvång, asiatiska kvinnor som ämnade ägna sig åt prostitution, samt dömda brottslingar oavsett ursprung. I praktiken var det kinesiska kvinnor i allmänhet som kom att drabbas av lagen. De misstänktes i stort sett samtliga för att ämna ägna sig åt prostitution (detta var inte helt grundlöst: en stor del av alla kvinnliga kinesiska invandrare under åren dessförinnan gjorde just det) och hindrades därmed från att invandra. Den kinesiska invandringen under åren därpå kom därmed att bestå nästan uteslutande av män. Ironiskt nog bidrog det i sin tur till att just den företeelse som lagen sades syfta till att begränsa – prostitution – istället ökade. Men sannolikt var det viktigaste syftet med att exkludera kinesiska kvinnor i själva verket att försöka förhindra att kinesiska invandrare bildade familjer och blev kvar i landet permanent.[27]Den andra invandringsrestriktiva lagen, från 1882 med det tydliga namnet »the Chinese Exclusion Act«, var ett mer specifikt svar på farhågor om lönekonkurrens. Den förbjöd all invandring av »arbetare« från Kina. Efter lagens antagande tilläts endast den som kunde bevisa att den var exempelvis köpman eller student migrera från Kina till USA. Den kinesiska migrationen föll därmed kraftigt.[28]

Detta fokus på arbetare snarare än på kineser i allmänhet visar på de ekonomiska argumentens betydelse i motståndet mot invandringen från Kina. Samtidigt saknas det helt logik i att just invandring från Kina skulle ha varit ett särskilt stort problem i det avseendet. Endast cirka 2 procent av USA:s invandring 1840–80 kom från Kina.[29] Om det fanns ett problem med lönekonkurrens från invandrare kan det alltså knappast i första hand ha kommit därifrån.* Trots dess ekonomiska formulering är det kort sagt omöjligt att förklara det större motståndet mot den kinesiska invandringen på andra grunder än att det handlade om ett motstånd mot människor av en mer främmande kultur, eller hudfärg.**

De ekonomiska och kulturella aspekterna ser också ut att ha varit sammanvävda i hur det mer generella motståndet mot invandringen i USA utvecklades från ungefär 1880 och kulminerade i de kraftiga begränsningar som infördes 1924. Under åren 1882–1917 antogs en serie av lagar vars syfte var att höja »kvaliteten« på de invandrare landet tog emot. Oönskade kategorier av personer listades och de som nekades inträde måste den skeppare som hade tagit dem till USA föra därifrån igen. Att sortera bort de ekonomiskt lågproduktiva var ett huvudfokus, från exkluderandet av »de som var oförmögna att klara sig ekonomiskt utan offentlig hjälp« 1882, till exkluderandet av icke-läskunniga (på engelska eller annat språk) 1917.

Inkluderat i detta fanns också ett fokus på mentala funktionsnedsättningar som närmast ger intryck av paranoia. Sammantagna räknade de olika lagar som stiftades under perioden upp de oönskade kategorierna (mångfalden skulle gå förlorad i en översättning till svenska) »lunatics«, »idiots«, »feeble-minded persons«, »imbeciles«, »insane

* Visserligen var andelen kinesisk invandring betydligt högre om man tittar specifikt på staten Kalifornien, men detsamma kan sägas i ännu högre grad om andra nationaliteter i andra stater.

** Liknande historier kan också berättas från Kanada och Australien. Den australiska staten Victoria upplevde en guldrush med start 1851. Guldet skapade ett inflöde av människor från både Europa, USA och Kina. Victoria svarade med en lag 1855 som begränsade invandringen enbart från Kina. Kanada avgiftsbelade invandring specifikt från Kina 1885, och invandring därifrån, men inte från något annat land, var näst intill helt förbjuden 1923–46.

persons« samt de som var »mentally defective« eller av »constitutional psychopathic inferiority«. Man passade också på att lista några andra kategorier som man inte ville ta emot av lite blandade moraliska och politiska skäl, såsom alkoholister, epileptiker, prostituerade, de med smittsamma sjukdomar, polygamister, anarkister, politiska radikaler och dömda brottslingar. USA ville dock fortsatt vara en fristad för politiska flyktingar från andra länder och undantog dessa från kategorin dömda brottslingar.

Att på detta sätt genom lagstiftning vilja höja produktiviteten* hos den genomsnittliga invandraren kan förstås framstå som en renodlat ekonomiskt grundad önskan. Den genomsnittliga invandrarens produktivitet ser också verkligen ut att ha fallit under perioden. Invandrares läskunnighet var lägre i början av 1900-talet än i slutet av 1800-talet och gapet till inföddas inkomstnivåer var större. Men framför allt var det de syd- och östeuropeiska, inte minst de italienska, invandrarna som presterade sämre ekonomiskt. Och där fanns det en tydlig kulturell eller rasistisk dimension i den allmänna beskrivningen av problemet, som förklarade det med att dessa syd- och östeuropéer hörde till mindre begåvade raser än nord- och västeuropéerna.[30]

Trots att listan var lång över kategorier som från 1917 var förbjudna att invandra i USA, var antalet människor som inte föll inom någon av dem fortfarande stort. När första världskriget tog slut året därpå började migrationen från Europa åter att stiga snabbt. Nästa motdrag i form av lagstiftning var införandet av kvoter. År 1921 stiftades en lag som begränsade det årliga inflödet av människor från Europa till motsvarande 3 procent av antalet människor från respektive land som bodde i USA 1910. Summan av dessa kvoter var 356 000 invandrare per år, vilket var hälften så många som antalet som invandrade det år då lagen stiftades. År 1924 sänktes kvoten till 2 procent av det antal som bodde i landet 1890. Referensåret flyttades alltså bakåt ytterligare tjugo år, till precis innan migrationen från östra och södra Europa tog fart, för att invand-

* Med en arbetares produktivitet menas personens förmåga att bidra till ekonomisk produktion.

ringen främst skulle härröra från norra och västra Europa. Samtidigt förbjöds helt invandring från Asien, som till stora delar redan var förbjuden genom tidigare lagstiftning. Slutligen sattes den totala invandringskvoten 1927 till 150 000 personer per år, att fördelas i proportion till befolkningen 1920. Invandringen från resten av den amerikanska kontinenten var dock fortsatt obegränsad. Denna lagstiftning kom att förbli i kraft nästan oförändrad till 1968.[31]

För människor från norra och västra Europa var kvoterna i praktiken betydelselösa. Antalet människor som ville migrera var inte längre tillräckligt stort för att fylla dem. Invandringen från östra och södra Europa föll dock kraftigt till följd av kvoterna. Men det som till slut satte stopp för den nästan sekellånga perioden av mycket omfattande migration från Europa till USA, liksom till Kanada, Argentina och Brasilien, var inte lagstiftning utan depressionen i början av 1930-talet. Efter ett hundra år och trettio miljoner migranter, var det inte längre tillräckligt ekonomiskt lönsamt att migrera, och migrationen höll sig kommande decennier långt under kvoterna.[32]

1930 – idag: Först lägre, sedan åter ökande migration

Också i Europa var invandringen mestadels oreglerad fram till första världskriget. Europa var dock i första hand en plats som man migrerade ifrån. Med kriget följde ökad nationalism och fientlighet mellan Europas länder och därmed också begränsningar av både migration och handel. Depressionen under det tidiga 1930-talet förstärkte protektionismen och ledde till ytterligare begränsningar i rätten att invandra.[33] Detta var sannolikt utan större praktisk betydelse vid just den tidpunkten, eftersom det inte fanns någon större anledning att migrera av ekonomiska skäl när arbetslösheten var hög överallt.[34]

Resten av det här kapitlet handlar om hur migrationen till länder i västvärlden har utvecklats från bottennivåerna på 1930-talet fram till idag. Eftersom nästan all migration under hela tidsperioden har begränsats av lagar, är detta till stor del en berättelse om hur lagstiftningen har utvecklats och samspelat med människors vilja att migrera. Därför

är framställningen uppdelad på de två huvudsakliga orsakerna till migration, som regleras av helt olika regelverk. Först behandlas migration av flyktingskäl, sedan ekonomiskt motiverad migration.

FLYKTINGMIGRATION. Att fly till ett annat land har under århundraden varit en vanlig utväg för den som förföljs i hemlandet av exempelvis politiska eller religiösa skäl. Men med invandringen reglerad överallt i västvärlden från ungefär 1920 blev det en mer komplicerad internationell politisk fråga hur flyktingmigration skulle hanteras. Efter att drygt en miljon människor hade flytt från Ryssland åren efter revolutionen 1917 inrättade Nationernas förbund 1921 Högkommissarien för flyktingar för att koordinera mellan länder och se till att dessa flyktingar fick någonstans att ta vägen. Den var tänkt som en tillfällig organisation för att hantera en enskild situation, men kom att bestå och sedermera införlivas i FN-systemet under namnet UNHCR.[35]

Den ryska flyktingströmmen och andra flyktingströmmar under 1920-talet (bland annat armenier från Turkiet) löstes relativt väl genom ett koordinerat frivilligt mottagande. Men frivillighetens gräns blev tydligare på 1930-talet när förföljda judar började lämna Tyskland. Flera länder blev alltför missnöjda med antalet människor som flydde till just deras land och började skicka tillbaka dem till Tyskland.[36]

Andra världskriget var troligen det enda tillfället i världshistorien där den internationella migrationen av flyktingskäl i världen sammantaget var större än den av ekonomiska skäl. Mellan tio och trettio miljoner människor – uppskattningarna varierar stort – befann sig vid krigsslutet utanför ett hemland som de inte vågade återvända till.[37] De flesta kunde dock relativt snabbt antingen erbjudas en ny hemvist eller återvända till hemlandet. År 1950 återstod drygt en miljon flyktingar i Europa som fortfarande inte hade en plats att bygga ett nytt liv på.[38]

Som en gemensam försäkran om att dessa kvarvarande flyktingar inte skulle skickas tillbaka till hemländer där de fortfarande riskerade förföljelse, undertecknades 1951 FN:s flyktingkonvention. Konventionen angav att människor som till följd av händelser i Europa före 1951 riskerade förföljelse i hemlandet till följd av ras, religion, nationalitet,

grupptillhörighet eller politisk åskådning, inte med tvång fick skickas tillbaka dit. Konventionen var alltså inledningsvis begränsad till att omfatta flyktingar från en viss episod. Men med ett tilläggsprotokoll 1967 utvidgades den till att gälla alla som av motsvarande skäl riskerade förföljelse i hemlandet, oberoende av tid och världsdel.

Tilläggsprotokollet är den stora historiska vattendelaren i den internationella flyktingrätten. Före 1967 byggde allt flyktingmottagande på frivillighet, undantaget den dryga miljon som omfattades av konventionen från 1951. Länder var inte tvingade att ta emot flyktingar men gjorde det oftast ändå. Men 1967 blev mottagandet tvingande. Inte i formell mening, eftersom flyktingkonventionen och dess tilläggsprotokoll egentligen inte anger en skyldighet att ta emot människor, utan en skyldighet att inte skicka tillbaka dem till hemlandet. Men i praktiken blir det oftast samma sak. Så länge inget annat land frivilligt tar emot de människor som ett land inte får skicka tillbaka till hemlandet, har landet ingen annan möjlighet än att självt ta emot dem.

Mer konkret var kanske det viktigaste i det nya regelverket att asylsökande fick en rättighet att få sin sak prövad. Att skicka tillbaka flyktingar till hemlandet efter att ha konstaterat att deras liv verkligen är i fara är nog i de flesta fall politiskt omöjligt, vare sig det är förbjudet i lag eller inte. De tyska judarna på 1930-talet är det tydliga undantaget i historien.* Det kan vara mer politiskt gångbart att inte alls pröva frågan. Under 1960- och 70-talen flydde många människor från Haiti till USA. USA lät i många fall helt enkelt bli att pröva deras flyktingstatus. Man deklarerade istället att dessa egentligen var ekonomiska migranter och skickade tillbaka dem. Detta var möjligt också under hela 1970-talet, trots att landet hade ratificerat flyktingkonventionens tilläggsprotokoll redan 1968, eftersom det tog ända till 1980 innan protokollet omsattes i amerikansk lag.[39]

---

* Flera komponenter ser ut att ha samspelat i att just den gruppen blev historiens sämst välkomnade flyktingar. Judar var i många kretsar illa omtyckta, inte bara i Tyskland. Depressionen på 1930-talet gjorde länder särskilt ovilliga att ta emot människor som kunde bli en ekonomisk börda, vilket ytterligare förstärktes av att Tyskland inte tillät judar som lämnade landet att ta med sig några tillhörigheter. Att inte hjälpa flyktingarna sågs också som ett sätt att blidka Tyskland och minska risken för ett nytt krig.

Det tog dock ett tag innan det blev tydligt vilken betydelsefull förändring som hade skett 1967. Ganska få människor var på flykt i världen under 1960- och 70-talen, jämfört med under andra världskriget eller de senaste decennierna. Flyktingmottagande var därmed ingen stor politisk fråga. Det illustreras inte minst av hur lätt tilläggsprotokollet utan mycket diskussion eller invändningar gick från förslag till att antas av FN:s generalförsamling. När den ursprungliga flyktingkonventionen skulle antas 1951 hade länder varit betydligt mer måna om att inte lova för mycket, varför åtagandet då blev begränsat till de som var på flykt på grund av händelser i Europa före 1951.[40]

Men på 1980-talet började situationen bli en annan. Det hade blivit lättare att resa långa sträckor, vilket också allt fler flyktingar gjorde. De såg det som mer attraktivt att få asyl i ett rikt västland än i ett fattigare grannland till det hemland som de flydde ifrån. De mottagande västländerna blev alltmer missnöjda med situationen. De ser inte ut att ha förutsett, och var inte särskilt beredda att acceptera, att konventionens tilläggsprotokoll tvingade dem att ta emot så många flyktingar som hade rest många hundra mil för att komma till dem istället för till något mer närliggande land.[41]

Om tilläggsprotokollet 1967 är den stora historiska vattendelaren i den internationella flykting*rätten*, så är den stora vattendelaren i den internationella flykting*politiken* hur västvärldens länder på 1980-talet valde att reagera på den då uppkomna situationen. De var missnöjda med konsekvenserna av de åtaganden de hade gjort i och med protokollet, men valde ändå att låta protokollet bestå (åtminstone offentligt ser ett fränträdande av protokollet inte ut att ha diskuterats någonstans i västvärlden). Istället valde de att försöka undvika konsekvenserna av åtagandet.

Tillvägagångssättet blev att försöka hindra flyktingar från att nå fram till deras territorier. Om flyktingarna inte nådde fram till ett land och kunde söka asyl uppstod inga skyldigheter för landet enligt tilläggsprotokollet. I västvärlden idag har man visumkrav för människor från alla länder som några större antal flyktingar skulle kunna tänkas resa ifrån. Visum nekas alla som ses som potentiella asylsökande. En person från exempelvis Afghanistan som vill resa till något land i västvärlden

som turist eller i affärer nekas alltså detta om hen inte kan visa övertygande att hen inte är en potentiell asylsökande, vilket är omöjligt för de flesta. Visumkraven har kompletterats med transportöransvar, som ger transportörer (exempelvis flygbolag) höga böter om de för personer utan visum till ett land. Utan transportöransvar skulle visumkraven vara verkningslösa, eftersom det då bara skulle vara att resa utan visum till ett land och söka asyl vid ankomsten, det vill säga till exempel vid gränskontrollen på flygplatsen. USA, Australien och EU har alla använt militärens eller polisens båtar till att tvinga båtar med människor som vill söka asyl att vända om. EU har byggt murar runt de spanska enklaverna Ceuta och Melilla som gränsar mot Marocko. EU har också skrivit avtal med flera länder i närområdet, där dessa, oftast i utbyte mot pengar, har åtagit sig att genom insatser på land och till havs hindra människor från att resa till Europa.[42]

Europa är den del av västvärlden som har varit mest utsatt för flyktingströmmar, eftersom det ligger geografiskt närmast de områden som har genererat de flesta flyktingarna från 1980-talet och fram till idag. Svårigheterna att nå fram till kontinenten har orsakat tiotusentals människors död och hundratusentals lidande.[43] Detta var länge ganska okänt i de bredare lagren av Europas befolkning. Idag är det väl känt att många människor som försöker ta sig till Europa drunknar i Medelhavet. Men de faktiska mekanismerna bakom detta är fortfarande inte så kända som de borde vara. Många tror fortfarande att migranter väljer att resa med livsfarliga båtar över Medelhavet för att det är billigt och de har ont om pengar. Men det är inte billigt. Det kostar ofta mer än tio gånger så mycket som en vanlig flygbiljett. De väljer att resa med livsfarliga båtar därför att det inte finns några legala och säkra vägar för dem att nå Europa och utöva den rätt att söka asyl som Europa formellt har gett dem.[44]

Europas länder har också i flera fall avtalat med länder i närområdet om återtagande av asylsökande till länder som de har passerat på sin väg till Europa. Inom EU har alla länder också gjort ett gemensamt sådant åtagande om att en asylansökan ska behandlas i det första EU-land som den asylsökande når fram till. Detta åtagande gjordes i och med Dublinkonventionen, som skrevs under 1990.[45] Den följdes sedan

i huvudsak fram till 2015, då den kom att allmänt anses som omöjlig att leva upp till, eftersom den placerade en orimligt stor del av bördan på framför allt Grekland och Italien. Asylsökandes möjlighet att kringgå Dublinkonventionen och andra återtagandeavtal har dock hela tiden varit ganska stor. Det enda de behöver göra är att inte avslöja sin färdväg. Länder som Grekland och Italien, som flyktingar passerar på vägen till andra länder, har också haft starka incitament att hjälpa dem med det genom att låta dem passera »osedda«.

Från 1920-talet och fram till idag är grundproblemet i den internationella hanteringen av flyktingar detsamma: alla är överens om den grundläggande moraliska principen att den som är utsatt för förföljelse i hemlandet bör ges en möjlighet att leva i något annat land. Men det finns inte någon lika självklar moralisk princip som anger hur dessa flyktingar bör fördelas mellan andra länder. Generellt är andra länders befolkningar oftast nöjdast om flyktingarna tas emot någonstans, men inte i det egna landet. Någon fungerande internationell överenskommelse om hur ansvaret för flyktingar ska fördelas har aldrig kommit till stånd.

Resultatet av det blir med dagens regelverk, som i huvudsak styrs av tilläggsprotokollet från 1967, att ansvaret faller på det land som flyktingarna själva väljer att – och lyckas – resa till. Ju fler flyktingar som finns i världen, och ju längre sträckor dessa har möjlighet att ta sig, desto större potentiellt problem innebär detta. Detta eftersom flyktingarnas potentiella koncentration i endast ett fåtal länder – och därmed också potentiella mottagarländers ansträngningar att hålla dem borta – blir större.

En mycket tydlig illustration av detta inträffade 2015, när flyktingarna var fler än någonsin tidigare sedan andra världskrigets slut, och i många fall reste längre. Så många kom till Europa att kontinentens gränsbevakning föll samman och över en miljon människor tog sig in för att söka asyl. Och de fördelade sig mycket ojämnt över Europa. Sverige, som ligger längst bort från källan till inflödet och som hyser endast 2 procent av unionens befolkning, fick ta emot hela 20 procent av asylansökningarna under de tre månaderna september–november när antalet asylsökande i EU var som högst. Tyskland, med 16 procent av EU:s

befolkning, fick ta emot 33 procent av ansökningarna.[46] Denna erfarenhet av stort inflöde och hög koncentration har ytterligare stärkt Europa i dess beslutsamhet att hålla flyktingar borta. Men flyktingarnas incitament att ta sig in, det vill säga rätten att få bli kvar om de lyckas, finns kvar och därmed lär de fortsätta försöka.

Men att Europas befolkning har reagerat så kraftigt negativt på den här episoden ser jag också som ett tecken på att kraftigt motstånd mot invandring kanske inte handlar om faktiska inflöden så mycket som om upplevd brist på kontroll och därmed oro över omfattningen av framtida inflöden. I relation till Europas befolkning kan flyktinginvandringen, till och med under toppåren 2015–16, svårligen kallas för annat än mycket liten. EU:s flyktinginvandring under hela perioden 2008–16 motsvarade inte mer än 0,37 procent av storleken på dess befolkning. Den årliga maxnoteringen, från 2016, motsvarade 0,14 procent.[47] Men den upplevda bristen på kontroll under samma tidsperiod var mycket stor, då cirka två miljoner asylsökande tog sig in i Europa på kort tid 2015–16, trots omfattande insatser för att hindra dem.

Därtill, som exemplet med Sverige och Tyskland ovan illustrerar, kan ett antal flyktingar som är litet i förhållande till hela Europas befolkning ändå medföra en invandring som är stor i förhållande till enskilda länders befolkningar, om flyktingarnas val av asylländer inom Europa är tillräckligt skevt fördelade. Osäkerheten är alltså ännu större för enskilda länder än för Europa som helhet, vilket ständigt bekräftas av mycket olika höga koncentrationer av flyktingar i olika länder. Till exempel var EU:s totala flyktinginvandring cirka åtta gånger så hög 2016 som under ett genomsnitt av åren 2008–11, medan Tysklands var mer än trettio gånger så hög.[48]

Den övriga västvärlden har befunnit sig längre ifrån de viktigaste flyktinggenererande konflikterna under de senaste decennierna och har därför haft det lättare än Europa att kontrollera sina gränser med i alla fall mer begränsade åtgärder.* Till skillnad från i Europa utgörs

* Australien är delvis ett undantag från detta och har fått mycket internationell kritik de senaste 10–15 åren, både för militärinsatser som har tvingat båtar med flyk-

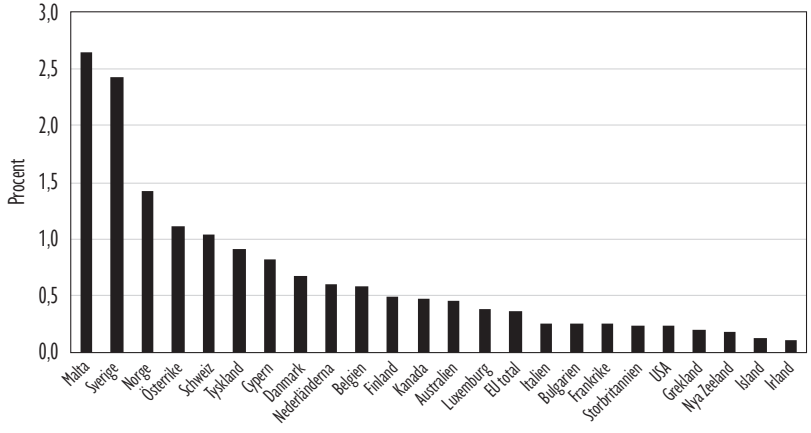

Figur 2.2 Flyktinginvandring i Europa 2008–16, i procent av varje lands befolkning i USA, Kanada, Australien, Nya Zeeland, EU totalt, samt varje land i EU/EFTA där andelen översteg 0,04 procent.[49]

flyktinginvandringen i dessa länder istället till betydande delar av flyktingar som mottagarlandet frivilligt vidarebosätter från något annat land, oftast i respektive konflikts närområde. Medan sådana bara utgjorde några enstaka procent av EU:s totala flyktinginvandring 2008–16, var motsvarande andelar knappt hälften i Kanada, två tredjedelar i USA och Australien och runt 90 procent i Nya Zeeland.[50] Hur västvärldens sammanlagda flyktinginvandring 2008–16 var fördelad över olika mottagarländer visas i figur 2.2, som visar flyktinginvandringens storlek per capita i respektive land.

Australien skiljer sig här från övriga länder i att dess flyktingpolitik har haft en tydligare ambition att hålla det *totala* inflödet av flyktingar på en stabil nivå. Det har därmed, i alla fall ibland, funnits en mer direkt koppling i Australien än i andra länder mellan det »spontana« inflödet

---

tingar tillbaka till Indonesien och för att flyktingar som har anlänt till Australien för att söka asyl har förflyttats till förvar i Papua Nya Guinea och Nauru. Kritiken av det senare har inte gällt förflyttningen till ett annat land som sådan, så mycket som de humanitära förhållanden som har rått i dessa förvar och Australiens ovilja att anse sig ansvarigt för dessa.

av asylsökande (de som anländer av egen kraft) och antalet flyktingar som har vidarebosatts från andra länder. När det förstnämnda har gått upp har det blivit färre platser kvar till det sistnämnda. Detta kan sägas ha möjliggjort en annan och nog till del ärligare offentlig diskussion i flyktingfrågor i Australien jämfört med i framför allt Europa men också Nordamerika. Att söka asyl på plats i Australien har, om än det har varit tillåtet, karaktäriserats som att »gå före i kön« på andra kanske bättre behövande flyktingars bekostnad. Gränsbevakning har utan omsvep erkänts vara inriktad på att begränsa inflödet av asylsökande, medan Europa under trettio års tid har försökt att oriktigt framställa sin gränsbevakning som enkom riktad mot illegal ekonomisk invandring och organiserad människosmuggling.[51]

Den stora majoriteten av världens flyktingar idag når dock inte västvärlden, utan befinner sig i ett grannland till hemlandet, ibland i ett flyktingläger. I juni 2018 räknade UNHCR med att det fanns 19,9 miljoner flyktingar i världen (palestinier och internflyktingar, det vill säga flyktingar inom hemlandet, ej medräknade). Denna statistik avser människor som befinner sig utanför hemlandet, men inte har getts uppehållstillstånd i något annat land. Av dessa fanns de största antalen i Turkiet (3,5 miljoner), Uganda (1,4 miljoner), Pakistan (1,4 miljoner), Libanon (1 miljon) och Iran (1 miljon). Som jämförelse var flyktinginvandringen 2008–16 cirka 1,9 miljoner i EU och 700 000 i USA.*

EKONOMISK MIGRATION: EUROPA. 1950- och 60-talen var en period av lättade invandringsrestriktioner och ökande arbetskraftsmigration i västvärlden. Hög tillväxt skapade brist på arbetskraft i flera länder. Det ledde till att arbetskraftsinvandring inte bara tilläts utan också i flera

* Notera att detta är en jämförelse mellan de totala antalen flyktingar i grannländerna och inflödena i EU och USA under en nioårsperiod. UNHCR redovisar uppgifter om antal flyktingar också i EU och USA, men dessa uppgifter ger, vilket ofta förbises, generellt ingen relevant bild. Det beror på att dessa länder ger flyktingar formella uppehållstillstånd och därmed försvinner de ur UNHCR:s statistik. Denna statistik ger därmed intryck av att de rikare länderna står för ännu mindre delar av det globala flyktingmottagandet än vad som är fallet.

fall aktivt stimulerades. Till exempel upprättade flera europeiska länder centrala rekryteringsbyråer i länder som hade överskott på arbetskraft, i syfte att göra det lättare för företag att rekrytera där. Flera länder i Västeuropa blev för första gången platser som människor flyttade till i stora antal, och de fick multietniska befolkningar på ett sätt som de inte hade haft tidigare. Detta gällde främst Västtyskland (med stor arbetskraftsinvandring från främst Turkiet, Italien, Jugoslavien och Grekland), Frankrike (från främst Algeriet, Italien och Spanien), Storbritannien (främst Irland, Indien, Jamaica och Pakistan), Schweiz (främst Italien och Spanien), Belgien (främst Italien, Spanien, Marocko och Turkiet), Sverige (främst Finland och Jugoslavien) och Österrike (främst Jugoslavien och Turkiet).[52]

Uppehållstillstånden till migrantarbetarna var permanenta i vissa länder och tillfälliga i andra. Särskilt Västtyskland gav i huvudsak tillfälliga tillstånd, med tanken att arbetskraften skulle återvända till hemlandet när den inte längre behövdes. Detta återvändande kom i slutändan bara att ske i mycket begränsad utsträckning. Västtyskland fick acceptera att det hade blivit ett land med stora permanenta turkiska och sydeuropeiska befolkningar.[53]

Det finns en inneboende motsättning i tillfälliga invandringsprogram. Det folkliga stödet för dem gynnas ofta av att invandringen förklaras vara tillfällig. Det ger en bild av att landets befolkningssammansättning på lång sikt inte kommer att ändras, och att när ekonomin vänder nedåt och det blir hårdare konkurrens om jobben kommer migranterna inte att finnas kvar. Men när den dagen väl kommer och människor på olika sätt har rotat sig i sitt nya land, blir det ofta svårt att uppbåda något folkligt stöd för att skicka hem dem med tvång om de inte åker frivilligt. Detta tenderar att gälla oavsett om de tillfälliga uppehållstillstånden gavs på grund av arbete eller på grund av flykt.[54]

Det är heller inte uppenbart att tillfällig arbetskraftsinvandring är bättre än permanent för mottagarlandet av rent ekonomiska skäl. Å ena sidan är det positivt för invandringslandet att kunna »exportera« sin arbetslöshet vid en konjunkturnedgång. Å andra sidan ökar en genomsnittlig invandrares produktivitet kraftigt över tid i landet, i takt med att hen förbättrar sina kunskaper om landets språk, sedvänjor och institutioner (se kapitel 4). Att skicka hem en invandrare för att något år

senare ta emot en annan medför därmed att kostnaden för »inskolning« behöver bäras två gånger istället för en.

År 1970, när perioden av hög tillväxt och arbetskraftsinvandring närmade sig sitt slut, var 5–18 procent av befolkningarna utrikesfödda i de mest betydande västeuropeiska invandringsländerna. Detta illustreras i figur 2.3 som visar andelar utrikesfödda i befolkningarna i dessa länder samt i de stora icke-europeiska invandringsländerna Kanada, USA, Australien och Nya Zeeland. Andelarna är vidare uppdelade på de som är födda i något av de andra länderna som visas i figuren (ljusa fält) och de som är födda i något av jordens övriga länder (mörka fält).

Vi ser i figuren att flera västeuropeiska länder, cirka fyrtio år efter att deras befolkningar slutade utvandra i stor skala till USA, hade blivit större invandringsländer än USA, mätt som andelar utrikesfödda i befolkningen. Den största andelen invandrare i Europa fanns i Schweiz följt av Frankrike. Högst av alla länder i figuren var andelen i Australien, och även Kanada och Nya Zeeland hade högre andelar än alla europeiska länder utom Schweiz.

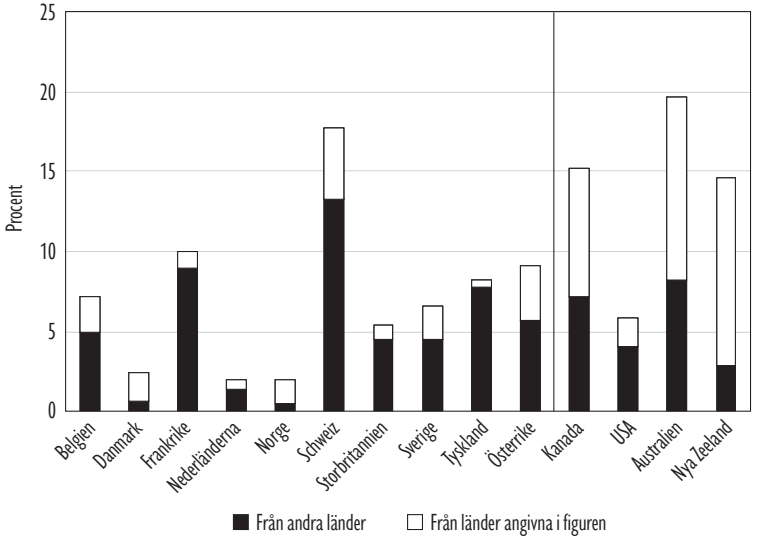

Figur 2.3 Utrikesfödda i Västeuropa och fyra utomeuropeiska länder 1970, i procent av respektive lands befolkning.[55]

Den kraftiga tillväxtperioden i Europa som orsakade den stora arbetskraftsinvandringen avtog på 1970-talet. Den aktiva rekryteringen av arbetskraft utomlands upphörde därmed och Europa har sedan dess haft en i allmänhet hårt reglerad arbetskraftsinvandring. Men mellan länder i Europeiska ekonomiska gemenskapen (EEG), sedermera Europeiska unionen (EU), har arbetskraftens rörlighet varit mycket friare.

FRI RÖRLIGHET INOM EEG/EU. Under 1950- och 60-talen, samtidigt som arbetskraftsmigration gjorde stor nytta i Västeuropas växande ekonomier och sågs som allmänt önskvärd, grundades EEG av Belgien, Frankrike, Italien, Luxemburg, Nederländerna och Västtyskland. Målet var att främja fred och ekonomisk tillväxt genom ekonomisk integration, specifikt genom att upphäva de regelverk som begränsade rörligheten av varor, arbetskraft, tjänster och kapital.

Den »fria« rörligheten för arbetskraft innebär idag att alla EU-medborgare som har ett erbjudande om jobb i ett annat medlemsland får flytta utan begränsning. Rörligheten är alltså egentligen inte helt fri, eftersom den bara gäller de som har ett jobberbjudande (och medföljande familjemedlemmar till dessa). Övriga får bara uppehålla sig under maximalt tre månader i ett annat medlemsland.

Vid EEG:s grundande 1957 fanns det farhågor i de fem rikare länderna om att fri rörlighet för arbetskraft skulle innebära att de översvämmades av arbetare från det sjätte landet, Italien, där lönenivåerna var lägre. När den fria rörligheten för arbetskraft väl infördes i praktiken 1968 hade dock en betydande del av lönegapet mellan Italien och resten av gemenskapen redan slutits och någon större italiensk migration infann sig inte.[56]

Rädslan för att översvämmas av arbetare från länder med lägre löner har sedan aktualiserats varje gång EEG och sedermera EU har välkomnat nya medlemsländer med markant lägre lönenivåer än de tidigare medlemmarna. Detta har skett 1981, 1986, 2004, 2007 och 2013 (därtill har länder med högre lönenivåer anslutit sig 1973 och 1995). Vid vart och ett av dessa tillfällen har tidigare medlemmar därför gett sig själva möjligheten att begränsa de nyanslutna ländernas medborgares tillträde till deras arbetsmarknader i upp till sju år.

Särskilt aktuell var den frågan inför EU:s utvidgning 2004, där så många som tio nya länder inkluderades. Dessa nya länders sammanlagda befolkning var cirka en fjärdedel så stor som den existerande unionens, deras köpkraftsjusterade genomsnittsinkomst endast hälften så stor och deras arbetslöshet nästan dubbelt så hög.[57] Det gav anledning att på förhand tro att migrationen till de tidigare medlemsländerna skulle bli hög. Därtill skulle dessa tio länder endast tre år senare åtföljas av ytterligare två, Rumänien och Bulgarien, där genomsnittsinkomsterna var ännu lägre.

Migrationen blev också större vid utvidgningarna 2004 och 2007 än vid de tidigare. Nettoutflödet till de gamla EU-medlemsländerna 2004–09 motsvarade cirka 7 procent av befolkningen i Rumänien, 4 procent i Litauen och 2–3 procent i Polen, Lettland och Bulgarien.[58] Som andel av den fyra gånger så stora befolkningen i de gamla medlemsländerna var detta dock ett ganska begränsat inflöde, med begränsad ekonomisk påverkan på aggregerad nivå. Den mest betydande ekonomiska påverkan ser – fullt i linje med den fria rörlighetens syfte – ut att ha blivit att inflödet från de nya medlemsländerna eliminerade arbetskraftsbrist inom specifika sektorer, allra främst byggsektorn, i flera av de gamla medlemsländerna. Detta var rimligen positivt för den totala produktiviteten i dessa ekonomier.[59]

I ett land, Storbritannien, medförde invandringen från de nya medlemsländerna en mycket negativ reaktion från stora delar av befolkningen. Exakt vad det berodde på att reaktionen blev så stark just där är omtvistat, men några förklaringar kan uteslutas. Inflödet per capita var inte högst i Storbritannien. Det var högre där än i flera andra länder, men troligtvis lägre än i Irland, Italien och Spanien.[60] Storbritannien hade inte ett sämre konjunkturläge än andra länder. Förvisso drabbades landet ganska hårt av den ekonomiska nedgång som började 2008 i samband med finanskrisen, vilket säkerligen spädde på den negativa reaktionen. Men reaktionen fanns där redan under åren dessförinnan, när landet hade god tillväxt. Invandrares möjligheter att konkurrera om arbetstillfällen är nog däremot större i Storbritannien än i flera andra länder, då arbetsmarknaden där är relativt oreglerad. Men det är inte givet att så är fallet i jämförelse med de tre just uppräknade länder som troligtvis hade högre invandring per capita.

En möjlig förklaring till den starka brittiska reaktionen är att effekten av den nya invandringen samspelade med och ömsesidigt förstärkte och förstärktes av ett mer generellt brittiskt missnöje med EU-medlemskapet, som senare skulle kulminera i beslutet 2016 om utträde. En annan tänkbar förklaring är att den nya invandringen i Storbritannien kom att skapa en allmänt spridd bild av att landets invandringsvolym var näst intill fullständigt oförutsägbar. Detta knyter an till samma tolkning som nyss gjordes apropå Europas flyktinginvandring 2015–16, det vill säga att reaktionen kanske handlade mer om oro över brist på kontroll och därmed över framtida invandring, än om den invandring som faktiskt skedde.*

Det faktiska nettoinflödet av nya EU-medborgare till Storbritannien var i vilket fall som helst inte anmärkningsvärt högt. Mellan första kvartalen 2004 och 2009 ökade andelen av de boende i Storbritannien som var födda i något av de länder som blev EU-medlemmar 2004 från 0,01 till 0,9 procent, vilket innebär en ökning med cirka 560 000 personer. Detta utgjorde mindre än hälften av den totala ökningen av antalet utrikesfödda i landet under samma period.[61] Men det var populärt att tolka denna ökning mot bakgrund av en rapport som publicerades 2003 på uppdrag av regeringen och som förutsåg ett nettoinflöde på endast 5 000–13 000 personer per år.[62] Denna jämförelse upprepades ofta i brittisk media som illustration av att regeringen saknade kontroll över landets invandring. Den bilden späddes sedan på ytterligare genom regeringens försök att bevisa motsatsen genom att 2010 lova att få ner landets nettoinvandring till under 100 000 personer per år, vilket den sedan misslyckades med att ens komma i närheten av.[63]

Ironiskt nog byggde hela jämförelsen med 5 000–13 000 personer per år på en (kanske medveten) felaktig återrapportering av resultaten i rapporten från 2003. Skattningen byggde nämligen uttryckligen på antagandet att Tyskland skulle avstå från att utnyttja möjligheten att

---

* Den brittiske forskaren och författaren Paul Colliers bok *Exodus* kan illustrera samma tolkning. Collier varnar där för en alltför tillåtande migrationspolitik. Men han är tydlig med att han inte i första hand menar att Storbritannien dittills har haft för hög invandring, utan att en principiellt tillåtande inställning kan leda till alldeles för hög invandring i framtiden.

införa tillfälliga begränsningar för invandring från de nya medlemsländerna. Migranter från dessa länder skulle enligt rapporten därmed, liksom de hade gjort historiskt, i första hand söka sig till Tyskland. Om Tyskland ändå införde sådana begränsningar – vilket det sedan till slut gjorde – bedömdes det i rapporten att inflödet till Storbritannien sannolikt kunde bli mångdubbelt större, såsom till slut också blev fallet.[64]

EKONOMISK MIGRATION: NORDAMERIKA. Den invandringslagstiftning som hade kommit på plats i USA under tidigt 1920-tal och som med nationella kvoter favoriserade norra och västra Europa och näst intill helt uteslöt invandring från stora delar av Asien (och i praktiken Afrika, eftersom den tidigare invandringen därifrån, på vilken kvoterna baserades, hade varit så låg), bestod med endast små förändringar ända fram till 1960-talet. Lagens uppenbart diskriminerande karaktär var en viktig anledning till att den till slut upphävdes. Samtidigt ansåg många fortsatt att ökande invandring från Asien och Afrika (och Latinamerika) inte var önskvärd. Den nya lag som stiftades 1965 och trädde i kraft 1968 kan ses som ett – ganska misslyckat – försök att uppnå ungefär lika diskriminerande resultat men utan att vara formellt diskriminerande.[65]

Invandringslagen från 1965 ersatte de nationella kvoterna med två stora kvoter: Invandringen från den amerikanska kontinenten, som tidigare hade varit formellt obegränsad men ändå ganska låg, fick uppgå till maximalt 120 000 individer per år. Invandringen från den övriga världen fick uppgå till maximalt 170 000 per år. De två kvoterna slogs 1978 ihop till en global kvot om 290 000 individer per år och 1990 höjdes denna kraftigt till 675 000.* Kvoterna som sådana diskriminerade alltså inte mot Asien och Afrika, som ingick i samma kvot som Europa. Men man tänkte sig att uppnå att denna kvot skulle fyllas av mestadels européer, genom att företräde inom kvoterna gavs till de som hade släktingar som var amerikanska medborgare eller hade permanent uppehållstillstånd i USA. Eftersom det fanns många fler européer än asiater

* Invandring av mycket närstående, liksom flyktinginvandring, ligger dock utanför kvoten.

och afrikaner i USA, tänkte man sig att detsamma därmed skulle komma att gälla den framtida invandringen.[66]

Det låter på pappret som att det skulle ha kunnat fungera. Av samtliga invandrare från Europa, Asien och Afrika som bodde i USA 1960 var hela 93 procent från Europa.[67] Vad man förbiså var dock det fallande intresset från européer för att migrera till USA, som gjorde att kvoten trots detta stadigt skulle komma att fyllas av en majoritet från Asien. Den oväntat höga invandringen från Asien och Afrika ledde dock inte till något större folkligt motstånd. Dessa invandrare var till stora delar högutbildade. Trots de låga utbildningsnivåerna i hemländerna, där genomsnittlig längd på utbildning ofta bara var några få år, hade hela två tredjedelar av alla 25–40-åringar från Asien som invandrade till USA under 1970-talet och fyra femtedelar av alla från Afrika till och med gått på universitet.[68] Alltså uppnåddes ändå halva syftet med lagändringen från 1965. Målet att hålla nere invandringen från framför allt Asien uppnåddes helt klart inte. Men i den utsträckning som det underliggande syftet var att hålla invandringen högkvalificerad uppnåddes det ändå.

Vad som på sikt kom att skapa ett betydligt större motstånd var den ökande invandringen från Mexiko. Liksom den från Asien ökade den legala invandringen från Mexiko stegvis från cirka 400 000 under 1960-talet till nära 3 miljoner under 1990-talet. Den mexikanska invandringen föll sedan till under 2 miljoner under 2000-talet, medan den från Asien steg till över 3 miljoner. Men i Mexikos fall beräknas därtill den illegala invandringen under de senaste decennierna ha varit ungefär lika stor som den legala. År 2016 beräknades det finnas 11 miljoner invandrare från Mexiko i USA. Hälften av dessa bedömdes sakna tillstånd att vara i landet och dessa bedömdes i sin tur utgöra hälften av alla illegala invandrare i landet.[69] Därtill har mexikanska invandrare i genomsnitt lägre utbildningsnivå än nästan alla andra invandrare i USA. Endast en femtedel av samtliga (legala eller illegala) 25–60 år gamla mexikanska invandrare i USA 2017 hade gått på universitet, att jämföra med tre fjärdedelar av de från Asien och en nästan lika stor andel av de från Afrika.[70]

Den mexikanska invandringen har därför skapat motstånd av två anledningar. På grund av lägre utbildningsnivåer antas mexikanska

invandrare ge mindre värdefulla bidrag än andra till den amerikanska ekonomin och konkurrera i högre grad med den lågutbildade inhemska arbetskraften. Och den mexikanska invandringen är USA:s version av en invandring som förefaller vara bortom kontroll. Den har fortsatt trots att omfattande resurser har lagts på gränsbevakning, i form av stängsel, patrullbilar med mera.[71]

Den illegala invandringen från Mexiko bedöms sedan en tid tillbaka ha stannat av och antalet illegala mexikanska invandrare i USA bedöms vara en hel miljon färre 2016 än toppåret 2007, det vill säga året före finanskrisen. Antalet från resten av världen bedöms under samma period ha legat stilla.[72] Den legala invandringen från Mexiko var också, som tidigare nämnts, betydligt högre på 1990-talet än på 2000-talet. Efter årtionden av hög utvandring verkar alltså Mexiko ha nått en mättnadsfas med minskande utvandring.

Liksom i USA:s första fas av hög invandring 1840–1930, karaktäriserades den andra, från 1970, inledningsvis av sjunkande produktivitet hos den genomsnittliga invandraren. Figur 2.4 visar invandrares genomsnittliga inkomster per vecka, uttryckta som andelar av motsvarande genomsnitt för infödda, vid fem olika tidpunkter sedan 1970.* För ökad jämförbarhet har samtliga invandrare som ingår i analysen befunnit sig i landet i 6–10 år. Från 1970 till 1990 föll genomsnittsinkomsten tydligt, från 96 till 81 procent av inföddas för totalgenomsnittet över alla invandrare. Likaså föll den med 8–25 procentenheter inom var och en av de fyra stora invandrargrupper som visas separat: de från Mexiko, Filippinerna, Indien och Kina.[73]

Detta produktivitetsfall hejdades dock runt 1990. Därefter har den genomsnittliga invandrarens inkomst jämfört med den genomsnittliga inföddas varit ungefär oförändrad eller svagt ökande. Invandrare från Mexiko och Filippinerna har haft oförändrade eller svagt minskande genomsnittsinkomster, medan de från Indien och Kina har haft svagt ökande. Detta kan till stor del förklaras med att invandringslagstift-

* En arbetares produktivitet antas i de flesta fall ungefär motsvara arbetarens inkomst.

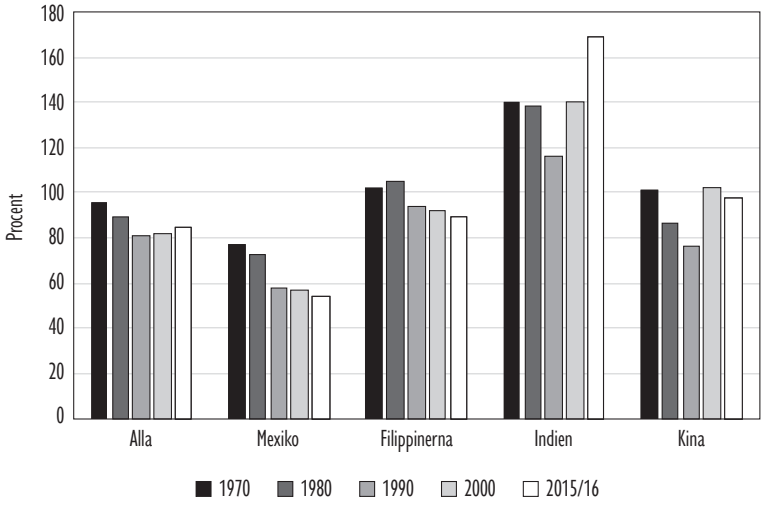

Figur 2.4 Genomsnittlig inkomst per vecka bland 18–64 år gamla invandrare som har vistats 6–10 år i USA, i procent av veckoinkomsten hos 18–64 år gamla infödda.[74]

ningen ändrades 1990, med syfte att ge ökade möjligheter till högkvalificerad invandring. Det skedde bland annat genom en kraftig ökning i antalet H1-B-visum, som ges till högkvalificerade personer inom framför allt naturvetenskap och teknik. Dessa visum har sedan dess utfärdats främst till människor från i första hand Indien och i andra hand Kina, vilket stämmer väl överens med vad som kan ses i figur 2.4.

H1-B-visumen utgör dock fortfarande endast en mindre del av USA:s legala invandring och sammanfattningsvis är selektiviteten i landets invandringspolitik fortfarande begränsad. Den stora majoriteten av uppehållstillstånden delas ut på basis av familjeanknytningar och inte kvalifikationer. Även om den ursprungliga avsikten (från 1965) med detta ser ut att ha varit att skapa en urvalsmekanism som gynnade ekonomiskt och kulturellt önskade länder, har utfallet blivit ett annat. Men attityder ändras också i takt med att omvärlden ändras och USA har valt att med endast små förändringar i lagstiftning acceptera sin nya invandring i ett halvt sekel (se dock också kapitel 6 om befolkningens attityder till detta). Samtidigt har, även om själva invandringspolitiken

inte har varit särskilt selektiv, en betydande självselektion skett där stora delar av landets invandring har varit välutbildad och klarat sig bra ekonomiskt i landet (se kapitel 3 och 4).

Men i att ha fastslagit att landet ska ha invandring på en viss nivå, oavsett migranternas kvalifikationer eller huruvida det efterfrågas av landets ekonomi eller inte, skiljer sig USA från alla andra länder i västvärlden idag. Så även om flera andra länder har haft större invandring per capita de senaste decennierna, har USA i den bemärkelsen en principiell öppenhet för invandring som den övriga västvärlden inte har.

Kanada och Australien har valt en annan väg, med invandring som har varit större per capita än USA:s, men också hårdare selekterad. Kanadas invandringshistoria fram till 1960-talet följer till stora delar USA:s, med i stort sett oreglerad invandring från alla länder utom Kina fram till runt första världskriget, följt av kraftigt begränsad invandring där i huvudsak européer tilläts invandra. Det systemet avskaffades 1962 till förmån för ett regelverk som i huvudsak tillät invandring baserat på kvalifikationer. Sedan 1967 regleras detta genom ett poängsystem, där språkkunskaper, utbildning med mera ger poäng vars summa avgör om en person tillåts invandra eller inte (detta gäller inte de med nära familjeanknytningar eller flyktingar).

EKONOMISK MIGRATION: AUSTRALIEN. Australiens invandringshistoria är lite som en skarpare version av den nordamerikanska. Landet liknar USA och Kanada i att dess statsbildning har utvecklats från brittiska kolonier, men skiljer sig från dessa genom att ligga avsevärt längre bort från Storbritannien och övriga Europa. Kostnaden i pengar och risken för att förlora livet vid en resa till Australien före den interkontinentala ångbåtstrafiken var därmed ännu mycket större, och européers befolkande av Australien gick betydligt långsammare. Fram till 1830 befolkades de australiska kolonierna i huvudsak genom att runt 60 000 dömda brottslingar från Storbritannien transporterades dit.[75] Detta fyllde flera syften samtidigt: kolonierna befolkades, befolkningen i hemlandet avskräcktes från att begå brott och man slapp lägga resurser på att driva

fängelser. Fram till USA:s självständighetsförklaring 1776 hade brottslingar av samma anledning transporterats till de amerikanska kolonierna och sedan den första australiska kolonin grundlades 1788 kunde transporterna återupptas efter tolv års uppehåll.

Det frivilliga befolkandet av Australien, av i huvudsak brittiska och irländska migranter, började precis som det av Nordamerika att öka vid mitten av 1800-talet. Men det höll sig på markant lägre nivåer och många migranter fick offentligt ekonomiskt stöd för flytten. Vid första världskrigets slut uppgick befolkningen i hela det vidsträckta landet till endast cirka fem miljoner människor. Också stora delar som var lämpliga för jordbruk eller boskapsskötsel var nästan obebodda. För detta fick Australien mycket internationell kritik. Landet hade tagits från ursprungsbefolkningen med »naturrätts«-motiveringen, det vill säga att den som kunde göra marken mer produktiv hade rätt till den. Men marken gjordes inte produktiv. Samtidigt led Kina av överbefolkning och många hade gärna flyttat därifrån till Australien för att bruka marken. Men detta ville inte den australiska befolkningen vara med om, utifrån uppenbart rasistiska motiv (ekonomiska motiv kan helt uteslutas i det här fallet, eftersom ingen annan använde marken eller ens bodde där).[76]

Australiens lösning blev att fylla landet med vita, helst brittiska, invandrare. Eftersom antalet villiga brittiska migranter var begränsat, trots sponsrad överfart, tilläts därför också sydeuropeisk, främst italiensk, invandring som det näst bästa (eller näst sämsta) alternativet. Sydeuropeisk invandring tilläts alltså för att förhindra asiatisk.[77]

Behovet av stor invandring kom att upplevas som ännu större i Australien efter andra världskriget. Behovet av att befolka landet för att stärka nationens legitimitet fanns åtminstone delvis kvar. Ekonomin, och därmed behovet av arbetskraft, växte kraftigt. Därtill ansågs kriget ha visat att landets befolkning var för liten för att trygga dess militära försvar. Oviljan att invandringen skulle härröra från Asien var dock fortsatt stark. Japan hade varit huvudmotståndaren i kriget och Kina hade blivit kommunistiskt. Att invandrare från dessa länder i första hand skulle vara lojala med Australien vid en eventuell ny krigssituation upplevdes som tveksamt.*[78]

---

* USA uppvisade en liknande attityd under kriget mot Japan, då landet tvångs-

Helst ville man ha fortsatt invandring från Storbritannien, och även om de enskilt flesta migranterna under perioden kom att komma därifrån var de fortfarande inte tillräckligt många. Den sponsrade migrationen utvidgades därmed till att omfatta också andra europeiska sändarländer (återigen kom Italien att bli enskilt viktigast). Australien tog också emot många flyktingar från Östeuropa, men krävde att dessa skulle vara arbetsföra.[79] Detta gav upphov till kritik, där många både inom och utom landet anklagade Australien för att vara mer intresserat av arbetskraft än av att hjälpa.[80] Men oavsett vad syftet eller syftena var, så var flyktinginvandringen per capita under perioden avsevärt större i Australien än någon annanstans i västvärlden.[81] Och acceptansen hos ett lands befolkning för hög flyktinginvandring har nog alltid påverkats positivt av en högre självförsörjandegrad hos flyktingarna. Även om det instinktivt kan kännas tilltalande att förneka, finns det därmed ofta ett reellt val mellan att ta emot flera men mindre utsatta och behövande, eller färre men mer utsatta och behövande flyktingar.

Australiens befolkning växte snabbt från cirka 8 miljoner 1950 till 13 miljoner 1970, mycket på grund av invandring. Befolkningen bevarades nästan lika europeisk i sin härkomst som tidigare, om än inte fullt lika brittisk. Att invandringen under den här perioden kunde vara större och samtidigt mindre kontroversiell än i Europa, kan sannolikt sammanfattas med att den i Australien upplevdes som ännu mer behövd – inte enbart av ekonomiska skäl – och att den hölls i alla fall något mer etniskt homogen.

Liksom USA och Kanada vid ungefär samma tidpunkt, övergick Australien under sent 1960-tal och tidigt 1970-tal successivt till en invandringslagstiftning som inte diskriminerade utifrån härkomst. Liksom i Kanadas fall lades istället fokus på kvalifikationer och liksom Kanada har Australien idag (sedan 1979) ett poängsystem som avgör vem som får invandra (med nära familjeanknytningar och flyktingar undantagna). De flesta som migrerar till Australien idag kommer från Asien.

---

internerade en stor del av sin befolkning av japansk härkomst. Detta gjordes dock inte utan pragmatism. På Hawaii var en hel tredjedel av befolkningen av japansk härkomst. Att internera alla dessa skulle ha ödelagt den hawaiianska ekonomin och därför internerades endast ett litet fåtal.

Migration och migranter i världen idag

Vi befinner oss idag i en andra stor global migrationsperiod, vars omfattning gott och väl kan mäta sig med den första, 1840–1930. En relevant jämförelse kan ges av antalet invandrare i USA, som har varit det överlägset viktigaste mottagarlandet under båda perioderna. År 1930 fanns det cirka 15 miljoner invandrare i USA och de utgjorde 12 procent av befolkningen. År 2017 fanns det 50 miljoner invandrare och de utgjorde 14 procent av befolkningen.[82]

Antalet migranter från den övriga världen i västvärlden (EU, Island, Norge, Schweiz, Kanada, USA, Australien och Nya Zeeland) har de senaste decennierna ökat med ungefär två miljoner per år, från 40 miljoner 1990 till 92 miljoner 2017.[83] Att nettomigrationen från den övriga världen till den rika västvärlden har varit ganska konstant i absoluta tal innebär att den har sjunkit svagt som andel av den (svagt ökande) befolkningen i västvärlden, och sjunkit markant som andel av den (kraftigt ökande) befolkningen i den övriga världen.

Andelar invandrare i befolkningarna 2017 i Västeuropa samt Kanada, USA, Australien, Nya Zeeland och Japan visas i figur 2.5. En jämförelse med figur 2.3 ger en bild av vad som har ändrats sedan 1970. En första skillnad är att fler europeiska länder har tagits med i bilden 2017, då flera länder under mellantiden har gått från att vara främst utvandringsländer till att bli viktiga invandringsländer. Också bland de gamla invandringsländerna är andelen invandrare högre 2017 än 1970 i varje enskilt land. De allra högsta andelarna finns 2017, liksom de gjorde 1970, i Australien och Schweiz, följt av Nya Zeeland och Kanada. Andelen invandrare i USA:s befolkning, som var på en bottennivå 1970, har mer än fördubblats till 2017. Den stora majoriteten av migranterna 2017 är i så gott som varje land från länder utanför västvärlden (mörka fält).

Japan har tagits med i figuren för jämförelse, då det är ett höginkomstland som skiljer sig från de i västvärlden i att det konsekvent har tillåtit mycket lite invandring. Det gällde både under den period av stark tillväxt som landet upplevde 1950–90 och idag när låga födelsetal innebär att andelen äldre i befolkningen prognosticeras att öka kraftigt i framtiden.

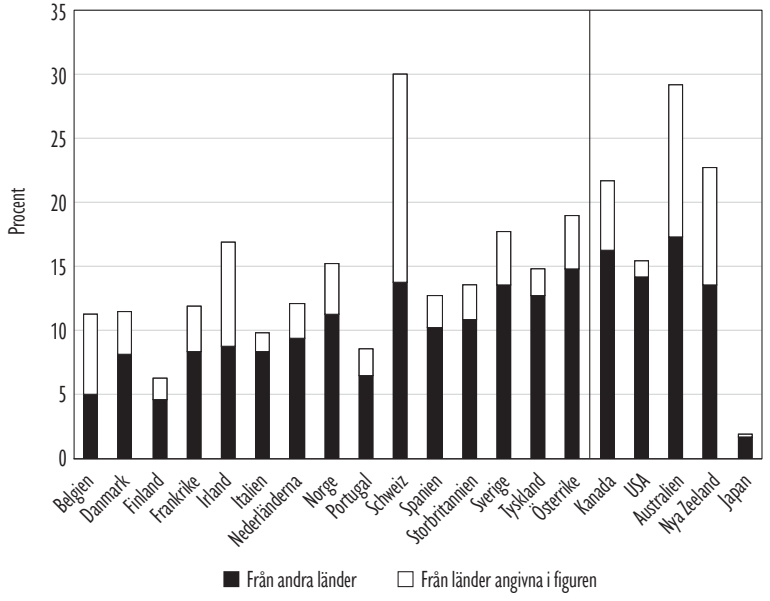

Figur 2.5 Utrikesfödda i Västeuropa och fem utomeuropeiska länder 2017, i procent av respektive lands befolkning.[84]

Den årliga invandringen i västvärlden ligger i de flesta fallen en bra bit under en procent av respektive lands befolkning. I figur 2.6 visas genomsnittlig invandring till Västeuropa per år under 2011–15, som andel av respektive lands befolkning. Invandringen är här uppdelad på den från EU-länder och den från icke EU-länder. Den från icke EU-länder är i sin tur uppdelad på flyktingar och övriga. Vi ser här att den genomsnittliga årliga invandringen ligger på cirka en halv procent av respektive lands befolkning. Ungefär hälften är från ett EU-land. Endast en mindre del är flyktinginvandring, men med stor variation mellan länderna.

Variationen mellan länder i utomeuropeisk invandring är mindre än den i inomeuropeisk. Detta har en enkel förklaring i att den inomeuropeiska migrationen i högre grad styrs av inkomst- och konjunkturskillnader mellan länderna. Schweiz och Norge utmärker sig med stor efterfrågan på arbetskraft till höga löner under perioden. Särskilt svag

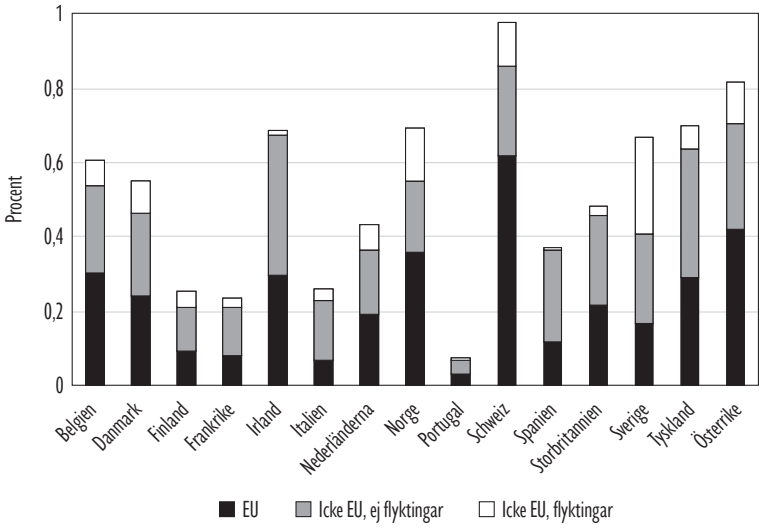

Figur 2.6 Invandring till Västeuropa per år 2011–15, i procent av respektive lands befolkning.[85]

har den ekonomiska utvecklingen varit i Portugal, som har haft mycket låg invandring (och hög utvandring) under perioden.

Figur 2.6 visar också tydligt Frankrikes tillbakagång som invandringsland, som är relaterad till landets svaga ekonomiska utveckling under lång tid. Som figur 2.3 och 2.5 har visat, hade Frankrike Västeuropas näst högsta andel invandrare i befolkningen 1970, men låg långt ifrån den positionen 2017.

Slutord: Migrationens betydelse

Migrationen till västvärlden kan framstå som mycket omfattande och betydelsefull, eller helt marginell, beroende på från vilket håll man tittar. En del av dess teoretiska komplexitet och politiska sprängkraft bottnar i just det. Små årliga inflöden har efter ett drygt halvsekel ackumulerats till att över en tiondedel av befolkningen är invandrare i de flesta länder i västvärlden och nästan en tredjedel i två av dem. Därtill finns

alla människor med »utländsk bakgrund«, i bemärkelsen att deras föräldrar men inte de själva är invandrare. Men i ett mer globalt perspektiv är antalen små. Så mycket som 97 procent av jordens befolkning bor i det land där de är födda, och bara lite drygt 1 procent är migranter från den övriga världen i västvärlden.

Men även om bara en liten del av befolkningen i jordens låg- och medelinkomstländer någonsin får möjlighet att utvandra, finns viljan och förhoppningen hos många fler. Gallupinstitutet har ställt frågan till människor över hela världen om de skulle vilja flytta permanent till något annat land om de hade möjlighet. I de senaste undersökningarna från 2013–16 svarade 31 procent i Afrika söder om Sahara, 23 procent i Latinamerika och Karibien och 22 procent i Mellanöstern och Nordafrika att de skulle vilja flytta permanent. De flesta av dessa vill helst flytta till något land i västvärlden.[86] Man kan diskutera hur människor tolkar att »ha möjlighet«, men svaren ger ändå en antydan om att migrationen har stor betydelse i många människors tankevärld.

Och det leder oss återigen in på i vilken utsträckning vi ser migration som en viktig företeelse på grund av den migration som redan har varit, respektive på grund av den vi tänker oss (eller är rädda för) skulle kunna ske. I bokens inledning räknade jag upp tre riktigt omvälvande politiska händelser de senaste åren, där migrationen har varit en huvudingrediens: Storbritanniens beslut om EU-utträde, Europas flyktingkris och valet av Donald Trump till USA:s president. I det här kapitlet har vi sett att den migration som har bidragit till var och en av dessa tre möjliggör en tolkning där det som har gjort att människor har uppfattat skeendet som ett stort problem kanske inte är så mycket storleken på den faktiska migrationen som den upplevda bristen på kontroll över densamma. Brist på kontroll kan i sin tur skapa oro över möjligheten att den framtida migrationen kan bli mycket större och mer problematisk.

Så den allra viktigaste frågan är kanske i vilken utsträckning migrationen går att kontrollera: om det kommer att vara möjligt eller inte att hålla tillbaka dessa hundratals miljoner som säger att de skulle vilja migrera idag, och kanske några hundra miljoner till som kommer att vilja det om tio eller tjugo år. Den frågan avhandlas i bokens sista kapitel.

KAPITEL 3

Vem migrerar?

Internationella migranter utgör alltså en mycket liten del av jordens befolkning. När man tänker på hur små andelar som flyttar, inser man att de som gör det rimligen på något eller flera avgörande sätt skiljer sig från den övriga befolkningen. Ju färre migranterna är, desto mer avvikande är de sannolikt i någon bemärkelse.

Det här kapitlet ska ägnas åt att beskriva migranterna och deras migrationsbeslut: vilka faktorer som är avgörande för beslutet att migrera och vilka som därmed oftast blir migranter. Om vi bättre förstår vilka som migrerar och varför, kan vi också bättre förstå det som presenteras i kapitel 4 om migranters ekonomiska situation i mottagarlandet, i kapitel 5 om migrationens påverkan på ett lands ekonomi, i kapitel 6 om dess påverkan på social sammanhållning, i kapitel 7 om migranters remitteringar och konsekvenserna av högutbildad utvandring samt, inte minst, i kapitel 8 om hur migrationen kan tänkas komma att utvecklas i framtiden.

Hur välinformerat är migrationsbeslutet?

Migranter skiljer sig alltså rimligen på något eller flera sätt från icke-migranter. Och det kan gott och väl vara på helt olika sätt för olika migrantgrupper, liksom för olika människor också inom samma grupp. Historikern John Gould skriver om de européer som flyttade från Europa till Nordamerika innan den transatlantiska ångbåtstrafiken slog igenom på 1860-talet, att förhållandena på skeppen var så eländiga att de avskräckte alla utom »de mest viljestarka, de mest desperata och de mest okunniga«.[1]

»Okunniga« kanske låter märkligt, men Gould återger ett exempel där en person beskriver sina trettio medpassagerare på ett skepp från Hamburg till USA 1840 som slående okunniga om vart de var på väg, och att samtliga trodde att de i USA skulle kunna skörda guld och silver utan ansträngning. Men detta var också så tidigt som 1840. När migranterna, och därmed breven hem, hade blivit fler ökade också kunskapen om destinationen hos potentiella efterföljande migranter.

Idag, i internetåldern, är potentiella migranters kunskaper om förhållandena i länder långt borta ofta avsevärt bättre. Vi kan därmed utgå ifrån att beslutet att migrera eller inte i de flesta fall är ett välgrundat sådant, där en relativt välinformerad individ eller familj väger den troliga nyttan mot de troliga kostnaderna och kommer fram till om migration skulle innebära en total förbättring eller försämring. Av detta följer att vi också kan anta att den lilla andel som väljer att migrera överlag utgörs av de människor som har mest att vinna på det.

Detta antagande förtjänar att funderas lite över. I en värld av perfekt information, där varje individ vet exakt vad hen skulle vinna och förlora på en flytt till ett annat land, borde antagandet vara fullständigt korrekt: varje individ som migrerade skulle ha mer att vinna på det än varje individ som inte gjorde det. Motsatsen blir orimlig, om alla visste exakt vad de hade att vinna och förlora. Helt perfekt information existerar naturligtvis aldrig. Men ju bättre information potentiella migranter har om vilken nytta och vilka kostnader en migration skulle innebära, i desto högre grad kan vi vänta oss att påståendet är sant att de som migrerar är just de som har mest att vinna på det. Vi kan därmed exempelvis

tänka oss att påståendet oftast är mer sant för migrationsflöden som har pågått under lång tid än för flöden som nyss har börjat. I tidiga skeden av ett migrationsflöde spelar nog slumpen ofta större roll i att avgöra vilka som råkar höra talas om – korrekt eller inte – att det finns goda möjligheter att finna lyckan någonstans långt borta.

Likaså kan migration av flyktingskäl, där det inte alltid finns tid och möjlighet till omfattande planering, generellt tänkas lämna större utrymme för slumpen, och för att små informationsbitar får stor betydelse. Migrationsforskaren George Borjas beskriver i en bok sin egen ankomst till USA som barn som kubansk flykting 1962. De flesta kubanerna bosatte sig i Miami, för det hade andra kubaner brukat göra före dem och de flesta hade mycket lite information om vilka alternativ som fanns. En handläggare försökte övertala Georges mamma om att det vore en god idé att istället bosätta sig i Kalifornien. Mamman lyssnade på och övervägde detta, tills någon längre bak i kön ropade: »Åk inte till Kalifornien. Där finns det jordbävningar.« Baserat på detta lilla informationsstycke blev beslutet att bosätta sig i Miami.[2]

Ett bredare exempel är flyktinginströmningen i Europa under hösten 2015. Strömmen av migranter över havet från Turkiet till Grekland hade successivt ökat under 2014 och första halvan av 2015. Enligt EU:s regelverk skulle samtliga migranter som anlände till Grekland hållas kvar och få sina asylärenden prövade där (se kapitel 2). I de flesta flyktingars ögon var det betydligt mindre attraktivt än om de hade tillåtits att resa vidare till Västeuropa. Men på sensommaren 2015 bestämde sig Grekland plötsligt och oväntat för att sluta följa detta regelverk och istället låta migranter passera. Vinsterna med att resa till Europa ökade därmed kraftigt och många flyktingar tog ett hastigt och ganska oplanerat beslut att göra detta. De reste för att utnyttja den möjlighet som plötsligt hade uppstått.

Men exakt hur möjligheterna såg ut var inte särskilt tydligt och ändrade sig dessutom från vecka till vecka, i takt med att olika europeiska länder ändrade sina förhållningssätt till flyktingarna. Ena veckan höll man i Ungern kvar dem med tvång, nästa vecka hjälpte man dem ombord på tåg som tog dem vidare till Österrike. Olika länder uppförde vid olika tidpunkter stängsel för att hindra flyktingars passage.

Resultatet blev en stor massa av flyktingar, med ofta diffusa uppfattningar om vilken plats som skulle bli deras slutmål, som rörde sig – delvis till fots – genom Europa och svarade som en stor flock på nya små bitar av information. I slutändan valde, som vi såg i kapitel 2, en mycket oproportionellt stor andel av gruppen att söka asyl i Sverige: 20 procent av alla som sökte asyl i EU under september–november 2015 gjorde det i Sverige, som bara hyser 2 procent av unionens befolkning. Det var en kraftig ökning jämfört med årets första åtta månader, då varje månad mellan 5 och 8 procent sökte asyl i Sverige.

Det skedde ingen lagändring i Sverige som kan förklara den kraftigt ökande andelen under de kaotiska höstmånaderna. Det enda som jag ser skulle kunna förklara den, är att Sverige (liksom till stor del Tyskland) skiljde ut sig i vilka signaler det sände ut. Sveriges regering och många av dess medborgare avvek från övriga Europas strategi, som handlade om att så tydligt som möjligt signalera att flyktingarna inte var önskvärda. De valde istället i högre grad att med ord, frivilliga mottagningskommittéer med mera, kommunicera att flyktingarna var välkomna. Eftersom flyktingarna inte hade tillgång till så mycket annan information, blev dessa små informationsbitar, tror jag, avgörande för mångas beslut.

För den ekonomiskt motiverade migrationen gäller dock generellt att när ett migrationsflöde har »mognat« – i bemärkelsen pågått en tid och nått större volymer – är informationsflödena generellt goda och migranters beslut välgrundade.

Vilka har mest att vinna på att migrera?

När vi vill beskriva den mer storskaliga ekonomiskt motiverade migrationen, kan alltså frågan om vilka som migrerar omformuleras till vilka som har mest att vinna på att göra det. Huvuddelen av det här kapitlet ägnas därför åt att redogöra för vilka det oftast är.

DE SOM FÅR. En första, självklar del av svaret på frågan är *de som kan migrera legalt*. Den som vill flytta till ett annat land, men inte tillåts att göra så enligt det landets lagstiftning, får ta sitt migrationsbeslut genom att väga nyttan mot kostnaderna av att försöka ta sig in och leva illegalt i landet. Det innebär förstås lägre nytta och högre kostnader än om personen hade haft möjlighet att migrera legalt. Jag noterar alltså först den självklara slutsatsen att migrationen blir (mycket) större om den är tillåten.

DE SOM KAN MIGRERA ÖVER KORTARE AVSTÅND. Kostnaden för att migrera är lägre, och migrationen blir därmed i allmänhet större, över kortare avstånd. Detta beror inte bara på engångskostnaden för en flygbiljett. För många handlar det också om kostnaden i tid och pengar för att regelbundet kunna resa tillbaka till hemlandet och hälsa på släktingar och vänner. Det kan också handla om mindre osäkerhet om inkomstmöjligheter och andra förhållanden i mottagarlandet. Generellt har individer, också i internetåldern, bättre information om platser som ligger nära än om platser som ligger långt borta. De kan därmed lättare bilda sig en säker uppfattning om möjligheter, risker och kostnader vid migration till de mer näraliggande platserna.[3]

Vi ser därför generellt mer migration mellan två länder ju närmare varandra de ligger.[4] En illustration i form av migrationen till USA från olika länder ges i figur 3.1. På den horisontella axeln mäts avståndet från hemlandets huvudstad till den av städerna New York, Miami och Los Angeles som är närmast. På den vertikala axeln mäts andelen av de som är födda i landet som bor i USA 2010 (borträknat de som bor i andra länder än hemlandet och USA, eftersom de antalen inte kan mätas). Figuren visar tydligt att migrationen är större från länder som ligger närmare.

Allra högst är migrationen från mycket små länder,[5] som några av de namngivna punkterna i figuren illustrerar.* Mexiko har markerats i

* Ett lands storlek kan tänkas ha betydelse för dess utvandringsgrad av olika skäl. Eftersom det är svårare för små länder att producera allt som man önskar konsumera i landet, kan små länder i högre utsträckning vilja utveckla internationella ekonomiska kontakter (handel), vilket i sin tur sannolikt också kan bidra till högre migra-

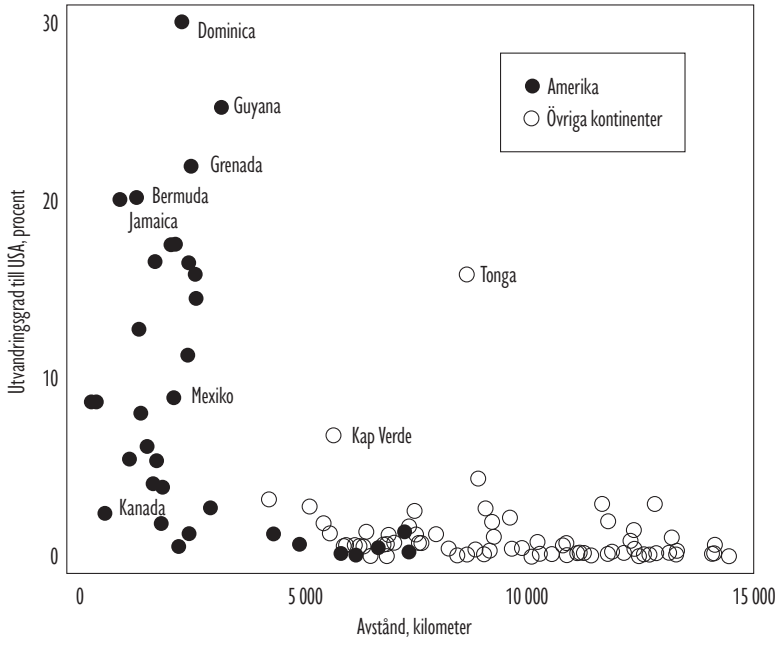

Figur 3.1 Samband mellan ett lands avstånd och utvandringsgrad till USA.[6]

figuren, eftersom det har den högsta utvandringsgraden till USA bland större länder. Det kan vara intressant att jämföra Mexikos utvandringsgrad om nästan 10 procent med den betydligt lägre från USA:s andra stora grannland Kanada, som också har markerats. Denna skillnad bör i huvudsak representera de större ekonomiska vinsterna vid migration från Mexiko, till följd av att inkomsterna är lägre där än i Kanada.

DE »MEDELRIKA«. Den primära ekonomiska nyttan av migration är lika med hur mycket högre inkomst migranten kan få i mottagarlandet jämfört med i hemlandet. Alltså bör vi vänta oss större migration från länder

---

tion. Man kan också tänka sig en mer direkt effekt, där människor har mer begränsade möjligheter inom små länder och därmed får större benägenhet att söka sig till andra länder.

med lägre inkomstnivåer. Men det finns också en motverkande faktor. Är man tillräckligt fattig har man inte råd med den initiala kostnaden för själva migrationen, såsom kostnaden för resan. Det är den (sannolikt enda) betydande avvikelsen från insikten att de som migrerar bör vara de som har mest att vinna på det (givet rådande omständigheter inklusive lagstiftning). Det hjälper inte om en person skulle vinna 100 000 dollar över sin livstid på att flytta från Tanzania till USA, om hen inte har råd med 1 000 dollar till flygbiljetten. Det är i allmänhet svårt att låna till migration och betala tillbaka när vinsten har realiserats, även om det ibland förekommer till exempel att en arbetsgivare i mottagarlandet betalar resan mot avdrag på kommande löner (som vi såg i kapitel 2 var det vanligare på 1800-talet).

Sannolikheten att migrera bör alltså vara högst från länder med lägre inkomstnivåer, men inte så låga att alltför många inte har råd att migrera. Beskrivningen i kapitel 2 av migrationen från Europa till Amerika på 1800-talet styrkte den förutsägelsen. Migrationen kom igång i stor skala när inkomsterna i hemlandet blev tillräckligt höga för att fler skulle få råd med resan. Men när inkomsterna blev ännu högre (i norra och västra Europa mot 1800-talets slut) blev nyttan av att migrera också lägre och migrationen minskade igen.

Också idag kan vi se att utvandringsgrader i allmänhet är högre från medelinkomstländer än från både låg- och höginkomstländer. Detta visas i figur 3.2, som på den vertikala axeln visar andelen av alla människor som är födda i ett land, som 2010 bor i något av 20 länder som tillsammans utgör en mycket stor del av den rika västvärlden.[7*] På den horisontella axeln visas motsvarande lands BNP per capita 2010. Av de länder vars utvandringsgrader överstiger 20 procent, har alla utom

---

* Migranter som har flyttat mellan två OECD-länder ingår alltså. De tjugo mottagarländerna är, uppdelade per kontinent: Danmark, Finland, Frankrike, Grekland, Irland, Luxemburg, Nederländerna, Norge, Portugal, Schweiz, Spanien, Storbritannien, Sverige, Tyskland, Österrike, Kanada, USA, Australien, Nya Zeeland och Chile (som inte ingår i västvärlden). De rika västländer som mest noterbart inte finns med på listan är Belgien och Italien.

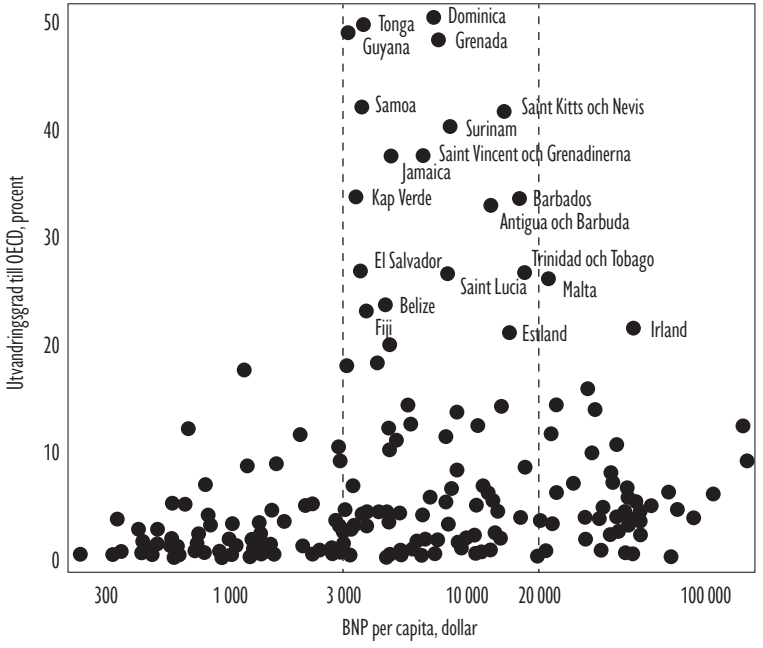

Figur 3.2 Samband mellan BNP per capita och utvandringsgrad till 20 OECD-länder 2010. Den horisontella axeln har logaritmerats, det vill säga högre värden har komprimerats, för ökad läsbarhet.[8]

ett en BNP per capita ungefär inom intervallet 3 000–20 000 dollar.* Undantaget är Irland, som hade en spektakulär BNP-ökning strax före 2010 och vars höga ackumulerade utvandring mest är att hänföra till en tidigare period där landet var mindre rikt. Den fattigaste tredjedelen och den rikaste femtedelen av jordens länder har lägre utvandringsgra-

* Också här ser vi att de flesta länderna med riktigt höga utvandringsgrader dessutom har det gemensamt att de är små. Men mönstret att länder utanför ungefär det angivna BNP per capita-intervallet generellt har lägre utvandringsgrader syns tydligt också om vi tittar separat på jordens minsta eller största länder, liksom i regressionsanalyser som kontrollerar för exempelvis andragradspolynom i logaritmerad landarea och logaritmerad befolkning.

der. Den rikaste femtedelen motsvarar väl den uppsättning länder som har större invandring än utvandring.*

DE UNGA. Både att de förväntade inkomstökningarna ska vara höga och att kostnaderna ska vara låga talar för att migrationen bör vara högst bland unga människor. Ju längre arbetsliv en person har framför sig vid migrationen, desto större inkomstökning kan migrationen innebära, sett över personens hela livstid. Dessutom är kostnaderna för migration generellt lägre för de riktigt unga vuxna, eftersom dessa inte har hunnit investera särskilt mycket i sitt vuxna liv i hemlandet. Redan vid 35–40 års ålder har de flesta hunnit utforma stora delar av sitt liv, med hem, familj, utbildning, karriär och socialt sammanhang, och har följaktligen ganska mycket att förlora på att lämna allt detta och flytta någon annan stans. Det ser annorlunda ut för de flesta som är 20–25 år gamla, som inte har hunnit bygga upp lika mycket i hemlandet.

Jag tror inte att det finns något historiskt exempel på ett stort migrationsflöde där åldersgruppen 20–40 år inte har varit markant överrepresenterad. Endast 8 procent av de som migrerade från Europa till USA 1868–1910 var över 40 år.[9] Av de som flyttade från de nya EU-medlemsländerna till Sverige de första två åren efter EU:s utvidgning 2004 var endast 9 procent över 45 år.[10] Figur 3.3 visar hur ålder vid migration fördelade sig över samtliga migranter från Latinamerika, Karibien, Asien och Afrika som befann sig i USA något av åren 2015–17 och hade invandrat 0–5 år tidigare. Migranterna är starkt koncentrerade till ungefär åldrarna 17–30 år. Bilden har också en andra topp, som representerar mycket små barn. Att migrationen också är hög bland små barn är en ganska ofrånkomlig konsekvens av att den är högst bland unga vuxna.

---

* Som alternativ förklaring till mönstret i figuren skulle man också kunna tänka sig att eftersom de fattigaste länderna i allmänhet har lägre utbildningsnivåer, kommer deras invånare i lägre utsträckning i fråga för legal migration till rika OECD-länder, vars lagstiftning generellt premierar välutbildade migranter. Men det mönster som redovisas i figuren ser snarlikt ut om jag på den vertikala axeln istället för total utvandringsgrad anger utvandringsgrader specifikt för de med låg eller medelhög utbildning.

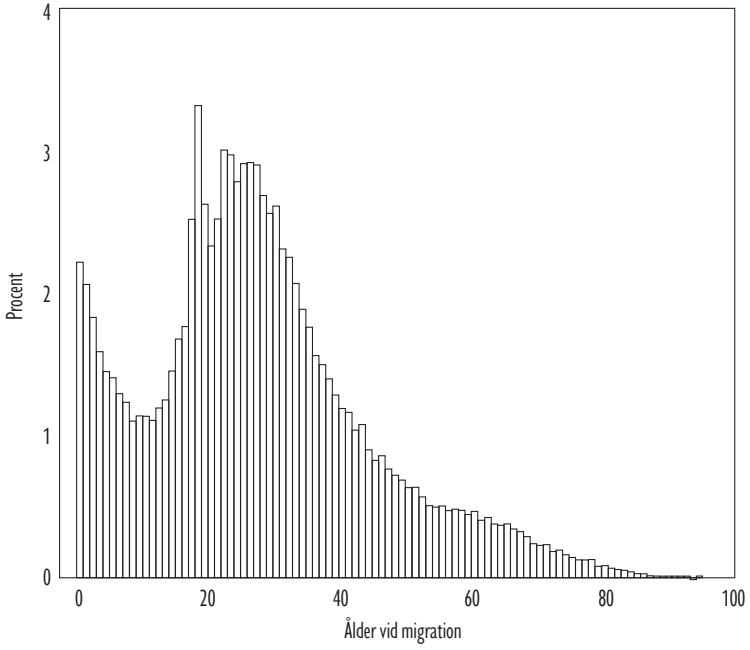

Figur 3.3 Fördelning av ålder vid migration bland migranter från Latinamerika, Karibien, Asien och Afrika som befann sig i USA 2015–17 och invandrade 0–5 år tidigare, procent av alla migranter.[11]

Att migration är mest lönsamt för unga vuxna innebär i sin tur att migrationen från ett land bör bli högre ju större andel av landets befolkning som utgörs av just unga vuxna. Det bör alltså i någon utsträckning gå att förutspå den framtida migrationen från ett land genom att titta på storleken på födelsekohorterna, det vill säga på hur många barn som föds i förhållande till befolkningens storlek. När andelen barn i befolkningen ökar/minskar bör den framtida viljan att utvandra göra detsamma.[12]

I större delen av världen har andelen barn minskat kraftigt det senaste halvseklet. Figur 3.4 visar befolkningsandelar i åldrarna 0–14 år per världsdel 1970, 1995 och 2015. År 1970 befann sig större delen av Latinamerika och Asien mitt i sin *demografiska transition*, där andelen

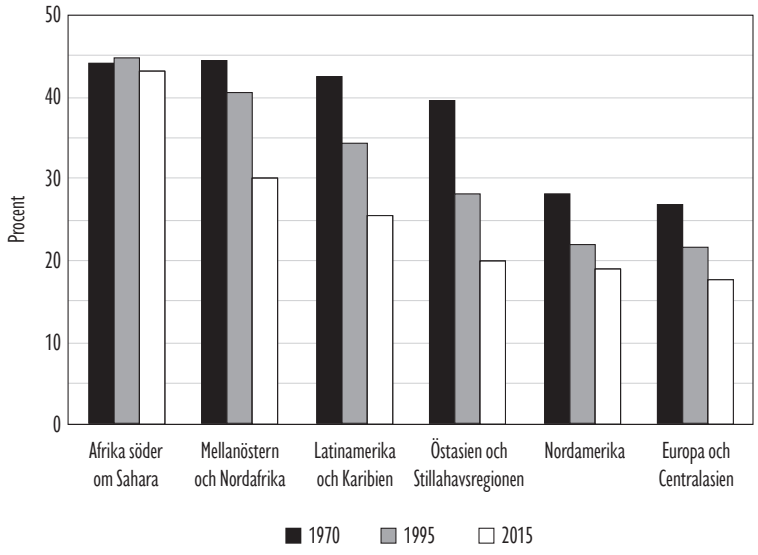

Figur 3.4 Andelar 0–14 år gamla i befolkningen, procent per region 1970, 1995 och 2015.[13]

barn i befolkningen normalt blir hög.* Denna transition är 45 år senare till stora delar fullbordad i dessa regioner, och andelarna barn i befolkningen har fallit från 40–45 procent till 20–25 procent. Den enda del av världen där andelen barn fortfarande är riktigt hög 2015 är Afrika söder om Sahara.

Sambandet mellan förändringar i andelen barn i ett lands befolkning och utvandringen från landet några år senare illustreras i figur 3.5.[14] På figurens horisontella axel mäts den procentuella förändringen

* Historiskt, när dödligheten var hög, särskilt bland barn, födde människor i genomsnitt många barn för att kompensera för den höga dödligheten. Idag är dödligheten låg i större delen av världen, vilket också har fått barnafödandet att minska. Men i de flesta länder tog det tid för barnafödandet att reagera på den lägre dödligheten. De har därmed passerat en fas – den demografiska transitionen (övergången) – där det föddes många barn, men få av dem dog, och andelen barn i befolkningen därmed blev hög.

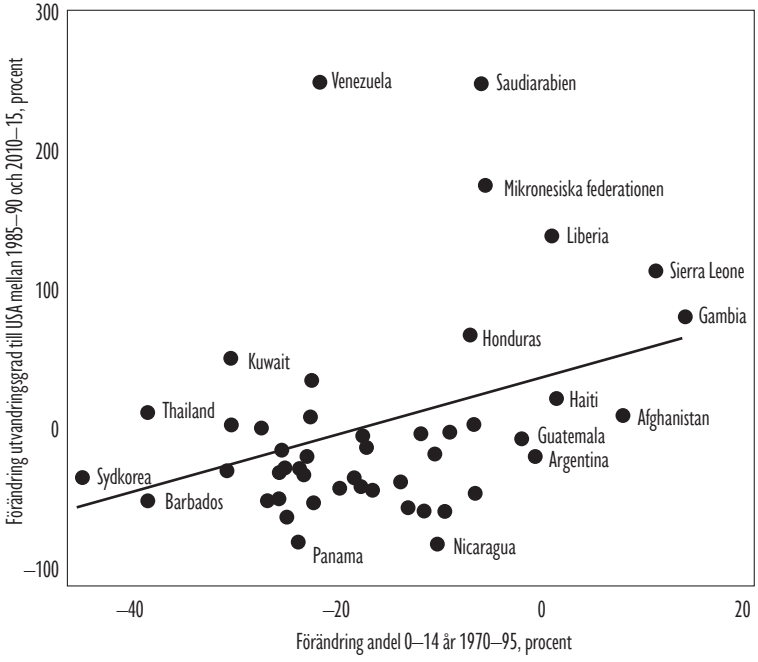

Figur 3.5 Samband mellan förändring över tid i andel unga vuxna i befolkningen och storleken på utvandringen till USA.[15]

1970–1995 i andelen av ett lands befolkning som var barn (0–14 år).* På den vertikala axeln mäts på motsvarande sätt procentuell förändring i utvandringsgrad till USA mellan 1985–90 och 2010–15. Utvandring mäts alltså 15–20 år senare än respektive barnkohorts storlek, för att den ska mätas när dessa barnkohorter är ungefär i det åldersspann (15–35 år gamla) där sannolikheten att utvandra är störst. Länder i västvärlden samt Japan och Singapore har exkluderats.**

Både andelen barn och utvandringsgraden har fallit över tid i ma-

* Om andelen till exempel var 30 procent 1970 och 24 procent 1995, blir värdet på axeln alltså –6/30 = –20 procent.

** Bhutan, Eritrea, Irak, Iran, Kambodja, Kuba, Laos, Myanmar, Somalia och Vietnam har också exkluderats, eftersom deras migration till USA under minst den ena perioden var starkt dominerad av flyktingmigration.

joriteten av länderna. På medianvärdena är andelen barn under den senare perioden 18 procent lägre än under den tidigare, och utvandringsgraden 17 procent lägre. Vi såg också i kapitel 2 att migrationen till västvärlden från den övriga världen har varit ganska konstant i absoluta tal sedan ungefär 1990, och därmed fallande som andel av den samtidigt ökande befolkningen i den övriga världen.

Figuren visar också på det väntade positiva sambandet mellan förändringarna i andelen barn och utvandring. Storleken på det genomsnittliga sambandet indikerar att om befolkningsandelen som är 0–14 år ökar med 10 procent innebär det att utvandringen 15–20 år senare kommer att vara ungefär 20 procent högre.*

Enligt flera bedömare är detta huvudförklaringen till att USA:s illegala invandring ser ut att ha fallit sedan 2007. Minskade barnkohorter har skapat lägre migrationstryck. Därpå följer också en prognos om att nedgången sannolikt kan bli bestående (se vidare i kapitel 8).[16]

DE HÖGUTBILDADE. Alla västländers migrationspolitik är i någon, ofta mycket stor, utsträckning utformad för att främst tillåta invandring av personer som med stor sannolikhet kommer att bli ekonomiskt produktiva och självförsörjande. Ett färdigt jobberbjudande gör det lättare att få tillstånd att migrera till de flesta länder. Kanadas och Australiens poängsystem går ut på att sålla fram de mer produktiva individerna också bland de som ännu inte har bedömts av en arbetsgivare. Detta beskrivs mer i detalj i kapitel 2 och 8, men resulterar bland annat i att det är betydligt lättare att tillåtas att migrera för den som har en hög utbildning.

---

* Det är dock inte helt lätt att komma åt i vilken utsträckning denna uppskattning störs av att förändringar i barnafödande i sin tur sammanfaller med förändringar i länders genomsnittliga inkomstnivå. Särskilt då vi tidigare såg att förändringar i inkomstnivå både kan öka och minska utvandringen, beroende på i hur stor utsträckning migrationen hålls tillbaka av att människor inte har råd att migrera. Mina försök att statistiskt separera de två effekterna förändrar inte nämnvärt storleken på det samband som illustreras i figuren, men är samtidigt svåra att göra riktigt bra. (Vid en regressionsanalys som kontrollerar för ett andragradspolynom i kvoten mellan BNP per capita i konstanta priser 2015 och 1990 förändras inte koefficienten nämnvärt på den variabel som motsvarar den horisontella axeln i figuren.)

Det är också lätt att konstatera att de ekonomiska vinsterna vid migration till ett höginkomstland med generellt höga kvalifikationskrav på arbetsmarknaden ofta bör vara högre hos de mer högutbildade, liksom hos de med andra produktiva kvaliteter, såsom begåvning. Det bör i sin tur leda till en positiv självselektion, där de högutbildade i större utsträckning väljer att migrera oavsett om de har lättare att få tillstånd till det eller inte. Men det är också teoretiskt möjligt att de ekonomiska vinsterna vid migration ibland skulle kunna vara större för personer med lägre utbildning, och därmed leda till en negativ självselektion. De mer högutbildade kanske redan har en inkomst som är tillräckligt hög för att leva gott i hemlandet, vilket skulle ge dem mindre anledning att flytta någon annanstans. Men det får nog anses lättare att formulera en teoretisk modell som förutspår större vinster, och därmed mer migration, bland de mer högutbildade, medan man brukar behöva göra ganska specifika antaganden för att förutspå motsatsen.[17]

En bild av det globala sambandet mellan utbildningsnivå och migration ges i figur 3.6. På den horisontella axeln visas andelen av alla människor som är födda i ett land, som 2010 bor i något av tidigare nämnda (samma som i figur 3.2) 20 OECD-länder. På den vertikala axeln visas samma sak men endast för de som har universitetsutbildning. Den heldragna linjen motsvarar fallet där dessa två utvandringsgrader är lika höga. Därmed motsvarar en punkt ovanför linjen att ett land har haft högre utvandring bland universitetsutbildade än bland övriga, medan en punkt under linjen innebär motsatsen.

Figuren visar att det så gott som alltid är mer sannolikt att personer med universitetsutbildning migrerar till ett OECD-land än att personer utan sådan utbildning gör det. Förutom i Ryssland, där båda utvandringsgraderna endast är runt en tredjedels procent, är det bara i Mexiko som utvandringsgraden är högre bland de utan universitetsutbildning, och skillnaden är mycket liten. I många fall är de högutbildades överrepresentation extremt stark. De universitetsutbildades utvandringsgrad ligger i många länder flera tiotals procentenheter över den totala och i sex länder är den över 80 procent.

Detta beror troligtvis både på mottagarländernas selektion av migranter och på migranternas självselektion. Vi kan troligen komma när-

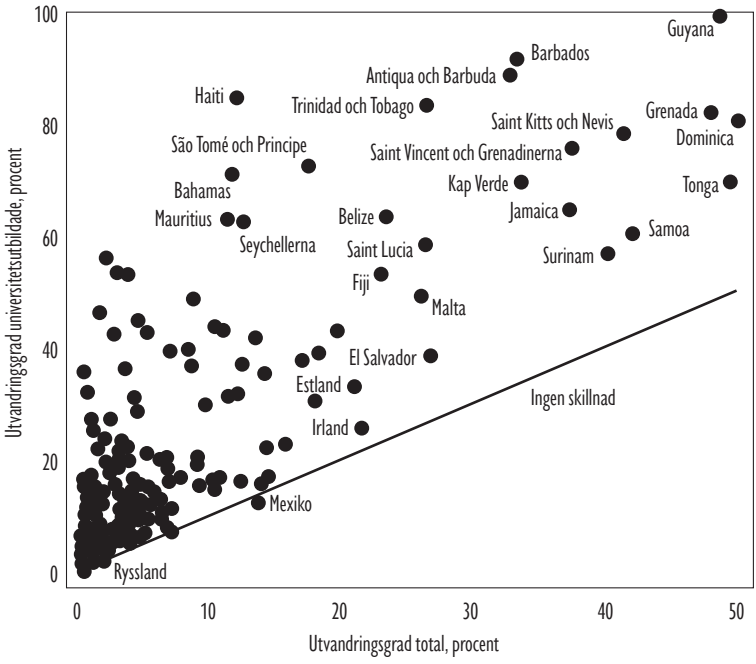

Figur 3.6 Andelen av alla människor som är födda i ett land, som 2010 bor i något av 20 OECD-länder.[18]

mare att särskilja självselektionens betydelse genom att titta på ett motsvarande resultat i ett fall där migrationslagstiftningen inte var särskilt selektiv. Som nämndes i kapitel 2 var USA under perioden 1968–90 ett sådant fall. Den horisontella axeln i figur 3.7 visar andelar med universitetsutbildning bland 20–34 år gamla i befolkningen i ett land 1990. Den vertikala visar andelar med universitetsutbildning bland migranter från samma land som flyttade till USA 1985–90.* Länder i västvärlden, samt Japan och Singapore, har exkluderats. Den heldragna linjen motsvarar fallet där de två andelarna är lika höga.

* Begränsningen till nyanlända migranter görs för att migranterna inte ska ha haft lång tid på sig att bygga på sin utbildning i USA, eftersom det inte finns information om i vilket land en person har skaffat sig sin utbildning.

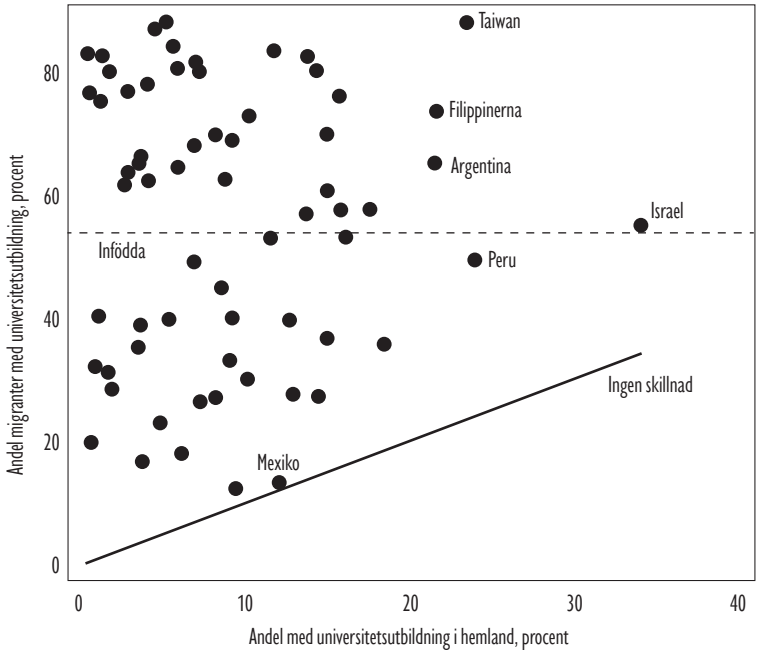

Figur 3.7 Andel med universitetsutbildning bland 20–34 år gamla i hemlandets totalbefolkning 1990 samt bland migranter i samma åldersgrupp som flyttade till USA 1985–90.[19]

Slutsatsen från figur 3.7 är densamma som från figur 3.6: migranter har genomgående mer utbildning än icke-migranter. Detta är sant för varje enskilt land i figur 3.7, inklusive Mexiko, som dock är det sändarland för vilket skillnaden är minst. Självselektionen ser alltså ut att ha en stor roll i att skapa den mycket högre migrationsgraden hos de högutbildade.

En annan indikation på självselektionens betydelse är att högutbildade i genomsnitt är mer överrepresenterade ju större avstånd migranterna har flyttat över.[20] Den teoretiska förklaringen är att när kostnaderna för migration är högre – exempelvis för att avståndet är längre – blir migrationen bara lönsam för de som får de allra största inkomstökningarna, och dessa är särskilt ofta högutbildade.[21]

Den kraftiga överrepresentationen av högutbildade bland de som

flyttar till västvärlden från den övriga världen innebär dock inte att migrationen alltid höjer utbildningsnivåerna i mottagarländerna. Detta eftersom mottagarländerna oftast har högre – eller mycket högre – utbildningsnivåer än sändarländerna. Den streckade linjen i figur 3.7 illustrerar detta. Den visar andelen med universitetsutbildning bland infödda i samma åldersintervall som migranterna: 53,9 procent. Av de 65 ursprungsländer som visas i bilden ligger 37 ovanför linjen. Migrationen från dessa 37 har alltså bidragit till att höja den genomsnittliga utbildningsnivån bland jämnåriga i USA, medan migrationen från de 28 länder som ligger under linjen har bidragit till att sänka den. De mindre välutbildade invandrargrupperna är dock i genomsnitt större, vilket innebär att andelen med universitetsutbildning bland dessa migranter som helhet är lägre än bland de infödda: 37,8 procent. Migrationen som helhet har alltså i det här fallet sänkt utbildningsnivån i mottagarlandet.

Ett annat exempel på migration till rikare länder med mindre selektiv migrationspolitik är den från nya till gamla EU-medlemsländer sedan EU-utvidgningen 2004. Bland de som flyttade till Storbritannien mellan andra kvartalet 2004 och första kvartalet 2009 hade 32 procent av männen och 40 procent av kvinnorna universitetsutbildning.[22] Bland de som flyttade till Sverige 2004–05 hade minst 24 procent av männen och 48 procent av kvinnorna i åldrarna 20–45 år minst två års universitetsutbildning (sannolikt betydligt högre andelar, eftersom uppgift om utbildning saknas för 36 procent av männen och 23 procent av kvinnorna – och dessa saknade värden inkluderades vid beräkningen av procentsatserna).[23] Dessa andelar är betydligt högre än motsvarande andelar i hemländernas totalbefolkningar, eller befolkningar i motsvarande åldrar.[24] Även här ser vi alltså en betydande positiv självselektion med avseende på utbildning.

DE SOM GÅR I ANDRAS SPÅR. Jag beskrev tidigare i kapitlet att vi bör kunna se en stor del av dagens migration som resultatet av välinformerade beslut där människor väger nytta mot kostnad och kommer fram till om migration skulle innebära en nettoförbättring eller inte. Men

informationen är förstås sällan perfekt. Inte ens den som flyttar med ett färdigt jobberbjudande vet helt säkert hur framtida möjligheter till inkomstutveckling kommer att se ut. Och vissa grupper, inte minst flyktingar, flyttar nog ibland, som jag också nämnde tidigare i kapitlet, på basis av betydligt mindre eller sämre information än andra.

Migration kan också innebära mycket ensamhet, särskilt i början när migranten anländer till det nya landet utan vänner på platsen och kanske med begränsad förståelse för dess sociala sedvänjor.

Osäkerhet och ensamhet kan utgöra betydande kostnader som väger emot i valet mellan att migrera eller ej. Kopplingar till tidigare migranter på samma plats kan göra dessa problem mindre. Släktingar, vänner, vänners vänner eller åtminstone landsmän kan bistå med information om inkomstmöjligheter och kanske också genom sina nätverk erbjuda den första kontakten med arbetsmarknaden. De kan även erbjuda ett socialt sammanhang.[25]

Det är därför lätt att förstå att sannolikheten att migrera blir större för den som har kopplingar till tidigare migranter än för den som inte har det. Det gäller säkert i någon mån för alla potentiella migranter, men särskilt i vissa fall. Den tydligaste illustrationen av tidigare migranters betydelse för efterkommande migration är vissa migrantgruppers starka tendens att bosätta sig på samma plats som tidigare migranter från samma ursprungsland eller ursprungsregion. I det här avsnittet ger jag några illustrationer.

I den transatlantiska migrationen på 1800-talet var betydelsen av tidigare migranter generellt betydligt starkare än idag. Det finns idag många sätt att få kunskap om förhållanden på platser långt borta. Men på 1800-talet var breven från tidigare migranter den helt dominerande informationskällan för många. Vi ser därför en del mycket starka kopplingar mellan tidigare och senare migranter under perioden.

En illustration kan ges i form av en jämförelse mellan migranter från Irland och Norge. Som jag beskrev i kapitel 2 var irländarna pionjärerna framför andra i den transatlantiska migrationen. Deras migration var hög redan på 1840-talet och nådde sin topp redan på 1850-talet. Så tidigt hade bosättningen av det amerikanska inlandet inte kommit särskilt

Tabell 3.1 Andelar (procent) av invandrare från Irland (inklusive Nordirland vid alla tre mätpunkterna) och Norge boende på den amerikanska »Östkusten« respektive i »Övre Mellanvästern«.[26]

	1880 Alla invandrare	1900 Invandrat 1881–1900	2011–15 Invandrat 2000–10
Östkusten Irland	64,7	77,3	45,7
Mellanvästern Irland	6,4	2,4	1,8
Östkusten Norge	2,2	8,6	19,3
Mellanvästern Norge	80,8	68,9	8,9

långt. De tidigaste irländska migranterna bosatte sig mest längs med östkusten. Den norska migrationen kom däremot igång i stor skala först på 1870-talet. Då var de ekonomiska möjligheterna längre västerut betydligt bättre och de flesta tidiga norska migranterna bosatte sig i inlandet.

Vid en ögonblicksbild 1880 bodde, som första kolumnen av tabell 3.1 visar, 65 procent av alla invandrare från Irland, men endast 2 procent av alla från Norge, längs med »Östkusten«, här definierad som tio stater från Maine i norr till Pennsylvania och Delaware i söder. Samtidigt bodde 81 procent av de från Norge, men endast 6 procent av de från Irland, i »Övre Mellanvästern«, här definierad som Iowa, Wisconsin, Minnesota, North Dakota och South Dakota.

Dessa skillnader 1880 reflekterar delvis att de irländska invandrare vi ser då i genomsnitt anlände tidigare, när möjligheterna var bättre längs med Östkusten, medan de från Norge anlände senare, då förutsättningarna var bättre i Mellanvästern. Men långt ifrån bara det. Det förstår vi om vi tittar i andra kolumnen, som visar motsvarande bosättningsmönster år 1900 för de som invandrade under perioden 1881–1900. Här tittar vi alltså på migranter från Irland och Norge som har kommit till landet under samma tjugoårsperiod, och med relativt likartad fördelning över tid inom denna period. För båda grupperna har det skett en viss förskjutning mot Östkusten, jämfört med i den första kolumnen. Bosättningen av Mellanvästern hade under den här perioden passerat sin höjdpunkt, samtidigt som industrierna vid Östkus-

ten efterfrågade mycket arbetskraft. Men ändå är skillnaderna mellan de två grupperna nästan lika stora som i den första kolumnen, med 69 procent av de norska men bara 2 procent av de irländska invandrarna i Övre Mellanvästern, och 77 procent av de irländska men bara 9 procent av de norska på Östkusten. De senare migranternas bosättningsmönster har alltså tydligt påverkats av de tidigare landsmännens.

Som en ganska spektakulär avslutning på jämförelsen visar tabellens sista kolumn hur mycket av denna skillnad i bosättningsmönster som finns kvar också bland de som invandrade från respektive land alldeles nyligen, 2000–10. Som kolumnen visar är Övre Mellanvästern inte någon vidare populär bosättningsort bland de som flyttar från Europa till USA idag. Men skillnaden mellan de två ursprungsländerna är ändå tydlig. Andelen som har bosatt sig där av alla migranter från Norge är visserligen bara drygt en tiondedel så stor, 9 procent, som den var före 1880. Men det är ändå en fem gånger så hög andel som bland migranter från Irland. Andelen norska migranter som har bosatt sig på Östkusten är samtidigt mycket högre än vad den var på 1800-talet, men ändå mindre än hälften så hög som bland de från Irland. En tydlig kedjeeffekt av de tidigaste bosättningsmönstren, där migranter har följt efter migranter som har följt efter migranter, finns alltså kvar efter mer än ett hundra år.

Dagens migration är mer diversifierad än 1800-talets och i hur hög grad migranter följer i andras fotspår beror mycket på typen av migranter. Mycket migration motiveras eller möjliggörs av familjeanknytningar, vilket givetvis skapar en sådan koppling. Illegala migranter, som saknar tillgång till formella kanaler för att till exempel söka arbete, tenderar att i hög grad vara beroende av informella nätverk. En studie av – mestadels illegal – migration mellan sydvästra Mexiko och USA belyser detta. Den visar på skillnader i bosättningsmönster mellan migranter från olika delar av sydvästra Mexiko, som inte är fullt lika stora som de ovan belysta från 1800-talet, men inte heller så långt därifrån. Av naturliga geografiska skäl bor majoriteten av de mexikanska migranterna i sydvästra USA. Men beroende på vilket område de kommer ifrån varierar till exempel andelen som bor i San Francisco mellan 1 och 21 procent, och andelen som bor i San Diego mellan 0 och 27 procent. Så ojämna

bosättningsmönster uppstår förstås inte av slumpen, utan visar på nätverkens och tidigare migranters betydelse.[27]

Flyktingar uppvisar också generellt hög geografisk koncentration, med stora skillnader mellan olika gruppers bosättningsmönster. Man kan tänka sig delvis olika mekanismer som förklaring till det. Tryggheten i att vara nära släktingar, vänner eller landsmän kan tänkas ha extra stor betydelse i den otrygga situation som flyktingar befinner sig i, och ännu mer då den faktorn troligen inte i någon större utsträckning vägs emot ekonomiska faktorer, såsom möjligheter att på längre sikt få arbete och inkomst. Därtill kan flyktingsituationer utgöra exempel också från modern tid på fall där migranters information om förutsättningar och möjligheter är begränsad och där den information som kommer från tidigare migranter därmed kan väga tungt. Om man har hört talas om att flera personer från hemområdet har fått asyl i ett visst land i Europa, kan det vara troligt att man väljer att resa till just det landet.

Jag illustrerar detta med ett exempel från Europa 2012–14, det vill säga åren innan den speciella situationen 2015, där flyktingströmmarna ändrades snabbt fram och tillbaka i takt med att länder ändrade sina ageranden. Under denna treårsperiod tog Sverige emot fler asylansökningar per capita än något annat EU-land (liksom det hade gjort under de föregående trettio åren): 14 procent av alla EU:s asylansökningar lämnades in i Sverige, som bara står för 2 procent av EU:s totala befolkning. Asylsökande valde alltså i mycket hög grad att lämna in sina ansökningar i just Sverige. Men det var stor variation mellan asylsökande från olika länder. Bland de tio mest betydande ursprungsländerna för asylsökande i EU under perioden (undantaget Serbien och Kosovo som på grund av gränsändringar är svåra att jämföra bakåt i tiden, vilket jag ska göra i nästa steg) varierade andelen som sökte asyl i Sverige mellan 1,6 procent av de från Pakistan och 29,8 procent av de från Somalia.

Det finns inte statistik som perfekt kan besvara i hur hög grad denna variation samvarierar med den i vilka andelar av EU:s tidigare befolkningar från respektive ursprungsland som bodde i Sverige. Men vi kan komma nära genom att jämföra dessa andelar som sökte asyl i Sverige 2012–14 med de som gjorde det tio år tidigare. Fullständiga uppgifter

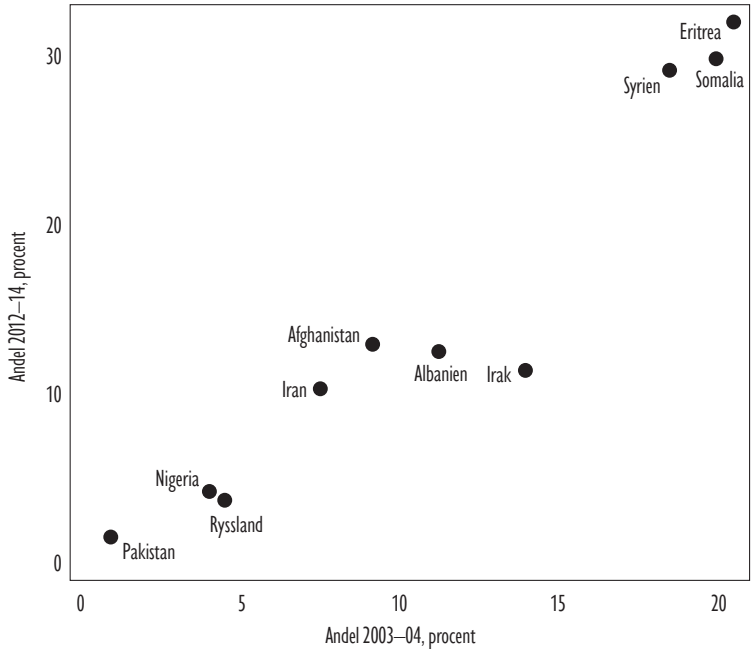

Figur 3.8 Asylansökningar som lämnades in i Sverige som andel i procent av alla ansökningar som lämnades in i EU, per period och ursprungsland. Andelarna har för båda perioderna beräknats utifrån EU:s gränser 2014.[28]

saknas för 2002 och därför görs jämförelsen här för 2003–04.* Resultatet visas i figur 3.8, med andelen ansökningar som lämnades in i Sverige per ursprungsland 2003–04 på den horisontella axeln och andelen 2012–14 på den vertikala.

Sambandet är näst intill perfekt.** Det mest betydande, om än blygsamma, undantaget utgörs av asylsökande från Irak. Men till och med

* Datakvaliteten är generellt sämre för den tidigare perioden. Uppgifter saknas från några EU-länder, och det går inte att skilja mellan nyinlämnade och tidigare inlämnade men ännu ej avgjorda asylansökningar.

** Samtidigt är det inte självklart att hela det samband som visas i figuren beror på att flyktingar söker sig till tidigare flyktingar. Det kan också till del bero på långsiktiga skillnader i hur generöst Sverige, jämfört med andra europeiska länder, har be-

det har en förklaring som ytterligare illustrerar poängen. Irak befann sig under perioden 2003–04 i ett inbördeskrig där en betydande del av alla som flydde landet tillhörde gruppen assyrier. Assyrier var ända sedan 1970-talet starkt representerade i Sverige och därför valde just denna grupp irakiska flyktingar i extra hög grad att söka sig till Sverige. En mycket stor del av de som fick asyl i Sverige bosatte sig dessutom i Södertälje, som hade varit ett centrum för den assyriska kulturen (inte minst kyrkan) i norra Europa sedan 1970-talet och som innan inbördeskriget i Irak startade 2003 hade en större andel assyrier i befolkningen än någon annan västeuropeisk stad.[29]

Därmed förklaras detta (blygsamma) undantag av en faktor som ytterligare förstärker berättelsen: ursprungsland är i det här fallet en otillräcklig representation av den etniska grupp som är betydelsefull för människorna själva. De assyriska flyktingarna var mer intresserade av att söka sig till andra assyrier än till andra icke-assyriska irakier. De flesta assyrier som bodde i Södertälje före 2003 kom illustrativt nog inte ens från Irak, utan från Turkiet.[30]

Nu har jag illustrerat några av extremfallen, där sambanden mellan tidigare och senare migranter är mycket starka. Oftast är de betydligt svagare än i de fall jag har visat här, men det går nästan alltid att i någon utsträckning förutspå senare migranters bosättningsmönster med hjälp av motsvarande mönster hos tidigare migranter från samma land eller område.[31] Och det är åtminstone troligt att dessa samband oftast till stor del representerar att tidigare migration har haft en direkt effekt på senare migration.

En viktig följdfråga är vad dessa processer där migration underlättar ytterligare migration betyder för den totala invandringen i ett område. Den frågan återkommer jag till i kapitel 8.

---

dömt asylansökningar från olika länder. Men det får ändå bedömas som osannolikt att olika EU-länder skulle ha så skilda synsätt på flyktingar från olika länder, att det skulle kunna skapa så stor variation som den i figuren.

Vilka blir kvar i mottagarlandet?

Majoriteten av migrationen till västvärlden sker i första hand för att inkomstnivåerna är så höga där. Därmed borde vi också förvänta oss att den mesta migrationen är permanent. Ju längre en migrant stannar, desto längre får hen glädje av de höga inkomsterna. Efter några år känns kanske också mottagarlandet socialt mer som hemma, inte minst för de som har anlänt som barn, liksom för familjer som har fått barn i mottagarlandet.

Men det finns också skäl att inte bli kvar hela livet. För en del är syftet redan från början att migrera endast tillfälligt, för att under några år samla på sig pengar och/eller nyttiga erfarenheter genom arbete eller studier, för att sedan leva resten av livet i det land där man växte upp och trivs bäst. Migrationen kan också bli tillfällig, även om syftet från början var ett annat, om det inte gick så bra i mottagarlandet som man hade hoppats. Migrationsbeslutet tas ofta grundat på en delvis osäker förväntan om höga inkomster i mottagarlandet. Om denna förväntan inte slår in i den grad migranten hade hoppats, kan hen efter en tid finna det bättre att återvända hem (eller mer sällan att flytta vidare till ett tredje land och försöka igen).[32]

Därtill finns det tydliga tecken på att migranterna själva ofta inte lyckas förutspå hur rotade de kommer att bli efter några år. De blir nämligen ofta kvar längre än vad de från början hade tänkt. En studie av personer som flyttade till Tyskland under perioden 1983–1992, och som alla i slutändan kom att bli kvar i minst 20 år, visar att under de första 1–4 åren i landet angav ungefär en tredjedel av dessa att de ämnade stanna i Tyskland permanent, men efter 12–15 år i landet hade andelen stigit till ungefär 60 procent. Det blev alltså med tiden en större andel av gruppen som planerade att stanna permanent.[33]

Av detta kan man i sin tur nästan gissa en annan vanlig observation om återmigration. Återvandringsgraden är högst under de första få åren i landet. Ju längre man stannar, desto mer rotad blir man, och desto lägre blir sannolikheten att man någonsin migrerar igen.[34]

Hur många som blir kvar länge i mottagarlandet skiljer sig kraftigt åt mellan olika migrantgrupper. I en studie av migranter som flyttade av arbetsmarknadsskäl 1999–2007 från något utvecklingsland till Neder-

länderna var endast cirka en tredjedel kvar i Nederländerna 9 år efter invandring.[35] Men i min studie av migranter som flyttade från de nya EU-länderna till Sverige 2004–05 var hela 83 procent kvar 2013, det vill säga 8–9 år senare.[36]

Flyktingar blir i genomsnitt kvar i mottagarländerna längre tid än andra migranter.[37] Krig och förtryck går tyvärr sällan över fort, så i de allra flesta fall hinner majoriteten av flyktingarna rota sig i mottagarlandet innan frågan om återvändande blir aktuell.

För de som har migrerat av arbetsmarknadsskäl spelar förstås ekonomisk framgång roll för vilka som blir kvar kortare respektive längre tid i mottagarlandet. Den nyss nämnda studien av arbetskraftsmigranter i Nederländerna, som baseras på ovanligt högkvalitativa data, visar att sannolikheten att återmigrera var lägst bland de med inkomster i intervallet 1 000–3 000 euro per månad, och högre bland de med lägre respektive högre inkomster.[38] Min nyss nämnda studie av migranter från Östeuropa i Sverige visar också på markant högre utvandring bland de som tjänade under 100 000 kronor per år.[39]

Eftersom det är svårt att leva på så låga inkomster stämmer dessa resultat väl överens med förklaringen att en betydande del av återmigrationen beror på att det inte gick så bra ekonomiskt för migranterna som de hade hoppats. Samtidigt kan den högre återmigrationen bland de som hade de högsta inkomsterna i det nederländska fallet tänkas förklaras av att dessa mer framgångsrika personer, med bättre möjligheter, i större utsträckning redan från början hade planerat att migrationen bara skulle vara ett tillfälligt steg i karriären. Flera empiriska studier visar också till exempel att de som har universitetsutbildning oftare än andra planerar att deras migration ska vara tillfällig.[40]

Slutord

Endast en liten andel, 3 procent, av världens befolkning är internationella migranter och endast ungefär 1,5 procent av alla som är födda utanför västvärlden bor idag i västvärlden. Vad som skiljer dessa små andelar migranter från jordens övriga befolkning kan vara mycket olika i olika

migrantgrupper, eftersom olika grupper har migrerat av olika anledningar. Det är mycket som skiljer världens mest framgångsrika IT-ingenjörer från dess mest sårbara flyktingar, för att ta ett mycket tydligt exempel.

Men kapitlet har ändå kunnat redovisa några övergripande bilder av hur det oftast, eller i genomsnitt, ser ut idag. Migranter kommer oftare från medelinkomstländer än från låginkomstländer. De är oftare unga och oftare välutbildade än icke-migranter från samma länder. Det gäller migranter från så gott som varje sändarland idag.

Många migranters höga utbildning är förstås en faktor som inverkar positivt på hur det går för dem på mottagarländernas arbetsmarknader. Där har man samtidigt som migrant ofta flera andra saker emot sig, i form av begränsad kunskap om landet och dess språk, kultur och institutioner. Hur det går för migranter på arbetsmarknaden är ämnet för nästa kapitel.

En fråga som inte har tagits upp i det här kapitlet är vilka migranter som migrerar vart. Den frågan tas istället upp i nästa kapitel, eftersom mycket av den information vi kan skaffa oss om det får vi just genom att titta på hur det går för migranterna på arbetsmarknaden.

KAPITEL 4

Migranters inkomster i mottagarländer

DET HÄR KAPITLET handlar om hur det går ekonomiskt för migranter, det vill säga hur deras inkomster ser ut, i mottagarländerna. Vad kapitlet framför allt kommer att visa är att migranters inkomster, också i genomsnitt över större grupper, ser mycket olika ut i olika fall. Vissa grupper har högre genomsnittsinkomster än infödda redan när de invandrar, och sedan fortsätter deras inkomster att stiga allt högre ju längre de stannar i landet. Andra startar med inkomster långt under de inföddas, och inte ens deras barn eller barnbarn kommer ifatt. Kapitlet illustrerar därmed hur olika saker migration kan vara och påminner om att inte blanda ihop dessa.

Variation mellan ursprungs- och mottagarländer

Vilka de typiska invandrarna är skiljer sig bland annat mycket åt mellan olika mottagarländer. Till exempel är invandrarna oftare högutbildade arbetskraftsinvandrare i anglosaxiska länder än i de flesta andra västländer, oftare lågutbildade arbetskraftsinvandrare i Nederländerna och Tyskland och oftare flyktingar i Sverige och Norge. I Italien och Spanien har den typiska invandraren anlänt ganska nyligen, medan exempelvis Frankrike har en större andel som har varit i landet i flera decennier.

Det är därmed inte heller förvånande att den genomsnittliga in-

vandrarens utfall på arbetsmarknaden i förhållande till den genomsnittliga infödda ser mycket olika ut i olika länder. Figur 4.1 visar, per invandringsland i den rikare delen av västvärlden, sysselsättningsgraden 2016 hos 15–64 år gamla invandrare, som andel av sysselsättningsgraden för infödda inom samma åldersintervall. Figuren visar på stora skillnader. Invandrare har 20 procent lägre sysselsättning än infödda i Nederländerna och Sverige, och 10 procent högre sysselsättning än infödda i Luxemburg och Portugal.

En del av förklaringen till dessa skillnader kan förstås vara att olika länder har olika bra politik och strategier för att få in (likadana) migranter på arbetsmarknaden. Men det är också uppenbart att en stor del av skillnaderna beror på skillnader i vilken typ av invandring det rör sig om. Allra tydligast är det om man ser till hur stor del av den totala in-

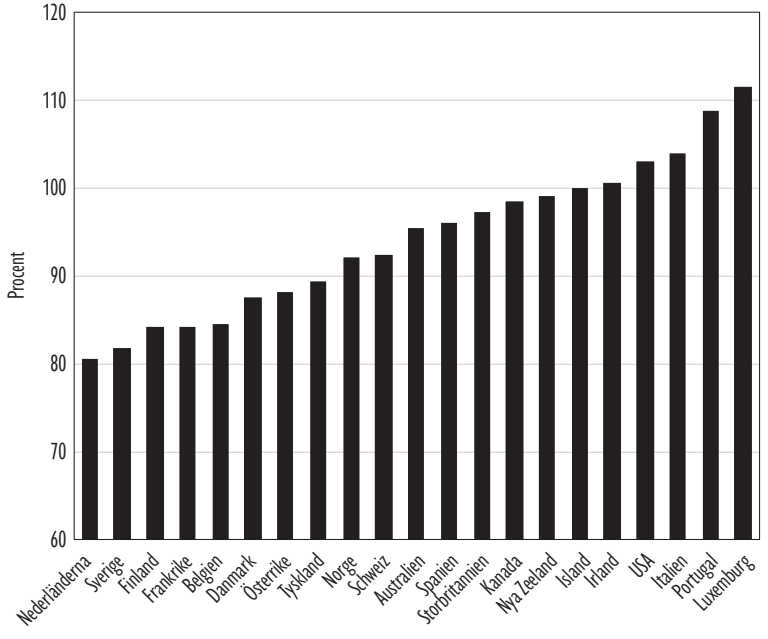

Figur 4.1 Invandrares sysselsättningsgrad 2016, i procent av inföddas, åldrar 15–64 år.[1]

vandringen i respektive land som är flyktinginvandring. Flyktingar har det generellt svårare än andra invandrare på arbetsmarknaden, vilket jag återkommer till senare i kapitlet. Det gäller särskilt nyanlända flyktingar. Därmed dras de genomsnitt som visas i figur 4.1 ner om de totala invandrargrupper på vilka de har beräknats innehåller större andelar nyanlända flyktingar.

Detta illustreras i figur 4.2. På den vertikala axeln visas samma uppgifter om relativ sysselsättning som i figur 4.1. På den horisontella axeln visas storleken på respektive lands flyktinginvandring de föregående sex åren, det vill säga 2011–16, som andel av landets totala invandrarbefolkning (tyvärr utan hänsyn till åldersstruktur, som det inte finns fullständiga data på). Figuren visar ett starkt negativt samband, det vill säga

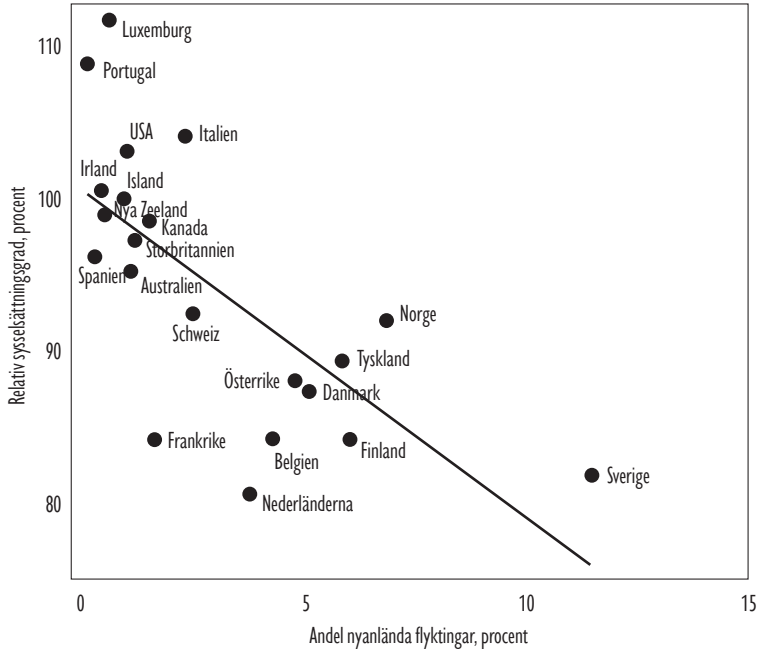

Figur 4.2 Samband mellan invandrares sysselsättningsgrad 2016 relativt inföddas och andel invandrare som är nyanlända flyktingar, i procent.[2]

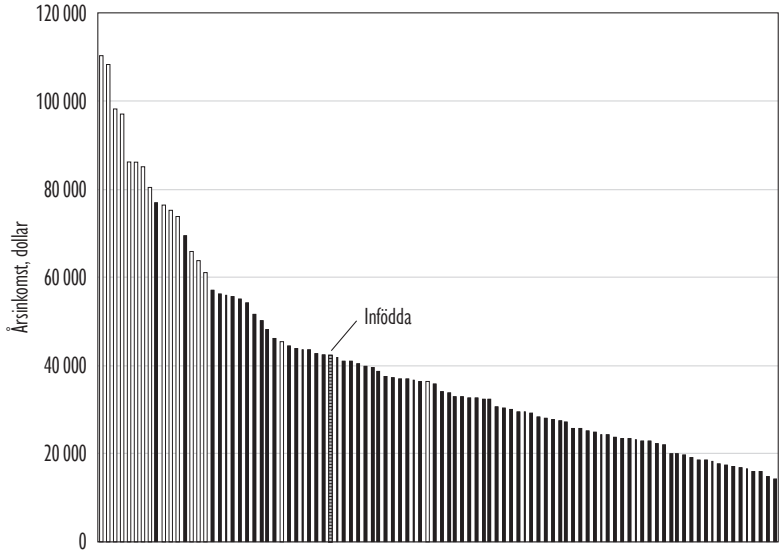

Figur 4.3 Genomsnittlig årsinkomst i dollar från arbete 2012–15 för 30–50 år gamla invandrare i USA som har varit i landet i 6–10 år, per ursprungsland. Vita staplar representerar rikare ursprungsregioner (Västeuropa, Kanada, Australien, Nya Zeeland, Japan och Singapore). Som referens visas genomsnittsinkomst för 30–50 år gamla infödda. Antal länder (inklusive USA): 98.[3]

sysselsättningsgapet blir betydligt mer negativt ju större andel av den totala invandrargruppen som utgörs av nyanlända flyktingar.*

Ytterligare skillnader mellan både mottagar- och sändarländer syns

* Andelen nyanlända flyktingar förklarar hela 49 procent av variationen i relativ sysselsättning (enligt R^2-måttet). Lutningen på regressionslinjen i figur 4.2 är dock kraftigare än vad som kan representera bara den direkta påverkan av andelen nyanlända flyktingar på genomsnittet. Om alla nyanlända flyktingar hade en sysselsättning på noll och alla övriga invandrare hade samma sysselsättning som infödda, skulle linjen ha en lutning på minus ett. Men dess faktiska lutning är dubbelt så stor. En trolig delförklaring är att andelen flyktingar som invandrade de senaste fem åren är korrelerad med andelen flyktingar som invandrade tidigare än så. En annan är att andelen flyktingar kan vara korrelerad med andra typer av faktorer, såsom lönespridning och välfärdssystem, som kan ha mer direkt påverkan på sysselsättning, hos både infödda och invandrare.

i figurerna 4.3 och 4.4. Dessa visar genomsnittlig årsinkomst från arbete, per ursprungsland, för 30–50 år gamla invandrare som har varit 6–10 år i mottagarlandet, i USA 2012–15 och i Sverige 2007 (det senaste året för vilket jag har haft tillgång till tillräckligt detaljerade uppgifter). Vita staplar representerar rikare ursprungsregioner (Västeuropa, Kanada, Australien, Nya Zeeland, Japan och Singapore). Den randiga stapeln i respektive figur visar motsvarande genomsnittsinkomst för lika gamla infödda.

I båda figurerna syns att migranternas inkomster varierar enormt mellan olika ursprungsländer. Den högsta stapeln är i båda fallen omkring så mycket som sju gånger så hög som den lägsta. En del av de skillnaderna ska jag belysa ytterligare längre fram i kapitlet.

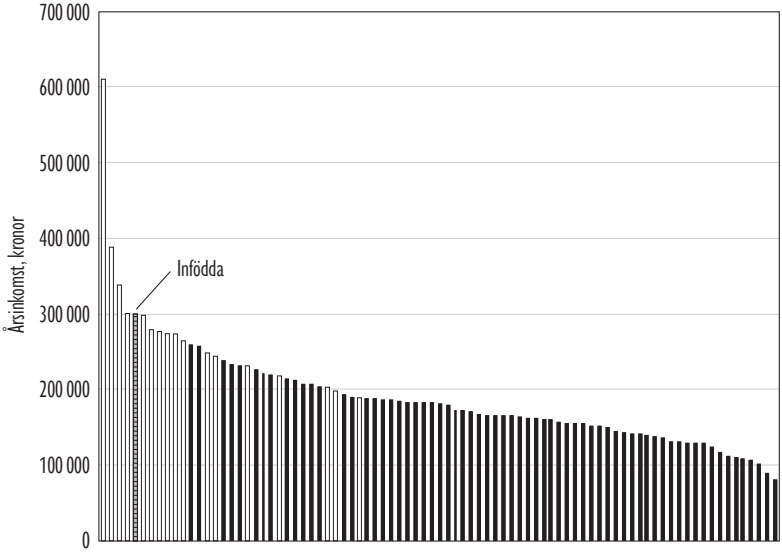

Figur 4.4 Genomsnittlig årsinkomst i kronor från arbete 2007 för 30–50 år gamla invandrare i Sverige som har varit i landet i 6–10 år, per ursprungsland. Vita staplar representerar rikare ursprungsregioner. Som referens visas genomsnittsinkomst för 30–50 år gamla infödda. Antal länder (inklusive Sverige): 85.[4]

Men det är också stor skillnad mellan de två figurerna på var hela fördelningen av invandrargruppers inkomster ligger i förhållande till de inföddas. I Sveriges fall är det bara migranter från de fyra västeuropeiska länderna Belgien, Nederländerna, Schweiz och Island som efter 6–10 år i landet har högre genomsnittsinkomster än lika gamla infödda. Men i USA:s fall gäller detsamma för hela 33 av 97 ursprungsländer. 18 av dessa 33 har svarta staplar, det vill säga de ingår inte i vad som här har klassats som rikare ursprungsregioner. Dessa 18 inkluderar länder med så lågt genomsnittligt välstånd och låga utbildningsnivåer som Indien, Syrien, Venezuela, Iran, Libanon och Kap Verde.

Denna skillnad mellan USA och Sverige kan, återigen, till del avspegla skillnader i effektiviteten i de båda ländernas politik och strategier för att få in likadana migranter på arbetsmarknaden. Men den vanligaste förklaringen till den här typen av stora skillnader mellan mottagarländer är att de framför allt handlar om att migranterna inte är likadana, eftersom olika länder attraherar olika typer av migranter i olika stor utsträckning.[5] Här kommer vi alltså in på frågan om vilka migranter som väljer att migrera vart, som jag hänsköt hit från det förra kapitlet.

I det förra kapitlet fastslog jag att vi bör kunna se det som att migrationsbeslutet oftast är välinformerat, och att de som migrerar därmed oftast är de som har mest att vinna på det, inte minst ekonomiskt. Och vilka det är skiljer sig åt mellan olika mottagarländer, inte minst mellan två länder som ser så olika ut som USA och Sverige vad avser de inkomster man kan förvänta sig beroende på vem man är. USA har västvärldens största lönespridning och Sverige en av de allra minsta.* Sverige har också betydligt högre och mer progressiva skatter än USA, och ett långt mer generöst välfärdssystem.

Allt detta betyder att USA är en särskilt attraktiv destination för högpresterande migranter som förväntar sig att få höga inkomster. Stor lönespridning och låga skatter gör att dessa kan förvänta sig att tjäna

---

* Enligt statistik från OECD för 2010 var USA det land i OECD som hade den högsta kvoten mellan den femtionde och den tionde lönepercentilen. Sverige hade den näst lägsta, mycket marginellt efter Belgien.

betydligt mer i USA än i Sverige. Det begränsade sociala skyddsnätet bryr de sig sannolikt jämförelsevis lite om, eftersom de har en stark förväntan om att kunna försörja sig själva. Sverige är däremot ett exempel på en jämförelsevis mer attraktiv destination för de som inte förväntar sig att prestera lika starkt på mottagarlandets arbetsmarknad. De relativt höga lägstalönerna och det mer omfattande sociala skyddsnätet gör att man klarar sig ganska bra i Sverige även om man får ett jobb i botten av lönefördelningen, eller till och med blir arbetslös.

Strukturen på ett lands arbetsmarknad, skatter och välfärdssystem påverkar alltså vem som väljer att flytta dit, och därmed i sin tur hur migranterna klarar sig på landets arbetsmarknad. Skillnaden mellan migranters inkomster i USA och Sverige har här använts som en trolig illustration av detta. Ett mer generellt resultat som pekar i samma riktning är att länder med större lönegap mellan hög- och lågutbildade i genomsnitt attraherar större andelar högutbildade migranter.[6]

Ytterligare ett resultat som belyser ungefär samma sak ges av en studie av ingångslöner för nyanlända 25–29 år gamla män med universitetsexamen (från något annat land) i Australien, Kanada och USA.[7] Figur 4.5 visar dessa genomsnittliga ingångslöner, uttryckta som andel av genomsnittslönerna hos lika gamla universitetsutbildade infödda män i respektive land. Information visas separat för fem grupper som har invandrat under olika femårsperioder mellan 1986 och 2010.*

Alla invandrare som jämförs i dessa resultat är alltså lika i det avseendet att de har en universitetsexamen. Men figuren visar på en tydlig skillnad i form av att invandrare har avsevärt högre ingångslöner i USA än i både Australien och Kanada under alla fem tidsperioderna (under de senare tre perioderna är de till och med högre än de hos den infödda jämförelsegruppen i USA). För de senast invandrade grupperna kan det resultatet, i linje med vad vi såg i kapitel 2, sannolikt tillskrivas den utökade omfattningen av H1-B-visumprogrammet under 1990-talet. Den har fått en ökande andel av USA:s högutbildade invandring att utgöras

* Dessa ingångslöner är inte rena genomsnitt. De är predikterade löner från regressionsmodeller där löner har skattats som funktion av år sedan invandring och ett antal ytterligare variabler.

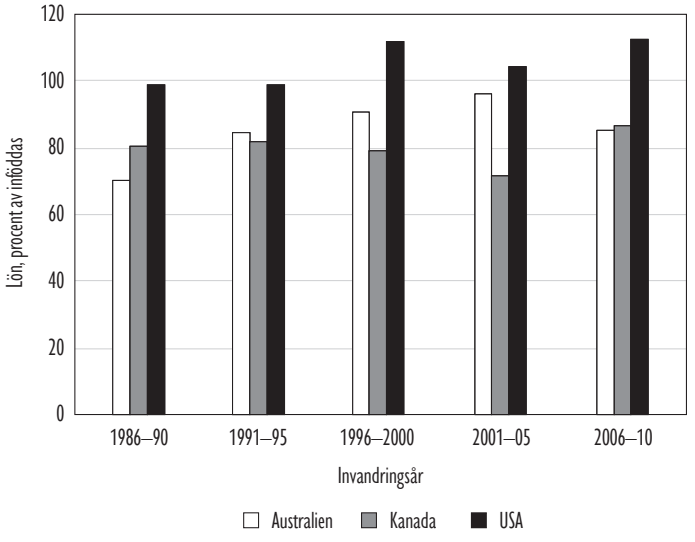

Figur 4.5 Skattade ingångslöner för manliga 25–29 år gamla nyanlända invandrare med universitetsutbildning i Australien, Kanada och USA, per invandringsperiod. Löner uttrycks i procent av de hos lika gamla infödda män med universitetsutbildning.[8]

av människor inom riktigt högproduktiva naturvetenskapliga och tekniska yrken.

Men skillnaden mellan de tre länderna är stor också för de grupper som invandrade 1986–90, det vill säga före förändringen av visumreglerna. Där var invandrarnas ingångslöner ungefär lika höga som de hos den infödda jämförelsegruppen i USA, medan invandrarna tjänade cirka 20 respektive 30 procent mindre än sina infödda jämförelsegrupper i Kanada och Australien. Sannolikt reflekterar skillnaderna också i det här fallet i första hand att det har varit mer lönsamt för de riktigt högproduktiva att välja att migrera till USA.*

* Studien visar också liknande mönster separat för migranter från de tre ursprungsländer som har varit viktiga för alla tre mottagarländerna: Kina, Indien och Filippinerna. Skillnaderna ser alltså inte ut att i hög grad bero på vilka ursprungsländer som dominerar i respektive mottagarland.

Dessa skillnader mellan de tre mottagarländerna, och hur de har förändrats över tid i takt med migrationspolitiska förändringar i länderna, kan alltså säga oss något om vad som kan och inte kan påverkas genom selektiv migrationspolitik. Jag återkommer därför i mer detalj till den här studien och dess resultat i kapitel 8.

Vi har nu sett att migranters inkomster i mottagarlandet kan se ut nästan hur som helst. Vissa migrantgrupper har mycket höga inkomster och andra har mycket låga. Med detta vill jag framför allt understryka två saker. Den första är att »invandrare« är en kategori som innefattar en stor spridning av personer som har migrerat av olika anledningar och som kommer till mottagarlandet med mycket olika förutsättningar. Därför blir kategorin invandrare ofta mindre intressant. Det vi lär oss av att studera »den genomsnittliga invandraren« blir ofta av begränsat värde. Vi bör sträva efter att oftare bryta ner den kategorin i mindre och mer relevanta grupper, där människorna inom varje grupp har mer gemensamt med varandra.

Den andra är att eftersom detta inte kan göras perfekt, bör man alltid vara försiktig med att dra slutsatser från jämförelser av olika migrantgruppers utfall. Både inom och mellan länder finns det mycket som skiljer olika grupper åt. Vi kan därför nästan aldrig vara säkra på om skillnader mellan två olika gruppers utfall beror främst på vilka förmågor de hade med sig när de kom, eller på vilka bemötanden de har fått i mottagarlandet. Vi bör alltså vara mycket försiktiga med att uttala oss om vad som har varit framgångar respektive misslyckanden.

Inkomstutveckling över tid

När det gäller hur migranters inkomster utvecklas över tid är det också svårt att hitta några allmängiltiga mönster. Återigen är skillnaderna stora både mellan mottagarländer och mellan olika grupper inom samma land. Jag illustrerar det sistnämnda med några av de största migrantgrupperna i USA.

I figur 4.6 visas genomsnittsinkomster från arbete per år 2004–16,

för män födda 1968–78, som invandrade till USA 2002–03 från några olika ursprungsländer. De länder som inkluderas är de som stod för de fyra största migrantgrupperna under perioden: Mexiko, Indien, Filippinerna och Kina, den största från ett land i västvärlden: Kanada, den största latinamerikanska utöver Mexiko: El Salvador, samt den största afrikanska: Nigeria. Inkomsterna uttrycks som procentuell andel av genomsnittsinkomsten under motsvarande år för infödda män som är födda under samma period. Därmed uttrycks inkomstökningar i relation till de för infödda. En uppåtlutande kurva illustrerar alltså att en migrantgrupps inkomster har ökat över tid i snabbare takt än vad lika gamla inföddas inkomster har gjort, medan en plan kurva illustrerar att inkomsterna har ökat i samma takt som de inföddas.

Inkomstutvecklingen hos dessa sju stora grupper av invandrade män kan grupperas enligt tre mönster. Migranterna från Indien och Kanada har redan från början högre inkomster än infödda, och de fortsätter sedan uppåt. Efter ett drygt decennium i landet tjänar dessa mig-

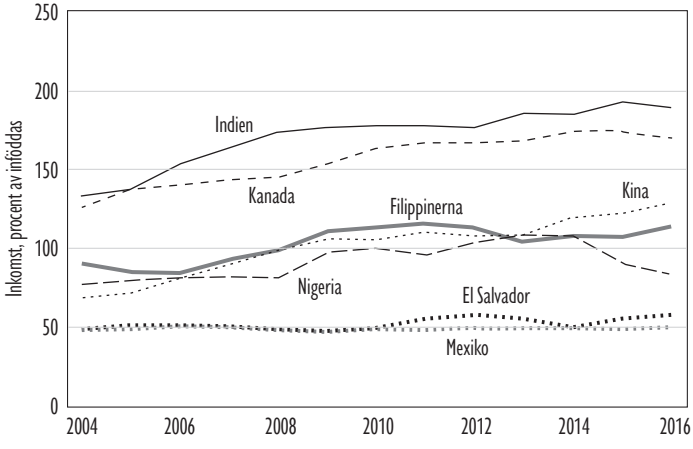

Figur 4.6 Genomsnittsinkomster (glidande medelvärden) från arbete per år och ursprungsland för män födda 1968–78 som invandrade till USA 2002–03. Inkomsterna uttrycks som procentuell andel av genomsnittsinkomsten under motsvarande år för infödda män som är födda under samma period.[9]

ranter i genomsnitt nästan dubbelt så mycket som lika gamla infödda. Migranter från Filippinerna, Kina och Nigeria har inledningsvis något lägre inkomster än lika gamla infödda. Men gapet sluts snabbt och efter ett knappt decennium har migranterna passerat och tjänar mer än de infödda (med viss osäkerhet i fallet Nigeria, där de årliga urvalen är mindre). Migranter från Mexiko och El Salvador tjänar inledningsvis i genomsnitt bara ungefär hälften av vad lika gamla infödda gör, och det fortsätter de att göra under tio år därefter: kurvorna är så gott som helt plana.*

Samma tre typer av mönster syns i figur 4.7, som visar motsvarande information för kvinnor (med inkomsterna uttryckta i relation till in-

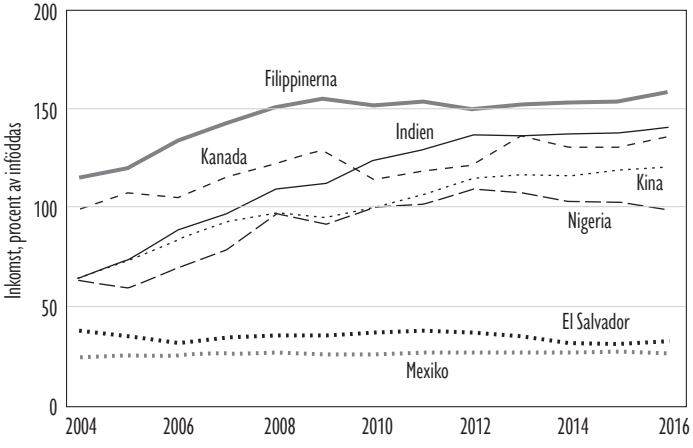

Figur 4.7 Genomsnittsinkomster (glidande medelvärden) från arbete per år och ursprungsland för kvinnor födda 1968–78 som invandrade till USA 2002–03. Inkomsterna uttrycks som procentuell andel av genomsnittsinkomsten under motsvarande år för infödda kvinnor som är födda under samma period.[10]

* En begränsning i analysen är att vi inte kan avgöra utvandringens påverkan på de mönster som redovisas. När vi här observerar att genomsnittsinkomsterna för en invandrargrupp stiger, kan vi inte avgöra i vilken utsträckning det är för att människornas inkomster verkligen har stigit, och i vilken utsträckning det är för att de med lägst inkomster har lämnat landet. Om de med lägst inkomster försvinner, kan ge-

födda kvinnor). Jämfört med männen har två grupper »bytt plats« med varandra: kurvan för migranter från Filippinerna ligger högre och den för Indien ligger lägre jämfört med för män. Generellt ligger invandrade kvinnors inkomster något lägre jämfört med infödda kvinnors än vad invandrade mäns gör jämfört med infödda mäns. De mexikanska och salvadoranska kvinnornas genomsnittsinkomster ligger särskilt lågt: endast cirka 30 procent av de inföddas.

Också över längre tidsperioder syns liknande spridning. I figurerna 4.8 och 4.9 följs de från samma länder som migrerade till USA i samma åldersspann 1985–86. Över lag liknar mönstren de i de tidigare figurerna. Migranter från de icke-latinamerikanska länderna börjar ibland på högre, men oftast på lägre, inkomster jämfört med lika gamla infödda av samma kön. Men deras inkomster ökar snabbare än de inföddas, i de flesta fall under hela den studerade perioden, det vill säga också mellan att migranterna har varit 13–14 och 22–25 år i landet. Efter 22–25 år har samtliga dessa tio icke-latinamerikanska grupper (sett över båda könen) lika höga eller högre genomsnittsinkomster än lika gamla infödda av samma kön. För några av dem är inkomstökningarna över tid ganska spektakulära. På 20 år mer än fördubblar kvinnorna från Indien, och både kvinnorna och männen från Kina, sina inkomster i relation till lika gamla infödda av samma kön.

För de två latinamerikanska ursprungsländerna är inkomstkonvergensen gentemot infödda däremot begränsad också på denna långa sikt. För tre av fyra grupper (sett över båda könen) är inkomstgapet något mindre 2009 jämfört med 1989, men inte med särskilt stor marginal.

---

nomsnittslönen stiga även utan att någons lön faktiskt har stigit. Eftersom analysen är baserad på ett nytt urval varje år, det vill säga inte följer en konstant uppsättning människor över tid, finns det ingen möjlighet att ta reda på detta.

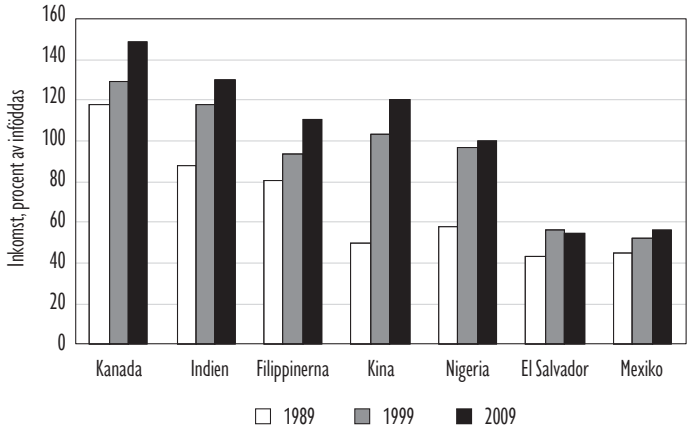

Figur 4.8 Genomsnittsinkomster från arbete per år och ursprungsland för män födda 1951–61 som invandrade till USA 1985–86. Inkomsterna uttrycks som procentuell andel av genomsnittsinkomsten under motsvarande år för infödda män som är födda under samma period. »2009« avser ett genomsnitt över 2008–10.[11]

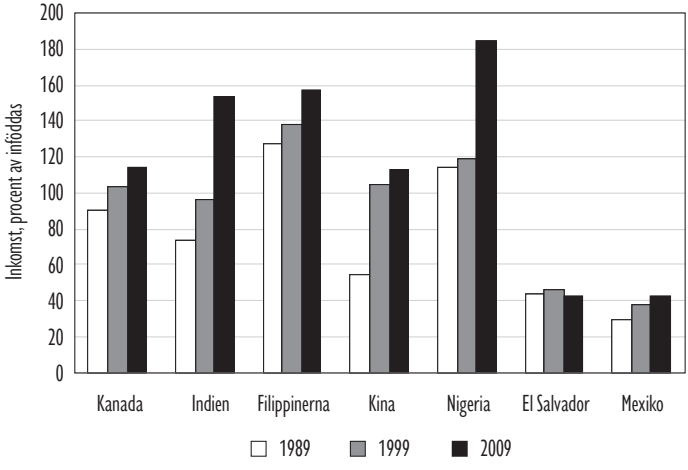

Figur 4.9 Genomsnittsinkomster från arbete per år och ursprungsland för kvinnor födda 1951–61 som invandrade till USA 1985–86. Inkomsterna uttrycks som procentuell andel av genomsnittsinkomsten under motsvarande år för infödda kvinnor som är födda under samma period. »2009« avser ett genomsnitt över 2008–10.[12]

Flyktingar

Flyktingar skiljer sig från andra migranter i att de inte har migrerat för att de såg möjligheter till arbete i mottagarlandet. De har dessutom migrerat oberoende av om de har haft någon annan försörjare där eller inte. De tenderar därför att i genomsnitt ha lägre sysselsättning och inkomster, och oftare vara beroende av offentlig försörjning, jämfört med andra migrantgrupper.

I USA ser vi i figur 4.10 att flyktingars inkomster från arbete ligger ungefär i nivå med de hos migranter från Mexiko och El Salvador. Figuren visar genomsnittsinkomster 2016 för flyktingar respektive invandrare från Mexiko och El Salvador, som är 20–40 år gamla och har varit 1–5 år i landet. Kurvorna binder alltså ihop olika invandrare som har invandrat vid olika tidpunkter. De följer inte samma invandrare. Flyktingarna är i huvudsak från Burma, Bhutan, Irak och Somalia. Årsin-

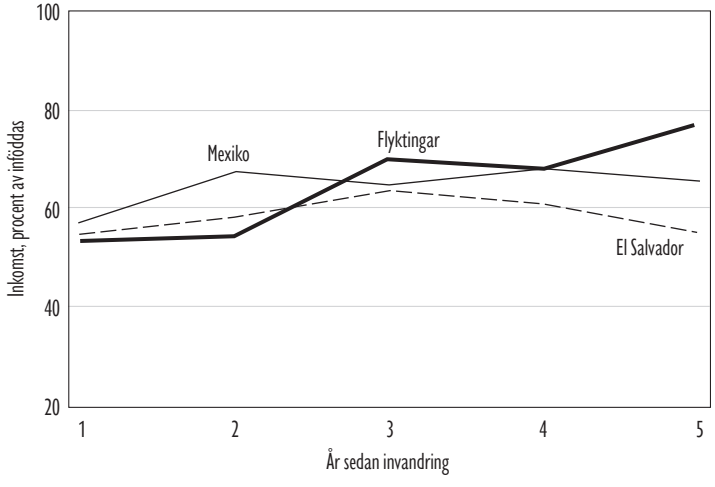

Figur 4.10 Genomsnittsinkomster från arbete 2016 per år sedan invandring och ursprung för personer födda 1976–96. Inkomsterna uttrycks som procentuell andel av genomsnittsinkomsten för infödda som är födda under samma period.[13]

komster uttrycks som andel av genomsnittsinkomsten från arbete hos lika gamla infödda.

En stor del av de låga genomsnittsinkomsterna hos alla tre grupperna beror på att stora andelar av dem inte arbetar alls. Det gäller särskilt kvinnor. Men för att tillåtas invandra till USA som icke-flykting utan färdigt arbete, krävs oftast att någon annan med tillräckliga ekonomiska resurser, oftast en släkting, skriftligt garanterar invandrarens ekonomiska försörjning, för att hen inte ska bli en börda för den offentliga ekonomin. Detta gäller dock inte flyktingar. Vi ser därmed i figur 4.11 att andelen av alla flyktingar som får offentligt ekonomiskt stöd är betydligt högre än andelen av alla invandrare från Mexiko eller El Salvador som får detsamma. Figuren visar andelar av respektive grupp som bodde i ett hushåll som tog emot socialhjälp i form av matkuponger 2016. För de som har varit i landet i 1–2 år är den andelen hela 40 procentenheter högre för flyktingar än för de två andra grupperna. Skillnaden är mindre för de grupper som har varit lite längre i landet, men

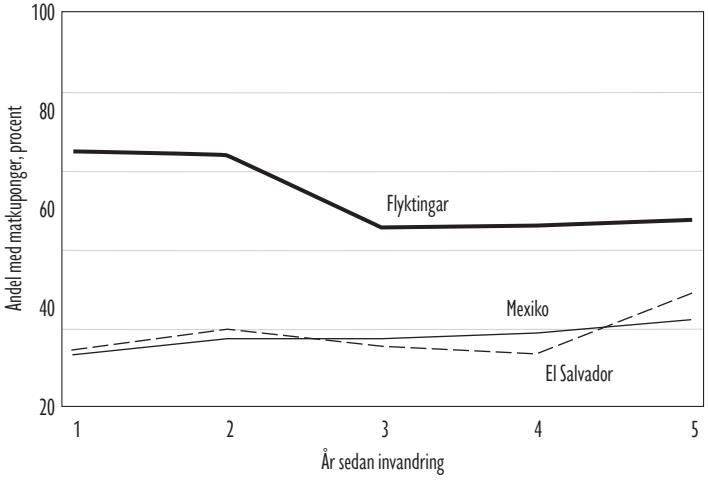

Figur 4.11 Andelar i procent som bodde i ett hushåll som mottog matkuponger 2016, per år sedan invandring och ursprung för personer födda 1976–96.[14]

ändå så stor som cirka 20 procentenheter också bland de som har varit fem år i landet.

Också i Europa är det tydligt att flyktingar i genomsnitt har det svårare än andra migranter på arbetsmarknaden. Figur 4.12 visar genomsnittlig sysselsättning för tre typer av invandrare i tjugo länder i Väst- och Centraleuropa, beroende på antal år sedan deras invandring. Alla observationer har gjorts 2008 eller 2014. Kurvorna binder alltså ihop olika invandrare som har invandrat vid olika tidpunkter.* För de två grupperna av icke-flyktingar, från EU- respektive icke EU-länder är sysselsättningen hela tiden ganska nära inföddas, som är 72 procent. Flyktingars sysselsättning är betydligt lägre, också efter lång tid i landet. Det tar 15–19 år innan gapet till inföddas sysselsättning är nere på bara cirka 10

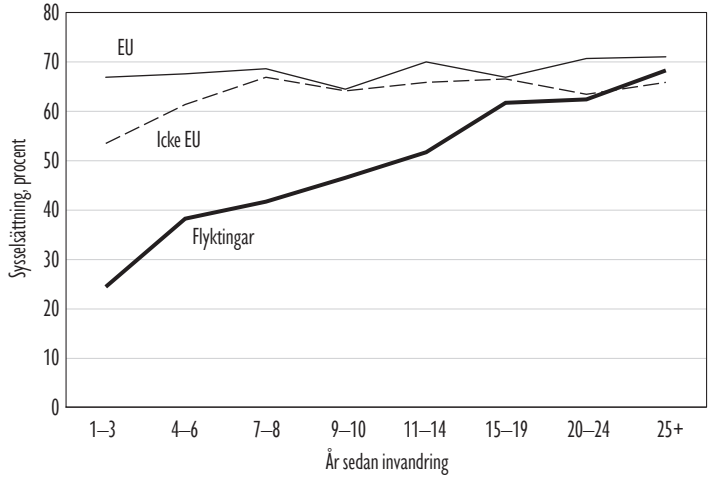

Figur 4.12 Sysselsättning per år sedan invandring för invandrare i Europa. Flyktingar observeras som egen kategori, medan icke-flyktingar är uppdelade i de från EU-länder och de från icke EU-länder.[15]

* Sysselsättningsgapen i figuren är skattade med regressionsanalys, så att skillnader mellan de tre grupperna inte ska påverkas av skillnader i deras ålder, kön, utbildningsnivå, land och observationsår.

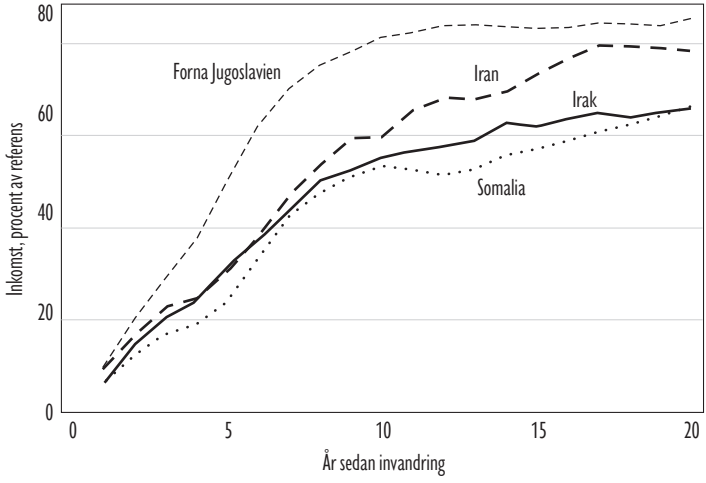

Figur 4.13 Genomsnittsinkomst, procent av medianinkomsten för 20–50 år gamla infödda män, per år sedan invandring för manliga flyktingar som invandrade till Sverige 1992–96, 20–50 år gamla.[16]

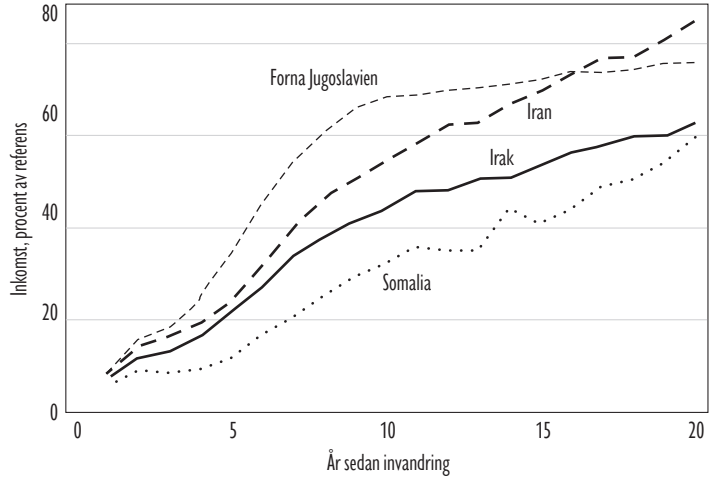

Figur 4.14 Genomsnittsinkomst, procent av medianinkomsten för 20–50 år gamla infödda män, per år sedan invandring för kvinnliga flyktingar som invandrade till Sverige 1992–96, 20–50 år gamla.[17]

procentenheter, det vill säga är jämförbart med gapen hos de två andra migrantgrupperna i figuren.

Flyktingar har det alltså ofta svårt på arbetsmarknaden på båda sidor av Atlanten. Men det är också stora skillnader mellan olika flyktinggrupper. Detta visas här med uppgifter från Sverige. Figurerna 4.13 och 4.14 visar, för män respektive kvinnor, inkomster per år sedan invandring, för flyktingar som invandrade till Sverige 1992–96, och då var 20–50 år gamla (de allra flesta i den yngre halvan av intervallet). Inkomster uttrycks som andel av en referensinkomst som utgörs av medianinkomsten för 20–50 år gamla infödda män under samma år. Här är datakvaliteten särskilt hög, och kurvorna representerar samma flyktingar varje observationsår (påverkan av utvandring är minimal, eftersom mycket få flyktingar har utvandrat). Siffror visas för de fyra viktigaste ursprungsländerna för perioden: forna Jugoslavien (som här räknas som ett land), Irak, Somalia och Iran.

Precis som figur 4.12 visade på låg sysselsättning hos flyktingar under de första åren i mottagarlandet, visar dessa figurer på låga genomsnittsinkomster (som i sin tur till stor del beror på låg sysselsättning), som sedan stiger stadigt under 20 års tid – eller i alla fall nästan – för samtliga grupper. Men skillnaderna mellan grupperna är stora. Under en stor del av tiden skiljer det motsvarande 20–30 procent av referensinkomsten mellan de högsta och lägsta av de fyra genomsnitten. Också efter 20 år i landet skiljer det så mycket som 20 procent. Detta gäller för båda könen.

Ättlingar till migranter

Jag har nu visat flera exempel på att inkomster kan se mycket olika ut för olika migrantgrupper, och det under lång tid. Olika gruppers genomsnittsinkomster behöver inte ens närma sig varandras eller inföddas under migranternas hela arbetsliv. Men skillnaderna mellan olika grupper är till och med mer bestående än så. Genomsnittsinkomsterna behöver inte ens närma sig inföddas under arbetslivet hos invandrarnas infödda barn. Stora delar av skillnaderna kan till och med bestå i flera generationer.

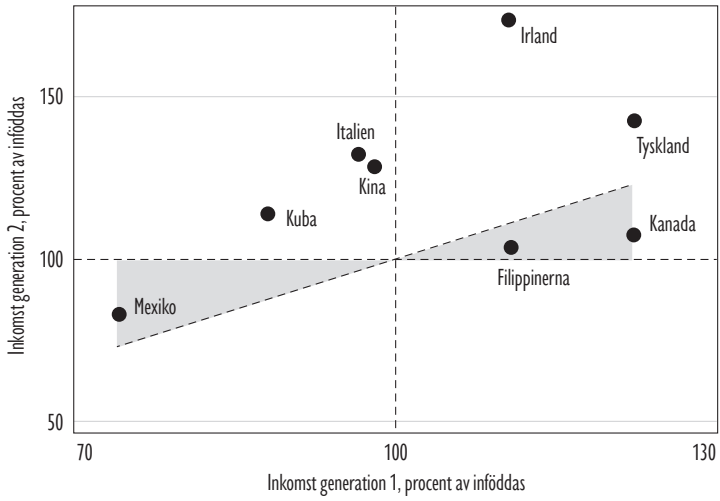

Figur 4.15 Mäns genomsnittliga inkomster från arbete, som andel i procent av de inföddas, för invandrare 1979 respektive infödda barn till invandrare 2008–12.[18]

Jag illustrerar också detta med data från USA, som här är speciellt framför allt i att det har en så lång historia av stor invandring att det går att göra analyser också över fler än två generationer. De analyser som presenteras här är dock långt ifrån perfekta. Det finns begränsat med data där det går att se vem som är förälder till vem, och ännu mer begränsat om vi vill kunna studera mer än två generationer. Detta får delvis hanteras genom approximationer, som skapar ett visst utrymme för mätfel.[19]

På den horisontella axeln i figur 4.15 visas genomsnittsinkomster från arbete 1979 per ursprungsland för män födda 1920–31 som invandrade till USA 1950–59. De är alltså 48–59 år gamla och har varit 20–29 år i landet. Vi kan därmed utgå ifrån att de vid mättidpunkten åtminstone nästan har nått slutpunkten i sin inkomstutveckling. Inkomsterna uttrycks som procentuell andel av genomsnittsinkomsten hos lika gamla infödda män. En punkt som ligger till vänster om den vertikala streckade linjen motsvarar alltså att en invandrargrupp i första genera-

tionen i genomsnitt tjänar mindre än infödda, medan en punkt som ligger till höger om linjen motsvarar att en grupp i genomsnitt tjänar mer. Vi ser att två grupper tjänar betydligt mindre än lika gamla infödda, två marginellt mindre och fyra betydligt mer.

På den vertikala axeln visas genomsnittsinkomster 2008–12 för infödda män, födda 1952–63, vars båda föräldrar är invandrade från motsvarande ursprungsland. Detta är alltså ett försök att observera män som är barn till de män som observerades på den horisontella axeln. Det finns inga uppgifter som avslöjar hur lyckosamt detta försök är, men det bör vara en rimlig approximation när vi observerar tillräckligt stora grupper. De män som är barn till invandrare är alltså 45–60 år gamla när de observeras, och bör därmed också vara relativt nära slutpunkten i sin inkomstutveckling.

Inkomsterna för dessa mäts som procentuell andel av genomsnittsinkomsten för lika gamla infödda män med två infödda föräldrar. Punkter över den horisontella streckade linjen motsvarar alltså att en grupp av infödda barn till invandrare i genomsnitt har högre inkomster än lika gamla barn till infödda. De skuggade fälten representerar att inkomsterna hos barn till invandrare ligger närmare barn till infödda än vad invandrarnas inkomster låg inföddas. De representerar alltså att det har skett en konvergens, att inkomstspridningen mellan grupperna har minskat över generationerna.

Det vi ser i figuren är alltså att till och med när vi följer migranterna längre än deras egen tid i arbetslivet, ända fram till deras barn är i dess senare del, är det långt ifrån i alla grupper som genomsnittsinkomsten har börjat närma sig de inföddas. I det här exemplet har det skett i endast tre av åtta grupper. Övriga fem ligger ovanför de skuggade fälten, vilket motsvarar att gruppen mellan dessa två generationer antingen har »kört om« infödda, eller har börjat ovanför och fortsatt att röra sig ännu längre bort i positiv riktning.

I figur 4.16 visas motsvarande information för kvinnliga invandrare respektive infödda barn till invandrare. I endast fyra av nio grupper har genomsnittsinkomsten där närmat sig inföddas. Övriga fem har rört sig bortåt i positiv riktning. Många infödda barn till invandrare presterar alltså väldigt bra på arbetsmarknaden, män såväl som kvinnor.

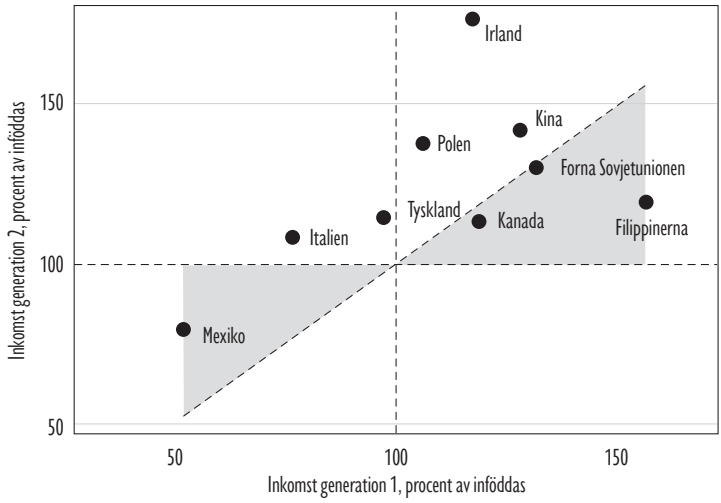

Figur 4.16 Kvinnors genomsnittliga inkomster från arbete, som andel i procent av de inföddas, för invandrare 1979 respektive infödda barn till invandrare 2008–12.[20]

SENARE GENERATIONER. Vi ser alltså bland dessa invandrare att det också i den andra generationen återstår stora skillnader mellan olika grupper, och att många av dem fortfarande ligger långt från övriga infödda. Detsamma ser ut att gälla också i senare generationer.

Dessa senare generationer kan identifieras i existerande data, men inte perfekt. American Community Surveys samlar in uppgifter om människors härkomst, det vill säga vilket eller vilka länder utanför USA de anger att de härstammar ifrån. Ett problem är dock att man inte samtidigt samlar in uppgift om vem som är andra, tredje respektive högre generationens invandrare. Jämförelsen här fokuserar därför på 22 ursprungsländer varifrån migrationen till USA var så mycket högre före jämfört med efter 1930 att de allra flesta av de av dagens amerikaner vars ursprung är i något av dessa länder är invandrare av minst fjärde generationen. Inkomstskillnaderna mellan 25–60 år gamla män i dessa 22 grupper 2004–13 visas i figur 4.17.[21] Vi ser att genomsnitten är cir-

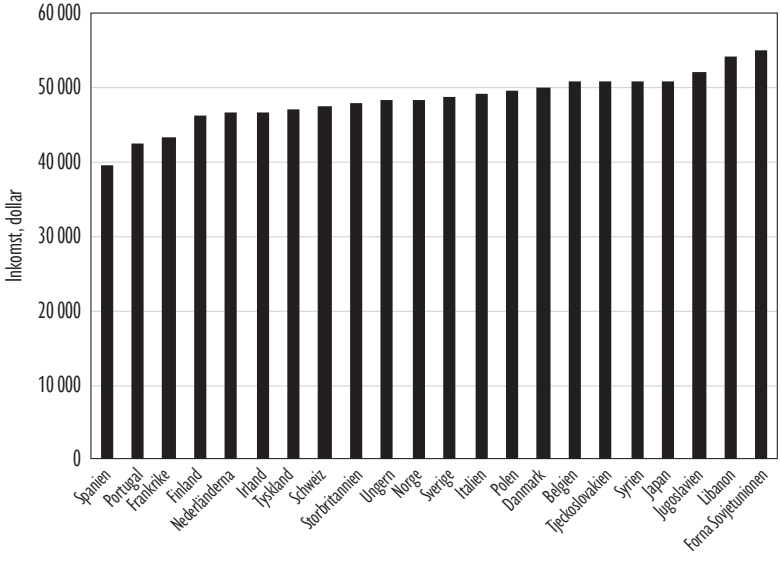

Figur 4.17 Genomsnittliga årsinkomster i dollar för 25–60 år gamla infödda amerikanska män 2004–13 beroende på härkomst.[22]

ka 40 procent högre i de två grupper som har högst inkomster, jämfört med i den som har lägst.

Skillnaderna mellan dessa grupper kan i ganska hög grad förklaras av skillnader mellan de grupper som till stor del bör utgöra deras förfäder. För att illustrera detta använder jag data från 1930. Så tidigt samlades inte uppgifter om inkomst in vid den amerikanska folkräkningen. Analysen fokuserar därför på ett mått som kallas yrkesstatus. Det är ett index för den sociala och ekonomiska statusen hos det yrke en person tillhör.* På den vertikala axeln i figur 4.18 visas genomsnittlig yrkesstatus 2004–13 för de grupper vars genomsnittsinkomster visades i figur 4.17. På den horisontella axeln visas genomsnittlig yrkesstatus 1930 hos 25–60 år gamla invandrade män från motsvarande ursprungsländer.[23]

* Måttet är skapat genom att människor i undersökningar har ombetts att ranka hur prestigefullt de anser det vara att arbeta inom olika yrken. Måttet är starkt, men inte perfekt, korrelerat med yrkens genomsnittliga inkomstnivåer.

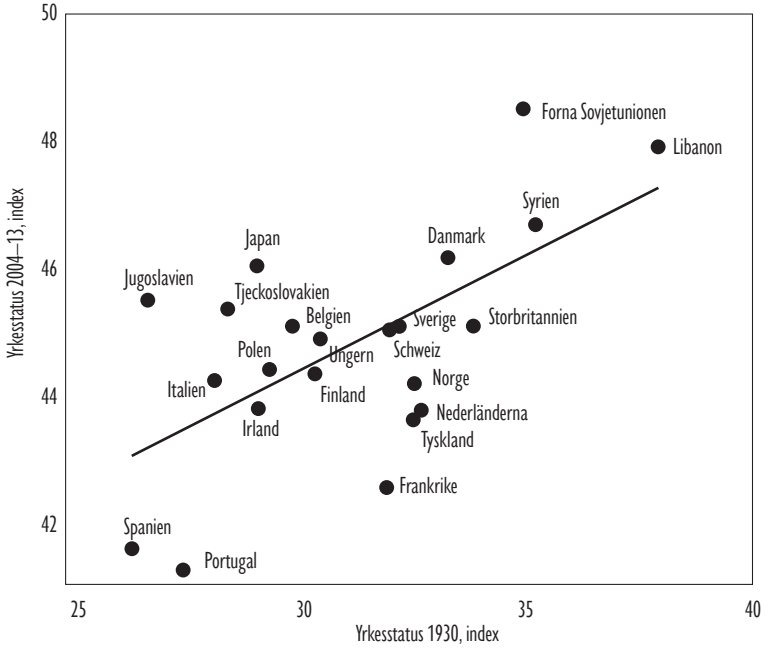

Figur 4.18 Genomsnittlig yrkesstatus per ursprungsland för invandrade män i USA 1930, samt approximativt för deras infödda manliga ättlingar 2004–13.[24]

Jag försöker alltså att approximativt se samband mellan infödda män idag och deras gammelfäder. Denna identifikation av gammelfäder är förstås långt ifrån perfekt, vilket borde göra sambandet svagare. Men trots det är sambandet i figuren starkt. Invandrargenerationens yrkesstatus förklarar så mycket som 36 procent (enligt R^2-måttet) av variationen mellan dagens grupper av mestadels fjärde till femte generationens invandrare. En väsentlig del av variationen mellan dessa invandrargrupper 1930 ser alltså ut att ha bestått i flera generationer.[25]

Till en del är detta ingenting att förvånas över. Inkomst- eller yrkesstatusskillnader mellan människor i allmänhet, invandrare såväl som infödda, brukar bestå till del i flera generationer i alla länder där saken har undersökts.[26] Men skillnader mellan invandrargrupper ser ut

att bestå i extra hög grad, åtminstone i USA.[27] Det finns olika tänkbara förklaringar till det. Den populäraste är att skillnaderna cementeras av etnisk segregering. Den som är av exempelvis italiensk härkomst förblir mer italiensk av att växa upp bland andra italienare.[28] En annan förklaring är diskriminering.[29] Själv har jag, med begränsad framgång, försökt föra fram hypotesen att det kan röra sig om att de egenskaper som migranterna självselekterades på kan tänkas vara extra bestående över flera generationer.[30]

Slutord

Hur går det ekonomiskt för migranter i mottagarlandet? Det här kapitlet har visat att svaret kan vara nästan vad som helst. Vissa grupper presterar ungefär som infödda, vissa långt sämre och vissa långt bättre. Vissa har positiva eller negativa inkomstgap till infödda, som är stabila i två–tre decennier, medan andras inkomster ökar kraftigt över tid jämfört med lika gamla inföddas. Väl synliga delar av skillnaderna mellan olika migrantgrupper kan också bestå i flera generationer.

Två migrantgrupper är aldrig helt lika. Varje grupp är resultatet av en unik situation och följaktligen är också varje grupp unik. Vissa har migrerat för att det fanns goda möjligheter på arbetsmarknaden för mycket högutbildade eller mycket begåvade arbetare. Andra för att det fanns goda möjligheter till enkla och jämförelsevis lågbetalda jobb. Andra för att de tillhörde en rörelse av universitetsstudenter som tvingades fly från en förtryckande regim. Andra för att de tvingades fly på grund av etnisk rensning. Och så vidare. Olika grupper kommer av olika anledningar och dessutom från länder där sådant som språk, kultur och utbildningssystem skiljer sig i olika grad från de i mottagarlandet. De kommer med andra ord med mycket olika förutsättningar för att lyckas på det mottagande landets arbetsmarknad. En del av skillnaderna mellan olika grupper är lätta att sätta fingret på, andra inte. Vi vet till exempel nästan ingenting om varför det går så olika på arbetsmarknaden i Sverige för flyktinggrupper från olika ursprungsländer.

En viktig slutsats att dra av allt detta är att det, ur mottagarlandets

perspektiv, begränsar möjligheten att dra slutsatser om huruvida invandrares prestation på arbetsmarknaden bör ses som en framgång eller inte. Lyckades en viss grupp bättre än en annan grupp i landet eller i ett annat mottagarland för att den gavs ett bättre bemötande av mottagarlandet, eller för att den anlände med bättre förutsättningar? Den frågan går sällan att svara särskilt bra på. Man bör alltså vara försiktig med ambitionsnivån när det gäller att kunna mäta detta, och därmed också med att uttala sig om framgångar respektive misslyckanden.

Skillnaderna i ekonomisk framgång mellan olika migrantgrupper betyder också att det kan finnas stora skillnader i hur olika grupper påverkar mottagarlandet ekonomiskt och socialt, vilket är de frågor jag nu vänder mig till i nästkommande två kapitel.

KAPITEL 5

Ekonomiska konsekvenser i mottagarländer

En del migration är starkt önskad hos många mottagarländer på grund av dess förväntat positiva ekonomiska effekter. Det gäller nog allra tydligast migrationen av de begåvade och högutbildade personer som arbetar inom högproduktiva sektorer inom framför allt naturvetenskap, teknik och IT. Om ett land lyckas attrahera fler sådana människor, kan det också attrahera mer högproduktiv industri och generera mer innovation. Därmed ökar landets genomsnittliga produktivitet, inkomster och också skatteintäkter som kan komma hela befolkningen till godo. Mest sannolikt finns det i stort sett inga förlorare på detta inom landet. Dessa människor har en lysande arbetsmarknad. De tar inte i stor utsträckning jobb från varandra. Snarare hjälps de åt med att skapa produktiva och innovativa miljöer där de vinner på varandras närvaro. Det är därför högteknologisk industri i så stor utsträckning samlas i kluster, varav Silicon Valley är det mest välkända exemplet.[1]

Om det finns förlorare på att den typen av migration till ett land ökar, är dessa framför allt ursprungsländerna som förlorade dessa migranter, och övriga potentiella mottagarländer som inte heller fick dem. Länder i västvärlden tävlar med varandra om att attrahera just de här migranterna och den här industrin. Jag kommer att tala lite mer om det i kapitel 8, som handlar om migrationspolitikens möjligheter. Här nöjer

jag mig med att konstatera att den här migrationen ses som ekonomiskt gynnsam och är önskad av nästan alla.

En annan kategori av migration som är åtminstone ganska allmänt önskad är den som hjälper till att snabbare åtgärda arbetskraftsbrister. Om en ekonomi har i övrigt goda förutsättningar för ytterligare produktivitetsutveckling och tillväxt, men hålls tillbaka av att det saknas arbetskraft generellt eller inom specifika sektorer, kan ett snabbt åtgärdande av bristen genom migration göra att produktivitet, inkomster och skatteintäkter ökar i hela ekonomin. Detta sker då till nästan allas fördel, även om befintliga arbetare av just de typer som det var brist på kan gå miste om mer spektakulära inkomstökningar.[2]

Att möjliggöra den typen av migration är en huvudorsak till EU:s regelverk för fri rörlighet av arbetskraft. Om arbetskraften kan röra sig fritt över hela unionen, minskar risken att det uppstår arbetskraftsbrist någonstans. Därtill kan de negativa effekterna av lokala lågkonjunkturer, det vill säga sådana som inte drabbar hela unionen samtidigt, minskas. Arbetslösheten i de drabbade områdena stiger inte lika mycket om en del av arbetskraften flyttar till någon annan del av unionen där de ekonomiska möjligheterna är bättre.[*3]

Invandring av begåvade människor med mycket produktiva kompetenser, liksom invandring till ett land eller en sektor inom ett land som har arbetskraftsbrist, är alltså allmänt önskad. Detta då den verkar, eller åtminstone tros verka, produktivitetshöjande på hela ekonomin och migranterna sannolikt skapar nya jobb snarare än konkurrerar med andra arbetare om befintliga jobb. Men majoriteten av invandringen till västvärlden är inte på samma sätt uppenbart positiv för dess ekonomier. Ofta finns det farhågor om att invandring leder till lägre löner eller högre arbetslöshet för befintlig arbetskraft, eller att den innebär en börda för de offentliga finanserna. Samtidigt finns också förhoppningar

---

* De sistnämnda effekterna har dock visat sig vara ganska små i praktiken. Finanskrisen som inleddes 2008 drabbade några sydeuropeiska länder mycket hårdare än resten av unionen. Detta ledde till migration från Grekland, Spanien och Portugal till resten av unionen. Men migrationen var alldeles för liten för att ha någon betydande påverkan på arbetslöshetstalen i dessa länder.

om att det skulle kunna vara möjligt att genom ökad invandring i någon form stärka de offentliga finanserna. Resten av det här kapitlet handlar om invandringens påverkan på dessa aspekter av det mottagande landets ekonomi.

Konsekvenser för arbetsmarknaden

Den centrala frågan om invandringens konsekvenser för arbetsmarknaden är i vilken utsträckning lönerna faller eller arbetslösheten stiger hos tidigare arbetare om arbetskraftens storlek ökar på grund av invandring. Det första som där bör noteras är att vi långt ifrån förväntar oss att den frågan har något allmängiltigt svar. Vad vi förväntar oss utifrån grundläggande ekonomisk teori är att svaret skiljer sig mycket åt beroende på vilka som invandrar, och troligen allra främst beroende på hur väntad invandringen var.

Den primära anledningen till att förvänta sig negativa arbetsmarknadseffekter är att invandring kan försätta en arbetsmarknad ur sitt jämviktsläge. När en arbetsmarknad är i jämvikt är produktionsprocesserna anpassade till arbetskraftens storlek och kompetens. Invandring kan, åtminstone om den sker plötsligt nog, häva den jämvikten.

För att illustrera kan vi tänka oss en liten modell av ekonomin. Det finns 100 arbetare och kapitalägarna i ekonomin har räknat ut att med 100 arbetare är det för dem ekonomiskt optimalt att hålla en maskinpark bestående av 20 maskiner, som dessa 100 arbetare kan arbeta med för att producera varor. Med dessa 20 maskiner är ekonomin i jämvikt. Ingen kraft verkar för att någonting ska ändras. Antalet maskiner per arbetare, produktiviteten per arbetare – det vill säga det ekonomiska värdet av vad en genomsnittlig arbetare producerar per tidsenhet – och arbetarnas löner ligger alla stilla i jämvikten.

Men så anländer fem nya arbetare. Om kapitalägarna i god tid visste om att dessa skulle komma, har de förstås redan investerat i maskin nummer 21. Då kan de nyanlända arbetarna omedelbart gå in i produktionen i jämviktsförhållandet mellan arbetare och maskiner. Produktiviteten per arbetare blir oförändrad och alla 105 arbetare som ekono-

min nu består av kan arbeta vidare till samma lönenivå som de tidigare 100 hade innan invandringen skedde.

Men om kapitalägarna inte visste om i förväg att invandringen skulle ske, så består nu ekonomin av 105 arbetare och endast 20 maskiner. Det finns nu alltså fler arbetare per maskin än vad det gjorde förut, vilket gör den genomsnittliga arbetaren något mindre produktiv än tidigare. Därmed påverkas arbetarnas löner, eller arbetslöshet, eller bådadera. Arbetsgivarna kan välja att hantera den nya situationen genom att inte anställa samtliga 105 arbetare, det vill säga låta arbetslösheten stiga. Eller så anställer de alla 105, men eftersom deras produktivitet nu är lägre än förut måste då deras löner sänkas.[4]

Den plötsliga invandringen sänker alltså lönerna eller ökar arbetslösheten. Men bara för så lång tid som det tar för kapitalägarna att reagera på den nya situationen och investera i den tjugoförsta maskinen, som återställer jämvikten och därmed lönerna och/eller arbetslösheten till de nivåer som gällde före invandringen.[*5]

Negativa konsekvenser av invandring på en arbetsmarknad bör alltså vara kortvariga. De består under så lång tid som det tar för ekonomin att anpassa sig till den nya situationen genom investeringar eller förändrade produktionsprocesser, som återställer löner och arbetslöshet till de nivåer som gällde före invandringen.[6] Om invandringen var väntad bör detta inte ta någon tid alls. Ekonomin bör då ha anpassat sig till invandrarnas ankomst redan när de anländer.[7] Och västvärldens invandring är till största delen väntad. Migrationsflöden ändras vanligen långsamt, och storleken på inflödet till ett område under ett år brukar vara ungefär densamma som året före, och året före det och så vidare. I de fall där oförutsedda kraftiga ökningar sker, handlar det dessutom ofta, troligen oftast, om flyktinginvandring. Och flyktingar kliver sällan direkt in i sysselsättning. Vi såg i förra kapitlet att flyktingars sysselsättning i Europa i genomsnitt var strax under 50 procent till och med efter så lång

* Resonemanget förutsätter att efterfrågan på varorna som kan produceras är oförändrad, vilket den också bör vara. I en öppen ekonomi, det vill säga en ekonomi som handlar med omvärlden, är efterfrågan global och påverkas inte av migration. I en sluten ekonomi ökar efterfrågan i proportion till invandringen.

tid som 9–10 år. Så även om flyktingars invandring ibland kan komma som en stor överraskning, brukar detsamma inte gälla deras inträde i sysselsättning. Innan det sker har ekonomin oftast haft betydligt mer tid på sig att anpassa sig till deras närvaro.

Om kortsiktiga effekter sker främst i form av förändrade löner eller förändrad arbetslöshet beror troligen i första hand på hur reglerad arbetsmarknaden är. Den optimala lösningen för arbetsgivarna bör i normalfallet vara att sänka lönerna. På en mindre reglerad arbetsmarknad, allra främst USA, förväntar vi oss därmed att eventuella konsekvenser av invandring främst sker i form av sänkta löner. Men på mer reglerade arbetsmarknader, som i stora delar av Europa, är det svårare att sänka löner snabbt och då förväntar vi oss primärt att effekterna tar formen av ökad arbetslöshet.

Hittills har jag talat om genomsnittseffekter, men eventuella effekter av invandring på löner eller arbetslöshet kan förstås se olika ut för olika typer av arbetare, beroende på deras kvalifikationer. De vars kvalifikationer är mer lika de hos en nyanländ invandrargrupp bör vara mer utsatta för konkurrens från de nyanlända. Allra mest utsatta för konkurrens är nog ofta tidigare invandrare. Dessa kan till exempel ha gemensamt med de nyanlända att de har lägre språkkunskaper, och därmed vara extra utsatta för konkurrens om jobb där kraven på språkkunskaper är lägre.[8]

Det som jag har gått igenom här är mycket grundläggande teori.* De flesta forskare som sysslar med frågan står bakom allt eller det mesta av det som jag har sagt.[9] Den punkt som det finns lite mer oenighet kring är om neutraliseringen av effekter över tid, liksom frånvaron av effekter när invandringen är väntad, endast gäller genomsnittseffekterna eller

* Teorin kan också spegelvändas för att appliceras på den ekonomi som migranterna lämnar. Där bör alltså lönerna enligt teorin på kort sikt stiga, för att sedan falla tillbaka till utgångsläget igen. Men i de fall där migranterna lämnar något av världens fattigaste länder är det mindre självklart att teorin är relevant. Dessa länder har ofta så mycket arbetskraft som är helt outnyttjad att det blir mer teoretiskt rimligt att tänka att människor kan lämna dem utan betydande påverkan på deras arbetsmarknader.

också de senast nämnda skillnaderna i hur effekterna ser ut för olika typer av arbetare. Själv har jag lite svårt för att se varför det skulle vara någon skillnad mellan de två. Om till exempel ett inflöde av invandrare består av mestadels lågutbildade arbetare, borde ekonomin expandera just de typer av produktionsprocesser som framför allt använder lågutbildad arbetskraft, med på sikt oförändrade löner för både låg- och högutbildade arbetare. Men en del andra håller inte med utan tror snarare på en teoretisk bild där genomsnittseffekterna neutraliseras över tid, men där invandring kan ha mer bestående effekter på löneskillnaderna mellan olika typer av arbetare.* [10]

EMPIRISK FORSKNING. Att utföra empirisk forskning på invandringens konsekvenser på arbetsmarknaden är mycket svårt. För att det ska vara möjligt behöver vi först och främst variation i invandring. Vi behöver kunna jämföra hur arbetsmarknaderna utvecklas på olika platser, beroende på hur hög invandringen är. Men det räcker inte med det. Det krävs också att denna variation i invandring är *exogen*. Med det menas att den variationen inte i sin tur påverkas av det som vi vill mäta effekter på (eller av någon annan faktor som också via andra kanaler påverkar det som vi vill mäta effekter på). Variationen i invandring mellan olika platser får alltså inte i sin tur bero på till exempel skillnader i löner och arbetslöshet mellan dessa platser.

Och sådan variation är nästan omöjlig att finna. Som jag återkommande har påpekat, är det just möjligheten till förbättrade inkomster som ser ut att orsaka det mesta av migrationen till västvärlden. Vi förväntar oss därmed att migrationen ganska konsekvent är högre till platser där lönerna är högre och arbetslösheten lägre. Följaktligen bör vi

---

* I fallet med den genomsnittliga arbetaren kan resultatet ges starkt stöd genom ett motexempel. Om invandring kunde påverka lönenivåer på lång sikt, skulle detsamma rimligen vara fallet också för andra former av befolkningstillväxt. Det blir då svårt att förstå hur till exempel Japan kan ha ungefär samma inkomstnivåer som Sverige, trots en många gånger större befolkning på en jämförbar yta. Lika övertygande motexempel finns inte på samma sätt när det gäller löneskillnader mellan olika arbetare i samma land.

inte ens förvånas över att vi ofta till och med ser tydliga mönster där platser med högre invandring har mer positiv löneutveckling än platser med lägre. Det finns inte stor anledning att tro att det då är den högre invandringen som har orsakat den mer positiva löneutvecklingen. Mer troligt är det ett utslag av det omvända orsakssambandet, att starkare arbetsmarknader attraherar fler invandrare.[11]

Av den anledningen handlar den bästa empiriska forskningen om invandringens konsekvenser på arbetsmarknaden i första hand om att hitta historiska exempel där migrationen har varierat mellan olika platser av skäl som rimligen kan antas till stor del ha handlat om annat än deras arbetsmarknader. Några intressanta kandidater har identifierats, men en tydlig begränsning är att dessa endast avser episoder med ganska kort livslängd. Det finns inget trovärdigt exempel på där migrationen har varierat mellan platser under lång tid och där det inte finns skäl att tro att dessa platsers arbetsmarknader har varit en mycket viktig delförklaring till variationen. Därmed får vi klara oss utan trovärdiga empiriska utvärderingar av hur invandring påverkar den inhemska arbetskraftens löner och arbetslöshet på längre sikt.

De få fall där invandringen, åtminstone under kort tid, har varierat mycket beroende på annat än arbetsmarknaden, har dessutom varit resultat av ganska plötsliga och oväntade politiska förändringar. De är därmed också exempel på överraskande ökningar i invandring, det vill säga där jag konstaterade att konsekvenserna på arbetsmarknaden bör vara som allra mest negativa och inte representativa för invandring så som den oftast ser ut. Resten av detta avsnitt utgörs av en genomgång av empirisk forskning om konsekvenserna på arbetsmarknaden i sådana fall.[12]

MARIEL. Det äldsta och mest välkända exemplet på utvärdering av konsekvenser av invandring, där variationen i invandring mellan olika platser trovärdigt kan påstås ha styrts nästan helt av icke-ekonomiska faktorer, är från Mariel-krisen 1980. När Kuba tillfälligt – och oväntat – lättade på sitt förbud mot utvandring och lät sådan ske från hamnen i Mariel, lämnade under fem månader cirka 125 000 människor landet med båt. Så gott som samtliga båtar anlände till Miami, där cirka hälf-

ten av USA:s tidigare kubanska invandrare också bodde. Att så många som ungefär 60 procent av Mariel-flyktingarna blev kvar i Miami anses allmänt ha berott på dessa faktorer och inte på hur arbetsmarknaden i staden såg ut vid tidpunkten.[13]

Dessa båtflyktingar ökade på bara några månader storleken på arbetskraften i Miami med uppskattningsvis 7–8 procent, och på arbetskraften utan motsvarande high school-examen med hela 20 procent.[14] En stor del av flyktingarna kom också i sysselsättning ganska snabbt. Utifrån inflödets storlek och hastighet lämpar sig episoden därmed för empirisk utvärdering av invandringens konsekvenser för inhemsk arbetskraft. Inflödet var också oväntat, vilket gör att vi förväntar oss att effekterna kan vara ovanligt negativa.

Men det finns också två faktorer som kraftigt försvårar en empirisk utvärdering. Den ena är att episoden inte bidrar med statistisk variation mellan många platser. Den enda statistiska analys som går att utföra är en jämförelse mellan Miami, som fick många båtflyktingar, och alla andra städer som inte fick så många. Det innebär i princip en jämförelse mellan endast två observationer. Tillförlitligheten i en statistisk analys blir större ju fler observationer som kan jämföras, för då minskar risken att slumpen påverkar resultaten. I det här exemplet blir jämförelsen missvisande om det samtidigt råkade inträffa någonting annat som vi inte känner till, och som påverkade arbetsmarknaden i Miami i någon riktning.*

Den andra svagheten rör datainsamlingen. Om löneeffekter av invandring hade varit en större politisk eller akademisk fråga i USA 1980 (den var så gott som obefintlig), hade det säkert skett omfattande datainsamling i Miami åren därefter för att möjliggöra en trovärdig statistisk analys av hur denna ganska extrema händelse påverkade stadens arbetsmarknad. Men så skedde inte. Vad som finns att tillgå är därför

---

* Här finns en motsättning mellan trovärdighet och popularitet som är bra att vara medveten om. Att forskningen om effekterna av Mariel-migrationen endast jämför två observationer ökar dess känslighet för fel och sänker därmed dess tillförlitlighet. Men det gör den samtidigt mycket lätt att förstå också utan utbildning i forskningsmetodik, vilket säkert är en huvudförklaring till att den har blivit så välkänd även utanför akademiska kretsar.

endast de årliga rikstäckande Current Population Surveys där ganska få av de studerade människorna bor i just Miami. Det lämnar en besvärande stor risk att dessa årliga urval inte är helt representativa, utan att de vissa år slumpmässigt har råkat inkludera för många människor med antingen höga eller låga löner.

Dessa två svagheter hanteras olika i de fyra mest inflytelserika studierna på området, vilka därmed kommer till mycket olika resultat i frågan om hur arbetare i Miami påverkades av flyktinginflödet. De skattade effekterna är allt ifrån ingen effekt alls till att en ökning av den mest lågutbildade arbetskraften med 1 procent på grund av invandring medförde sänkta löner för lika lågutbildad inhemsk arbetskraft med så mycket som 1 procent eller till och med ännu mer.[15] Jag och många med mig tycker att det är mycket svårt att avgöra vilken skattning som är mest trovärdig.

MINDRE KONCENTRERADE INFLÖDEN. Mariel-krisen var ett extremfall i fråga om migrantrernas höga koncentration i en enda stad i mottagarlandet. Därför utgjordes den empiriska utvärderingen av migrationens effekter av en enkel jämförelse mellan den staden och övriga.

Det vanliga är förstås att migranter fördelar sig lite jämnare än så över mottagarlandet. Men samtidigt fördelar den sig oftast långt ifrån helt jämnt. Vissa regioner och städer får fler migranter per capita än andra. Stor variation i invandring per capita mellan olika platser är precis vad vi som forskare behöver för att kunna göra mer stabila statistiska utvärderingar av dess effekter än vad som var möjligt i Mariel-exemplet. Ju fler platser med olika hög invandring vi kan jämföra, desto större tillförlitlighet i resultaten.

Men som nyss nämndes krävs det också att variationen i invandring inte i sin tur beror på variationen i löner och arbetslöshet mellan dessa platser (eller på någonting annat som också påverkar dessa via någon mekanism utöver invandringen). Detta kriterium har sannolikt aldrig någonsin varit uppfyllt till 100 procent, för människor vill gärna bo där möjligheten till god inkomst är stor. Men lyckligtvis behöver det inte vara helt uppfyllt för att man ska kunna göra en någorlunda trovärdig

statistisk analys. Med en statistisk teknik som använder det som kallas för *instrumentella variabler* kan rimliga effektskattningar ändå göras i fall där åtminstone en stor del av variationen har berott på annat än arbetsmarknaden, om vi kan lyckas isolera just den delen och förklara vad den beror på.

Ett enkelt exempel för att förklara detta är avstånd till hemlandet. Att de flesta kubanska migranter i USA bosätter sig i Miami förklaras förstås lättast med att Miami ligger så nära Kuba. Ju längre åt väster eller norr man kommer i USA, desto färre kubaner finns det i genomsnitt. Avståndet till Kuba, eller till Miami, skulle därför kunna användas som en instrumentell variabel, som förutspår var kubaner bosätter sig. Vi skulle då kunna skatta effekterna av kubaners invandring, inte genom att se hur löneutvecklingen samvarierar med det faktiska inflödet av kubaner – som i sin tur delvis beror på just löneutvecklingen – utan hur den samvarierar med det inflöde av kubaner som kan förutspås bara med hjälp av den instrumentella variabeln, det vill säga avståndet. Vi undersöker i så fall alltså hur löneutveckling samvarierar med avståndet till Kuba eller Miami, och tolkar hela det eventuella sambandet som en effekt av invandringen av kubaner.

Detta blir förstås bara rätt om avståndet till Kuba eller Miami inte också samvarierar med den lokala arbetsmarknadens utveckling av någon ytterligare anledning utöver kubansk migration. Och där får man, för varje kandidat till instrumentell variabel, fundera på hur rimligt det antagandet är. Det känns ganska svårt att bli övertygad när den instrumentella variabeln är så grov som avståndet till en punkt. Konjunkturvariationen är inte densamma överallt i ett land, särskilt inte i ett så stort land som USA. Så det verkar ganska osannolikt att detta avstånd skulle fungera perfekt som instrumentell variabel.

Jag ska nu redogöra för några effektutvärderingar som har gjorts av några stora inflöden av migranter, där andra faktorer än arbetsmarknaden tros ha haft stor betydelse för hur migranterna har fördelat sig, och där man har försökt fånga dessa andra faktorer i instrumentella variabler. Återigen rör det sig om exempel på där invandringen också har varit oväntad och vi därmed förväntar oss ovanligt negativa effekter.

FRANSKA »ÅTERVÄNDARE« FRÅN ALGERIET.[16] Algeriet tillhörde Frankrike 1830–1962. Till skillnad från landets övriga kolonier administrerades den inte bara på distans av ett ganska begränsat antal administratörer och soldater. Algeriet var formellt en verklig del av Frankrike (det vill säga inte en koloni) och ett stort antal människor flyttade från Frankrike till Algeriet och bosatte sig där. När fredsavtalet som gav Algeriet självständighet skrevs under i mars 1962 bodde omkring en miljon människor av fransk härkomst i Algeriet. De allra flesta, omkring 900 000, »återvände« till Frankrike inom ett år därefter. Detta ökade den totala franska arbetskraften med cirka 1,6 procent, men med stor regional variation. Ökningarna var 5,6 respektive 4,4 procent i de sydliga regionerna Provence-Côte d'Azur och Languedoc-Roussillon, men endast 0,4 procent i regionen Nord.

Dessa »återvändare« var språkligt och kulturellt franska och hade i genomsnitt en aning högre utbildningsnivå än Frankrikes övriga befolkning. Deras inträde på arbetsmarknaden gick därmed relativt snabbt och det finns anledning att tro att de konkurrerade om olika typer av jobb i ungefär samma utsträckning som den inhemska befolkningen. I den meningen lämpar sig alltså inflödet väl för att utvärdera genomsnittliga arbetsmarknadseffekter av invandring.

Samma månad som fredsavtalet skrevs under 1962 genomfördes också en folkräkning i Frankrike. Den ger därmed en bild av löner och arbetslöshet i olika delar av landet precis före inflödet av återvändare. För att kunna se hur det såg ut efter inflödet måste vi dock vänta ända till nästa folkräkning 1968. Det finns alltså en viss risk att en stor del av effekterna på arbetsmarknaden hann neutraliseras under mellantiden.

En sådan utvärdering, som jämförde hur arbetsmarknaden utvecklades 1962–68 i 88 franska departement, kom fram till att en ökning av arbetskraften med 1 procent på grund av invandring av återvändare ökade arbetslösheten med cirka 0,2 procentenheter. Den skattade effekten på löner var mycket liten: att motsvarande invandring ledde till att lönerna minskade med runt en tjugondedels procent. De negativa effekterna på arbetsmarknaden ser alltså primärt ut att ha skett i form av ökande arbetslöshet, vilket var ganska väntat utifrån Frankrikes ganska hårt reglerade arbetsmarknad. Effektens storlek får rimligtvis beskrivas

som varken mycket stor eller mycket liten. Den är avsevärt mindre än de största av skattningarna från Mariel-exemplet, men ekonomin har också haft flera år på sig att anpassa sig.

I den här effektutvärderingen användes två instrumentella variabler tillsammans för att förutspå invandringens fördelning över landet: årsmedeltemperatur och fördelning av tidigare återvändare från Algeriet under perioden 1954–62. Här jämför man alltså hur arbetsmarknadens utveckling 1962–68 samvarierade med temperaturen, och tolkar resultatet som en effekt av invandringen. Och man jämför hur arbetsmarknadens utveckling samvarierade med var återvändare hade bosatt sig under den tidigare perioden, och tolkar resultatet som effekt inte av de tidigare utan de senare återvändarnas invandring.

Båda variablerna har starka skäl som talar både för och emot dem. Tanken bakom att använda årsmedeltemperatur är att de som var vana vid att bo i det varma Algeriet hellre bosatte sig i varmare delar av Frankrike. Studien visar att detta verkligen stämmer, i bemärkelsen att sambandet mellan temperatur och migranternas fördelning är starkt. Samtidigt kan ungefär samma invändning anföras mot temperatur som instrument, som i det nyss nämnda exemplet med avståndet till en punkt. Bortsett från ett par bergsområden har årsmedeltemperaturen inte så mycket mer detaljerad variation över Frankrike än vad avståndet till en punkt har. Denna instrumentella variabel löper därmed relativt hög risk för slumpmässiga samband med regional konjunkturvariation. Beroende på denna konjunkturvariations riktning, skulle det kunna innebära att den verkliga effekten på arbetsmarknaden var antingen större eller mindre än den som skattades i studien.

Att använda tidigare migranters bosättningsmönster som instrumentell variabel utgår ifrån tanken att en grupps bosättningsmönster beror dels på faktorer relaterade till arbetsmarknaden, dels på andra faktorer. Den lokala arbetsmarknaden förändras över tid. De andra faktorerna känner vi inte exakt till, men sannolikt är att flera av dem inte förändras över tid. De senare migranterna bör ha haft till stora delar samma preferenser som de tidigare angående icke arbetsmarknadsrelaterade faktorer. Men de mötte en annan arbetsmarknad. Om vi då förutspår deras bosättningsmönster utifrån mönstret hos den tidigare

gruppen, bör det förutspådda mönstret ha en rimlig chans att vara exogent med avseende på arbetsmarknaden under den period som vi studerar.

Den strategin fungerar förstås bara om arbetsmarknadsutvecklingen i de två perioderna är helt oberoende av varandra. Och det kan ifrågasättas ganska starkt när det är fråga om två helt intilliggande perioder. Även om de invandrare som anländer senare bara bryr sig om hur arbetsmarknaden ser ut när de anländer, och inte hur den såg ut några år tidigare, finns det stor risk att dessa två saker är mycket lika varandra. De platser som hade en starkare arbetsmarknad 1954–62 kanske till stor del fortfarande har det 1962–68. Om det på det sättet finns lokala konjunkturskillnader som sträcker sig över båda perioderna, kommer det att leda till att de skattade effekterna av invandringen på arbetsmarknaden blir mindre än de sanna, det vill säga att de verkliga effekterna skulle vara större än de som studien rapporterade.

BULGARIENTURKAR I TURKIET.[17] Ett annat exempel rör den framtvingade migrationen av etniska turkar från Bulgarien till Turkiet sommaren 1989. Exemplet har mycket gemensamt med det franska men också en viktig skillnad som talar till dess fördel. Det som är dagens Bulgarien hade haft en stor befolkning av etniska turkar sedan det tillhörde det osmanska imperiet. Efter staten Bulgariens bildande under tidigt 1900-tal tvingades många av dessa turkar i flera omgångar ut ur Bulgarien. Nästan samtliga flyttade då till Turkiet. År 1951 slutade Turkiet ta emot sådana flyktingar och därmed upphörde tvångsförflyttningarna, med undantag för ett större familjeåterföreningsprogram 1968.

Men i maj 1989 gjorde Bulgarien ett nytt kraftfullt försök att göra sig av med de delar av dess turkiska befolkning som vägrade att följa nya hårda assimileringslagar, såsom att byta till bulgariska namn, sluta tala turkiska och förneka existensen av folkgruppen turkar. Turkiet gav med sig och tog under tre månader emot cirka 170 000 flyktingar. Sett i förhållande till hela landets arbetskraft innebar det en ökning med blygsamma 0,7 procent. Men eftersom flyktingarna koncentrerade sig ganska starkt till specifika delar av landet, ledde det till stora inflöden i

dessa delar. Arbetskraftens storlek ökade med mer än 4 procent i tjugo städer, varav mer än 10 procent i två städer.

Liksom i det franska exemplet var alltså flyktingarna av samma etnicitet och talade samma språk som det mottagande landets majoritetsbefolkning, och de kom relativt snabbt i sysselsättning. Och precis som i det franska exemplet har effekterna av detta på inhemsk arbetskraft utvärderats i en studie som har använt bosättningsmönster hos liknande tidigare migranter – i det här fallet tidigare turkiska migranter från Bulgarien – som instrumentell variabel för bosättningsmönstret hos de migranter som man vill studera effekterna av.

Den turkiska studiens betydande fördel jämfört med den franska är att de tidigare migranter som används kom så långt tidigare. Nästan samtliga kom alltså före 1951 eller vid familjeåterföreningen 1968. Risken att den tidigare migrantgruppens bosättningsmönster är anpassade till lokal konjunkturvariation som delvis fortfarande gäller också när den senare migrantgruppen anländer är alltså ganska liten, eftersom det har gått cirka fyrtio år däremellan.

Arbetsmarknadseffekten av detta inflöde studeras genom en jämförelse av förändringar i arbetslöshet mellan folkräkningarna 1985 och 1990 i 342 turkiska städer. Folkräkningen 1990 genomfördes i oktober, det vill säga 12–14 månader efter flyktingarnas ankomst. Här har alltså arbetsmarknaden haft ganska kort tid på sig att anpassa sig till migranternas ankomst. Resultaten indikerar att en ökning av arbetskraften med 1 procent på grund av invandring ökade arbetslösheten bland män med 0,26 procentenheter (kvinnors arbetskraftsdeltagande i Turkiet 1990 var lågt). Den skattade effekten är alltså ungefär lika stor som i den franska studien. Uppgifter om löner finns inte i folkräkningen, varför effekter på dessa inte kan studeras.

DAGPENDLARE I TYSKLAND. Översikten så här långt ger en ganska blandad bild av de kortsiktiga arbetsmarknadseffekterna av överraskande invandring. De två sistnämnda fallen – från Frankrike och Turkiet – indikerade att effekterna är åtminstone ganska måttliga, med ökningar av arbetslösheten på 0,2–0,3 procentenheter vid en plötslig ökning av

arbetskraften med 1 procent på grund av invandring. Det förstnämnda – från Mariel – indikerade till del att effekterna skulle kunna vara betydligt mer negativa, men det resultatet var ganska osäkert. Andra studier än de som jag tyckte att det fanns särskild anledning att lyfta fram här, ger vanligen också en bild av relativt begränsade effekter, det vill säga åtminstone inte mycket större än de här nämnda arbetslöshetsökningarna på 0,2–0,3 procentenheter.[18]

Men slutsatsen att de verkliga effekterna inte är större än så bygger på att effektskattningarna med hjälp av instrumentella variabler verkligen har fungerat. Det sistnämnda exemplet – från Turkiet – kunde visserligen presentera en ganska stark argumentation för sin instrumentella variabel, då den byggde på händelser långt tidigare. Samtidigt har all instrumentering av migranters bosättningsmönster en inneboende svaghet: varje människa har en fri vilja att bosätta sig var hon vill. Om det beslutet stämmer överens eller inte med vad en instrumentell variabel har förutspått är upp till henne själv. Vi vet inte vem som väljer att agera enligt förutsägelserna och inte, varför de gör det, och om dessa motiv i slutändan på något sätt, via omvägar som vi inte kan se, ändå bygger in ytterligare samband mellan den instrumentella variabeln och arbetsmarknaden. Uttryckt i mer generella termer är en instrumentell variabel mer trovärdig ju mer tvingande den är, medan den blir mindre trovärdig ju mer människor har möjlighet att välja om de ska agera enligt dess förutsägelser eller inte.

I detta ligger den stora styrkan hos den sista studien om arbetsmarknadseffekter av invandring som jag ska redovisa.[19] Den rör ett fall av »migration« där »migranternas« möjligheter att bestämma på vilken plats de skulle arbeta var starkt begränsade. De hade nämligen inte rätt att bosätta sig, utan bara att dagpendla in i det mottagande landet för arbete. Nattetid var de tvungna att vara ute ur landet (alternativt fick de vara kvar över natten om de bara arbetade två dagar i veckan).

Detta system infördes i Tyskland 1991. Landet hade arbetskraftsbrist, och som ett av flera verktyg för att rekrytera utländsk arbetskraft beslöt man att utfärda arbetstillstånd till arbetare från grannländerna Polen och Tjeckoslovakien (Tjeckien efter landets delning 1993). Dessa hade nyligen frigjorts från sina kommunistiska styren, och därmed ut-

vandringsrestriktioner, och hade stora överskott på arbetskraft. Men erfarenheten av tidigare gästarbetare som inte ville återvända vid lågkonjunktur (se kapitel 2) hade gjort bestående intryck på Tyskland. Lösningen för att det inte skulle upprepas var att arbetskraften den här gången inte skulle tillåtas bosätta sig alls, utan bara dagpendla in i landet. Och detta var möjligt eftersom det nu rörde sig om arbetskraft från grannländer.

Därav följde en mycket naturlig begränsning i var i Tyskland dessa dagpendlare kunde arbeta. Det kunde inte vara särskilt långt ifrån gränsen till hemlandet. Avståndet till denna gräns blir därmed en mycket tillförlitlig instrumentell variabel. Arbetarnas faktiska beteende kan inte avvika alltför mycket från vad variabeln förutspår: ju närmare gränsen, desto fler arbetare i genomsnitt. Och ovanför ett visst avstånd (ungefär 80 kilometer) blir det så gott som inga migranter alls.

Detta regelverk ledde till ganska stora inflöden av arbetskraft i de områden som gränsade till Polen och Tjeckoslovakien. Större delen av dessa områden lämpar sig dock dåligt för effektutvärdering. Hela den polska och ungefär halva den tjeckoslovakiska gränsen var mot forna Östtyskland, som självt var mitt uppe i en gigantisk ekonomisk omställning. En stor del av den resterande gränsen, det vill säga mellan Tjeckoslovakien och forna Västtyskland, låg i sin tur så nära forna Östtyskland, att de ekonomiska konsekvenserna av att ligga just där sannolikt också hade mer med den tyska återföreningen än något annat att göra. Detta troligen främst genom ett inflöde av arbetare från forna Östtyskland.

Studien begränsar därför det geografiska område där effekter av inflödet av arbetskraft utvärderas till det område i forna Västtyskland (östra Bayern) som ligger inom 80 kilometer från gränsen till Tjeckoslovakien, men mer än 80 kilometer från forna Östtyskland. Variationen i koncentrationen av dagpendlare inom detta område förutspås med avståndet till gränsen som instrumentell variabel. Man undersöker alltså om arbetsmarknadens utveckling i detta gränsnära område samvarierar med avståndet till gränsen, och tolkar resultaten som en effekt av inflödet av dagpendlare. Inom det studerade området som helhet steg andelen tjeckoslovaker/tjecker bland all anställd arbetskraft från så gott som 0 till cirka 3 procent mellan 1990 och 1992–93. Därefter bör-

jade tillstånd för dagpendling att utfärdas successivt mer restriktivt och andelen föll tillbaka.

Detta är också ett exempel på där inflödet av arbetskraft var överraskande, i bemärkelsen att ekonomin inte hade haft lång tid på sig att förbereda sig på det. Dagpendlingen infördes knappt 14 månader efter den tjeckoslovakiska revolutionen (och Berlinmurens fall), och endast fyra månader efter att beslutet om den offentliggjordes av den tyska regeringen.

Studien skattar ganska små negativa effekter av dagpendlingen på inhemska arbetares löner, men mycket stora effekter på deras sysselsättning. Skattningarna av hur ett områdes årliga sysselsättning 1986–96 skiljer sig mot sitt värde 1990 – det vill säga året innan dagpendlingen började – för varje procents ökning av antalet anställda till följd av dagpendling under perioden 1990–92 (eller 1990–91 för skattningen 1991), visas i figur 5.1 (värdet 1990 är alltså per definition noll).

Som väntat är kurvan nästan horisontell före 1990, det vill säga innan dagpendlingen började. Men redan 1991 har sysselsättningen börjat falla. År 1993 är fallet nere i hela 0,9 procent för varje procents ök-

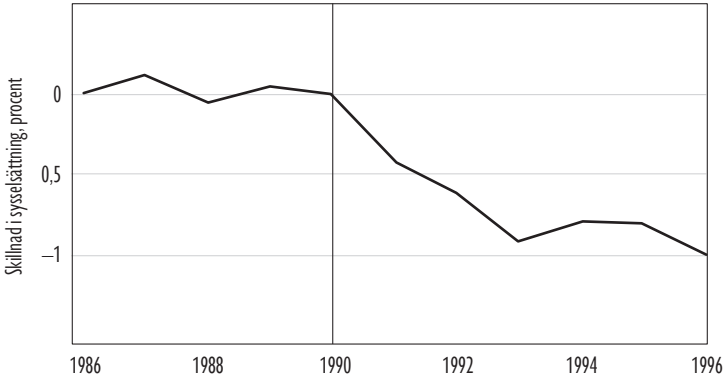

Figur 5.1 Skattade sysselsättningseffekter för varje procents ökning av antalet anställda i Västtyskland/Tyskland 1990–92 (eller 1990–91 för 1991) till följd av dagpendling från Tjeckoslovakien.[20]

ning av antalet anställda på grund av dagpendling. Det motsvarar alltså en näst intill fullständig undanträngning, det vill säga där varje dagpendlare har fått anställning på någon annans bekostnad. Efter 1993, när dagpendlingen hade börjat minska, och ekonomin hade haft några år på sig att reagera, är kurvan återigen nästan horisontell.

Den här studien är så trovärdig i sitt empiriska upplägg att det känns motiverat att våga lita också på dess mer detaljerade slutsatser om hur sysselsättningseffekterna skiljer sig mellan arbetare som liknar dagpendlarna olika mycket. Dagpendlarna hade lägre utbildningsnivåer än den övriga befolkningen i området där de arbetade, och de var överrepresenterade inom relativt lågkvalificerade arbetsuppgifter inom bygg, hotell, restaurang och tillverkningsindustri. Studiens resultat indikerar också att lågutbildad arbetskraft drabbades mer negativt av deras närvaro. Figur 5.1 visar att sysselsättningseffekten 1993 var att totalt 0,9 jobb uteblev för övriga arbetare för varje jobb som togs av en dagpendlare. För varje arbetare utan eftergymnasial utbildning var effekten 1,4 förlorade jobb och för de med eftergymnasial utbildning var effekten 0,5 uteblivna jobb. Effekten var alltså nästan tre gånger så stor för den lågutbildade gruppen. Studien säger dock också, vilket är svårare att förklara, att äldre arbetare drabbades hårdare än yngre, trots att dagpendlarna i huvudsak var yngre.*

Studien av dagpendlarna, med sin mer kraftfulla instrumentella variabel, skattar alltså långt mer negativa arbetsmarknadseffekter än andra studier. Men tyvärr kan forskningsfältet ändå inte slå igen böckerna och dra slutsatsen att vi nu har hittat svaret på frågan om arbetsmarknadseffekten av en överraskande ökning av invandringen. Tillförlitligheten i själva effektskattningarna i den här studien är mycket hög. Den är till och med långt högre än vad de flesta nog trodde att vi någonsin skulle få se inom denna så innerligt svårutforskade fråga.

Men vad den säger om effekter av invandring utanför det specifi-

* I studien försöker man förklara resultatet med en kombination av att äldre arbetares arbetsutbud är mer känsligt för lönenivåer och att deras löner är mer trögrörliga.

ka exemplet är mindre klart. En dagpendlare och en invandrare är inte samma sak. Mest viktigt i relation till att mäta effekter på arbetsmarknaden, är att en invandrare konsumerar större delen av sin inkomst i mottagarlandet, medan en dagpendlare sannolikt inte gör det. I en invandrare får mottagarlandet därmed både en producent och en konsument. Men dagpendlaren är mest sannolikt endast i låg grad också konsument i mottagarområdet. Hur stor betydelse det i sin tur har för skillnaden mellan hur invandrare och dagpendlare påverkar efterfrågan på arbetskraft i det mottagande området beror på vad som produceras där. I den utsträckning som området producerar varor som säljs på världsmarknaden spelar det ingen roll, för då saknar det betydelse var konsumenterna bor. Men i den utsträckning som området producerar varor och tjänster för lokal konsumtion blir det skillnad.

Vi kan alltså vara så gott som säkra på att de skattade effekterna av dagpendling överskattar arbetsmarknadseffekterna av migration i någon utsträckning. Men vi vet inte med hur mycket.

SLUTORD ARBETSMARKNAD. Få historiska episoder ger oss goda möjligheter att empiriskt utvärdera arbetsmarknadseffekter av invandring. Några av de bästa kandidaterna har redovisats i det här avsnittet. Några av dem visar på ganska begränsade effekter, i storleksordningen att en ökning av arbetskraften med 1 procent ökar arbetslösheten med cirka 0,2–0,3 procentenheter, eller minskar lönerna med 0,2–0,3 procent (en ungefär lika stor effekt på den totala summan av alla inkomster om den sker via löner istället för arbetslöshet). Men det går heller inte att utesluta möjligheten att effekterna, i alla fall ibland, kan vara betydligt större. Kanske till och med flera gånger större.

Men dessa exempel på episoder som ger relativt goda förutsättningar för att utvärdera arbetsmarknadseffekter är samtidigt också exempel på invandring som har kommit ganska överraskande. De blir därmed också exempel på där de effekter som utvärderas bör vara större än i normalfallet. Den stora majoriteten av västvärldens invandring kommer långt ifrån som någon överraskning. Den följer ganska förutsägbara mönster och ändras långsamt. I sådana fall är det mest troligt att

ekonomin anpassar sig till invandringen ungefär samtidigt som den händer, och att arbetsmarknadseffekterna är nästan obefintliga. I de vanligaste undantagen, det vill säga där invandring faktiskt kommer som en överraskning, är det dessutom fråga om flyktingmigration. Och de flesta flyktinggrupper kommer i sysselsättning så långsamt att även om deras invandring var en överraskning, gäller detsamma inte deras första anställningar (de exempel som har gåtts igenom i detalj i det här kapitlet är just exempel på undantag från detta).

I de fall där invandring har betydande effekter på arbetsmarknaden väntar vi oss att dessa effekter neutraliseras efter en tid. Men det finns ingen bra empirisk bild av hur lång den tiden är.

Konsekvenser för offentliga finanser

En genomsnittlig människa ger ett positivt nettobidrag till de offentliga finanserna i landet där hon bor medan hon är ungefär 20–65 år gammal, det vill säga inom det åldersintervall där de flesta arbetar och betalar skatt. De som är yngre eller äldre än så utgör i genomsnitt nettokostnader för de offentliga finanserna, eftersom de vanligen inte arbetar.

Därmed finns en uppenbar potential hos invandring att verka positivt på ett lands offentliga finanser. Den består främst i att, som vi har sett tidigare i boken, nästan alla migrationsflöden är koncentrerade i åldersintervallet 20–35 år (på 1800-talet såväl som idag, och oavsett om det är migration av ekonomiska skäl eller flyktingskäl). I en typisk invandrare får ett land alltså en person vars tjugo första – kostsamma – levnadsår redan är bekostade. Någon annan stod för kostnaderna för utbildning, sjukvård med mera under den perioden. Mottagarlandet får en person med många produktiva år framför sig innan den kostsamma ålderdomen inträder.[21]

Om en invandrargrupp dessutom arbetar, tjänar pengar och betalar skatt i högre utsträckning än den övriga befolkningen blir förstås effekten av dess invandring ännu mer positiv. Men om den istället gör så i lägre utsträckning kan effekten till och med bli negativ trots den positiva åldersfaktorn. Vi såg i förra kapitlet mycket stora skillnader i hur oli-

ka migrantgrupper presterade på arbetsmarknaden, – vissa långt bättre och andra långt sämre än infödda. Följaktligen skiljer sig också påverkan på de offentliga finanserna kraftigt åt mellan olika migrantgrupper.

I det här avsnittet redovisas resultaten av några beräkningar av de offentligfinansiella effekterna av olika gruppers invandring. Men innan vi kommer dit behövs en genomgång av hur sådant beräknas och vilka felkällor som finns.

BERÄKNINGSMETOD.[22] I en modern välfärdsstat samlar den offentliga sektorn in någonstans mellan ungefär en tredjedel och hälften av det totala värdet av allt som produceras i landet, det vill säga BNP.[23] Huvuddelen av intäkterna kommer vanligen från inkomstskatter, arbetsgivaravgifter och konsumtionsskatter. Dessa medel används till i huvudsak två saker: dels transfereringar, det vill säga direkta utbetalningar till människor i form av pensioner och olika typer av bidrag, dels offentlig konsumtion, det vill säga kostnader för skolor, sjukvård, infrastruktur och så vidare. Den offentliga sektorn utgör alltså dels ett omfördelningssystem, där pengar förflyttas mellan människor, dels ett system där invånarna hjälps åt att betala för gemensamma nyttigheter.

Vi kan tänka oss att varje individ betalar ett årligt nettobidrag till den offentliga sektorn, det vill säga skillnaden mellan vad hon betalar in och vad hon får ut. Att den offentliga sektorn omfördelar pengar mellan människor är samma sak som att detta nettobidrag inte är samma för alla individer. Det är positivt för vissa och negativt för andra.

Hur man kan beräkna nettobidraget till den offentliga sektorn för en individ eller grupp av individer är konceptuellt självklart till en viss punkt. Det stora majoriteten av den offentliga sektorns intäkter uppstår när enskilda individer arbetar och konsumerar och har därmed direkta kopplingar till dessa individer. För mindre delar av intäkterna, såsom skatter på företagsvinster, är det däremot konceptuellt svårare att säga vilka individer som har betalat skatten. På den offentliga sektorns kostnadssida är det uppenbart vem som är mottagare av de kostnader som utgörs av transfereringar till hushåll. Likaså utgörs en del av den offentliga konsumtionen, såsom sjukvård och äldrevård, av kostnader där det

är konceptuellt enkelt att definiera vem som är mottagare. Men stora delar av den offentliga konsumtionen riktar sig till större grupper av individer, eller till hela befolkningen. Kostnaden för att driva en skola kan vi lämpligen se som riktad till samtliga de barn som går på skolan. Kostnaderna för infrastruktur, försvar med mera ser vi lämpligen som riktade till hela befolkningen.

Vid faktisk beräkning av dessa nettobidrag från individer eller grupper tillkommer praktiska svårigheter utöver de konceptuella. I vissa länder finns det datamaterial där det går att se vem som har betalat inkomstskatterna. I andra länder får man uppskatta det utifrån uppgifter om individers inkomster. Det går aldrig att se vem som har betalat konsumtionsskatter. Men vi vet ungefär hur sambandet mellan inkomst och konsumtion ser ut och kan approximera utifrån det. Företagsvinster får betraktas som att de betalas av hela befolkningen, eller alla som arbetar, eller något liknande som känns lämpligt. På kostnadssidan går det oftast att se vem som tar emot olika transfereringar. Vi vet också på ett ungefär hur utgifter för skola, barnomsorg, sjukvård och äldrevård fördelar sig över befolkningen utifrån ålder.

För att fördela den offentliga sektorns intäkter och kostnader över befolkningen behöver man alltså till stor del förlita sig på samband på gruppnivå, i tillägg till de uppgifter som finns på individnivå. Man kan med andra ord inte med någon särskilt god precision beräkna enskilda individers nettobidrag till den offentliga sektorn. Men sådana individuella beräkningar är vi inte heller intresserade av. Mer intressant är hur nettointäkter och nettokostnader fördelar sig över större grupper i befolkningen. Och de kan beräknas med ganska god precision med hjälp av kända samband.

Nyttan av sådana beräkningar kan till exempel vara att förutspå hur den offentliga sektorns finansiella styrka påverkas om befolkningens åldersfördelning ändras. Om vi vet hur stora de offentligfinansiella nettokostnaderna i genomsnitt är för äldre jämfört med yngre, kan vi förutspå hur de kommer att öka när de förstnämnda blir fler i förhållande till de sistnämnda.

Nyttan kan också vara att beräkna i vilken utsträckning de offentliga finanserna förstärks eller försvagas om ett land tar emot fler eller

färre av en viss typ av invandrare. Om de ökande nettokostnaderna till följd av en åldrande befolkning kan motverkas genom en större invandring, eller om sådan tvärtom lägger ytterligare sten på bördan.

En sådan kalkyl har dock ytterligare felkällor. Vad som beräknas enligt den beskrivning som har givits här är alltså en grupps nettobidrag (positivt eller negativt) till den offentliga sektorn. Men det vi vill veta i det här fallet är *effekten* av att ta emot en grupp människor i landet. De två är sannolikt inte helt identiska. För att de ska vara identiska krävs att invandrargruppen inte påverkar den offentliga sektorns intäkter och kostnader från/för andra grupper. Till exempel: Om en invandrare får ett jobb och betalar skatt blir det en intäkt för landet. Om detta jobb blev möjligt just för att invandraren kom, är denna intäkt också effekten av invandrarens ankomst. Men om tvärtom jobbet hade funnits ändå och då hade gått till någon annan som nu går arbetslös på grund av invandrarens ankomst, är effekten inte lika positiv. Då får den offentliga sektorn ingen intäkt som den inte skulle ha haft ändå. Istället får den en extra kostnad, eftersom den som nu går arbetslös kanske måste försörjas med offentliga medel.

I det exemplet är alltså effekten av invandrarens närvaro mer negativ än invandrarens eget nettobidrag. Men det finns också andra felkällor som kan innebära att effekten istället är mer positiv. Om invandraren tar ett lågkvalificerat och lågbetalt jobb, kanske möjligheterna ökar för andra arbetare med exempelvis bättre språkkunskaper att avancera till bättre betalda jobb. Ett annat exempel är skalfördelar. All offentlig konsumtion kanske inte ökar helt proportionellt vid en befolkningsökning. Vägnätet i ett område kanske delvis är anpassat till ytan och inte enbart till befolkningens storlek. Kostnaderna för landets försvar kanske nästan helt beror på yta och nästan inte alls på befolkning. Så om befolkningens storlek ökar med 1 procent, kanske inte kostnaderna inom dessa områden ökar med fullt lika mycket.

Dessa är de oftast nämnda exemplen på varför nettobidrag och effekt inte behöver vara samma sak, men det finns fler. Det är dock svårt att ta hänsyn till dessa felkällor när man försöker kalkylera de offentligfinansiella effekterna av invandring. Sambanden är komplexa och vi vet inte hur de ser ut. Det vanligaste är därför att man inte alls försöker

att ta någon hänsyn till dem, av främst två anledningar. Vi tror generellt att dessa effekter är ganska små. Vi såg tidigare i det här kapitlet att de negativa effekterna av invandring på andras anställningsmöjligheter sannolikt oftast är mycket små. Och detsamma kan sägas om de flesta andra felkällorna.

Dessutom undviker man genom att inte aktivt försöka kompensera för dessa felkällor i kalkylerna att göra aktiva val som påverkar kalkylernas utfall i en på förhand uppenbar riktning. Invandringens offentligfinansiella effekter är ett politiskt laddat område. Det finns då ett värde i objektiviteten att försöka hålla kalkylen så neutral som möjligt. Detta värde skulle förstås vara tveksamt om vi hade en klar uppfattning om att antingen de negativa eller positiva felkällorna väger över, det vill säga om att de skattningar som produceras på det sättet överskattar eller underskattar effekterna av invandringen. Men det är i alla fall min bild att vi generellt inte har någon klar sådan uppfattning.

POLITISKT RELEVANTA FRÅGOR. Det har gjorts ganska många studier från många olika västländer av de offentligfinansiella konsekvenserna av invandring. Men märkligt få av dessa studier är utformade så att de producerar politiskt meningsfulla resultat. Den typiska studien beräknar det sammanlagda nettobidraget till de offentliga finanserna under ett år från alla invandrare som befinner sig i landet under det året. Nästan samtliga dessa studier kommer till slutsatsen att nettobidraget från den totala invandrarbefolkningen i landet i fråga är ganska litet. Ibland är det positivt och ibland negativt, men det är nästan alltid mindre än motsvarande 1 procent av landets BNP.[24]

Men dessa värden är alltså summan av nettobidragen från de som kom till landet förra året, de som kom för 10 år sedan och de som kom för 50 år sedan, flyktingar såväl som de som har flyttat av arbetsmarknadsskäl. Om de ska tolkas som konsekvensen av den politik som har förts i landet, är de alltså en ogenomtränglig summa av konsekvenserna av olika politik som har förts i förhållande till olika typer av migration från olika delar av världen under olika decennier. De fungerar därmed inte som utvärdering av någon specifik politik och det är svårt att se vil-

ken politik som har haft störst inverkan på resultaten. För mig gör det dessa studier ganska ointressanta.

Men det finns också en mindre uppsättning studier som producerar resultat med tydligare politisk relevans (flera av dessa har jag skrivit). De första gjordes som utvärderingar av de offentligfinansiella konsekvenserna av den fria migrationen av arbetskraft från nya till gamla medlemsländer som följde på EU-utvidgningen 2004. Bakgrunden till dessa studier var de utbredda farhågorna om att EU-utvidgningen skulle leda till omfattande migration av människor med dåliga möjligheter att försörja sig själva, men som ändå skulle lyckas kvalificera sig för offentlig försörjning och stanna kvar i mottagarlandet som en belastning för de offentliga finanserna.

Den första uppföljningen gjordes naturligt nog i Storbritannien, där de politiska diskussionerna kring den nya EU-migrationen var som hetast (se kapitel 2). Farhågorna om en offentligfinansiell belastning kom där på skam. Under räkenskapsåret 2008/09 utgjorde de nya EU-migranterna enligt studien 0,91 procent av landets befolkning. De var knappt överrepresenterade på intäktssidan av de offentliga finanserna och stod för 0,96 procent av intäkterna. Samtidigt stod de för endast 0,60 procent av kostnaderna. Den genomsnittliga migranten betalade därmed in 37 procent mer till de offentliga finanserna än vad den tog emot.[25]

Jag gjorde senare en liknande uppföljning i Sverige. Det fanns anledningar att vänta sig mindre positiva resultat där. Få icke-svenskar talar svenska. Den svenska arbetsmarknaden är hårdare reglerad och svårare att ta sig in på än den brittiska. Och Sverige har högre skattesatser och generösare välfärdssystem, vilket borde göra Sverige relativt mindre attraktivt för migranter som förväntar sig att tjäna bra, men mer attraktivt för de som förväntar sig att få det svårare på arbetsmarknaden (se kapitel 4).

Utvärderingen visar också på en aning mindre positiva resultat i Sverige än i Storbritannien. År 2007 betalade den genomsnittliga migranten från de nya EU-medlemsländerna in cirka 2 procent mer än den tog emot från de offentliga finanserna. Nettobidraget var alltså mycket nära noll.[26] En uppföljande studie indikerar, utifrån hur inkomstut-

vecklingen såg ut för dessa migranter under deras första 9–10 år i Sverige, att nettobidraget kommer att vara ganska nära noll också sett över migranternas hela livstid i Sverige, om de blir kvar så länge.[27]

Dessa utvärderingar slog hål på farhågorna om stora offentligfinansiella kostnader som konsekvens av den nya EU-migrationen. Det finns goda skäl att påstå att dessa farhågor var helt ogrundade också på förhand, utifrån hur regelverken faktiskt är utformade.* Men empiri väger oftast tyngre än teori.

HUR BRA KAN DET BLI? Men nu när den frågan verkar vara ganska överspelad politiskt, vill jag tolka de offentligfinansiella konsekvenserna av den östeuropeiska migrationen i ett annat ljus. Inte som utvärdering av hur dåligt det kan bli, utan av hur bra det kan bli. En del av den politiska frågeställningen om invandring och offentliga finanser är som sagt vilket utrymme det kan finnas att stärka de offentliga finanserna genom arbetskraftsinvandring. För att kunna svara på den frågan måste vi bilda oss en uppfattning om hur produktiv och lönsam *storskalig* arbetskraftsinvandring som rimligen är möjlig för ett land att lyckas attrahera. Att till exempel beräkna de offentligfinansiella konsekvenserna av invandringen av ingenjörer på H1-B-visum i USA skulle inte vara särskilt informativt. De invandrarna är för produktiva. Det finns en gräns för hur många sådana som går att attrahera (se vidare i kapitel 8).

Också migrationen från östra till västra Europa efter EU-utvidgningen är troligen lite mer produktiv och lönsam än vad som skulle vara möjligt för ett land att kraftigt skala upp. Alla som kan få ett arbete tillåts i det fallet redan att migrera. Det kan alltså knappast finnas någon politik som skulle kunna kraftigt öka den migrationen, med mindre än att börja betala migranterna för att komma. Och migranternas förutsättningar för att prestera väl på de mottagande ländernas arbetsmarknader bör vara jämförelsevis goda, sett utifrån sändar- och mottagarländernas

* Endast den som har arbete tillåts att migrera (se kapitel 2). En migrant är alltså först tvungen att under en period ha egen försörjning för att bli berättigad till offentlig försörjning i mottagarlandet.

geografiska, historiska, politiska och språkliga närhet (migranterna flyttar till miljöer som på flera sätt liknar de som de kommer ifrån).

Därmed bör det vara möjligt att betrakta de offentligfinansiella konsekvenserna av denna migration som sannolikt en liten överskattning av hur positiva resultat som är möjliga att få i större skala. Eftersom de skattade positiva effekterna var så små, blir alltså slutsatsen att det nog är svårt för ett land idag att i betydande grad stärka de offentliga finanserna genom invandring.

FLYKTINGAR. De migranter som generellt brukar prestera svagast på det mottagande landets arbetsmarknad är, som vi har sett i det förra kapitlet och av skäl som är lätta att förstå, flyktingar. De är därmed också den typ av migranter som vi kan förvänta oss har de mest negativa effekterna på det mottagande landets offentliga finanser. De offentligfinansiella konsekvenserna av flyktinginvandring har utvärderats i några olika studier. De är alla baserade på data från det land som har haft västvärldens största flyktinginvandring per capita de senaste decennierna, det vill säga Sverige. Detta stycke bygger på den senaste och mest detaljerade av dessa studier, som är skriven av mig.[28]

Studien bygger på uppgifter från 2015. Det året utgjordes uppskattningsvis 7,0 procent av Sveriges befolkning av människor som hade kommit till landet som flyktingar eller anhöriga till flyktingar. Dessa var underrepresenterade på intäktssidan av landets offentliga finanser, där de stod för 5,1 procent av intäkterna. Samtidigt stod de för 7,4 procent av kostnaderna. Sammantaget var deras nettobidrag till de offentliga finanserna minus 41,5 miljarder kronor, vilket motsvarar ganska exakt 1 procent av landets BNP samma år.

Underrepresentationen på intäktssidan var alltså betydligt större än överrepresentationen på kostnadssidan. Man kan uttrycka det som att cirka fyra femtedelar av det totala underskottet berodde på de lägre intäkterna per capita från flyktingar och en femtedel på de högre kostnaderna. En tolkning som delvis följer av det är att underskottet är en ganska direkt konsekvens av gruppens låga sysselsättning som sådan

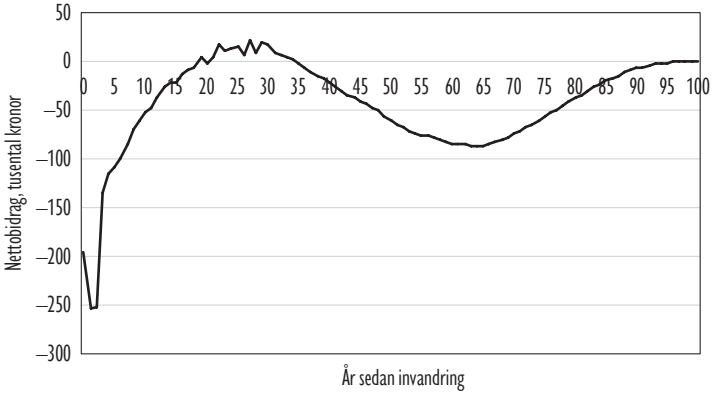

Figur 5.2 En genomsnittlig flyktings förväntade nettobidrag till Sveriges offentliga finanser beroende på antal år sedan invandring.[29]

och inte beror särskilt mycket på någon särskild kostnadspost, såsom till exempel försörjningsstöd.

Studien beräknar också hur årliga nettobidrag i kronor till de offentliga finanserna från en genomsnittlig flykting som invandrar 2015 kan förväntas utvecklas beroende på hur många år som har gått sedan personen invandrade. Resultaten visas i figur 5.2, som lämpligen kan studeras tillsammans med figurerna 4.13 och 4.14, som visade inkomstutveckling för flyktingar i Sverige.

Figuren visar på stora negativa nettobidrag från den genomsnittliga flyktingen under de första åren i Sverige, då sysselsättningen och inkomsterna är som lägst och mycket pengar spenderas på integrationsprogram. I takt med att inkomsterna stiger gör nettobidragen detsamma. Efter ungefär 20–35 år i landet ger den genomsnittliga flyktingen små positiva årliga nettobidrag. Dessa är dock långt ifrån tillräckligt stora för att väga upp de stora negativa värdena under de tidigare åren, samt de negativa värden som syns längre till höger i figuren, då större andelar av flyktinggruppen börjar nå hög ålder. Mot slutet närmar sig kurvan noll, i takt med att allt färre av flyktingarna beräknas finnas kvar i livet.

Dagens flyktingar är, liksom andra migranter, mestadels unga och den genomsnittliga flyktingen beräknas leva cirka 58 år i Sverige. Under den tiden beräknas personen innebära en nettokostnad för landets offentliga finanser om cirka 74 000 kronor per år, vilket motsvarar cirka 40 procent av den offentliga sektorns årliga intäkter per capita.

Studien gör också en kalkyl av vad det skulle kosta EU att ta emot samtliga de 11,5 miljoner flyktingar som fanns i Asien och Afrika i juni 2017. Att göra så skulle innebära en ökning av EU:s befolkning med 2,3 procent, vilket motsvarar Sveriges flyktinginvandring (inklusive flyktingars anhöriga) per capita 2013–16. Detta beräknas innebära en nettokostnad motsvarande 0,5 procent av unionens samlade BNP per år, utslaget över de 58 år som motsvarar flyktingarnas genomsnittliga kvarvarande livstid. Det motsvarar alltså ungefär hälften av Sveriges nettokostnad för hela sin flyktingbefolkning 2015. Skulle också den övriga västvärlden vara med och dela på mottagandet skulle förstås kostnaden bli ännu lägre.

Det svenska exemplet visar också att kostnaderna av en så hög flyktinginvandring är fullt hanterbara även när de är som högst. Sveriges flyktinginvandring steg gradvis under perioden 2013–16 och figur 5.2 visade att den offentligfinansiella nettokostnaden för flyktinginvandring är som störst året efter invandring och sedan minskar gradvis. Därmed bör den samlade nettokostnaden för detta inflöde om motsvarande 2,3 procent av landets befolkning ha varit som högst 2017. Vi skulle kunna använda resultaten i figur 5.2 till att göra en uppskattning av exakt hur stor den kostnaden var. Men ett direkt sätt att illustrera dess hanterbarhet är att notera att Sverige under det året ändå gjorde ett betydande offentligfinansiellt överskott, liksom åren dessförinnan och året därefter. Dessa överskott hade med all sannolikhet varit ännu större om den höga flyktinginvandringen inte hade skett. Men exemplet illustrerar att inte ens när de är på historisk rekordnivå är de offentligfinansiella kostnaderna för flyktinginvandring större än att det ändå går att göra ett överskott, i en ekonomi som i övrigt fungerar väl.

En liknande mer generell poäng kan också göras. Sverige har haft västvärldens högsta flyktinginvandring per capita, inte bara under toppinflödet de senaste åren utan också sammantaget över de senaste

decennierna. Vid utgången av 2017 beräknas drygt 8 procent av landets befolkning utgöras av människor som någon gång har invandrat som flyktingar eller som anhöriga till flyktingar.[30] Motsvarande andelar är långt lägre i de flesta europeiska länder, och skulle förbli så även om Europa tog emot varje flykting som idag finns i Asien och Afrika och fördelade ut dem jämnt. Den höga flyktinginvandringen har säkerligen inneburit en betydande offentligfinansiell nettokostnad för Sverige. Men uppenbarligen har denna inte varit större än att Sverige är ett av de länder i Europa som har uppvisat de starkaste offentliga finanserna under de senaste 10–20 åren.

SLUTORD OFFENTLIGA FINANSER. Effekterna av invandring för ett lands offentliga finanser ser olika ut för olika invandrargrupper. Vissa grupper presterar starkt på det mottagande landets arbetsmarknad och påverkar landets offentliga finanser positivt, medan andra grupper presterar svagt och blir nettokostnader för de offentliga finanserna. Men det är svårt för dessa effekter att bli särskilt stora åt något håll. De migrantgrupper som har riktigt betydande positiva effekter per capita kan sannolikt inte växa sig så stora att deras sammanlagda positiva effekt blir riktigt betydelsefull. Den negativa effekten av den generellt mest kostsamma typen av invandring, flyktinginvandring, kan troligen bli större. Men den är i alla fall inte större än att den har visat sig vara fullt hanterbar också när invandringen har varit på historisk rekordnivå.

KAPITEL 6

Konsekvenser för social sammanhållning

Människan har alltid levt i samhällen: organiserade enheter som hålls ihop och fås att fungera med hjälp av formella regler och sociala koder. Under nästan hela vår arts historia har dessa samhällen omfattat några tiotal eller kanske hundratal individer, men idag omfattar de typiskt flera miljoner. Den förändringen har krävt utvecklade metoder för att hålla ihop samhällena och få alla de människor som tillsammans utgör ett samhälle att känna att de är en del av och vill bidra till det, trots att de inte känner varandra.

Olika samhällen har lyckats olika bra och på olika sätt med detta. Det finns flera teorier om vilka faktorer som är viktiga för att nå framgång. Bland dem är det framför allt två faktorer som kan påverkas i betydande grad av invandring: delad identitet och upplevd rättvisa.

Att delad identitet främjar sammanhållning och samarbete är ganska grundläggande psykologi. Ju mer vi känner igen oss i och kan identifiera oss med varandra, desto större blir vår solidaritet med varandra och desto mer naturligt känns det att just vi utgör en enhet som kan eller bör arbeta tillsammans för vårt gemensamma bästa.[1] När vi talar om identitet i dessa sammanhang använder vi ofta ordet etnicitet, som ungefär betecknar en namngiven gemensam identitet som en grupp män-

niskor identifierar sig med.* Nära relaterat är också begreppet kultur, som vi kan definiera ungefär som en grupp människors delade världsbild, tankesätt och beteenden. Gemensamma kulturella aspekter är ofta viktiga ingredienser i att stärka identifikationen med en etnicitet.

Att människor upplever samhället, dess institutioner och människornas möjligheter som tillräckligt rättvisa handlar till en del om institutionell rättvisa i både formellt upplägg och praktisk implementering. Med det menas att samhällskontraktet – det vill säga vad samhället formellt erbjuder varje individ och vad det kräver i gengäld – upplevs som ett rimligt avtal, samt att dessa formella regler upplevs gälla lika för alla också i praktiken och inte undermineras av exempelvis diskriminering eller korruption.[2]

Upplevd rättvisa handlar också om att den ekonomiska ojämlikheten inte upplevs som för stor. Människor kan ha ganska olika åsikter om exakt hur mycket ojämlikhet som är lämplig. Men när många enligt sin egen värdering upplever skillnaden mellan rik och fattig som alltför stor – och möjligheten för den fattige, eller åtminstone hens barn, att en dag bli rik som för liten – kan känslan av samhörighet och vilja till samarbete mellan rik och fattig ta skada. Då kan det till exempel börja upplevas som moraliskt försvarbart för de fattiga att stjäla från de rika, de rika kan börja isolera sig och landets politik kan utvecklas mer mot en kamp mellan dessa gruppers egenintressen, med mindre hänsyn till det gemensamma bästa.[3]

Människor blir alltså ofta mer nöjda med det samhälle som de lever i om det finns ett rättvist och fungerande samhällskontrakt, ett visst mått av ekonomisk jämlikhet och en befolkning där människorna i stor utsträckning kan identifiera sig med varandra och varandras värderingar och beteenden. Samhället fungerar därmed också bättre.[4] Migration kan utmana dessa faktorer. Den ökar nästan alltid den etniska och kulturella mångfalden, och den ökar oftast den totala ekonomiska ojämlikheten. Dessutom skapar den ofta ett samband mellan ekono-

* Etnicitet betyder inte biologisk härkomst, även om många gruppidentiteter hänger samman med biologisk härkomst.

misk ojämlikhet och etnicitet, vilket ytterligare kan minska känslan av samhörighet mellan olika grupper.[5]

Invandring kan också utmana befolkningens känsla av ett rättvist samhällskontrakt. Det kan upplevas som orättvist att migranter ges möjlighet att komma och arbeta samtidigt som infödda går arbetslösa, eller att offentliga resurser som kunde ha kommit infödda till godo istället spenderas på invandrare. Det kan också vara svårare att få migranter att känna delaktighet i ett samhällskontrakt vars villkor de inte själva har varit med och utformat.*

Det här kapitlet handlar om hur migration påverkar sammanhållningen i ett samhälle. Först ges en översikt över migrationens direkta påverkan på ekonomisk ojämlikhet och kulturell och etnisk mångfald. Därefter behandlas själva kärnfrågan om hur migration påverkar eller kan påverka den sociala sammanhållningen, i form av människors attityder till varandra, sin gemenskap och det samhälle de lever i. Slutligen ges en analys av vad som formar människors attityder till själva migrationen samt den politiska mobiliseringen av dessa attityder.

Ekonomisk ojämlikhet

Invandring leder oftast till ökad ekonomisk ojämlikhet. I det här avsnittet ges en bild av vilka storleksordningar dessa effekter kan ha. Som flera gånger tidigare visar jag resultat dels från USA, som är det dominerande mottagarlandet för global migration, dels från Sverige, som troligtvis är ett exempel på lite av en motpol till USA, med en annan typ av invandring, en mer reglerad arbetsmarknad och mer generösa välfärdssystem.

---

* Samtidigt bör möjligheten inte heller uteslutas att invandring i vissa fall kan stärka sammanhållningen i ett samhälle. Solidaritet med de som är svagare är en av det moderna samhällets huvudfunktioner. När det blir alltmer uppenbart att de som behöver andras stöd allra mest finns utanför de rika västländernas gränser, kan det tänkas att dessa samhällen stärks i sin självbild och sin interna legitimitet av att de inte bara stöttar de som har det svårast inom landet, utan också ger ett stöd till de globalt mer utsatta, såsom genom att ge bistånd eller tillåta invandring.

Tabell 6.1 Inkomstfördelning i USA 2015 bland 20–64 år gamla.[6]

	Infödda	Centralamerika och Karibien	Övriga
Andel i procent av gruppen som			
saknar löneinkomst	24,8	28,9	26,8
har löneinkomst < median	35,8	48,6	32,1
har löneinkomst ≥ median	39,4	22,5	41,0
Gruppens andel i procent av befolkningen			
alla	81,3	8,5	10,3
utan löneinkomst	79,5	9,7	10,9
med löneinkomst < median	79,7	11,2	9,0
med löneinkomst ≥ median	84,0	5,0	11,0

I övre delen av tabell 6.1 visas de andelar av USA:s befolkning i åldern 20–64 år som 2015 helt saknade löneinkomst, hade en löneinkomst som var positiv men under medianen 36 000 dollar respektive hade en löneinkomst som var över medianen. Varje kolumn summerar alltså till 100 procent (utöver avrundningsfel). Separata andelar visas för infödda och invandrare. Invandrare har vidare delats upp i de från Centralamerika och Karibien, som har särskilt låga genomsnittsinkomster, och övriga.

Tabellen visar små skillnader mellan de tre grupperna i andelar helt utan löneinkomst. Dessa varierar mellan 25 procent för infödda och 29 procent för invandrare från Centralamerika och Karibien. Andelarna som har positiv löneinkomst under medianen skiljer sig betydligt mer. De ligger på 32–36 procent för infödda och övriga invandrare, men 49 procent för invandrare från Centralamerika och Karibien. Följaktligen har den sistnämnda gruppen också en betydligt lägre andel än övriga med löneinkomst över medianen: 22,5 procent jämfört med 39–41 procent.

Vi ser alltså en tydlig ekonomisk ojämlikhet mellan de centralamerikanska och karibiska invandrarna och de två andra grupperna. Men

trots det är dessa invandrares påverkan på den totala inkomstojämlikheten i ekonomin ganska liten. Detta syns i den nedre delen av tabell 6.1. Där visas respektive grupps andelar av den totala befolkningen inom åldersintervallet, befolkningen utan löneinkomst samt befolkningen med positiv löneinkomst under respektive över medianen. Varje rad summerar alltså till 100 procent (utöver avrundningsfel). Där ser vi att gruppen från Centralamerika och Karibien utgör 8,5 procent av hela befolkningen, men 11,2 procent av befolkningen med positiva inkomster under medianen. Därmed är antalet människor i USA som tjänar under 36 000 dollar bara knappt 3 procent större än vad det hade varit om dessa invandrares inkomstfördelning hade varit likadan som den övriga befolkningens.*

De centralamerikanska och karibiska invandrarnas avvikande inkomstfördelning bidrar alltså tydligt till USA:s inkomstojämlikhet. Men mest genom att den skapar en tydligt etniskt definierad ojämlikhet, och inte så mycket i form av att den ökar den totala ojämlikheten.

Motsvarande resultat för Sverige 2015 visas i tabell 6.2. I Sveriges fall står flyktingar ut som en stor invandrargrupp med särskilt låga genomsnittsinkomster och resultat visas därför separat för infödda, flyktingar och övriga invandrare. Liksom i det amerikanska exemplet är cirka fyra femtedelar av befolkningen i åldersintervallet infödda, en tiondedel tillhör invandrargruppen med särskilt låga genomsnittsinkomster och en tiondedel tillhör övriga invandrare.

I Sveriges fall syns de största skillnaderna mellan andelarna som helt saknar löneinkomst. Så är fallet för 13 procent av de infödda, men

* Beräknade som andel av den faktiska befolkningen med löneinkomst under den faktiska medianen, hade värdena på raden »med löneinkomst < median« då varit 79,7, 8,5 och 9,0, det vill säga hade summerat till 97,2 istället för 99,9 (100 minus avrundningsfel). Det faktiska antalet är därmed (99,9–97,2)/97,2 = 2,8 procent högre än det icke-faktiska. Skillnaden i total ojämlikhet ser ännu mindre ut om jag istället beräknar Gini-koefficienter med respektive utan gruppen. Gini-koefficienten är 0,427 utan och 0,429 med de centralamerikanska och karibiska invandrarna inräknade. Att skillnaden ser mindre ut, knappt ens märkbar, i det fallet beror mycket på att Gini-koefficienten påverkas så kraftigt av det fåtal som har de allra högsta inkomsterna. Förändringar längre ner i inkomstfördelningen syns därmed inte så tydligt.

Tabell 6.2 Inkomstfördelning i Sverige 2015 bland 20–64 år gamla.[7]

	Infödda	Flyktingar	Övriga
Andel i procent av gruppen som			
saknar löneinkomst	13,2	33,8	26,3
har löneinkomst < median	41,2	44,2	44,1
har löneinkomst ≥ median	45,6	22,0	29,6
Gruppens andel i procent av total befolkning			
alla	80,6	9,4	10,0
utan löneinkomst	64,6	19,4	16,0
med löneinkomst < median	79,5	10,0	10,5
med löneinkomst ≥ median	88,0	5,0	7,1

hela 34 procent av flyktingarna. Flyktingar är däremot negligerbart överrepresenterade på positiva årslöner under medianen (309 000 kronor). Följaktligen är de i betydande grad underrepresenterade bland de med löneinkomster över medianen.

Flyktingars bidrag till total inkomstojämlikhet syns i den nedre delen av tabell 6.2. Där ser vi att flyktingar utgör 9,4 procent av befolkningen i åldersintervallet och 10,0 procent av de med löneinkomst under medianen. Effekten av den överrepresentationen på antalet människor i Sverige med positiva inkomster under medianvärdet 309 000 kronor är alltså mycket liten. Men detsamma kan inte sägas om antalet människor helt utan löneinkomst. Här är flyktingarnas överrepresentation exakt 10 procentenheter (19,4–9,4). Därmed är antalet människor i Sverige utan löneinkomst cirka 11 procent större än vad det hade varit om flyktingarnas inkomstfördelning helt hade liknat den övriga befolkningens.*

* Beräknade som andel av den faktiska befolkningen utan löneinkomst, hade värdena på raden »utan löneinkomst« då varit 64,6, 9,4 och 16,0, det vill säga hade

I de här amerikanska och svenska exemplen har vi sett ungefär lika stora invandrargrupper, sett som andel av respektive lands befolkning. Invandrargruppens inkomstfördelning avvek mer från landets totala i det svenska fallet, och påverkade därmed också den totala inkomstfördelningen i landet mer än i det amerikanska fallet. Det svenska exemplet utgör troligtvis ett extremfall i västvärlden, eftersom Sverige har haft västvärldens högsta flyktinginvandring per capita de senaste decennierna, och flyktingar generellt är ekonomiskt svagare än andra migrantgrupper (se kapitel 4). Den totala invandringens bidrag till total ekonomisk ojämlikhet är alltså sannolikt mindre i alla andra länder. Men gemensamt för de flesta länder i västvärlden är att invandring skapar väl synlig ojämlikhet mellan etniska grupper, vilket också lätt bidrar till att förstärka känslan av avstånd och olikhet mellan infödda och vissa grupper av invandrare.[8]

BROTTSLIGHET. Nära relaterat till vissa invandrargruppers lägre inkomster är delvis samma gruppers förhöjda brottslighet. Ett exempel ges i figur 6.1, som visar andelar av Danmarks befolkning som fälldes för grövre brott (bland annat våldsbrott, inbrott och sexualbrott) under 2016. Andelar visas per ålder och kön och för tre olika ursprung: infödda med två infödda föräldrar (»infödda«), invandrare från icke-västliga länder (»generation 1«), och infödda med minst en förälder född i ett icke-västligt land (»generation 2«).

Figuren visar att bland 20–24-åriga män, det vill säga den kategori där störst andel fälldes för brott, var andelen mer än dubbelt så hög bland icke-västliga invandrare som bland infödda med infödda föräldrar: 3,6 procent jämfört med 1,5 procent. Bland infödda med minst en förälder född utanför västvärlden var andelen 5,7 procent, det vill säga nästan fyra gånger så hög som hos infödda med infödda föräldrar. Brottsligheten föll stadigt med åldern i alla grupper av män, men icke-västliga

---

summerat till 90,0 istället för 100,0. Det faktiska antalet är därmed (100–90)/90 = 11 procent högre än det icke-faktiska. Gini-koefficienten är 0,298 utan och 0,313 med flyktingarna inräknade.

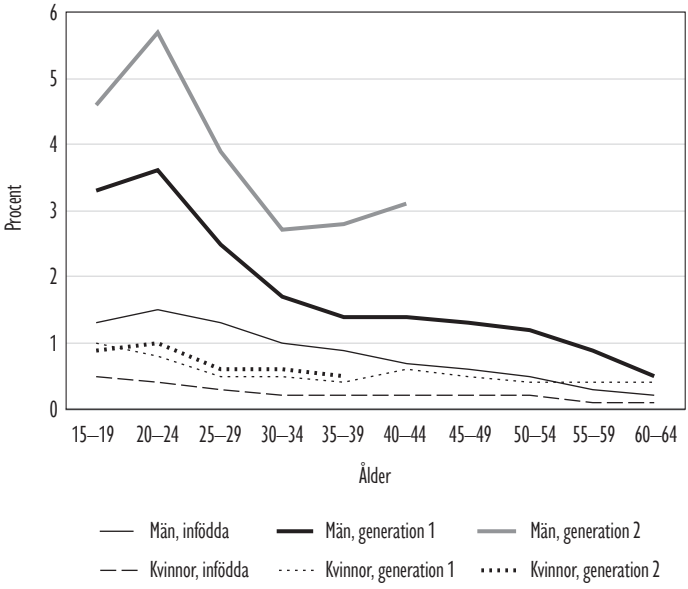

Figur 6.1 Andelar (procent) av Danmarks befolkning 15–64 år som fälldes för grövre brott under 2016, per ålder, kön och ursprung.[9]

invandrares och deras barns överrepresentation var ungefär lika stor i alla åldersgrupper. Motsvarande grupper var också överrepresenterade i kvinnors brottslighet, men i lägre grad. Det totala antalet kvinnliga brottslingar var också bara ungefär en tredjedel så stort som det totala antalet manliga.

Sammanlagt utgjorde icke-västliga invandrare och barn till sådana ungefär 8 procent av alla män i landet, men 23 procent av de som dömdes för grövre brott. Om deras åldersjusterade grövre brottslighet hade varit bara en tredjedel så hög, det vill säga ungefär lika hög som hos män med ursprung i Danmark eller något annat land i västvärlden, hade därmed det totala antalet män som dömdes för sådana brott i Danmark varit ungefär 15 procent lägre. Överrepresentationen hade därmed en tydlig påverkan också på det totala antalet brottslingar i Danmark.

Vissa invandrargruppers överrepresentation i brottsstatistiken bör inte förvåna. Sämre ekonomisk status och mindre trygga livsvillkor

brukar leda till högre brottslighet.[10] Och detta syns i de flyktinggrupper som utgör stora delar av Danmarks icke-västliga invandrarbefolkning. Allra högst var brottsligheten bland män födda i Libanon, forna Jugoslavien, Somalia och Irak, det vill säga fyra länder varifrån Danmark framför allt har haft invandring av flyktingar.

Ännu mer utsatta, ekonomiskt och säkert på många sätt också psykiskt, är ofta migranter som lever illegalt i ett land. Statistik från Italien 2009 visar att sådana var kraftigt överrepresenterade bland de som arresterades misstänkta för grövre brott. Illegala migranter uppskattades utgöra ungefär 2 procent av Italiens befolkning, men de stod för hela 50 procent av de som arresterades för inbrott och 27 procent av de som arresterades för bilstölder. Den stora överrepresentationen på dessa egendomsstölder är ganska förståelig utifrån att gruppen saknar möjlighet till laglig försörjning i landet. Men gruppen stod också för 17 procent av de som arresterades för överfall och 23 procent av de som arresterades för mord.[11]

Tyvärr visar inte den italienska statistiken hur många som till slut dömdes för brott och därmed hur stor del av överrepresentationen som eventuellt kan förklaras av en större benägenhet hos poliskåren att (oskäligt) misstänka illegala migranter för brott. Men om siffrorna är representativa också för den faktiska brottsligheten, blir slutsatsen att Italiens illegala invandring har haft stor påverkan på den totala förekomsten i landet av dessa allvarliga brott.

Etnisk mångfald

Med invandring följer nästan alltid ökad etnisk och kulturell mångfald. Länder i Västeuropa som var nästan monoetniska före 1950 har idag mellan 5 och 15 procent av sina befolkningar födda utanför Europa (se kapitel 2) och därtill ytterligare några procent som är infödda med utomeuropeiska föräldrar. USA, Kanada, Australien och Nya Zeeland har längre historia av större mångfald av framför allt människor från olika delar av Europa, och har under de senaste femtio åren dessutom fått stora befolkningar av asiatiskt och/eller latinamerikanskt ursprung.

Den mångfald som skapas av invandring kan ibland försvinna fort och ibland bestå i betydande grad i flera generationer. Vi talar om att »assimilationen« eller »integrationen« kan gå olika fort. Utan att gå in på detaljerna i exakt hur dessa begrepp kan definieras, och vad som kan skilja dem åt, beskriver de ungefär den process där en grupp människor i sin kultur och sin självidentifikation kommer att likna den övriga befolkningen i landet. Ordet assimilation är nog lite vanligare i USA, medan integration är lite vanligare i Europa. Jag håller mig här till ordet integration.

Det är inte lätt att få en rättvisande bild av hur snabbt integrationen går för en grupp invandrare och deras ättlingar. Den bild man får av att titta sig omkring i ett samhälle blir lätt missvisande, eftersom de vars integration har kommit långt sticker ut betydligt mindre tydligt som grupp än de vars integration inte har gjort det. Det behövs alltså studier på representativa urval. Men det är också svårt att få sådana studier att komma åt exakt det man vill studera. Kultur och identitet är komplexa begrepp som är svåra att fånga i exempelvis intervjuundersökningar. Det går att fånga aspekter av dem genom att undersöka sådant som vilket språk människor talar i hemmet, hur de svarar på värderingsfrågor eller hur segregerat de bor från den övriga befolkningen.[12]

Men det som många forskare på området anser vara det »yttersta« måttet på etnisk och kulturell integration är hur par- och familjebildningar ser ut.[13] Valet av partner är så viktigt för nästan alla människor att vi kan förvänta oss att det säger mycket om hur betydelsefullt det kulturella och etniska ursprunget är för en person, om hen väljer att bilda par och familj med en annan människa av samma ursprung eller inte. När en person med minoritetsbakgrund bildar familj med någon från majoritetsbefolkningen säger det dels att dessa två personer inte upplevde skillnaderna i sin bakgrund som så stora att de var ett hinder mot att ta detta livsavgörande steg tillsammans. Det säger också att barnen till denna minoritetsperson kommer att växa upp med starka influenser från majoritetskulturen i hemmet och därmed sannolikt bli starkt integrerade även om inte redan föräldern var det.

Utrymmet att studera parbildningar bland första generationens invandrare är begränsat, eftersom dessa i så stor utsträckning har bildat

par i hemlandet redan innan de migrerade. För tredje och senare generationers invandrare finns det så gott som ingenstans några representativa data att tillgå som gör studier möjliga. Studier av parbildning avser därmed oftast andra generationens invandrare, det vill säga infödda med en eller båda föräldrarna födda i ett annat land. Sådana studier av andra generationens invandrare i västvärlden, vars föräldrar är födda utanför västvärlden, brukar visa att en del integration har skett, men att det är långt kvar till fullständig integration. Med andra ord, många men inte alla bildar par och familj med personer med samma ursprung som de själva.[14]

Hur stora andelar det kan röra sig om illustreras i figur 6.2. Figuren visar uppgifter om partnerval för infödda människor i USA 2009–18, vars båda föräldrar var invandrare och födda i samma land, och som

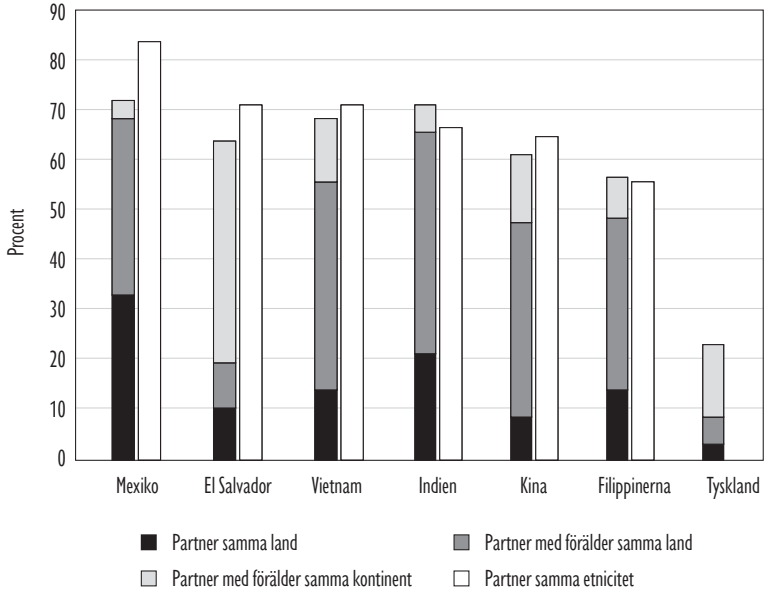

Figur 6.2 Procentuell fördelning av ursprung hos partner till andra generationens invandrare i USA 2009–18, efter föräldrarnas ursprungsland.[15]

bor tillsammans med en partner. Uppgifter visas för de sex vanligaste ursprungsländerna, det vill säga Mexiko, Indien, Kina, Filippinerna, El Salvador och Vietnam. Som jämförelse visas också Tyskland, som ett exempel på ett land med ett mindre kulturellt avstånd till USA:s majoritetsbefolkning.

I den vänstra stapeln för varje land visas de andelar som har en partner som är född i de egna föräldrarnas ursprungsland, respektive som är född i USA men vars minst ena förälder (och därmed i de allra flesta fallen båda föräldrarna) är födda i de egna föräldrarnas ursprungsland, respektive de egna föräldrarnas ursprungskontinent (Latinamerika/Karibien, Asien respektive Europa).

De vänstra staplarnas sammanlagda höjd visar att majoriteten av alla sex grupperna (det vill säga exklusive Tyskland) har bildat par med någon av ungefär samma ursprung som de själva. Andelarna är också ganska jämförbara mellan alla sex grupperna: 57–72 procent. De interna fördelningarna inom staplarna skiljer sig mer åt mellan länderna, allra mest mellan Mexiko och El Salvador. De infödda med föräldrar från Mexiko bildade par med någon med ursprung i just Mexiko i hela 68 procent av fallen, medan endast 19 procent av de infödda med föräldrar från El Salvador gjorde det med någon med ursprung i just El Salvador. Men desto fler salvadoraner gjorde det med någon med ursprung i ett annat land i Latinamerika än det egna ursprungslandet. Skillnaden kan förstås till stor del förklaras med att gruppen invandrare och barn till invandrare från Mexiko är så mycket större än motsvarande grupp från El Salvador.[16]

För infödda med båda föräldrarna födda i Tyskland ser bilden helt annorlunda ut. Endast 23 procent av dessa andra generationens invandrare har bildat par med någon som själv är eller vars minst ena förälder är från Europa, och bara 9 procent med någon vars ursprung är i just Tyskland. Bilden är likartad också för andra västeuropeiska ursprung som inte visas i figuren. Skillnaden mot de icke-västliga ursprungen förklaras lättast av det mindre kulturella avståndet till USA:s majoritetsbefolkning. Den kan inte förklaras av skillnader i inkomstnivåer. Medianinkomsten bland 20–64-åringar var högre i samtliga fyra grupper med asiatiskt ursprung än i gruppen med tyskt. Vi såg också

liknande parbildningsmönster i alla de sex grupperna med icke-västligt ursprung, trots betydligt högre inkomstnivåer i de fyra asiatiska jämfört med de två latinamerikanska.

De vänstra staplarna fångar dock inte upp parbildningar som har skett med tredje eller senare generationers invandrare från samma region som de egna föräldrarna. Därför visar de högra staplarna, som ett alternativt mått, i hur stor andel av fallen som partnern definierar sig själv som tillhörande en etnicitet som stämmer överens med den egna ursprungsregionen: latinamerikan (*hispanic*) respektive asiat. Dessa staplar fångar alltså upp också senare generationers invandrare i den utsträckning som dessa fortfarande identifierar sig med etniciteten ifråga.

De högra staplarna måste, som fallen Indien och Filippinerna illustrerar, inte nödvändigtvis vara högre än de vänstra, eftersom alla infödda med en förälder (och därmed oftast två) född i Asien inte nödvändigtvis identifierar sig själva som asiater. Men för de två latinamerikanska länderna är de ganska mycket högre. Det indikerar en relativt omfattande parbildning också med senare generationers invandrare. Särskilt stapeln för Mexiko är mycket hög: hela 84 procent av andra generationens invandrare från Mexiko har bildat par med någon som definierar sig som latinamerikan (*hispanic*).

I Västeuropa är det framför allt från två länder utanför västvärlden – Turkiet och Marocko – som migrationen har varit tillräckligt stor sedan tillräckligt länge för att det ska finnas särskilt många andra generationens invandrare som är tillräckligt gamla för att bo tillsammans med en partner. Resultat från en studie av deras partners ursprung visas i figur 6.3.[17] Studien genomfördes bland 18–35-åringar i en eller två av de största städerna i sju av de viktigaste mottagarländerna.

Dessa två grupper av andra generationens invandrare har bildat par med personer av samma härkomst i ännu högre utsträckning än de just redovisade grupperna i USA. De två undre fälten visar samma information som motsvarande fält i figur 6.2: de andelar som har en partner som är född i de egna föräldrarnas ursprungsland, respektive som är född i bosättningslandet men vars minst ena förälder (och därmed i de allra

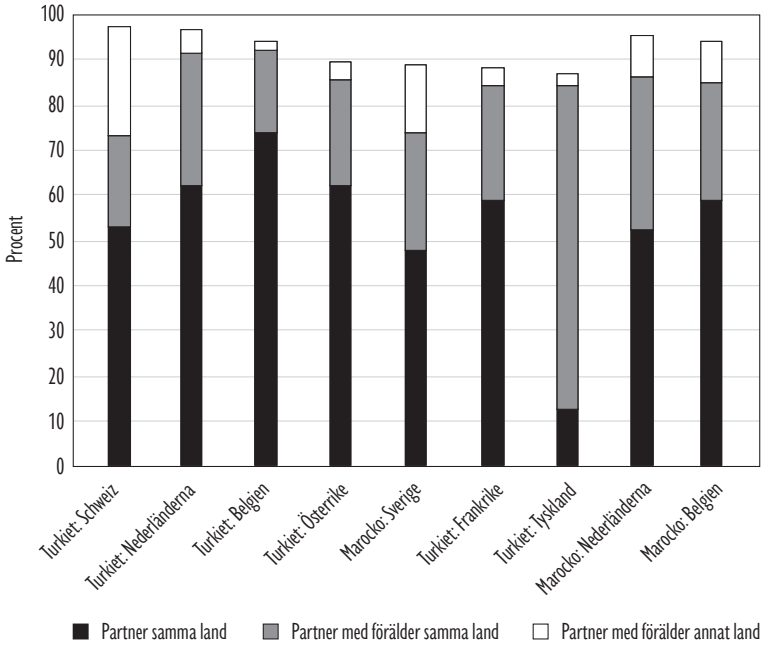

Figur 6.3 Procentuell fördelning av ursprung hos partner till andra generationens invandrare från Turkiet och Marocko i Europa 2007–08, efter föräldrarnas ursprungsland och bosättningsland.[18]

flesta fallen båda föräldrarna) är född i de egna föräldrarnas ursprungsland. De översta fälten visar de andelar som har en partner vars minst ena förälder är född i ett annat land än bosättningslandet, men ingen av dem i de egna föräldrarnas ursprungsland. De översta fälten är alltså inte jämförbara mellan de två figurerna, men de två undre är det. Och summan av de två undre fälten, som låg på 19–68 procent för de amerikanska grupperna, ligger här på 74–92 procent. Andelarna som har bildat par med infödda med två infödda föräldrar (det vill säga 100 procent minus stapelns totala höjd) är i två av fallen till och med så låga som 3 procent. Dessa resultat visar därmed på mycket begränsad integration hos migranter från Turkiet och Marocko i Västeuropa.

Man kan tänka sig att studiens begränsning till större städer leder

till att resultatet blir något överdrivet. Eftersom invandrare och deras barn generellt bor i större städer i högre utsträckning än vad infödda med infödda föräldrar gör, är det rimligt att tänka att andelen som har bildat par med infödda skulle ha varit något större om studien hade varit baserad på nationella urval. Men i Nederländerna finns också jämförbar heltäckande registerbaserad statistik som ger en bild som är mycket lik de resultat som visas av de två nederländska staplarna i figur 6.3.[19]

Åtta av de nio staplarna visar också på mycket höga andelar, 48–74 procent, som har bildat par med en partner som själv är född i de egna föräldrarnas hemland. Det är många andra generationens invandrare som hittar en partner i föräldrarnas hemland. Det stora undantaget är den turkiska gruppen i Tyskland, där denna siffra bara är så låg som 13 procent. En enkel möjlig förklaring till den stora avvikelsen kan vara att den turkiska gruppen i Tyskland med god marginal är den största av de nio studerade. Det finns alltså redan ganska gott om människor av turkiskt ursprung i Tyskland. »Behovet« av att åka till Turkiet för att hitta en passande turkisk partner bör därmed vara mindre.[20]

Denna översikt över parbildningsmönster indikerar sammantagen att kulturell och etnisk integration går ganska långsamt för många migranter och deras barn. De åtta studerade grupperna av andra generationens invandrare med ursprung utanför västvärlden valdes ut för att de är de sex största i USA, respektive de två största i Europa. I var och en av dem var andelen som bildade par med någon av liknande ursprung över 50 procent och i flera fall mycket högre.

Vi såg också en tydlig skillnad där integrationen i denna bemärkelse ser ut att gå fortare i USA än i Europa. Det är ett resultat som generellt också bekräftas av andra studier av dessa och andra grupper. Det har ingen självklar förklaring. Den ekonomiska statusen hos de här studerade europeiska grupperna är relativt låg, men det skiljer dem bara från de asiatiska grupperna i USA, inte från de latinamerikanska. En ganska populär förklaring är att ganska stora delar av de europeiska grupperna är troende muslimer, vilket – ömsesidigt – kan minska viljan till parbildning med icke-muslimska infödda européer. En annan är att ut-

ländsk härkomst skulle vara mer socialt normaliserat i USA, på grund av landets längre invandringshistoria, och att sådan därmed inte skulle utgöra ett lika stort hinder mot parbildning.[21]

Syftet med att studera parbildning är här att studera kulturell integration indirekt. Att kulturellt ursprung har så stor betydelse för partnervalen hos så stora andelar av andra generationens invandrare bör betyda att detta ursprung fortfarande spelar en viktig roll för deras världsbild och livsstil, även om vi inte kan säga mer i detalj på vilket sätt.

Att studera kulturella uttryck eller kulturell integration mer direkt är svårare, när vi samtidigt ska upprätthålla kravet på representativa urval och inte falla i fällan att dra slutsatser från det som är lättast att få syn på. Men jag ska göra ett försök att ge en mer direkt bild av hur infödda idag vuxna barn till turkiska och marockanska migranter har närmat sig majoritetskulturen i de europeiska länder där de är födda. Några exempel på grovt beskrivna kännetecken hos de turkiska och marockanska kulturerna i jämförelse med nord- och västeuropeiska är att de är mer traditionella, med starkare ställning för religionen och mer distinkta könsroller. Med hjälp av uppgifter från Tyskland, Österrike, Belgien och Nederländerna i European Social Survey 2012–16 ska jag ge en översiktlig beskrivning av hur dessa element har utvecklats från första till andra generationens turkiska och marockanska migranter i Europa.*

Första kolumnen i tabell 6.3 visar, för första respektive andra generationens invandrare, de andelar (bland de som bor i hushåll med minst två personer) som i hemmet primärt talar ett språk som inte tillhör landets huvudspråk (tyska, franska, holländska eller frisiska). Första generationen (»generation 1«) utgörs av de som är äldre än 45 år och invandrade före 1990. Andra generationen (»generation 2«) utgörs av de som

* Dessa fyra länder var de viktigaste mottagarländerna för invandring från Turkiet under 1950–70-talen. De tre viktigaste för invandring från Marocko var Belgien, Nederländerna och Frankrike. Frankrike utelämnas dock från analysen, eftersom en betydande del av de marockanska invandrarna under perioden var av fransk härkomst med i huvudsak fransk snarare än marockansk kultur. De personer av marockansk härkomst som studeras här bor nästan uteslutande i Belgien eller Nederländerna.

är 25–45 år gamla, infödda, men med minst en förälder född i Turkiet respektive Marocko. På tabellens nedersta rad visas motsvarande information för 25–45 år gamla infödda med två infödda föräldrar (»infödd generation 2+«).

Bland första generationens invandrare ser vi att de flesta, tre fjärdedelar, primärt talar ett utländskt språk i hemmet. Vi ser också att betydande andelar av andra generationens invandrare gör detsamma: hela 41 procent av de med turkiskt ursprung. Vi kan därmed sluta oss till att en betydande andel också av den tredje generationens invandrare får sin uppfostran i första hand på turkiska.

Tabellens andra kolumn avhandlar religiositet. Här är måttet trubbigt. De svarande har själva fått skatta hur religiösa de är på en skala från 0 till 10, där 0 anger att de inte alls är religiösa och 10 att de är mycket religiösa. En sådan fråga är förstås långt ifrån perfekt. Samtidigt kan man argumentera för att den är lika för alla och att skillnader i hur olika grupper svarar därmed ändå bör ha ett informationsvärde.

Värdena i tabellen ser ut att indikera mycket begränsad integration vad gäller religiositet. De turkiska och marockanska föräldragenerationerna svarade i genomsnitt 6,9 respektive 8,8 på frågan om religiositet. De unga vuxna som har föräldrar ifrån samma länder svarar nästan lika högt, 6,3 respektive 7,8, medan infödda i samma åldersgrupp vars båda

Tabell 6.3 Mått på (kulturell) integration av invandrare och deras barn i Belgien, Nederländerna, Tyskland och Österrike 2012–16.[22]

	Utländskt språk, procent	Religiös	Traditionell, procent	Sysselsättning män, procent	Sysselsättning kvinnor, procent
Turkiet generation 1	75	6,9	67	53	25
Turkiet generation 2	41	6,3	62	81	54
Marocko generation 1	74	8,8	80	61	23
Marocko generation 2	16	7,8	85	71	56
Infödd generation 2+	1	3,5	39	83	76

föräldrar är infödda svarar så lågt som 3,5. Den andra generationens invandrare svarar alltså mer likt den första generationens invandrare än de infödda med två infödda föräldrar.

Detsamma gäller svaren på frågan om man ser sig själv som en person som tycker att traditioner är viktiga och som försöker att följa de seder som man lärt sig av sin religion eller sin familj. I tabellens tredje kolumn visas andelen som svarade att en sådan person »är som jag« eller »är väldigt mycket som jag«. Dessa andelar är så gott som lika höga bland första och andra generationens invandrare från respektive land, men betydligt lägre hos de infödda med infödda föräldrar.

Könsroller utvärderas i form av sysselsättningsgrader (endast för personer under 65) för män respektive kvinnor i de två sista kolumnerna. Här finns stora gap bland både första och andra generationens invandrare. Bland de infödda med minst en förälder född i Turkiet är sysselsättningsgraden nästan 30 procentenheter högre bland män än bland kvinnor. Hos de med två infödda föräldrar är motsvarande skillnad bara 7 procentenheter.

Sammantagna indikerar de grova mått som visas i tabellen att den kulturella integrationen hos andra generationens invandrare har varit klart begränsad. Generellt verkar de i den andra generationen mer likna sina föräldrar än vad de liknar lika gamla infödda med två infödda föräldrar.

Social sammanhållning

Invandring ökar alltså ofta den etniska och kulturella mångfalden inom ett samhälle, och det för lång tid. Den leder med andra ord ofta till att människor i samhället i lägre utsträckning identifierar sig med och känner samhörighet med varandra. Det finns flera olika förklaringsmekanismer, som delvis går i varandra, genom vilka man kan tänka sig att större mångfald försämrar samhällets sammanhållning och funktion. Om olika grupper har olika prioriteringar och värderingar, kan det bli svårare att komma överens om lagar och regler, gemensamma nyttigheter, välfärdssystem med mera.[23] Om solidariteten främst är med den

egna gruppen, kan det leda till konflikter mellan grupper om samhällets resurser.[24] Nationen eller staten kan kännas som en mindre logisk eller naturlig enhet för politik och solidaritet.[25] Mindre tillit och förståelse mellan människor och grupper kan innebära minskat engagemang i samhället och dess institutioner, färre sociala kontakter samt mindre engagemang i lokalsamhälle, välgörenhet med mera.[26] Det kan också leda till att människor på olika sätt lägger mer tid och pengar på att skydda sig från varandra.[27]

Men hur det ser ut i praktiken är svårt att utforska empiriskt. På ett plan kan det tyckas empiriskt uppenbart att etnisk mångfald kan ha potentiellt mycket stora negativa konsekvenser. Väpnade konflikter mellan etniska grupper är vanliga i flera delar av världen och länder med större etnisk mångfald har över lag fler väpnade konflikter och lägre välstånd.[28] Flera av den mänskliga historiens allra största katastrofer betecknas just »folkmord« och representerar att en etnicitet näst intill har utrotat en annan. Naturligtvis hade detta inte skett om det inte hade funnits en mångfald av etniska grupper som kunde ge sig på varandra.

Med det är fortfarande inte självklart vad som har orsakat vad. Är vissa samhällen mer konfliktfyllda för att de har fler etniciteter, eller har de fler etniciteter för att de är eller har varit mer konfliktfyllda? Etniciteter är inte huggna i sten. De har skapats och förändrats genom historien. Om två grupper som från början är lika separeras under tillräckligt lång tid är det sannolikt att de utvecklas till att bli, och se sig som, mer olika. Om två grupper råkar i konflikt med varandra är det sannolikt att deras etniska identifikation stärks och att de efteråt ser varandra som mer olika, eller sina olikheter som mer betydelsefulla, jämfört med tidigare. Omvänt, om två grupper som från början ser sig som olika under lång tid lever fredligt sida vid sida, kan kulturellt utbyte, familjebildningar mellan grupperna med mera sudda ut gränserna och få de två att se sig mer som en gemensam grupp.[29]

Dessa processer kan ske utan att det har varit någons avsikt, men de kan också aktivt påverkas av politik. Skapandet av Europas nuvarande uppdelning i (national)stater under de senaste århundradena innehåller flera illustrationer av detta. Till stor del har staternas gränser uppstått så att de har stämt ganska väl överens med olika etniciteters

geografiska uppdelning. Men när de inte har stämt överens har de styrande i flera fall arbetat aktivt för att få alla som bor inom statens gränser att känna sig mer som en gemensam etnicitet. Det har skett till exempel genom att de har arbetat för att skapa ett gemensamt språk, eller genom skapandet av musik och litteratur om sanna, påhittade eller åtminstone överdrivna nationella historiska prövningar och hjältedåd.[30] På motsvarande sätt kan etniska skillnader avsiktligt mobiliseras och förstärkas i konfliktsituationer, där någon har intresse av att skapa sig en grupp anhängare och en bild av en gemensam fiende.[31]

Hur mycket etnisk mångfald som finns i ett område idag kan alltså delvis vara ett utslag av hur fredligt det har varit i området tidigare. Att områden med mer etnisk mångfald har fler konflikter och lägre välstånd måste inte bero på att den etniska mångfalden har orsakat lägre sammanhållning och fler konflikter. Orsakssambandet kan också gå åt andra hållet.

Om etnisk mångfald tar sig uttryck i mindre sammanhållning eller inte beror dessutom på hur människor *väljer* att förhålla sig till den. Det gäller människor i allmänhet och ännu mer deras ledare och andra med möjlighet att påverka det offentliga samtalet. I vissa fall väljer människor samarbete och samförstånd och i andra fall väljer de konflikt. Exakt vad som sker i vilket fall beror förstås på ett komplext samspel mellan många fler faktorer än bara mångfalden som sådan. Men många av historiens etniska konflikter är svåra att förklara som historiska nödvändigheter. Rimligtvis kunde de ha undvikits om människor hade gjort andra val.

Därför är frågor om mångfald och sammanhållning ännu svårare att utforska empiriskt än de om invandring och arbetsmarknad som redovisades i förra kapitlet. Liksom i fallet med invandring och arbetsmarknad skulle den perfekta studien av mångfald och sammanhållning behöva fokusera på slumpmässig (eller i alla fall exogen) variation i mångfald mellan platser eller tidsperioder. Någon sådan finns dock inte att tillgå. Och även om den hade gjort det, tillkommer alltså problemet att sammanhållning mellan människor inte påverkas lika mekaniskt som löner eller arbetslöshet av yttre faktorer. Den beror också på vilka val människor gör i de specifika fallen.

Slutligen kompliceras empiriska studier av att vår förmåga att mäta

sammanhållning är så begränsad. Vi kan bara mäta mer begränsade aspekter av den, exempelvis andelen människor som anger att andra människor i allmänhet går att lita på, eller människors engagemang i det lokala föreningslivet, eller i vilken utsträckning de anger att de stödjer omfördelning genom den gemensamma välfärdssektorn, eller hur mycket resurser som faktiskt omfördelas eller spenderas på gemensamma nyttigheter såsom skolor, vägar, sjukvård etc.[32]

Det finns i alla fall ett stort antal empiriska studier som försöker komma åt hur sammanhållningen i ett samhälle påverkas av etnisk mångfald. En vanlig strategi för att försöka komma runt en del av de försvårande faktorer som har redogjorts för ovan är att inte jämföra mångfald och sammanhållning mellan olika länder, utan mellan olika platser inom samma land. Flera av dessa faktorer handlar om sådant som framför allt sker på nationell snarare än på lokal nivå. De bör därmed inte på samma sätt komplicera jämförelser inom samma land. Om A och B är distinkta etniciteter i den ena delen av landet, lär de vara det i den andra delen också. Och offentliga berättelser om huruvida dessa två grupper är vänner eller fiender är vanligen också desamma i olika delar av samma land.

Samtidigt finns det andra invändningar mot den typen av studier. Just för att tolkningen av mångfald ofta görs på nationell nivå är det oklart hur mycket sammanhållningen påverkas av lokal respektive nationell mångfald. Och inte heller den lokala variationen i etnisk mångfald är slumpmässig. Den har i sin tur orsakats av någonting annat. Vi har aldrig perfekt kunskap om detta någonting och vi kan därmed inte veta hur det i sin tur påverkar den sammanhållning som vi försöker mäta på andra sätt än via just den etniska mångfalden.

En sammantagen läsning av den empiriska litteraturen blir heller inte mycket mer än en illustration av hur komplicerat detta är. En översikt från 2014 av 71 studier av samband inom länder mellan lokal etnisk mångfald och mått på sammanhållning sammanfattar grovt resultaten som att 22 studier identifierar negativa samband, stora eller små, 14 gör det inte, och 35 har mer blandade eller oklara resultat.[33]

Dessutom drar samma översikt slutsatsen att negativa samband identifieras betydligt oftare i studier inom USA (10 av 20 studier) än

inom andra länder (12 av 51 studier).[34] Och huvudkomponenten i den lokala etniska mångfald som studeras i USA är uppdelningen mellan svarta och vita. Vi ser alltså mer negativa samband mellan lokal mångfald och lokal sammanhållning i studier som fokuserar på en av västvärldens mest konfliktfyllda etniska relationer. Och det är förstås i sig logiskt. Men det illustrerar också hur svårt det är att säga hur stor del av resultatet som beror på själva den lokala mångfalden, och hur stor del som beror på det som i sin tur har orsakat den lokala mångfalden. I USA:s fall har den lokala mångfalden till mycket stor del orsakats av slaveriet. Svarta i USA bor fortfarande mest i de delar av landet dit deras förfäder togs som slavar.[35] Det blir alltså svårt att säga om den – enligt vissa men inte alla studier – lägre sammanhållningen i dessa områden beror på mångfalden i sig, eller till exempel på att slaveriet som sådant bidrog till en mindre medmänsklig kultur i dessa områden som delvis lever kvar än idag.[36]

Den sammantagna empiriska forskningen om etnisk mångfald och social sammanhållning ger oss alltså inte så mycket mer kunskap än den vi redan hade: ibland är etniska relationer väldigt konfliktfyllda och ibland är de det inte. Därför har jag här bara givit en kort översikt, som främst har fokuserat på de komplicerande faktorer som sannolikt förklarar varför det inte finns några mer entydiga empiriska slutsatser att redovisa. Men i den här boken är jag egentligen inte primärt intresserad av effekter av etnisk mångfald i allmänhet, utan mer specifikt av den som orsakas av dagens migration till västvärlden. Och i det sammanhanget vill jag avsluta med en observation som jag tycker säger åtminstone någonting om vilka storleksordningar på effekter det sannolikt hittills har handlat om.

Historien innehåller flera exempel på korta eller långa episoder av hög invandring. USA, Kanada och Australien befolkades av migranter under andra hälften av 1800-talet och en bit in på 1900-talet. I flera av världens rikaste länder utgör invandrare idag mer än 15 procent av befolkningen, i Schweiz och Australien ungefär 30 procent. I Sverige är 8–9 procent av befolkningen flyktingar, vilket också har inneburit ett tydligt bidrag till ekonomisk ojämlikhet i landet, som vi såg tidigare i

kapitlet. Och dessa höga procentsatser har mestadels uppstått på mindre än en mänsklig livstid. Många nu levande människor i Schweiz, Sverige med flera länder växte upp när det knappt fanns några utomeuropeiska invandrare alls i dessa länder.

Jag tycker att det bör noteras att dessa fortfarande hör till de länder i världen där den sociala sammanhållningen ser ut att vara allra starkast, med väl fungerande institutioner, stort stöd för välfärdssektorn och hög mellanmänsklig tillit. Sannolikt, men inte säkert, är sammanhållningen på olika sätt något svagare än om deras höga invandring inte hade skett. Men den är fortsatt mycket hög. Det gör det svårt att föreställa sig att de negativa effekterna ens av mycket hög invandring kan ha varit särskilt stora. Men det utesluter å andra sidan inte att det kan ändras i framtiden, om människor på ett annat sätt väljer att mobilisera kring etnicitet för sina politiska syften.

Vad hög invandring däremot tydligt upprepade gånger har haft stor påverkan på är människors attityder till själva invandringen och invandringspolitiken. Flyktingkrisen i Europa 2015 är det senaste och ett av de tydligaste exemplen på det (några ytterligare belystes i kapitel 2). På kort tid blev begränsning av invandring en av de viktigaste politiska frågorna, eller till och med den allra viktigaste, för Europas befolkning (se kapitel 1). Stödet för en restriktiv flyktingpolitik ökade kraftigt och detsamma gjorde stödet för politiska partier med restriktiv invandringspolitik som huvudfråga.

Detta tycker jag står ut som den mest framträdande konsekvensen av invandring för samhällen i västvärlden. Förra kapitlet och detta har visat på effekter av lite blandade storlekar (och i flera fall med stora osäkerhetsmarginaler) på löner och arbetslöshet, offentliga finanser, ekonomisk ojämlikhet, brottslighet, kulturell mångfald och social sammanhållning. Men effekterna på attityderna till själva invandringen, och den politiska mobiliseringen av dessa, står ut. Det är bara där man till exempel kan säga att Europa ser helt annorlunda ut några få år efter flyktingkrisen jämfört med några år före. Resten av kapitlet ägnas därför åt västvärldens attityder, och mobilisering av attityder, till invandring, och vad som påverkar dessa.

Attityder till invandring

Invandring är polariserande. Många människor känner starkt för att andra ska ges möjlighet att migrera, för att därigenom få en chans att förbättra sin levnadsstandard, eller för att undkomma krig eller förföljelse. Många andra är starkt emot. Motståndet förklaras oftast som i första hand motiverat av kulturella eller ekonomiska faktorer.[37] Med kulturella menas antingen en motvilja mot andra (specifika) kulturer eller etniciteter, eller en mer generell tro på att samhällen fungerar bättre om kulturer och etniciteter inte blandas. Med ekonomiska menas att man vill undvika att invandrare konkurrerar om arbetstillfällen eller offentliga resurser, antingen med en själv eller med den egna etniska gruppen. Det kan alltså vara fråga om både mer självviska motiv och om motiv som handlar mer om gentemot vilka andra man känner mer respektive mindre solidaritet.[38]

Det finns flera anledningar till att förvänta sig mer positiva attityder till invandring bland personer i ekonomiskt starkare positioner. Dels finns den direkta effekten av att dessa inte har lika stor anledning som de i svagare positioner att frukta ekonomisk konkurrens för egen del. Dels finns det teorier om att graden av ekonomisk trygghet, särskilt under uppväxtåren, påverkar personers värderingar. Den som växer upp under mer otrygga förhållanden har större sannolikhet att bilda värderingar som fäster större vikt vid egen materiell framgång. Den med en materiellt tryggare uppväxt kommer att fästa mindre vikt vid det materiella och större vid andra värden, som kan handla om personlig utveckling eller om att vara god mot andra (teorin utgår från Maslows välkända behovshierarki).[39] Materiellt tryggare förhållanden kan alltså gynna bildandet av den medmänskliga värderingen att det är viktigt att andra människor, för deras egen skull, ges möjlighet att migrera.

Många studier bekräftar empiriskt att människor med lägre utbildning och inkomster också i allmänhet har mer negativa attityder till invandring.[40] Jag ger här en illustration från European Social Survey 2002–16. Där ställdes frågan: »I vilken utsträckning tycker du att [land] bör tillåta människor från de fattigare länderna utanför Europa att komma och bo här?«. Frågan hade fyra svarsalternativ: »inga«,

»få«, »några«, och »många«. Tre av dessa har begränsad användbarhet. Gränserna mellan »få«, »några« och »många« är otydliga, och dessutom inte desamma på olika språk. Men eftersom frågan i alla fall har ett svarsalternativ som är helt entydigt: »inga«, tillåter den åtminstone tydliga jämförelser av hur stora andelar av olika grupper som svarat så.

Svarsfördelningen över alla respondenter som deltog i undersökningen 2002–16 visas i stapeln längst till vänster i figur 6.4.* Så många som 19 procent har angett svarsalternativet »inga«. Resten av figuren vi-

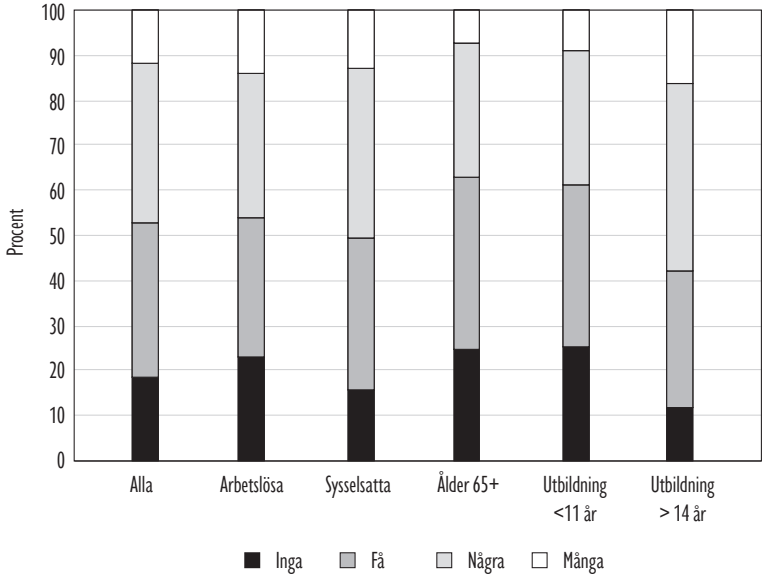

Figur 6.4 Procentuell fördelning av svaren på frågan »I vilken utsträckning tycker du att [land] bör tillåta människor från de fattigare länderna utanför Europa att komma och bo här?«[41]

* De resultat som redovisas från European Social Survey i det här kapitlet är inte representativa för hela Europas befolkning, eftersom olika länder har deltagit i undersökningen olika år. Studien går att analysera med vikter som gör resultaten mer representativa för befolkningen inom varje land, eller för summan av de länder som ingår, ett visst år. Eftersom detta ändå inte når hela vägen fram till representativitet för hela kontinenten eller den samlade tidsperioden, görs analyserna utan dessa vikter.

sar svarsfördelningar för några undergrupper. Andelarna som har svarat »inga« är högre bland personer med låg utbildning, de som är minst 65 år gamla och de som är arbetslösa. De är lägre bland personer med hög utbildning och de som är sysselsatta. Svaren är alltså konsekvent mer negativa i de ekonomiskt svagare grupperna. Men skillnaderna är ganska små.

Desto större är skillnaderna i svarsfördelningar mellan olika länder i Europa. Svarsfördelningen per land, sett över hela perioden 2002–16, visas i figur 6.5. Andelen som har svarat »inga« varierar mellan knappt 3 procent i Sverige och hela 49 procent i Lettland, med övriga länder ganska jämnt fördelade däremellan.

Dessa skillnader mellan länder visar ett tydligt mönster, där attityderna är mer positiva i de rikare västeuropeiska länderna än i de mindre rika östeuropeiska. Särskilt positiva är attityderna i de nordiska länderna. Sverige, Island och Norge har de tre lägsta andelarna som har svarat »inga«, och Danmark och Finland är inte heller långt efter. Då de sociala trygghetssystemen är särskilt omfattande och den ekonomiska tryggheten troligen särskilt stor i Norden, ger detta en indikation på att just trygghet kan vara centralt i den stora skillnaden mellan mer och mindre rika länder i figuren.

Ekonomins betydelse för attityder till invandring syns också i hur dessa attityder påverkas av konjunkturvariationer. En studie jag gjorde av attitydvariation över tid inom europeiska länder 2002–12 visade att andelen som svarade »inga« på den ovan nämnda frågan ökade med 1 procentenhet för varje 1,2 procentenheters minskning i BNP-tillväxten per capita, eller 1,8 procentenheters ökning i arbetslösheten eller 6 procentenheters ökning i statsskulden som andel av BNP. Det innebär till exempel att den ekonomiska konjunkturnedgången i Europa som helhet mellan 2006 och 2012 ökade antalet som svarade »inga« med 40 procent.*[42] Konjunkturvariation hade också större påverkan på attityder bland de arbetslösa, och mindre bland de med universitetsutbildning och de som var i pensionsålder.[43] Det passar in i en förklarings-

* Den faktiska andelen 2012 var 18,2 procent. Enligt resultaten skulle den ha varit 12,9 procent om konjunkturläget hade varit detsamma 2012 som 2006.

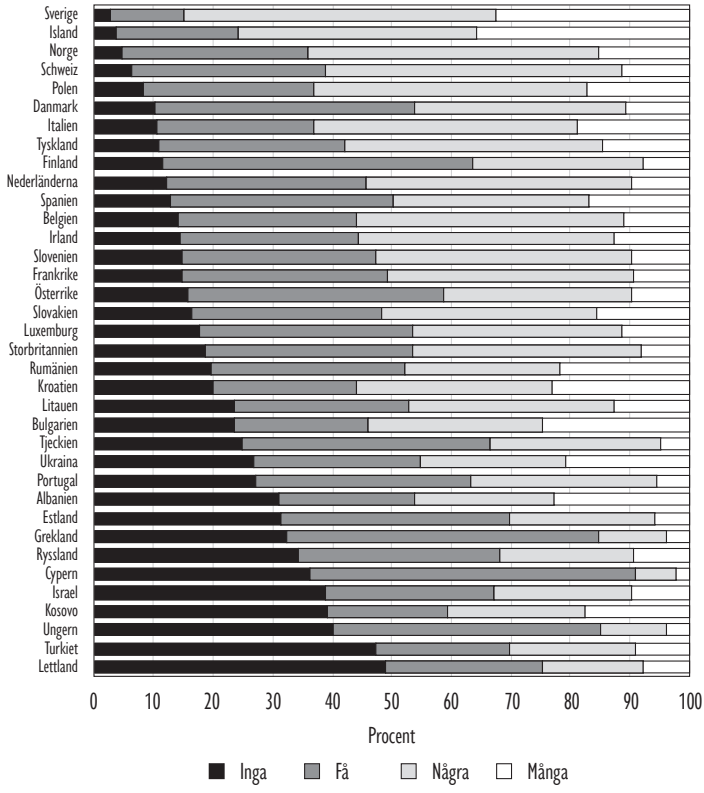

Figur 6.5 Procentuell fördelning per land av svaren på frågan »I vilken utsträckning tycker du att [land] bör tillåta människor från de fattigare länderna utanför Europa att komma och bo här?«[44]

modell där effekterna är större i grupper som känner sig mer utsatta för konkurrens på arbetsmarknaden, och som följaktligen personligen påverkas mer av konjunkturvariation.

Eftersom ekonomiska faktorer är lätta att mäta, är det enkelt att på detta sätt illustrera att de har betydelse för attityder till invandring. Detsamma gäller tyvärr inte för kulturella faktorer, så jag kan inte ge någon motsvarande empirisk redovisning av hur stor betydelse dessa har.

Många, inklusive jag själv, tror att de kulturella faktorerna i allmänhet har större betydelse än de ekonomiska, men det är svårt att bevisa.

MOBILISERING AV MOTSTÅND MOT INVANDRING. Folkligt motstånd mot invandring har de senaste decennierna haft en politiskt mobiliserande kraft i västvärlden på ett sätt som inte liknar någon annan frågas. I nästan varje land har ett eller flera nybildade partier, vars primära mål är mer restriktiv invandringspolitik, tagit plats, ofta stor plats, i parlamentet. Mobiliserandet av motstånd mot invandring var också centralt i kampanjen för brittiskt EU-utträde, liksom i Donald Trumps presidentvalskampanj.

Motståndet mot invandring är därmed inte bara speciellt för att det har mobiliserats så framgångsrikt, utan också för att det i så stor utsträckning har skett utanför de tidigare etablerade partistrukturerna. Kraftigt motstånd mot invandring är en förhållandevis ny prioritet hos väljarkåren i de flesta länder i västvärlden. Det har ofta saknat en naturlig hemvist i något av de etablerade äldre partierna som har skapats på andra värdegrunder. Det har funnits stora glapp mellan den invandringspolitik majoriteten av väljarkåren har önskat, och den som deras valda företrädare har valt att föra. När de etablerade partierna inte har velat anpassa sig till missnöjet i delar av väljarkåren, har det funnits utrymme för nya partier att skapas och att växa snabbt.[45]

Dessa glapp kan illustreras med två attitydundersökningar från *International Social Survey Program*. Där tillfrågades människor 1995 om de ansåg att invandringen till deras land borde öka, minska eller lämnas ungefär oförändrad. Resultaten från länder i västvärlden visas i figur 6.6. Vi ser att svarsalternativet »borde minska« är långt vanligare än »borde öka« i samtliga länder utom Irland (som vid tidpunkten hade så låg invandring att den inte kunde minska mycket mer, en stor skillnad mot hur det har sett ut därefter). I fem av de femton fallen är svaret »borde minska« till och med mer än tio gånger så vanligt.

Det fanns alltså 1995 en tydlig övervikt i befolkningen i nästan alla västländer (åtminstone bland de här studerade) för åsikten att invandringen borde minska. Men att de styrande politikerna inte anpassade

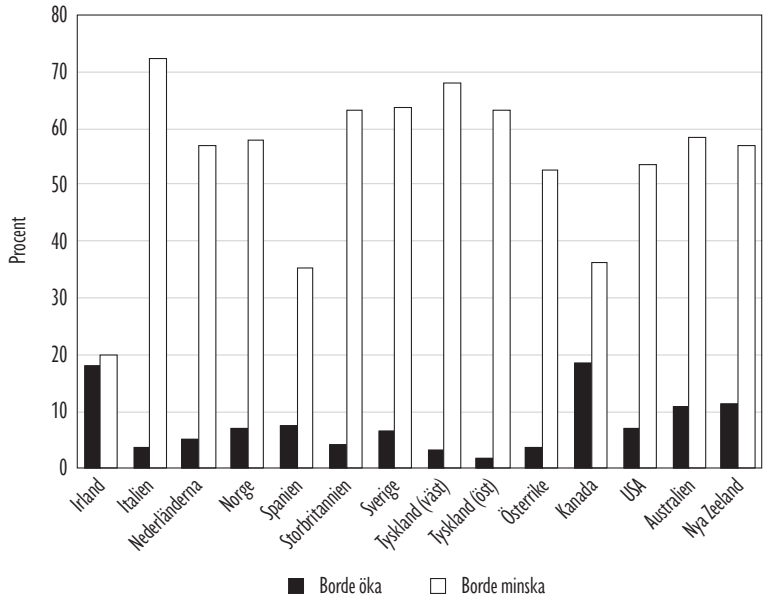

Figur 6.6 Andelar (procent) per land som i undersökning från International Social Survey Program 1995 anger att invandringen till deras land borde öka respektive minska.[46]

sig ser vi i figur 6.7, som visar resultaten från den senaste motsvarande undersökningen 2013. Övervikten för åsikten att invandringen borde minska är där fortfarande ungefär lika stor som den var arton år tidigare.

Med så stor och långvarig diskrepans mellan folkets vilja och förd politik är det lätt att förstå potentialen för nya partier och rörelser – eller för en outsiderkandidat som Donald Trump inom ett etablerat parti – att mobilisera missnöjet. Framgången i sådan mobilisering har dock varierat kraftigt mellan länder och över tid inom länder, på sätt som har varit svåra att förklara med kontextuella faktorer som hur invandringen, integrationen eller ekonomin har sett ut. Partier har uppstått, stigit snabbt till framgång och sedan inte helt sällan lika snabbt försvunnit bort från den politiska scenen. Ofta har dessa skeenden handlat mycket om dynamiken inuti själva partierna: om en framgångsrik ledare som

har lyckats få med sig människor, men som efter en tid har lämnat eller tvingats bort, eller om falangstrider inom partierna som har gjort att de har fallit samman, eller åtminstone tappat sin förmåga att mobilisera väljare.

Men en kontextuell faktor som har fått starkt invandringskritiska partier att gå framåt på bred front är utan tvekan flyktingkrisen i Europa 2015. Till exempel tredubblades stödet för tyska Alternative für Deutschland mellan valet till Bundestag 2013, där de fick 4,7 procent av rösterna, och 2017 där de fick 12,6 procent. Kandidater från Frihetspartiet (FPÖ) respektive Front National kom tvåa i presidentvalen i Österrike 2016 och Frankrike 2017, och Frihetspartiet sitter i Österrikes regering sedan 2017. I Italien fick Femstjärnerörelsen och Lega tillsammans mer än hälften av platserna i båda kamrarna i parlamentet vid valet 2018.

Det är svårt att tvivla på att flyktingkrisen har bidragit starkt till

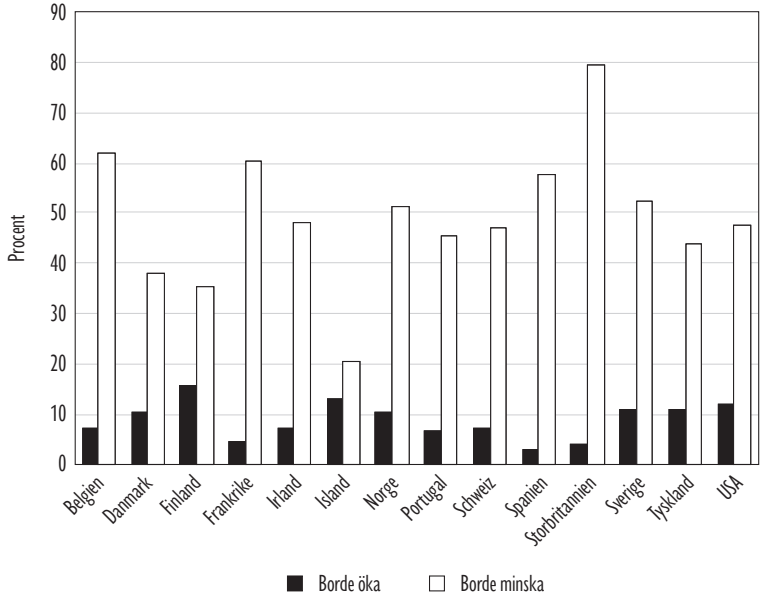

Figur 6.7 Andelar (procent) per land som i undersökning från International Social Survey Program 2013 anger att invandringen till deras land borde öka respektive minska.[47]

dessa stora framgångar. Men för att förstå hur den har kunnat göra det tycker jag att man måste se bortom storleken på själva invandringen. Rekordåret 2016 motsvarade EU:s sammanlagda flyktinginvandring endast blygsamma 0,14 procent av dess befolkning. Den sammanlagda flyktinginvandringen 2008–16 motsvarade 0,37 procent (se kapitel 2 för mer detaljer). Det kan inte kallas för hög invandring. Vad som däremot var speciellt med flyktingkrisen, var hur svårkontrollerad invandringen visade sig vara och vilken osäkerhet det skapade i Europa. Trots kraftiga ansträngningar från EU:s sida att stänga alla vägar in, tog sig mängder av människor in och sökte asyl. De fördelade sig mycket ojämnt över länder inom EU, vilket ytterligare spädde på osäkerheten. Och kriget i Syrien bara fortsatte att generera ännu fler flyktingar.

Flyktingkrisen illustrerar därmed, tycker jag och som jag lyfte fram flera gånger i kapitel 2, att när motståndet mot invandring blir riktigt stort finns det så gott som alltid ett tydligt element av brist på kontroll med i bilden. Den invandring som skedde var inte hög. Men bristen på kontroll, och därmed osäkerheten om den framtida invandringen, var mycket stor. Då kan många människor reagera kraftigt, och begränsning av invandringen kan få mycket hög politisk prioritet. Detsamma illustrerades också av de två andra exempel jag tog upp tidigare där invandring de senaste åren har bidragit till politiskt riktigt omvälvande händelser i västvärlden: Storbritanniens beslut om EU-utträde och valet av Donald Trump till USA:s president.

Logiskt nog ser det också ut som att det är just den politiska viljan till ökad kontroll som har ökat i Europa i och med flyktingkrisen. Grundsynen på invandring ser inte ut att ha förändrats i negativ riktning, snarare tvärtom. Figur 6.8 visar, för de tio västeuropeiska länder som deltog i *European Social Survey* både 2014 och 2016, det vill säga närmast före och närmast efter flyktingkrisen, hur två invandringsrelaterade attityder förändrades under de två åren däremellan. Den ena attityden är den som också studerades i figurerna 6.4 och 6.5: åsikten att ingen invandring alls borde tillåtas från fattigare länder utanför Europa. Den andra handlar specifikt om flyktingpolitik. Den anger andelen som har svarat att de »tar avstånd« eller »tar starkt avstånd« från påståendet att »myndigheterna bör vara generösa när de bedömer män-

niskors asylansökningar«. Figuren visar förändringen i procentenheter 2014–16 i andelarna som har uppgett dessa två attityder.

Figuren visar på helt olika trender för dessa två svar. Andelarna som inte anser att asylansökningar bör bedömas generöst ökade betydligt under dessa två år. Det illustrerar det ökade stöd för mer restriktiv flyktingpolitik som också har manifesterats i ökat väljarstöd för partier som har det högt upp på sin agenda. Men bland samma individer blev alltså åsikten att ingen invandring alls bör tillåtas från fattigare länder utanför Europa samtidigt betydligt mindre vanlig. Denna mer allmänt uttryckta attityd till invandring ser alltså samtidigt ut att ha utvecklats i mer generös riktning. Det rimliga sättet att få ihop dessa två trender tycker jag är att flyktingkrisen å ena sidan kan ha öppnat många männi-

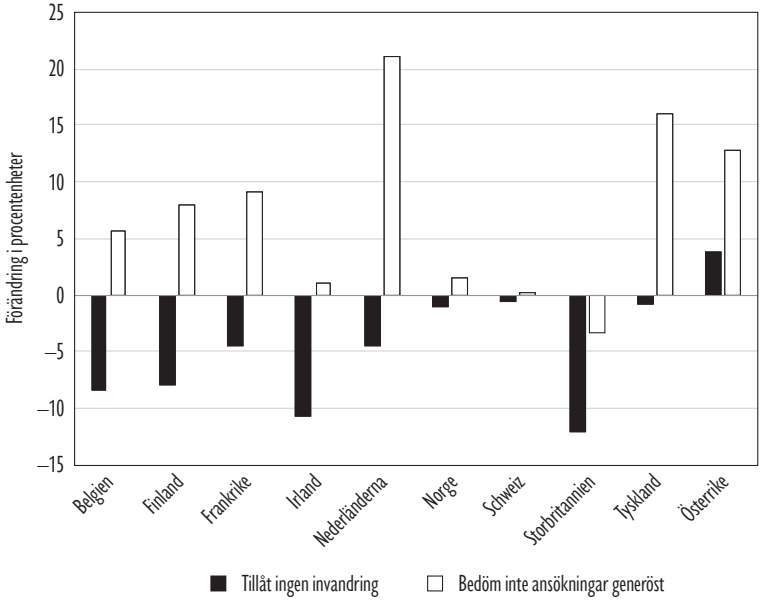

Figur 6.8 Förändring i procentenheter 2014–16 i andelar som anser att ingen invandring bör tillåtas från fattigare länder utanför Europa respektive som tar avstånd ifrån påståendet att myndigheterna bör bedöma asylansökningar generöst.[48]

skors ögon för vilka behov som finns hos miljontals flyktingar utanför Europa, och därmed gjort åsikten att någon migration till Europa inte alls bör få förekomma mindre vanlig. Men samtidigt har krisen belyst att existerande regelverk för flyktinginvandring kan skapa okontrollerade inflöden, och därmed skapat ett ökat stöd för mer restriktiv politik.

Jag vill alltså tolka det ökade stödet för mer restriktiv flyktingpolitik mellan 2014 och 2016 som att människor reagerade på svagheterna i systemet, snarare än som att de blev mer negativa till att hjälpa flyktingar. Men oavsett om man håller med mig om den tolkningen eller inte, bör man ta med sig från figur 6.8 att flyktingkrisen inte bara entydigt har gjort Europas befolkning »mer negativ till invandring«. Bilden ser ut att vara mer mångfacetterad än så.

Slutord

Invandringen till västvärlden leder nästan alltid till ökad etnisk och kulturell mångfald, och det för lång tid. Den leder också ofta till ökad ekonomisk ojämlikhet och ökad brottslighet. Dessa mekanismer har alla potential att minska känslan av sammanhållning i de mottagande samhällena, vilket i sin tur på olika sätt kan ha negativa konsekvenser för dessa samhällens funktion.

Empirisk forskning har inte kunnat ge oss några bra svar på hur stora dessa effekter är eller brukar vara. Men jag tycker själv att om man ser sig omkring i västvärlden är det svårt att föreställa sig att de hittills kan ha varit alltför stora. Flera länder har haft hög invandring och har på bara några decennier gått från att vara nästan monoetniska till att ha ganska stora delar av sina befolkningar födda på andra kontinenter. Dessa länder har fortfarande bland den starkaste sammanhållningen och de bäst fungerande samhällena i hela världen. Det betyder inte att deras sammanhållning inte kan ha påverkats negativt av deras höga invandring. Men det bör rimligen tolkas som att påverkan i så fall har varit begränsad.

Dock finns det i västvärlden ett ganska stabilt motstånd mot invandring. Det folkliga stödet för en lägre invandring är nästan alltid

större, och inte sällan väldigt mycket större, än stödet för en högre invandring. Invandringen existerar i den bemärkelsen ofta på nåder. Om den växer sig alltför stor, eller upplevs som alltför okontrollerad (och därmed potentiellt alltför stor i framtiden), kan det få hög politisk prioritet hos många människor att minska den. I vilken utsträckning som länder i västvärlden framöver lyckas kontrollera och visa för sina egna befolkningar att de kontrollerar invandringen ser ut att vara mycket viktigt för deras fortsatta utveckling. Förutsättningarna för att lyckas med det behandlas i kapitel 8.

KAPITEL 7

Konsekvenser för fattigare utvandringsländer

Den här boken ägnas i huvudsak åt hur migration från den övriga världen till länder i västvärlden påverkar de sistnämnda. De politiska besluten som styr denna migration tas i huvudsak i mottagarländerna. De påverkas därför främst av information om migrationens effekter där och därför är syftet med boken i första hand att beskriva dessa. Men migrationen kan ha betydande effekter också i de länder som migranterna lämnar. Den kan vara en potentiell väg till ekonomisk utveckling för fattiga länder, genom de möjligheter den erbjuder migranterna själva, genom de pengar dessa skickar hem till släktingar, och kanske också genom att hjälpa till att skapa nätverk och integrera hemländerna i den globala ekonomin. Men kanske kan migrationen ibland också vara ett utvecklingshinder, genom att så många av de mest begåvade och bäst utbildade lämnar landet – personer som dessa länder så väl behöver för sin egen utveckling. I det här kapitlet tittar jag på dessa faktorer.

Tydligast bland de ekonomiska effekterna av migration från den övriga världen till västvärlden är effekterna för migranterna själva, som får möjlighet att få det långt bättre ställt ekonomiskt än i hemlandet. Det finns några studier av hur stora dessa inkomstökningar brukar vara. I en studie tillfrågades människor som hade fått permanent uppehållstillstånd i USA sommaren 1996 om vilka inkomster de hade några månader senare, respektive hade haft vid sin senaste anställning

innan de flyttade till USA. De köpkraftskorrigerade årsinkomsterna hos dessa migranter (varav cirka 70 procent var från Latinamerika och Asien) hade i och med migrationen i genomsnitt ökat med cirka 10 000 dollar (eller 68 procent) för män och 6 000 dollar (eller 62 procent) för kvinnor. För män som hade invandrat på arbetsmarknadsvisum var ökningen i genomsnitt hela 27 000 dollar.[1] Dessa siffror representerar dessutom bara inkomstökningar på ganska kort sikt. I genomsnitt hade de intervjuade migranterna befunnit sig i USA i ungefär tre år. Som vi såg i kapitel 4 har många migranter som har befunnit sig så kort tid i mottagarlandet stora ytterligare inkomstökningar framför sig.

En annan studie följde migranter från Tonga till Nya Zeeland, där migranterna hade vunnit sina uppehållstillstånd i Nya Zeelands årliga utlottning av 650 uppehållstillstånd till människor från Fiji, Tonga, Kiribati och Tuvalu.* Kort efter invandringen (14 månader i mediantal) tjänade dessa migranter motsvarande ungefär 200 amerikanska dollar (eller 263 procent) mer per vecka än tonganer som deltog i samma lotteri men förlorade och därmed fortfarande var kvar i Tonga.[2] Liksom de i föregående exempel hade dessa migranter sannolikt också i genomsnitt stora ytterligare inkomstökningar framför sig.

Vi kan räkna om dessa siffror till en översiktlig uppskattning av den sammantagna inkomsteffekten av den migration till västvärlden som hittills har skett. Om en genomsnittlig migrant redan kort efter sin migration hade ökat sin årsinkomst med runt 10 000 dollar, verkar det rimligt att anta att den genomsnittliga migranten i västvärlden kanske tjänar ungefär 15 000 dollar mer per år än vad hen hade gjort i hemlandet. (Som jämförelse såg vi i förra kapitlet att medianårslönen 2015 för människor i USA som hade positiv löneinkomst var 36 000 dollar.) Multiplicerat med 90 miljoner migranter blir det en sammanlagd inkomstökning på nästan en och en halv biljon dollar per år, vilket är ungefär lika mycket som Kanadas (med 37 miljoner invånare) BNP.

---

* Dock representerar också dessa »slumpmässigt« utvalda migranter långt ifrån något slumpmässigt urval av hemlandets befolkning. Också efter lotterivinst tillåts endast den med säkrad anställning i Nya Zeeland att migrera. Och medan de fortfarande bodde i Tonga hade de blivande migranterna som följdes i studien i genomsnitt mer än dubbelt så hög lön som landets övriga befolkning.

Den siffran är naturligtvis skattad med stor felmarginal. Men den är ändå användbar för att ge en känsla för relativa storleksordningar. Den kan till exempel jämföras med det totala biståndsinflödet i låg- och medelinkomstländer, som uppgick till cirka 140 miljarder dollar 2016.[3] Den jämförelsen säger alltså att människor som är födda i låg- och medelinkomstländer i genomsnitt årligen tjänar hela tio gånger så mycket på att en del av dem har migrerat till västvärlden, som på bistånd från mestadels samma länder.[4] Dessutom med den ytterligare fördelen att dessa pengar inte tas från de rikare länderna, utan består i en global BNP-ökning (detta följer av slutsatsen från kapitel 5, att migration inte påverkar produktiviteten i mottagarlandet på lång sikt).

Men det ger lätt en orättvis bild att räkna ett genomsnitt över någonting som är mycket ojämnt fördelat. Och denna stora migrationsvinst är allt annat än jämnt fördelad över utvandringsländernas befolkningar. Den tillfaller ju helt de som har utvandrat, vilka bara motsvarar ungefär en och en halv procent av alla människor som är födda i den delen av världen.

Fördelningen blir dock en aning jämnare av att många migranter delar med sig av en del av sin inkomst i form av *remitteringar*, det vill säga pengar som de skickar tillbaka till andra människor – nästan alltid släktingar – i sina hemländer. Större delen av det här kapitlet ägnas åt dessa remitteringar: deras omfattning, vilka som skickar dem, vilka som tar emot dem och lite om hur de används. Därefter följer ett avsnitt om de förmodat negativa konsekvenserna av utvandring av högutbildade personer från fattigare länder, det som populärt kallas *brain drain*.

Remitteringar

Migranters remitteringar har fått mycket positiv uppmärksamhet de senaste 10–20 åren. Det är populärt i olika sammanhang att rapportera hur omfattande de är och hur mycket de har vuxit de senaste decennierna. De uppgifter som då brukar återges baseras på Världsbankens skattningar, som säger att det totala värdet av alla remitteringar 2016 var 570 miljarder dollar, varav 410 till låg- och medelinkomstländer. Låg- och

medelinkomstländer fick alltså, enligt dessa skattningar, ett tre gånger så stort inflöde av pengar via remitteringar som via bistånd. Och det är en stor förändring mot tjugo år tidigare, då de två flödena uppskattades vara ungefär lika stora.[5]

Det är lite synd att dessa skattningar har släppts fram och blivit så ofta återgivna som de har blivit. I själva verket vet vi inte mycket om storleken på internationella remitteringar eller hur de har förändrats över tid. Det samlas inte löpande in data där det går att avgöra vilka pengaflöden som är remitteringar. Istället är de siffror som Världsbanken återger grovt och sannolikt överdrivet skattade som summan av två komponenter: lön till tillfälliga migranter och internationell personal samt pengatransfereringar mellan privatpersoner i olika länder.[6]

Den första av dessa två komponenter stämmer konceptuellt inte överens med den vanliga definitionen av en remittering: pengar som en migrant skickar till hemlandet. Här rör det sig istället om pengar som migranten tar med sig vid återvändandet till hemlandet, sannolikt i första hand för att konsumera själv. Dessutom sker en stor överskattning i och med att hela lönen inkluderas. I själva verket spenderar de flesta tillfälliga migranter troligen merparten av sin lön på löpande levnadsomkostnader i mottagarlandet.*

Och i den andra av de två komponenterna räknas alltså alla transfereringar mellan två privatpersoner i olika länder in, oavsett om någon av dem är migrant eller inte. På den punkten sker alltså också en överskattning (dessutom skattas båda dessa komponenter med ganska stor felmarginal i många länder).

Att låg- och medelinkomstländer får tre gånger så mycket i remitteringar som i bistånd är alltså troligen en betydande överdrift. Men om

* I Världsbankens statistik var de fyra länderna i världen som hade de största inflödena av remitteringar som andel av BNP 2016 Nepal, Haiti, Kirgizistan och Tadzjikistan, med remitteringar på motsvarande 27–32 procent av BNP. Tre av dessa länder har stora flöden av säsongs- och annan tillfällig migration till Indien (Nepal) eller Ryssland (Kirgizistan och Tadzjikistan). Afghanistan, som är ett av världens allra fattigaste länder, hade 2008 och 2009 mer än dubbelt så stora skattade utflöden som inflöden av remitteringar. Det verkar orimligt, men kan förklaras med den stora mängden utländsk personal som då arbetade i FN och olika biståndsorganisationer i landet, i allmänhet till mycket höga löner.

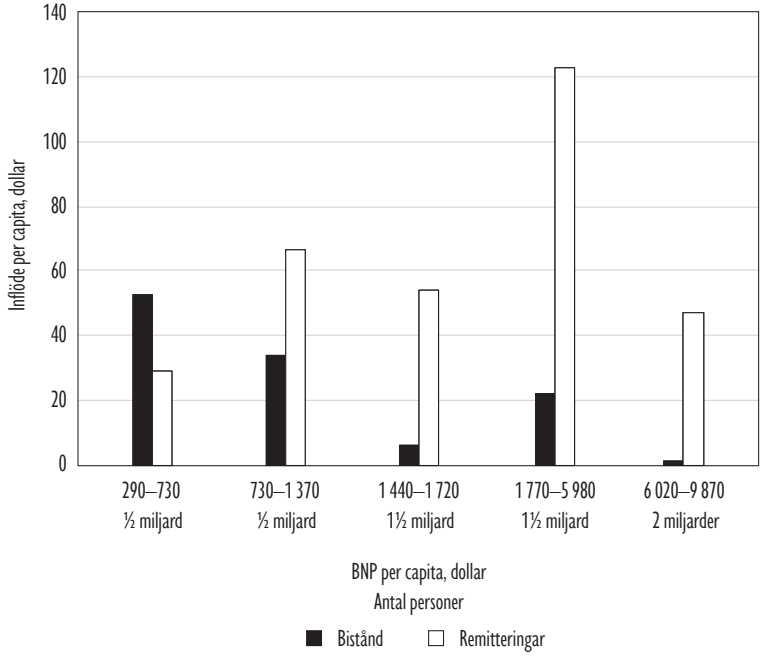

Figur 7.1 Nettoinflöde av bistånd och uppskattat inflöde av remitteringar i länder med BNP per capita under 10 000 dollar 2016. Länderna har grupperats i intervaller efter BNP per capita.[7]

uppgiften är sann ska den fortfarande inte tolkas som representativ för hur mycket pengar som når jordens *fattigaste* länder via respektive kanal. »Låg- och medelinkomstländer« är en stor kategori, där genomsnittsinkomsterna är mer än tio gånger så höga i vissa länder som i andra. Och det är stor skillnad på vilka som får mest bistånd och vilka som – alltjämt enligt Världsbankens skattningar – får mest remitteringar.

I figur 7.1 redovisas nettoinflöde* av bistånd och skattat inflöde av remitteringar, per capita, i länder vars BNP per capita var under 10 000

* Skillnaden mellan nettoinflöde och bruttoinflöde är negligerbar för de flesta av dessa länder, särskilt de fattigaste.

dollar 2016.* Här ingår därmed bara de cirka 100 av de 140 miljarderna dollar i bistånd, där ett enskilt mottagarland finns angivet i statistiken. Länderna har delats upp i grupper utifrån deras BNP per capita. Grupperna är avgränsade så att deras sammanlagda befolkning är ungefär en halv, en och en halv respektive två miljarder människor (jättenationerna Indien och Kina ingår i den tredje respektive femte gruppen från vänster). Vi ser i figuren att de skattade inflödena av remitteringar (vita staplar) generellt är betydligt större än inflödena av bistånd (svarta staplar). I de tre mindre fattiga intervallen längst till höger, som representerar fem miljarder människor, är nettoinflödet av bistånd i genomsnitt 9 dollar per capita, medan inflödet av remitteringar är åtta gånger så högt: 71 dollar per capita.

Men i det fattigaste intervallet, längst till vänster, är förhållandet det omvända. I länder med BNP per capita under 730 dollar, vilkas sammanlagda befolkning är ungefär en halv miljard människor, är biståndsinflödet nästan dubbelt så stort som remitteringsinflödet: 53 jämfört med 29 dollar per capita. Biståndsinflödet är alltså sex gånger så högt per capita som i de tre intervallerna längst till höger, medan remitteringsinflödet bara är en tredjedel så högt.

Så medan de omfattande globala flödena av migranters remitteringar representerar betydande inkomster (om än inte fullt så betydande som det brukar påstås) för människor i många låg- och medelinkomstländer, når de inte i första hand de länder där inkomsterna är allra lägst. Det är också precis vad vi hade att vänta oss efter vad vi såg i kapitel 3, nämligen att låginkomstländer oftast har lägre utvandring än medelinkomstländer.

RESULTAT FRÅN INTERVJUUNDERSÖKNINGAR. De enda informationskällor som identifierar vilka pengaflöden som verkligen är migranters remitteringar är intervjuundersökningar. Dessa är dock få och sällan

* Dessa länders sammanlagda befolkning var nästan exakt sex miljarder. Några länder utan fullständig statistik, med sammanlagd befolkning på cirka 100 miljoner, har utelämnats. De större av dessa är Venezuela, Nordkorea, Syrien, Sydsudan och Kuba.

baserade på helt slumpmässiga urval. Ett betydande undantag som ger oss värdefull information är Current Population Surveys tilläggsmodul om migration, som genomfördes i USA i augusti 2008.*

I undersökningen tillfrågades människor om hur mycket pengar deras hushåll hade skickat till människor i ett annat land under de föregående 12 månaderna. En del av dess resultat avseende migranter från låg- och medelinkomstländer sammanfattas i tabell 7.1. Av alla dessa migranter bodde 24 procent i ett hushåll som hade remitterat pengar under de föregående 12 månaderna. Beräknat över samtliga hushåll (inklusive de som inte hade remitterat alls) var den genomsnittliga remitterade summan 638 dollar, vilket motsvarade 2,3 procent av hushållets sammanlagda inkomst. Sannolikheten att remittera över huvud taget hade ett ganska svagt samband med hushållets inkomst. Hushåll med högre inkomst remitterade dock mer pengar, men samtidigt en mindre andel av sin inkomst.

Delar vi upp migranterna i fyra stora grupper utifrån ursprungsregion ser vi en del skillnader i tabell 7.1, men de är inte alltför stora. Migranter från Mexiko står för både den största andelen som remitterade alls (tillsammans med de från Afrika), det största genomsnittliga remitterade beloppet och den största genomsnittliga andelen av hushållsinkomsten. Migranter från Asien remitterade mest sällan och den lägsta andelen av inkomsten. Men eftersom deras inkomster i genomsnitt var högre än övriga gruppers, var deras genomsnittliga remitterade summa ändå näst högst i tabellen.

Delar vi upp migranterna efter hur många år som hade gått sedan de flyttade till USA (detta görs endast för migranter som var minst 18 år när de flyttade), ser vi ett tydligt mönster i tabellen i form av att remitteringarna successivt faller med den tid migranterna hade bott i landet. Detta gäller enligt alla de tre mått på remitteringar som visas i tabellen. Det är inte förvånande om kopplingarna till hemlandet blir svagare och det därmed remitteras mindre med tiden.

---

* Studien hann alltså lyckligtvis genomföras månaden innan Lehman Brothers konkurs satte igång finanskrisen. En studie av remitteringar under den därpå följande perioden, där särskilt många migranter förlorade jobben, hade givit mycket mindre generaliserbara resultat.

Tabell 7.1 Remitteringar till låg- och medelinkomstländer från migranter i USA.[8]

	Andel som remitterat, procent	Genomsnittlig remittering	
		dollar	procent av inkomst
Alla	24	638	2,3
Hushållsinkomst, dollar per år			
0–12 499	23	492	6,9
12 500–29 999	28	576	2,9
30 000–59 999	31	611	1,5
60 000–	26	1 045	1,1
Ursprungsregion			
Mexiko	29	755	3,4
Latinamerika/Karibien	24	478	2,2
Asien	18	654	1,2
Afrika	29	574	2,4
År sedan migration			
0–4	32	1 223	6,0
5–8	29	941	3,6
9–18	28	681	2,0
19–28	24	440	1,1
29–38	17	330	0,9

Också de som hade migrerat som barn remitterade betydande summor. De som var minst 30 år gamla vid undersökningstillfället, men under 18 år när de flyttade till USA, bodde i hushåll som i genomsnitt hade remitterat 437 dollar (detta visas inte i tabellen).

Intervjuundersökningar från andra länder indikerar liknande storlekar på genomsnittliga remitteringar från migranter från låg- och medelinkomstländer. En studie från 2011 gick igenom fjorton då existerande undersökningar i invandringsländer, varav tolv innehöll information om remitterade summor under det föregående året. Tre av

dessa var baserade på åtminstone någorlunda representativa urval av invandrarbefolkningarna i andra länder än USA. Den genomsnittliga migranten från ett låg- eller medelinkomstland som bodde i Spanien 2007, bodde i ett hushåll som under året remitterade 932 dollar.* Den som bodde i Tyskland 2000 (i ett hushåll som kunde kopplas till ett hushåll som fanns i Västtyskland 1984, eftersom det var en panelundersökning som startade det året) bodde i ett hushåll som remitterade 397 dollar. Den som bodde i Australien 1997, och hade flyttat dit mellan september 1993 och augusti 1995, bodde i ett hushåll som remitterade 316 dollar. Sammantaget gjorde studien en grov beräkning som angav att den genomsnittliga migranten från ett låg- eller medelinkomstland, boende i ett OECD-land, ingick i ett hushåll som under ett år remitterade 734 dollar.[9] Det är alltså ganska nära den säkrare siffran 638 dollar från Current Population Survey 2008.

Vi kan använda siffran 638 dollar för att göra en jämförelse med Världsbankens uppskattningar av de totala remitteringarna till låg- och medelinkomstländer. Eftersom det i genomsnitt bodde 2,63 migranter i de hushåll som siffran beräknades på, motsvarar det 243 remitterade dollar per migrant. År 2008 bodde knappt 80 miljoner människor från låg- och medelinkomstländer i västvärlden. Multiplicerat med 243 dollar blir det lite knappt 20 miljarder dollar i uppskattade totala remitteringar. Världsbankens uppskattning av de totala remitteringarna till låg- och medelinkomstländer 2008 var cirka 300 miljarder dollar. Om vi räknar försiktigt med att åtminstone 200 miljarder av dessa kom från västvärlden, är skattningen baserad på Current Population Survey ändå bara en tiondedel så stor. Om den stämmer innebär den att låg- och medelinkomstländer det året tog emot cirka en femtedel så mycket pengar i remitteringar som i bistånd från västvärlden, istället för cirka dubbelt så mycket.** Det vore nog alltså bra att sluta upprepa påståendet att remitteringarna är långt större än biståndet.

---

* Alla summor från denna studie är angivna i 2003 års dollarvärde.

** Omvänt, för att Världsbankens siffror ska kunna stämma, behöver det genomsnittliga hushållet ha remitterat drygt 20 procent istället för drygt 2 procent av sin årsinkomst. Det är osannolikt högt, särskilt med tanke på att många inte remitterar alls.

REMITTERINGARNAS MOTTAGARE. Också i utvandringsländer är det ont om undersökningar med information om remitteringar, och ännu mer ont om sådana som baseras på representativa urval av befolkningen. Ett av de bästa undantagen är Migration Household Survey i Nigeria 2009. Jag använder här resultat därifrån för att illustrera hur stora summor som inkommer genom remitteringar, hur de fördelas över befolkningen och lite om hur de används.

Jämfört med andra afrikanska länder har Nigeria hög genomsnittsinkomst och låg utvandringsgrad. Andelen av alla människor som var födda i landet men bodde i ett annat land 2010 var 0,6 procent, vilket motsvarar hälften av medianvärdet för länder i Afrika samma år.[10] BNP per capita 2016 var 2 200 dollar, vilket innebär att landet placerar sig i det fjärde inkomstintervallet från vänster i figur 7.1. Men det är också ett land med stor inkomstojämlikhet. År 2009 beräknades hela 54 procent av befolkningen leva under fattigdomsgränsen på 1,90 dollar per dag (köpkraftskorrigerade till 2011 års värde).[11] Enligt Världsbankens skattningar uppgick Nigerias totala inflöde av remitteringar 2009 till motsvarande 10,8 procent av BNP.*

Nigerianska hushålls erfarenheter av remitteringar enligt Migration Household Survey sammanfattas i tabell 7.2. Totalt 5,4 procent av hushållen har någon gång mottagit en remittering från en släkting i Europa eller Nordamerika (oftast USA eller Storbritannien), medan 1,8 procent har fått minst en remittering från något annat land i Afrika. Utslaget på samtliga hushåll, det vill säga inkluderat de utan remittering, har ett genomsnittligt hushåll de senaste 12 månaderna mottagit remitteringar på 15 600 naira (ungefär 100 dollar) från Europa eller Nordamerika och 1 500 naira (ungefär 10 dollar) från övriga Afrika. Eftersom ett hushåll i genomsnitt har 6,9 medlemmar motsvarar det 2 300 respektive 200 naira per person.

---

* Året därefter hade den siffran halverats till 5,4 procent, och där har den legat ganska stilla sedan dess. Detta beror inte på en förändring i uppskattade remitteringar. Det beror på att Nigeria ändrade metoden för att beräkna BNP 2010, vilket ledde till ett ungefär dubbelt så högt beräknat värde jämfört med föregående år. Också siffran 5,4 procent är dock en av de högsta i Afrika.

Tabell 7.2 Remitteringar till hushåll i Nigeria. De första två raderna är beräknade över alla hushåll, medan de sista fem är beräknade över alla remitterande individer.[12]

	Från Europa / Nordamerika	Från Afrika
Andel med remittering, procent	5,4	1,8
Genomsnittlig remittering 12 månader, naira	15 600	1 500
Andel i procent av avsändare som är		
partner	3	3
son/dotter/svärson/svärdotter	51	66
syskon	21	11
barnbarn	18	6
övrig	7	14

Undersökningen anger alltså att det sammanlagda inflödet av remitteringar till Nigeria uppgick till cirka 2 500 naira (17 dollar) per capita. Det motsvarar 1,5 procent av BNP per capita, det vill säga en sjundedel av Världsbankens skattning för samma år. Det ser alltså ut som att intervjuundersökningar i sändar- och mottagarländer ger ungefär lika stora skattningar av remitteringarnas omfattning.

I tabellen visas också remitteringarnas avsändares relation till hushållets »överhuvud« (oftast dess äldsta manliga medlem). Vi ser att 51 procent av de som remitterade från Europa eller Nordamerika var barn (inklusive svärsöner och svärdöttrar) till hushållets överhuvud, 21 procent var syskon och ungefär lika många var barnbarn. Endast 3 procent var en partner. Andelen barn var högre – 66 procent – bland de som remitterade från andra länder i Afrika.

Liksom figur 7.1 indikerade att remitteringar från Europa och Nordamerika inte i första hand når de fattigaste länderna, indikerar uppgifterna från Nigeria att de inte når de fattigaste hushållen inom landet. I Migration Household Survey finns, som i de flesta undersökningar,

inga uppgifter om hushållets välstånd innan en person ur hushållet migrerade och började skicka pengar. Men vi kan få en god bild av remitteringarnas socioekonomiska fördelning genom att titta på utbildningsnivån hos de remitterande migranternas föräldrar. Föräldrarnas utbildning har rimligtvis sällan eller aldrig påverkats av remitteringar. Remitteringar används ofta till att bekosta yngre släktingars utbildning, men inte föräldrars. Föräldrarnas utbildningsnivåer bör alltså ha varit desamma innan deras barn utvandrade.

Jag tittar därför på de hushåll vars överhuvuden är 40–60 år gamla och endast på remitteringar som har skickats av barn (inklusive svärsöner och svärdöttrar) till dessa. Vi ser i figur 7.2 att förekomsten av och

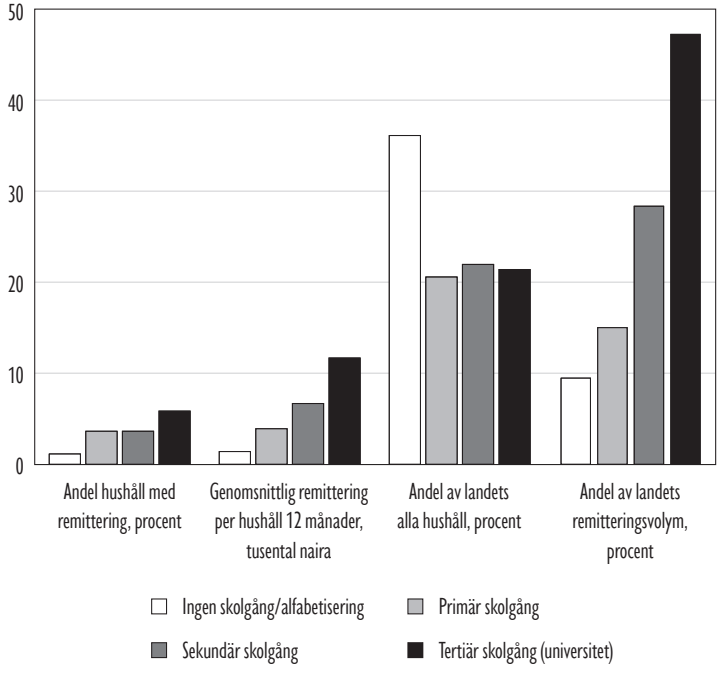

Figur 7.2 Fördelning av remitteringar till Nigeria från Europa och Nordamerika från barn till hushållets överhuvud, beroende på den senares utbildningsnivå.[13]

storleken på dessa remitteringar har ett tydligt samband med överhuvudets utbildningsnivå. Endast 1,1 procent av de hushåll vars överhuvud saknar skolgång har någonsin mottagit en remittering från en migrant i Europa eller Nordamerika. Men detsamma gäller för 5,9 procent av de vars överhuvud har gått på universitet. Den genomsnittliga mottagna summan de senaste 12 månaderna, beräknat över alla hushåll i respektive kategori, är nästan tio gånger så hög i kategorin med högst utbildning som i den med lägst: 11 700 naira jämfört med 1 400.

I de två stapelgrupperna längst till höger i figuren ser vi fördelningseffekterna av detta. I 36 procent av alla hushåll i landet saknar överhuvudet utbildning, men dessa hushåll får bara 10 procent av summan av alla remitteringar. Nästan hälften av summan av remitteringarna når de 21 procent av hushållen där överhuvudet har universitetsutbildning.

Remitteringar har alltså blandade fördelningseffekter. De omfördelar pengar från höginkomstländer till låg- och medelinkomstländer. Men de bidrar också till att öka inkomstskillnaderna mellan låginkomstländer och medelinkomstländer, liksom till att förstärka inkomstskillnaderna inom länder.

ANVÄNDNINGEN AV REMITTERINGAR. I den nigerianska undersökningen ställdes också frågor om vad hushållen hade spenderat remitteringarna på under de senaste 12 månaderna. Man kan förstås diskutera om det går att säga vad en specifik del av hushållets inkomster har använts till, men svaren bör ändå vara lite informativa om vilken typ av utgifter som möjliggörs av migranters remitteringar. De fem svarskategorier som stod för de största andelarna var byggnation, reparation eller köp av hus (26 procent), utbildning (18 procent), affärsverksamhet (16 procent), markinköp (11 procent) och mat (9 procent). Det illustrerar det vanligen återkommande resultatet att remitteringar används till många olika saker. De används både till nödvändig baskonsumtion, som mat, och till produktiva investeringar, såväl i affärsverksamhet som utbildning av barn och unga. De bidrar därmed med stor sannolikhet både till ökad levnadsstandard på kort sikt och till ekonomisk utveckling på längre sikt.[14]

En studie från Filippinerna visade att när värdet av att remittera ökade plötsligt och oväntat, på grund av de stora valutakursrörelser som uppstod i och med den asiatiska finanskrisen 1997, ökade de hushåll som vann på detta sina utgifter betydligt mer på produktiva investeringar, såsom i affärsverksamhet eller barns utbildning, än på direkt konsumtion.[15] Detta säger dock inte nödvändigtvis att remitteringar är viktigare för investeringar än för konsumtion generellt, eftersom det i det speciella fallet handlar om hur hushållen valde att använda pengarna när de fick mer än vad de hade räknat med. Det verkar sannolikt att pengar som hushållen hade behövt för att täcka sina mer grundläggande levnadsomkostnader hade deras migrerade släktingar skickat oavsett vad som hände med växelkurserna.

Slutligen fyller remitteringar, eller rättare sagt existensen av en migrant som kan remittera om det behövs, en viktig funktion som försäkring för många människor i låg- och medelinkomstländer. En annan studie från Filippinerna visade att när ett hushålls inkomst minskade av en orsak som inte hade kunnat förutspås, nämligen att det föll för lite regn under den torra årstiden, täcktes i de hushåll som redan hade en migrant utomlands i genomsnitt 60 procent av inkomstbortfallet upp av ökade remitteringar.[16]

Kompetensflykt (*brain drain*)?

Så här långt har jag, sett från låginkomstländernas perspektiv, enbart talat om positiva effekter av migration från fattigare till rikare länder. Men när migrationen diskuteras från dessa länders perspektiv finns också ofta ett negativt perspektiv med i bilden. Det är risken för allvarlig kompetensflykt, som populärt kallas *brain drain*.

I många låginkomstländer är befolkningsandelen med avslutad universitetsutbildning mycket låg, och samtidigt är de universitetsutbildades utvandringsgrad särskilt hög. I figur 3.6 kunde vi se att vi att andelen av alla universitetsutbildade människor som var födda i landet men 2010 bodde i ett OECD-land var över 60 procent i hela 18 länder – om än alla mycket små. I flera av dessa länder var antalet universitetsut-

bildade mycket litet redan från början. I Guyana och Haiti, där över 80 procent av alla universitetsutbildade beräknas finnas utanför landet, utgör universitetsutbildade mindre än 1 procent av befolkningen som bor i landet. I Guyana är andelen till och med under 0,5 procent, liksom i Zimbabwe, Mocambique, Guatemala, Malawi, Tanzania och Zambia, där högutbildade har utvandringsgrader på 27–56 procent.[17] Det finns alltså ett antal länder i världen som bara har lyckats förmedla en högre utbildning till en mycket liten andel av sin befolkning, och där sedan en betydande andel av den lilla gruppen har lämnat landet för att ta sig till Nordamerika eller Europa, där det går att tjäna mycket mer pengar på att ha en universitetsutbildning.

Så har det också varit länge. Högutbildades utvandringsgrader från fattiga länder har varit ganska stabila i decennier,[18] och lika länge har de diskuterats som ett potentiellt viktigt hinder för dessa länders utveckling. Dels handlar detta om produktivitet. Innovation, företagsledning och politisk styrning kräver utbildade människor. Om de få sådana som fattigare länder lyckas frambringa lämnar dessa länder, kommer länderna att sakna en viktig faktor som behövs för att lämna fattigdomen bakom sig.

Det handlar också om offentliga resurser. Universitetsutbildning är dyrt och finansieras ofta av de ringa offentliga medel som fattigare länder har till sitt förfogande. Det framstår som allt annat än rättvist att dessa länder ska lägga sina begränsade resurser på att utbilda människor vars kompetens sedan bara kommer till nytta i Nordamerika eller Europa, som utan svårigheter hade kunnat betala för utbildningen.

Att det kan uppstå negativa konsekvenser på de sätt som jag just har beskrivit är uppenbart. Men det råder långt ifrån konsensus om att de negativa effekterna av högutbildades utvandring för deras ursprungsländer är större än de positiva. Det finns flera argument för att det skulle kunna vara tvärtom.[19]

Ett sådant argument som jag redan utförligt har gått igenom är remitteringar. Migranter skickar hem mycket pengar, och de med universitetsutbildning skickar dessutom hem mer än de utan.

Ett annat argument är att hemländerna kan ha nytta av den kompetens och de kontakter som migranterna skaffar sig utomlands. De kan

främja utrikeshandel, investeringar och kunskapsöverföring till hemlandet, antingen från sin plats i ett höginkomstland eller senare i livet efter att ha återvänt till hemlandet.

Ett tredje argument är att många av de högutbildade migranterna sannolikt aldrig hade blivit migranter om de på riktigt hade haft möjligheten att bidra ekonomiskt eller politiskt till hemlandets utveckling. De allra flesta människor trivs bäst där de har vuxit upp. Deras hemländer har så ont om högutbildade att man tycker att det borde ha funnits stora möjligheter för dem där. Att de ändå valde att flytta utomlands bör då ses som att dessa möjligheter ändå inte fanns, på grund av strukturella ekonomiska eller politiska problem.

Ett fjärde argument är att en stor högutbildad utvandring på längre sikt inte måste innebära att det blir färre högutbildade i hemlandet. Om det blir det beror på i vilken utsträckning som hur många människor som utbildas i hemlandet begränsas av människors egna beslut och ekonomi respektive av mängden tillgängliga offentliga resurser. Möjligheten att kanske kunna utvandra i framtiden kan få fler människor att bestämma sig för att investera i en universitetsutbildning. Och en del av dessa blir sedan ändå aldrig migranter, utan blir kvar i och bidrar till hemlandet.

Diskussioner om *brain drain* innehåller mycket teori om vilka av ovan nämnda negativa respektive positiva kanaler som bör vara viktigast. Men det finns inte mycket empiri som ger några tydliga svar på hur stora olika effekter är och om nettoeffekten av högutbildad utvandring bör ses som positiv eller negativ. Vi vet kort sagt mycket lite om detta. I flera delar av den här boken har jag framhållit att vår kunskap om migrationens effekter är begränsad. Men frågan om effekterna i fattigare sändarländer av stor utvandring av universitetsutbildade tar nog priset. I de flesta andra frågor kan vi åtminstone i någon utsträckning avgränsa hur de möjliga effekterna kan tänkas se ut, eller ha sett ut hittills i historien (se kapitel 5 och 6). Men i den här frågan är det svårt att utesluta att nettoeffekten både kan vara kraftigt positiv och kraftigt negativ.

Generellt upplever jag i alla fall att frågan nog har sjunkit undan lite i diskussioner bland både politiker och ekonomer de senaste tio eller femton åren. Även om det inte har presenterats några tydliga empiriska

effektskattningar, känns det som att farhågorna i allmänhet har dämpats något. Jag kan se några potentiella förklaringar till detta.

En är att skattningarna av migranters remitteringar har vuxit så dramatiskt. Detta har avgjort påverkat den allmänna synen på inte minst högutbildad utvandring. (Även om skattningarna sannolikt är kraftigt överdrivna, som jag har framhållit i det här kapitlet.)

En annan möjlig förklaring är att utbildningsnivåerna i fattiga länder ändå stiger. Så om farhågorna för några decennier sedan var att migrationen skulle öka så mycket att fattiga länder inte alls skulle lyckas öka sina utbildningsnivåer, så har de vid det här laget visat sig vara obefogade.

Ett antal framgångshistorier, varav allra främst den indiska IT-industrin, har också visat att högutbildade migranter kan bidra till att skapa kunskapsöverföring till och ekonomisk utveckling i hemlandet. Sådana framgångshistorier kan vara väldigt synliga, men verkar faktiskt tyvärr inte vara så vanliga. En omfattande studie av migranter med mycket goda studieresultat i hemländerna visar att dessa i genomsnitt inte i någon särskilt stor utsträckning engagerar sig i handel med, investeringar i eller kunskapsöverföring till hemlandet.[20]

Det finns dock ett undantag från påståendet att man kanske inte bekymrar sig lika mycket om *brain drain* längre, och det gäller utvandringens effekter på vårdsektorn i framför allt en del afrikanska länder. Vid sidan om naturvetare och ingenjörer, tillhör läkare och sjuksköterskor de högutbildade yrkeskategorier vars kompetenser går lätt att överföra från en plats på jorden till en annan, och för vilka migration från låg- till höginkomstländer därför är särskilt attraktiv.

Följaktligen har dessa kategorier i några fall utvandrat i mycket stor utsträckning. En studie beräknade hur stor andel av alla läkare respektive sjuksköterskor från varje afrikanskt land som 2000 arbetade i något av de nio viktigaste mottagarländerna för högutbildad afrikansk utvandring.* För läkare var andelen över 20 procent i 41 av 53 länder, över

* Dessa var Australien, Belgien, Frankrike, Kanada, Portugal, Spanien, Storbritannien, Sydafrika och USA.

40 procent i 25 länder och över 60 procent i 6 länder. För sjuksköterskor var motsvarande antal länder lägre, men ändå höga: 17, 7 respektive 4 av 53 länder. I Liberia var andelen utvandrade sjuksköterskor hela 81 procent.[21]

Det finns inga entydiga bevis på att den omfattande utvandringen av läkare och sjuksköterskor skadar sjukvården eller i slutändan hälsan i fattiga afrikanska länder, och inte heller i vilken omfattning om så skulle vara fallet. En studie med det provokativa namnet »Do visas kill?« konstaterar att länder varifrån fler läkare har utvandrat per capita varken har färre läkare per capita kvar i hemlandet eller sämre värden på olika hälsoindikatorer.[22]

Men det finns många faktorer som kan störa en jämförelse mellan länder. Och den »anekdotiska evidensen«, det vill säga olika berättelser om att denna omfattande utvandring faktiskt leder till stora problem för sjukvården i hemländerna – som dessutom ofta är hårt drabbade av aids – får nog beskrivas som mycket omfattande. Att utbilda läkare är både dyrt och tar lång tid och det känns inte troligt att fattiga länder skulle lägga sina begränsade resurser på att utbilda fler än vad de själva efterfrågar. Med andra ord bör vi räkna med att de som utbildades hade behövts i hemlandet. Och det tar lång tid att utbilda nya om de flyttar.

Mot detta kan i sin tur invändas att rika länder lätt kan betala, och gör så, för de läkare de »stjäl« från Afrika. En uppmärksammad siffra säger att den totala kostnaden för att utbilda alla de nu (2013) levande läkare som har migrerat från Afrika till OECD motsvarar som mest tre veckors biståndsflöde till samma region, och troligen mindre.[23] Men det hjälper å andra sidan förstås inte långt om det inte primärt är pengarna, utan andra former av kapacitetsbrist, som gör det svårt för fattigare länder att flerdubbla antalen studenter i sina läkarutbildningar.

Slutord

Migration påverkar framför allt migranterna själva. De flesta som flyttar från låg- och medelinkomstländer till höginkomstländer får därigenom stora inkomstökningar. En grov uppskattning säger att människor som är födda i låg- och medelinkomstländer i genomsnitt årligen tjänar hela tio gånger så mycket på att en del av dem har migrerat till höginkomstländer, som på bistånd från mestadels samma länder.

Migrationens effekter på de människor som är kvar i sändarländerna ser också ut att vara mestadels positiva. Tydligast är de remitteringar som migranter skickar tillbaka till sina släktingar. Dessa innebär viktiga inkomstökningar för många fler än migranterna själva. Alla dessa inkomstökningar är dock ojämnt fördelade över befolkningarna. Endast enstaka procent har själva migrerat och också små befolkningsandelar får del av migranters remitteringar.

Varken migranterna själva eller deras släktingar kommer särskilt ofta från de allra fattigaste befolkningslagren. Man bör därmed nog inte se migration och remitteringar som substitut för bistånd, vilket jag upplever att man ofta åtminstone underförstått gör när man talar om att de globala remitteringsflödena är flera gånger större än de globala biståndsflödena. Dels har jag visat i det här kapitlet att det sannolikt är precis tvärtom, att biståndet är flera gånger större. Dels når biståndet i större utsträckning jordens fattigaste länder, och försöker åtminstone till stora delar nå de fattigaste människorna inom respektive land.

KAPITEL 8

Framtidens migration

DET FINNS IDAG mycket oro över invandringen i västvärlden. Det är en av de frågor, eller kanske till och med den frågan, som befolkningen i den delen av världen bekymrar sig mest över (se kapitel 1). I tre mycket aktuella exempel har de negativa reaktionerna på invandring blivit särskilt kraftfulla och politiskt omvälvande. Motståndet mot invandringen från Östeuropa var en av de viktigaste komponenterna i kampanjen som ledde fram till Storbritanniens beslut att lämna EU. Motståndet mot den illegala invandringen från framför allt Mexiko var en av de viktigaste komponenterna i Donald Trumps framgångsrika presidentvalskampanj i USA. Och motståndet mot flyktinginvandringen har skapat stor osämja och fullständiga låsningar mellan medlemsländerna i det EU som bara några år tidigare så framgångsrikt lyckades komma överens till och med om de svåra problem som orsakades av finans- och skuldkrisen.

Dessa tre exempel handlar om helt olika typer av migration. Ett handlar om flyktingmigration, ett om illegal ekonomiskt motiverad migration och ett om legal ekonomiskt motiverad migration. Men en sak har de tydligt gemensamt: de representerar fall där människor har upplevt att de länder de bor i saknar kontroll över sin invandring.

Att den faktorn så tydligt förenar de tre fallen, trots deras olikheter, pekar rimligen på någonting viktigt. Min tolkning är att det pekar på att förhållandevis få människor i västvärlden ser riktigt stora problem

med den migration som hittills faktiskt har varit. När motståndet har blivit riktigt stort har det inte bara, eller kanske inte ens främst, handlat om den faktiska invandringen. Det största problemet har istället varit bristen på kontroll.

Brist på kontroll kan förstås vara ett problem i sig. Vi får mindre respekt för de politiker som styr, när de inte lyckas åstadkomma lagstiftning och uppföljningsmekanismer som leder till de resultat som de har fått förtroendet att skapa. Men det riktigt stora problemet med brist på kontroll över invandringen är förstås den oro det skapar över hur stor invandringen kommer att bli i framtiden. Även den som inte ser några stora problem med den invandring som hittills har varit, kan oroa sig för större problem om invandringen skulle bli mångdubbelt större och bli bekymrad om det inte verkar vara säkert att det ligger i det egna landets makt att förhindra att så sker.

Därför handlar detta sista kapitel om framtidens migration. Syftet är inte att förutsäga hur den faktiska framtida migrationen kommer att se ut. Det kommer till stora delar att bero på politiska beslut i västvärlden och att förutspå sådana känns ganska ointressant. Kapitlet syftar istället till att beskriva förutsättningarna för det framtida beslutsfattandet. Dels om det går att säga något om hur människors önskan att migrera mest sannolikt kommer att utvecklas, det vill säga ungefär hur många som kommer att vilja eller försöka migrera om de lagar som reglerar detta fortsätter att se ut ungefär som idag. Dels vilka möjligheter mottagande länder har att genom regleringar avgöra storleken på invandringen. Hittills har de långt ifrån lyckats fullt ut med detta. I USA bedöms ungefär en fjärdedel av alla invandrare från länder utanför västvärlden vara i landet illegalt.[1] Och nästan alla de som har invandrat som flyktingar till Europa, liksom betydande delar av de som har gjort detsamma till andra delar av västvärlden, passerade först gränsen illegalt. De fick legal status först senare, när de sökte asyl och när deras ansökningar godkändes.

Kapitlet handlar alltså till största delen om den framtida utvecklingen av sådan migration som västvärlden generellt är mån om att hålla på en låg nivå. I slutet av kapitlet avhandlas också migration som samma länder generellt strävar efter att få så mycket som möjligt av –

den av högutbildade och högproduktiva människor, ofta verksamma inom naturvetenskap och teknik – och hur framgångsrika olika politiska verktyg ser ut att vara i att attrahera sådana migranter.

Migrationens drivkrafter

När det gäller den migration som sker av flyktingskäl finns det inte så mycket att säga om hur dess drivkrafter kommer att utvecklas i framtiden. Det beror förstås helt på om de konflikter som tvingar människor på flykt kommer att bli fler och större, eller färre och mindre. Där nöjer jag mig med en from förhoppning om att den historiska globala topp som framför allt kriget i Syrien har medfört de senaste åren, ska förbli just en topp och inte vara början på en uppåtgående trend.

Men den mesta migrationen sker av ekonomiska skäl. Och i det fallet finns det åtminstone en inneboende potential för kraftiga framtida ökningar. Idag bor cirka 90 miljoner människor från den övriga världen i västvärlden. Men mångdubbelt fler uppger i de senaste Gallup-undersökningarna 2013–16 att de skulle vilja göra motsvarande flytt »om de hade möjlighet« (se kapitel 2). Och flera miljoner har gått så långt som till att flytta fastän det har varit illegalt och inneburit något mått av livsfara.

När vi talar om hur migrationens drivkrafter utvecklas över tid kan vi börja med att notera att migrationen till västvärlden inte har ökat de senaste decennierna. Beroende på hur man mäter har den antingen legat stilla eller minskat. Det ackumulerade antalet migranter har ökat, men inte takten i migrationen. Detta syns i figur 8.1, som visar det ackumulerade antalet migranter från den övriga världen i västvärlden (dagens EU, Island, Norge, Schweiz, Kanada, USA, Australien och Nya Zeeland) 1990–2017. Antalet har stadigt ökat med ungefär två miljoner per år, och därmed på dessa 27 år mer än fördubblats från 40 till 92 miljoner. USA står under hela perioden för ganska exakt hälften av det totala antalet migranter.

Likaså har antalet migranter stadigt ökat som andel av västvärldens totala befolkning. Ökningen har varit knappt 1 procentenhet per fem-

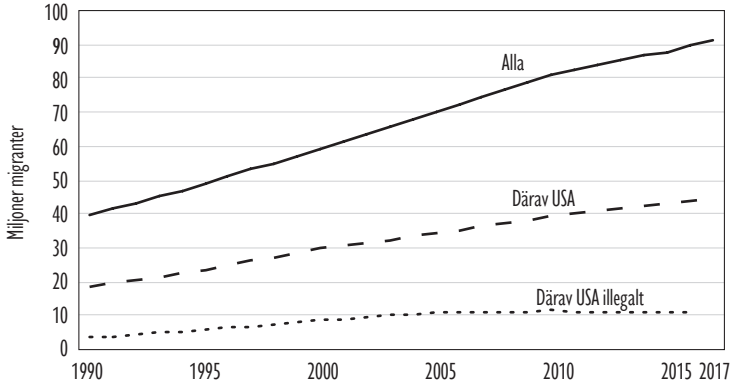

Figur 8.1 Antal miljoner migranter från den övriga världen i dagens EU, Island, Norge, Schweiz, Kanada, USA, Australien och Nya Zeeland.[2]

årsperiod, från 5,1 procent 1990 till 10 procent 2017. Det har alltså stadigt blivit allt tydligare för befolkningarna i många länder i västvärlden att de är invandringsländer. Det gör det också förståeligt att invandringen generellt har vuxit i betydelse som politisk fråga.

Men takten i nettomigrationen, som ungefär motsvaras av den heldragna kurvans lutning, har inte ökat.* Efter 2010 ser den till och med ut att ha minskat, från i genomsnitt 2,1 miljoner människor per år 1990–2010, till 1,5 miljoner per år 2010–17.

Mäter vi slutligen nettomigrationen som andel av den totala befolkningen i sändarländerna, ser vi ett tydligare fall efter 2010. Under var och en av de första fyra femårsperioderna som visas i figuren, motsvarade nettoutvandringen i genomsnitt ganska exakt 0,04 procent av sändarländernas totala befolkning per år. Efter 2010 var motsvarande siffra endast 0,023 procent. Det har alltså på slutet blivit mindre vanligt att utvandra.

* Mer exakt är kurvans lutning lika med nettomigrationen minus antalet migranter som dör, som dock är förhållandevis litet under perioden.

Vi ser med andra ord hittills inga tecken på någon ökande migration till västvärlden. Om vi ser några förändringar alls så är de snarast i riktning mot en minskning. Tydligast i figur 8.1 är det för den illegala migrationen till USA. Det ackumulerade antalet illegala migranter i USA beräknas ha varit som högst 2007.[3]

Vill vi spekulera vidare i hur migrationen, framför allt den illegala, kan komma att utvecklas i framtiden, är det intressant att titta på fyra faktorer som kan förändras över tid och som togs upp i kapitel 3 som viktiga för att avgöra hur många som migrerar: den förväntade inkomstökningen vid migration, kostnaden för att flytta och hålla kontakten med hemlandet, andelen unga i befolkningen och antalet tidigare migranter från samma plats på samma destination.

Förändringar i förväntad inkomstökning vid migration talar sannolikt för lägre migrationsvilja i framtiden. Allt fler länder går från att klassas som låginkomstländer till medelinkomstländer, medan få rör sig åt andra hållet. Om denna process fortsätter bör det innebära att fler människor får goda möjligheter att försörja sig i hemlandet, och att färre har riktigt stora inkomstökningar att förvänta sig vid migration till ett annat land.

Framtida kostnadsutveckling talar däremot sannolikt för högre migrationsvilja. Dels kan kostnader för resor och kommunikation förväntas falla ytterligare, såsom de hittills har gjort under hela den moderna historien. Dels nämndes just att allt fler människor får högre inkomster, vilket innebär att fler får råd med kostnaderna (se kapitel 3 om att utvandring är vanligast från medelinkomstländer). Samtidigt är det värt att notera vilka enorma kostnadsminskningar som har skett de senaste decennierna, och hur många människor som samtidigt har lyft sig ur fattigdom, utan att migrationen samtidigt har ökat. Flygbiljetter och internationella telefonsamtal har blivit mycket billigare, och internetkommunikation har tillkommit. År 1980 var jordens befolkning cirka fyra och en halv miljard människor, varav hela 40 procent levde under fattigdomsgränsen 1,90 dollar per dag i 2011 års penningvärde. Idag är befolkningen sju och en halv miljard, varav en betydligt lägre andel på 10 procent lever under samma fattigdomsgräns. (Bilden blir ungefär densamma om vi använder högre fattigdomsgränser.)[4] Mot den bak-

grunden är det kanske svårt att tänka sig att ytterligare framtida kostnadsminskningar skulle få stora effekter på migrationsviljan.

Förväntade förändringar i andelen unga i befolkningen utanför västvärlden talar för lägre framtida migrationsvilja. Som vi såg i kapitel 3, var befolkningarna i Latinamerika och Asien mycket yngre 1970, och också 1995, än vad de är idag. Dessa folkrika regioner har nu mestadels genomgått sin *demografiska transition*, det vill säga de fallande dödstalen har fått genomslag på fallande födslotal. Deras befolkningar är därmed äldre idag, och växer inte längre lika snabbt.

Detta kan vara en viktig delförklaring till att den illegala nettomigrationen till USA, som i huvudsak kommer från Latinamerika och Asien, ser ut att ha fallit det senaste decenniet. Att genomsnittsåldern i dessa regioner förväntas öka ytterligare i framtiden talar av samma skäl för att viljan att migrera, framför allt till USA, kommer att minska ytterligare i framtiden. I Afrika är dock den demografiska trenden en annan. Där är befolkningen fortfarande ung och växer snabbt, och förväntas fortsätta göra så under många år framöver. Demografi kan därmed tänkas leda till större framtida vilja att migrera från Afrika.[5]

Förväntade framtida förändringar i migrationsvilja baserade på antal tidigare migranter är en lite mer komplicerad fråga. Vi såg i kapitel 3 att migrationsflöden ofta är koncentrerade under lång tid. Om människor börjar flytta från A till B, respektive från C till D, men inte från A till D eller C till B, fortsätter det ofta så långt efter att den ursprungliga orsaken till mönstret har försvunnit (om det ens fanns en ursprunglig orsak mer än slumpen). I kapitel 3 visades ett exempel med stor migration från Irland till en del av USA, och samtidigt stor migration från Norge till en annan del. Det mönstret, och andra liknande, är svåra att förklara på annat sätt än med att tidigare migranter från respektive plats bidrar med information, socialt sammanhang med mera, och därmed gör det lättare för fler att följa efter.

En sådan mekanism kan inte annat än leda till större migrationsvilja i framtiden. Den svåra frågan är om ökningspotentialen är stor eller liten. De observerade mönstren leder ibland till tanken att betydelsen skulle kunna vara mycket stor, att migration kan utvecklas exponentiellt: fler migranter leder till fler migranter, som leder till ännu fler mig-

ranter och så vidare. Man kan då lätt föreställa sig att vi hittills kanske bara har sett början av migrationen till västvärlden från den övriga världen. Bara runt en och en halv procent av den övriga världens befolkning bor idag i västvärlden. Det skulle kunna innebära att migrationens självförstärkande effekter i global skala ännu bara är i sin linda.

Sådana teoretiska resonemang är relativt vanliga.[6] Men vad de oftast förbiser är att migrationens starka koncentration, som i sig i många fall är ett faktum, inte nödvändigtvis leder till slutsatsen att antalet tidigare migranter har så stor betydelse för det *totala* inflödet av nya migranter till en plats. Det enda det med säkerhet säger är att antalet tidigare migranter har stor betydelse för vem som migrerar vart. Det skulle kunna innebära att det också har stor betydelse för den totala migrationen till en plats, men måste inte göra det.

Det kan istället vara så att hur mycket invandring en plats får mest avgörs av de inkomstmöjligheter som platsen erbjuder. Om efterfrågan på arbetskraft ökar på en plats i USA som redan har många norska invandrare kommer då två saker att hända. Dels kommer informationen om de goda möjligheterna att nå Norge snabbare och mer effektivt än Irland. Dels kommer idén om att flytta till USA för att dra nytta av dessa möjligheter att framstå som mer attraktiv i Norge än i Irland, eftersom de sociala kostnaderna för att flytta blir lägre från Norge. Det blir då fler människor från Norge än från Irland som väljer att dra nytta av dessa möjligheter. De tidigare migranterna har då inte skapat mycket mer migration. De har mest avgjort varifrån de senare migranterna kommer.

I praktiken har vi aldrig sett en bestående exponentiell utveckling av något riktigt stort migrationsflöde. I ett tidigt stadium kan takten i ett migrationsflöde ofta utvecklas exponentiellt. Men när flödet har pågått en längre tid brukar det istället avta. Så skedde med de stora transatlantiska flödena på 1800-talet, med migrationen från östra till västra Europa efter EU-utvidgningen och med den stora sentida migrationen från Mexiko till USA. Teoretiskt kan vi förklara det antingen som att det till slut inte finns så många människor kvar med hög migrationsvilja (vilket är relaterat till förändringar i andelen unga i befolkningen) eller som att när tillräckligt många har utvandrat så blev de ekonomiska möjligheterna bättre för de som var kvar. Olika mekanismer kan vara olika viktiga i olika fall.

Den sammantagna bilden av i vilken riktning det är troligt att viljan att migrera till västvärlden kommer att utvecklas i framtiden är alltså blandad. Bland de faktorer som bör ha tydlig direkt påverkan på migrationsviljan, talar den troliga framtida utvecklingen av vissa för en ökning och av andra för en minskning. Den faktiska migrationen tycks de senaste åren ha minskat, åtminstone som andel av den övriga världens befolkning. Tydligast är minskningen av den illegala migrationen. Så om ingenting orsakar ett trendbrott i framtiden, verkar det i alla fall ganska osannolikt att den framtida nettoeffekten av olika faktorer kommer att bli en kraftig ökning i den sammanlagda viljan att migrera till västvärlden.

Hur effektivt kan migrationen kontrolleras?

Den framtida utvecklingen av viljan att migrera påverkar förstås bara den framtida utvecklingen av det faktiska antalet migranter i den utsträckning som mottagande länder misslyckas med att reglera storleken på sin invandring. Det finns ingen anledning att ifrågasätta att antalet som vill migrera kommer att förbli långt större än antalet som tillåts att göra det. Den legala migrationen kommer därmed fortsatt att bli ungefär så stor som mottagande länder vill, oavsett vad som händer med migrationsviljan. Eventuell ökande migrationsvilja kan bara omsättas i ökad migration i den utsträckning som den kan ske illegalt.

Tillståndet i västvärlden idag visar att det kan vara mycket svårt att kontrollera migrationen. Mycket migration sker, både till Europa och Nordamerika, trots att mottagande länder kraftfullt försöker att förhindra den, och trots att migranterna därmed tvingas att riskera livet i Arizonas öken eller på Medelhavet. När det finns tillräckligt starka incitament att migrera verkar det nästan inte finnas någon mur som är tillräckligt hög för att kunna stoppa migrationen.

Men jag vill påstå att den främsta anledningen till Europas och USA:s misslyckanden med att kontrollera invandringen är just att de primärt försöker att göra det med hjälp av murar och andra åtgärder som direkt försöker hindra människors fysiska förflyttning. De gör inte

mycket för att förändra incitamenten att ta sig förbi dessa hinder och det är det som gör hindrens effektivitet så begränsad. Människor är inte intresserade av att passera gränser i sig. Att många är så intresserade av att ta sig in i Europa och USA är för att dessa länder låter det finnas något attraktivt för dem där.

Det mest betydelsefulla incitamentet i Europa idag är asylrätten. Den som lyckas ta sig in i ett land och kan styrka sina skyddsskäl har i praktiken rätt att stanna i landet (med de reservationer och praktiska begränsningar som utvecklades i kapitel 2), rätt att arbeta, rätt till välfärdsförmåner med mera. Det är så mycket mer attraktivt än de villkor som miljontals flyktingar lever under i exempelvis Libanon och Turkiet, att hundratusentals, eller till och med miljontals, har tyckt att det har varit värt att riskera livet för att få chansen. Om Europa istället hade låtit sin flyktinginvandring ske genom vidarebosättning av flyktingar från exempelvis nyss nämnda Libanon och Turkiet, hade incitamentet att på egen hand resa därifrån till Europa försvunnit.

I USA:s fall är det mest betydelsefulla incitamentet de goda möjligheterna till illegalt arbete för löner som är betydligt högre än vad många tjänar i exempelvis Mexiko. I Europa är kontrollen av arbetsmarknaden generellt sett större, och den illegala ekonomiskt motiverade invandringen därmed betydligt lägre. Den bedöms vara något högre i länder som Storbritannien, Spanien och Italien, där kontrollen generellt är något svagare, och mycket låg i de nordiska länderna, där kontrollen är mycket stark.[7]

Det sker alltså inte någon större illegal ekonomiskt motiverad migration ens till länder där inkomstnivåerna generellt är mycket höga, om dessa länder har så effektiv kontroll på sina arbetsmarknader att illegala migranter ändå inte med tillräckligt hög sannolikhet kan få del av dessa höga inkomster. Ingen stor migrantgrupp, flyktingar undantagna, har någonsin flyttat till massarbetslöshet i ett land långt hemifrån. Många stora flyktinggrupper har gjort det. Men de har tack vare sin flyktingstatus haft rätt till välfärdsförmåner och därmed klarat sin försörjning i alla fall. Många ekonomiskt motiverade migrantgrupper har genom hela den moderna historien flyttat till hårt arbete till låg lön och plågsamma villkor. Men aldrig till hög arbetslöshet.

Jag påstår alltså att både flyktinginvandring och ekonomiskt motiverad invandring går att kontrollera. Men det handlar om att ta bort incitamenten. Där Europa respektive USA idag misslyckas stort med att kontrollera sin invandring, har de istället låtit incitamenten finnas kvar men försökt att bygga murar runt dem.

Av samma anledning tror jag inte att det finns stor anledning att vänta sig att många klimatflyktingar i framtiden kommer att söka sig till Europa eller Nordamerika. För krigsflyktingar finns det en asylrätt som ger dem ett starkt sådant incitament. För klimatflyktingar finns det inget motsvarande. Sådana skulle bara kunna leva illegalt i dessa regioner. För mig verkar det troligast att vi därmed i framtiden, liksom hittills, mest kommer att få se klimatflyktingar flytta till större städer relativt nära de platser de kommer ifrån. Och ibland, i situationer där riktigt många människor berörs, till läger där de kan få nödhjälp. Fattiga människor på landsbygden som har svårt att få maten att räcka till har sedan decennier flyttat i mycket stora antal till närliggande storstäder. Det är den främsta möjligheten som har funnits öppen för dem. Och det ser inte mycket annorlunda ut vare sig ekonomiskt eller juridiskt, beroende på om orsaken till deras situation är klimatförändringar eller inte.

Sentida erfarenheter från Europa indikerar till och med att när kontrollen av arbetsmarknaden är tillräckligt effektiv, kan den ekonomiskt motiverade migrationen bli i det närmaste självreglerande. Även om inga antalsbegränsningar sätts på migrationen blir antalet migranter bara ungefär så stort som vad det mottagande landets arbetsmarknad efterfrågar till rådande lönenivåer.

Det breda exemplet på det är EU:s östutvidgningar 2004 och 2007. Vid utvidgningen 2004 var den köpkraftsjusterade genomsnittsinkomsten i de nya medlemsländerna ungefär hälften av den i de gamla, och arbetslösheten var ungefär dubbelt så hög. I Rumänien och Bulgarien, som blev medlemmar 2007, var genomsnittsinkomsten endast runt en femtedel av vad den var i de femton länder som utgjorde EU före 2004.[8]

Med viss fördröjning i vissa mottagarländer har befolkningarna i dessa nya och långt mindre rika medlemsländer fått obegränsad rätt att migrera till sina rikare grannländer, om de kan få jobb där. Den som ef-

ter tre månader inte har hittat ett jobb, ska däremot återvända till hemlandet. Flera procent av befolkningarna i de nya medlemsländerna har utnyttjat den här möjligheten att flytta till och arbeta i Västeuropa (se kapitel 2). Men långt över 90 procent är kvar i sina hemländer, trots att mer än tio år har gått och inkomstskillnaderna fortfarande är ungefär lika stora som de var vid respektive utvidgning. I det perspektivet har migrationen blivit ganska låg. Migranterna har också varit ganska koncentrerade till yrken där det har rått brist på arbetskraft.[9] De som har flyttat är alltså i stor utsträckning de som det redan har funnits jobb till.

Att detta har kunnat fungera beror rimligtvis på att lönesättningen i Västeuropa mestadels är så hårt reglerad. Utöver de miljoner östeuropéer som har flyttat till Västeuropa, finns det sannolikt ytterligare många miljoner som, om de gavs möjlighet, gärna skulle flytta till och arbeta också för löner en bra bit under de som gäller idag i Västeuropa. Det hade fortfarande inneburit mer pengar än vad de tjänar i hemlandet. Arbetsgivare i Västeuropa vet detta. De vet att om de lyckades få ner lönerna för olika lågkvalificerade jobb så långt att deras nuvarande personal började säga upp sig, skulle de på kort tid lagligt kunna ersätta den med annan personal från Östeuropa.

Men de institutioner som avgör lönenivåerna är så starka att arbetsgivare inte lyckas med det. Lagstiftade minimilöner fortsätter att sättas med det egna landets arbetares bästa för ögonen. Kollektivavtalade lönenivåer sätts genom avtal mellan arbetsgivare och anställda, med liten hänsyn till icke-anställda inom det egna landet, och ännu mindre till sådana i Östeuropa.

Storbritannien är nog delvis ett undantag från detta. Där är löneskyddet generellt svagare än i större delen av övriga Västeuropa. Där har också inflödet av östeuropeiska migranter utan särskilda kvalifikationer, som konkurrerar om enklare jobb, blivit en större politisk fråga än på andra håll. Jag ser inte att det finns några särskilt trovärdiga empiriska resultat på i vilken utsträckning den här invandringen faktiskt har pressat ner lönerna i sådana jobb, men det ska inte heller uteslutas att så kan ha skett i betydande utsträckning.[10]

Det finns också ett smalare men mer långtgående exempel. Sverige införde 2008 vad som nog idag förtjänar att kallas för västvärldens mest

liberala politik för arbetskraftsinvandring. En svensk arbetsgivare som har annonserat men inte lyckats fylla en ledig plats med inhemsk arbetskraft har idag rätt att fylla platsen med en person varifrån som helst i världen, så länge anställningsvillkoren följer svenska kollektivavtal. Inte heller i det exemplet, där antalet potentiella migranter som skulle kunna tänka sig att arbeta för en bra bit under gällande kollektivavtalade lönenivåer sannolikt räknas i hundratals miljoner, det vill säga många gånger Sveriges befolkning, ser utvecklingen av lönenivåerna i kollektivavtalen ut att ha påverkats. Institutionerna på arbetsmarknaden har inte möjliggjort för arbetsgivare att skapa större migration genom att pressa ner löner till nivåer där infödda hellre inte arbetar alls än tar jobben. Migrationen under det nya regelverket har varit ganska låg.[11]

Här finns alltså en ganska slående kontrast mellan å ena sidan Sverige, och övriga Västeuropa, som har öppnat gränser men kontrollerar arbetsmarknader, och å andra sidan USA, som låter bli att kontrollera arbetsmarknaden och därmed får kämpa hårt för att kontrollera gränsen. I den kontrasten tror jag att svaret finns på om och hur ekonomiskt motiverad migration kan kontrolleras.

Den globala talangjakten

Vid sidan om att försöka kontrollera invandringen av de migranter som de inte vill ha för många av ägnar länder i västvärlden allt mer möda åt att hitta sätt att attrahera så många som möjligt av de potentiella migranter som de vill ha flera av.

De senaste decennierna har produktivitetsskillnaderna inom höginkomstländer ökat. Högteknologisk och kunskapsintensiv produktion genererar större ekonomiska värden per capita än mer traditionell industri. De länder som lyckas bäst med att attrahera sådan industri lyckas också höja sin bruttonationalprodukt, sin befolknings inkomster och sina skatteintäkter. För att lyckas med det behöver de bland annat lyckas attrahera de människor som har den begåvning och kompetens som behövs för att arbeta inom sådan industri, och inte minst förmågan att driva fram nya innovationer och teknisk utveckling. Dessa människor

kommer från hela världen. Deras arbetsmarknad är global, flera länder slåss om dem, och på senare tid slåss de alltmer intensivt.

Flera europeiska länder gör detta genom att utländsk arbetskraft som arbetar på viktiga positioner tillåts betala mindre skatt än infödda. Att göra det lättare just för människor med särskilda kompetenser att flytta till Sverige var också själva syftet med den nyss nämnda svenska liberaliseringen 2008. Men de tre länder som är mest på hugget i den globala talangjakten får nog sägas vara USA, Kanada och Australien. Resten av det här avsnittet bygger helt på en jämförande studie, som redan har refererats till i kapitel 4, av migrationspolitik i dessa tre länder och vilka högutbildade migranter de lyckas attrahera.[12]

USA ökade markant sina ansträngningar att attrahera högproduktiva migranter i och med invandringslagen från 1990. Antalet H1-B-visum som utfärdades årligen ökades då kraftigt (se kapitel 2) och det fortsatte sedan att öka gradvis under hela 1990-talet. Därefter har det legat mer stilla. H1-B-visum ges till högkvalificerade personer inom framför allt naturvetenskap och teknik som har färdiga jobberbjudanden i USA. De migranter som kommer in på sådana har alltså garanterad anställning från första dagen, ofta på mycket högproduktiva jobb. Systemet har allmänt ansetts som mycket framgångsrikt i att attrahera högproduktiva migranter.

Före 1990, när vem som fick invandra till USA avgjordes av familjeanknytningar i ännu högre grad än vad som är fallet idag, var invandringspolitiken i Kanada och Australien mer inriktad än USA:s på att attrahera mer kvalificerade migranter. Vem som fick invandra av arbetsmarknadsskäl avgjordes sedan 1967 i Kanada och 1979 i Australien av poängsystem, där man fick poäng för bland annat utbildning och språkkunskaper.

Dessa poängsystem har blivit mycket välkända. De har inspirerat till diskussion i flera europeiska länder, främst Storbritannien och Tyskland, där många har velat kopiera modellen som ett sätt att bättre ge sig in i talangjakten. Men i Kanada och Australien har man inte varit lika positiva. Systemens konstruktion garanterar att de är effektiva i att säkerställa att dessa länders invandrare i genomsnitt har hög utbildningsnivå. Men många av de högutbildade migranterna har preste-

rat relativt svagt på arbetsmarknaden. Vi såg i figur 4.5 att unga män med universitetsutbildning som invandrade 1986–90, hade långt större negativa ingångslönegap till lika gamla universitetsutbildade infödda män i Australien och Kanada jämfört med i USA, trots USA:s då mindre selektiva invandringspolitik. Gapet var 30 procent i Australien och 20 procent i Kanada, men endast 1 procent i USA.

En huvudslutsats som man drog i Australien och Kanada av att invandrare inte presterade starkare på arbetsmarknaden under den här perioden, var att generella kvalifikationer som utbildningsnivå visserligen är lätta att poängsätta, men inte ger något tillräckligt bra mått på en persons utsikter på landets arbetsmarknad. Båda länderna har därför på senare tid rört sig mer i riktning mot att ge arbetsgivare en större roll i att avgöra vem som bör få invandra, liksom USA har gjort med H1-B-visumen.

Australien introducerade 1996 arbetsvisum som gjorde det lättare för arbetsgivare att anställa högkvalificerad utländsk personal. Liksom H1-B-visumen var dessa temporära, men erbjöd en möjlighet till permanent uppehållstillstånd längre fram. Därmed ökade andelen migranter som först hade bedömts som kvalificerade av arbetsgivare. Likaså ökade andelen av de permanenta uppehållstillstånden som kom att ges till migranter vars förmågor redan hade testats på landets arbetsmarknad, medan de hade temporärt uppehållstillstånd. Kanada gjorde liknande förändringar 2007, men i mer begränsad skala. Sammanfattningsvis argumenterar studien för att de tre ländernas politik för att attrahera högkvalificerade migranter, som skilde sig ganska mycket åt före 1990, har varit ganska lika sedan 2007.

Att tillskriva förändringar i migranters utfall på arbetsmarknaden till specifika politikförändringar är svårt, eftersom det alltid händer mycket annat samtidigt. Men det mönster som studien redovisar, och som sammanfattades i figur 4.5, stämmer i alla fall ganska väl överens med de politikförändringar som genomfördes.

I USA har nyanlända högutbildade migranters löner jämfört med lika gamla inföddas varit högre för de som har anlänt sedan 1996–2000 jämfört med de som anlände tidigare. Det stämmer med ökningen i antalet H1-B-visum 1990 och därefter. I Australien syns en gradvis löne-

ökning under hela perioden från 1986–90 till 2001–05. Det stämmer överens med att det skedde en förändring i politiken under perioden, även om det är svårt att se att förbättringen på arbetsmarknaden skulle vara större just runt politikförändringen. Däremot har de australiska invandrarna betydligt lägre löner igen i gruppen som invandrade 2006–10. Det förklaras i studien med en ökning i andelen migranter som har kommit som studenter, det vill säga utan ett färdigt jobberbjudande. I Kanada låg de högutbildade invandrarnas lönenivåer ganska stilla mellan 1986–90 och 2001–05. Men det skedde en betydande positiv rörelse mellan 2001–05 och 2006–10, vilket stämmer väl överens med att politiken förändrades 2007.

Det går alltså att tolka mönstren i figur 4.5 som att alla tre ländernas förändringar har lett till mer effektiv selektering av högproduktiva migranter, även om det är en ganska generös tolkning. Den leder till slutsatsen att en effektiv strategi för att attrahera arbetskraft som verkligen kommer att vara produktiv på den inhemska arbetsmarknaden är att i hög grad lita på arbetsgivarnas bedömningar.

Samtidigt visar bilden på det resultat som också redogjordes för i kapitel 4: Under så gott som hela perioden har USA haft ett betydande övertag jämfört med de andra två länderna. För perioden 2006–10, när studien argumenterar för att de tre ländernas politik inte skiljer sig särskilt mycket åt, är de högutbildades ingångslöner som andel av lika gamla inföddas hela 25–27 procentenheter högre i USA än i Australien och Kanada. Och skillnaden var ungefär lika stor 1986–90, när politiken snarast var mer selektiv i de två sistnämnda.

Sannolikt förklaras detta till stor del av den migrantselektion som inte migrationspolitiken påverkar utan som handlar om vilka inkomster migranterna ser framför sig att de kan tjäna i respektive land. För de allra mest begåvade och produktiva potentiella migranterna finns det ingenstans i världen där de kan omsätta sin begåvning i så höga inkomster som i USA (se kapitel 4). Dessa personer har alltså extra starka skäl att flytta just dit.

Så medan studien drar slutsatsen att det går att göra en hel del med migrationspolitik, drar den också slutsatsen att det finns mycket som inte går att göra. Migrationspolitik kan inte kompensera särskilt mycket

för vilka jobb och vilka löner som finns i ett land. Och det är naturligtvis allra tydligast vid jämförelser med just USA, som är så tydligt världsledande inom mycket av den mest kunskapsintensiva produktionen, och som har så stor lönespridning.

Slutord – på riktigt

Migration väcker mycket känslor och orsakar svåra politiska kontroverser i västvärlden idag. Syftet med den här boken har varit att ge en allmänbildning om migrationens orsaker och konsekvenser, och att därmed ge ett bidrag till att göra diskussionerna om migration lite bättre underbyggda av kunskap.

Migrationen har ofta stora positiva effekter för migranterna själva. För en del är den en förutsättning för att överleva, eller för att kunna leva tillsammans med sin partner. Och enligt den grova skattning som presenterades i kapitel 7, ökar den genomsnittliga migranten från den övriga världen sin inkomst med mer än 10 000 dollar om året genom att migrera till västvärlden. Detta kan alla vara överens om är mycket positivt. Men mot det står eventuella negativa effekter av migrationen för andra människor och omgivande samhällen. Migration har utan tvekan till och med en potential att vara helt samhällsförändrande. Hela dagens samhällsmodell, med länder och medborgarskap som primär grund för politiskt beslutsfattande och gemensam ekonomi, är byggd på grundförutsättningen att människor inte flyttar mellan länder alltför ofta. Hade till exempel en femtedel av ett lands befolkning bytts ut varje år genom migration hade vi nog haft en annan modell.

Hittills genom den moderna historien har vi dock inte sett någon migration som har utmanat modellens fundament. I västvärldens främsta invandringsländer per capita, Schweiz och Australien, är idag cirka 30 procent av befolkningarna invandrade. Det har inte tvingat dessa länder till att ha någon väsentligt annorlunda samhällsmodell än andra västländer där invandringen har varit betydligt lägre. Och de två hör utan tvekan fortfarande till världens bäst fungerande länder och samhällen.

Dessa exempel, och vad som behandlades i framför allt kapitel 5

och 6, indikerar att eventuella negativa konsekvenser för de omgivande samhällena av invandring på nivåer som vi hittills har sett åtminstone är begränsade eller hanterbara. Men vi har också sett att migration som knappast kan beskrivas som hanterbar eller förenlig med existerande samhällsmodell är fullt möjlig. Hösten 2015 hade Sverige, med en befolkning på 10 miljoner människor, ett inflöde av 10 000 asylsökande per vecka. Detta inflöde visade inga tecken på att minska av sig självt, förrän Sveriges regering införde gränskontroller mot Danmark för att få ner det. Så stor invandring av människor utan goda möjligheter till egen försörjning är inte i längden möjlig, utan till exempel betydande reformer av välfärdssektorn, och vore mest troligt mycket skadlig för sammanhållningen i samhället.

Mot den samlade bakgrunden kan det omfattande motstånd som migration tenderar att leda till i västvärlden kännas till del motiverat och till del inte. Att människor reagerar på den tydliga oförmåga att kontrollera invandringen som avspeglas i USA:s omfattande illegala invandring och i ännu högre grad flyktingkrisen i EU, tycker i alla fall jag är rimligt. Dessa situationer skapar osäkerhet om vad som kan tänkas ske i framtiden på ett sätt som få andra politikområden gör. Det är då inte konstigt att frågan om att få migrationen under kontroll får hög politisk prioritet.

Men också långt ifrån dessa mer exceptionella situationer, nästan oberoende av plats och tidsperiod, finns en kraftig övervikt i västvärlden för önskemål om minskad invandring (se kapitel 6). Och det tycker jag ligger närmare till hands att tolka som till betydande del ett utslag av okunskap. Jag ser inte att det finns någonting i vad vi vet om migrationens konsekvenser som kan förklara denna kompakta önskan om att den ska minska. Med andra ord tycker jag att det är lättast att förstå den önskan som åtminstone delvis ett uttryck för att människor föreställer sig att konsekvenserna är mer negativa än vad de faktiskt är. Här hoppas jag på att med boken kunna bidra till en lite mindre bekymrad syn på migrationen som den ser ut, eller åtminstone hittills har sett ut, i normalfallet.

Men centralt i att göra människor mindre bekymrade över migrationen är nog att öka kontrollen över den i just de fall där kontroll idag saknas, och som nu har gett upphov till så kraftiga reaktioner. Om vi kan lyckas med det, och därmed ge oss själva mindre anledning att oroa oss över att framtidens migration ska bli mycket större än vad vi har tänkt, kanske vi också på köpet kan våga börja tänka lite mer generöst. Då kanske fler människor kan ges chansen att få uppleva de stora förbättringar av levnadsstandard som migration till vår del av världen kan innebära.

Jag tror också att det är möjligt att öka kontrollen över migrationen. Men det handlar sannolikt lite om att bygga högre murar (fysiska eller virtuella) och mer om att ta bort de incitament som finns att klättra över dem. När det gäller ekonomiskt motiverad migration, bör det effektivaste sättet att uppnå detta vara bättre kontroll av arbetsmarknader, det vill säga av illegala anställningar. När det gäller migration av flyktingskäl, bör det vara att låta flyktinginvandringen ske genom frivillig vidarebosättning av flyktingar från andra länder, istället för genom asylrätten i dess nuvarande utformning, där gränskorsning in i ett land är det enda sättet som ger en rimlig sannolikhet att få asyl just där.*

Om man har migrationen under kontroll, och vill skapa ett regelverk som ger så många människor som möjligt chansen att migrera, utan att det skapar alltför stora negativa konsekvenser eller alltför stort motstånd i den övriga befolkningen, ser jag USA:s migrationspolitik som ett föredöme. Dess stabila och förutsägbara årliga kvoter ökar befolkningens känsla av kontroll (över den legala invandringen), och minimerar också de negativa konsekvenserna på arbetsmarknaden. Kanske kunde modellen i det avseendet bli ännu bättre, om den årliga kvoten gjordes automatiskt beroende av arbetslösheten, så att större invandring tilläts när arbetslösheten var låg än när den var hög.

Om man vill skapa ett regelverk som så effektivt som möjligt ger förutsättningar för den invandring som arbetsmarknaden efterfrågar, ser Sveriges politik för arbetskraftsinvandring ut att vara ett föredöme.

---

* Detta förslag kan så klart inte gälla flyktingar från ett grannland, eftersom det bygger på att det finns ett tredje land dit de flyende anländer först. Men sedan Bosnienkrigets slut har en mycket stor majoritet av västvärldens flyktinginvandring varit från länder som inte har delat gräns med någon av de mottagande regionerna.

Kanadas och Australiens erfarenheter har visat att det är svårt att med byråkratiska system avgöra vilka migranter som faktiskt efterfrågas. USA, Kanada och Australien ser tillsammans ut att ha visat att arbetsgivare gör detta bättre avseende högutbildade migranter på högproduktiva jobb. Sveriges erfarenhet har visat att det verkar gå bra att lämna över ansvaret till arbetsgivarna också för övrig arbetskraftsinvandring. Så länge arbetsmarknaden och lönesättningen är tillräckligt kontrollerade, verkar invandringen kunna regleras effektivt med bara villkoret att arbetsgivaren först måste ha misslyckats med att hitta en anställningsbar person inom landet.

Migration till västvärlden har gett många människor möjlighet att förbättra sina livsvillkor och lär fortsätta att göra det också i framtiden. De senaste decennierna har dock få av de som har getts den möjligheten varit bland jordens allra fattigaste. Det beror dels på kompetenskraven på västvärldens arbetsmarknader och i dess invandringslagstiftning, dels på att de allra fattigaste inte har råd att migrera långa sträckor (se kapitel 3). Det är därmed också i ganska låg utsträckning de allra fattigaste som får glädje av migranters remitteringar (se kapitel 7).

Så lär, och kanske till och med bör, det förbli också i framtiden. Västvärldens arbetsmarknader ställer höga kompetenskrav. För de vars migration inte har orsakats av deras goda inkomstmöjligheter – såsom idag är mest tydligt för flyktingar, men skulle kunna gälla fler om lagarna såg annorlunda ut – tar det ofta ganska många år att komma i arbete (se kapitel 4). Och det verkar i sin tur sannolikt negativt på attityderna till invandringen hos den övriga befolkningen. Därför kan det nog vara mest effektivt att också i framtiden låta migration vara ett verktyg för inkomstökningar främst för de som har hög sannolikhet att lyckas skapa dessa ökningar på egen hand om de bara tillåts att migrera, och att använda andra verktyg för att bekämpa den allvarligaste fattigdomen i världen.

NOTER

KAPITEL 1

1. Källa: United Nations Global Migration Database.
2. NGO-nätverket *UNITED for Intercultural Action* har dokumenterat mer än 30 000 dödsfall bland flyktingar som har försökt ta sig till Europa sedan 1993 (http://www.unitedagainstracism.org).
3. Källor: Viktigaste frågorna för EU: Eurobarometer 89, EU-kommissionen. Välinformerade i invandrings- och integrationsfrågor: Eurobarometer 88.2, EU-kommissionen.

KAPITEL 2

1. Goldin, Cameron och Balarajan (2011).
2. Gould (1979); Hatton och Williamson (1998).
3. Hatton och Williamson (1998).
4. Goldin, Cameron och Balarajan (2011).
5. Ibid.
6. Eltis (1983).
7. Ibid.
8. Hatton och Williamson (2005).
9. Goldin, Cameron och Balarajan (2011).
10. Hatton och Williamson (1998).
11. Ibid.
12. Källa: Egna beräkningar baserade på data från USA:s folkräkning 1860, från Ruggles m.fl. (2015).
13. U.S. Department of Homeland Security (2016).
14. Gould (1979).
15. Källa: U.S. Department of Homeland Security (2016).
16. Ibid.
17. Ibid.
18. Hatton och Williamson (1998).
19. Ibid.
20. U.S. Department of Homeland Security (2016).
21. Hatton och Williamson (1998).
22. Ibid.
23. Gould (1979).
24. Hatton och Williamson (1998).
25. Kanazawa (2005).
26. Ibid.
27. Abrams (2005).

28. U.S. Department of Homeland Security (2016).
29. Ibid.
30. Hatton och Williamson (1998).
31. Hatton och Williamson (2005).
32. Gould (1979).
33. Goldin, Cameron och Balarajan (2011).
34. Gould (1979).
35. Barnett (2002).
36. Ibid.
37. Jämför Goldin, Cameron och Balarajan (2011) och Barnett (2002).
38. Barnett (2002).
39. Gibney (2004).
40. Se flera av bidragen i Zimmermann, Dörschner och Machts (red.) (2011).
41. UNHCR (2000); Gibney (2004).
42. UNHCR (2000); Gibney (2004); Andersson (2014).
43. NGO-nätverket *UNITED for Intercultural Action* har dokumenterat mer än 30 000 dödsfall bland flyktingar som har försökt ta sig till Europa sedan 1993 (http://www.unitedagainstracism.org).
44. UNHCR (2000); Gibney (2004); Andersson (2014).
45. UNHCR (2000).
46. Källa: Eurostat.
47. Ibid.
48. Ibid.
49. Källa: Eurostat, U.S. Department of Homeland Security, Immigration and Refugee Board of Canada, Australia Department of Home Affairs och New Zealand Ministry of Business, Innovation, and Employment. Siffrorna för Australien och Nya Zeeland avser de brutna räkenskapsåren 2008/09–2016/17.
50. Ibid.
51. Gibney (2004).
52. Källa: OECD International Migration Database.
53. Castles och Miller (2003).
54. Ibid.
55. Källa: OECD International Migration Database. Tyskland avser, på grund av begränsningar i tillgänglig statistik, Väst- och Östtyskland tillsammans, det vill säga dagens Tyskland.
56. Fauri (2014).
57. Källa: Eurostat.
58. Kahanec (2013).
59. Kahanec och Zimmermann (red.) (2010).
60. Ibid.
61. Dustmann, Frattini och Halls (2010).
62. Dustmann m.fl. (2003).
63. Källa: Office for National Statistics.
64. Dustmann m.fl. (2003).
65. Hatton (2015).
66. Ibid.
67. Källa: Egna beräkningar baserade på data från USA:s folkräkning 1960, från Ruggles m.fl. (2015).

68. Källa: Egna beräkningar baserade på data från USA:s folkräkning 1980, från Ruggles m.fl. (2015). Några av dessa invandrare kan dock ha hunnit genomgå den universitetsutbildning som de rapporterar att de har 1980, efter ankomsten till USA.
69. Krogstad, Passel och Cohn (2017).
70. Källa: Egna beräkningar baserade på data från American Community Survey 2017, från Ruggles m.fl. (2015).
71. Hanson, Liu och McIntosh (2017).
72. Krogstad, Passel och Cohn (2017).
73. För liknande resultat, se Borjas (1985) och Borjas (1995a).
74. Källa: Egna beräkningar baserade på data från respektive folkräkning eller American Community Survey, från Ruggles m.fl. (2015). Genomsnitten har beräknats över samtliga som anger att de är del av arbetskraften och inte är egenföretagare.
75. Chiswick och Hatton (2003).
76. McGregor (2016).
77. Ibid.
78. Gibney (2004).
79. Ibid.
80. Price (1981).
81. Gibney (2004).
82. Källa: Egna beräkningar baserade på data från USA:s folkräkning 1930, samt American Community Survey 2017, från Ruggles m.fl. (2015).
83. Källa: United Nations Global Migration Database.
84. Ibid.
85. Källa: Eurostat. Statistik över invandring av anhöriga till flyktingar är inte tillgänglig. Sådan invandring är därför inkluderad i kategorin »ej flykt«.
86. Dessa undersökningar publiceras på www.gallup.com.

KAPITEL 3

1. Gould (1979).
2. Borjas (2016).
3. Sjaastad (1962); Schwartz (1973).
4. Grogger och Hanson (2011).
5. För samma resultat i en bredare analys, se Beine, Docquier och Rapoport (2008).
6. Källa antal migranter i USA: Egna beräkningar baserade på data från American Community Surveys 2009–11 (antal 2010 mäts som ett genomsnitt mellan dessa tre år), från Ruggles m.fl. (2015). Källa befolkning i hemlandet: World Develop-

ment Indicators, Världsbanken.
7. För en bredare analys, se Clark, Hatton och Williamson (2007).
8. Källa utvandringsgrader: Brücker, Capuano och Marfouk (2013). Källa BNP per capita: World Development Indicators, Världsbanken.
9. Hatton och Williamson (1998).
10. Ruist (2017a).
11. Källa: Egna beräkningar baserade på data från American Community Surveys 2015–17, från Ruggles m.fl. (2015).
12. Hanson och McIntosh (2012); Hanson och McIntosh (2016).
13. Källa: World Development Indicators, Världsbanken.
14. För en bredare liknande analys, se Hanson och McIntosh (2012).
15. Källa migration: Egna beräkningar baserade på data från American Community Surveys 2015–16, från Ruggles m.fl. (2015). Källa befolkning och andel unga i hemlandet: World Development Indicators, Världsbanken. Figuren inkluderar samtliga länder för vilka utvandringen till USA under den tidigare perioden motsvarade minst en halv promille av landets totalbefolkning. För lägre värden än så blir precisionen låg i mätningen av kvoterna.
16. Hanson och McIntosh (2016); Hanson, Liu och McIntosh (2017).
17. För en teoretisk modell som generellt förutspår mer migration bland de mer högutbildade, se Sjaastad (1962) och Chiswick (1978). För en som i vissa fall förutspår motsatsen, se Borjas (1987). För en diskussion om hur specifika antaganden sistnämndas slutsatser bygger på, se Grogger och Hanson (2011).
18. Källa: Brücker, Capuano och Marfouk (2013).
19. Källa migranter i USA: Egna beräkningar baserade på USA:s folkräkning 1990, från Ruggles m.fl. (2015). Källa utbildningsnivåer i hemlandet: Barro och Lee (2013). Endast länder med minst 30 migranter i åldersgruppen inkluderas.
20. Ruist (2017b). För motsvarande resultat för migration inom USA, se Schwartz (1973).
21. Sjaastad (1962); Schwartz (1973).
22. Dustmann, Frattini och Halls (2010).
23. Ruist (2017a).
24. Barro och Lee (2013).
25. Hatton och Williamson (1998).
26. Källa: Egna beräkningar baserade på respektive folkräkning, samt American Community Surveys 2011–15, från Ruggles m.fl. (2015).

27. Munshi (2003).
28. Källa: Eurostat.
29. Pripp (2001).
30. Ibid.
31. Bartel (1989); Card (2001); Pedersen, Pytlikova och Smith (2008).
32. Borjas och Bratsberg (1996); Dustmann och Görlach (2016).
33. Dustmann och Görlach (2016).
34. Ibid.
35. Bijwaard och Wahba (2014).
36. Ruist (2017a).
37. Borjas och Bratsberg (1996); Edin, LaLonde och Åslund (2000).
38. Bijwaard och Wahba (2014).
39. Ruist (2017a).
40. Dustmann och Görlach (2016).

KAPITEL 4

1. Källa: OECD.
2. Källor: Sysselsättning: OECD. Totala antal invandrare (avser 2017): United Nations Global Migration Database. Antal flyktingar: Eurostat, U.S. Department of Homeland Security, Immigration and Refugee Board of Canada, Australia Department of Home Affairs och New Zealand Ministry of Business, Innovation, and Employment.
3. Källa: Egna beräkningar baserade på American Community Survey, 2013–16, från Ruggles m.fl. (2015). Länder med färre än 30 observationer har utelämnats.
4. Källa: Egna beräkningar baserade på Statistiska centralbyråns databas Linda, 2007. Länder med färre än 30 observationer har utelämnats.
5. Grogger och Hanson (2011); Belot och Hatton (2012).
6. Ibid.
7. Clarke, Ferrer och Skuterud (2016).
8. Uppgifter tagna från Clarke, Ferrer och Skuterud (2016).
9. Källa: Egna beräkningar baserade på American Community Survey, 2005–17, från Ruggles m.fl. (2015). Inkomsterna har Winsoriserats vid 95:e percentilen, för att minska enskilda mycket höga inkomsters möjlighet att påverka resultaten.
10. Ibid.
11. Källa: Egna beräkningar baserade på USA:s folkräkningar 1990 och 2000, samt American Community Survey, 2009–11, från Ruggles m.fl. (2015). Inkomsterna har Winsoriserats vid 95:e percentilen, för att minska enskilda mycket höga inkomsters möjlighet att påverka resultaten.
12. Ibid.

13. Källor: Mexiko och El Salvador: Egna beräkningar baserade på American Community Survey, 2017, från Ruggles m.fl. (2015). Flyktingar: Egna beräkningar baserade på Annual Survey of Refugees, 2016. Inkomsterna har Winsoriserats vid 95:e percentilen, för att minska enskilda mycket höga inkomsters möjlighet att påverka resultaten.
14. Källor: Mexiko och El Salvador: Egna beräkningar baserade på American Community Survey, 2016, från Ruggles m.fl. (2015). Flyktingar: Egna beräkningar baserade på Annual Survey of Refugees, 2016.
15. Figuren är reproducerad utifrån uppgifter från Fasani, Frattini och Minale (2018). Tack till Luigi Minale för hjälpen med detta.
16. Källa: Egna beräkningar baserade på Statistiska centralbyråns databas Linda, 1998–2015.
17. Ibid.
18. Källa: Egna beräkningar baserade på den amerikanska folkräkningen 1980, samt Current Population Survey, 2009–13, från Ruggles m.fl. (2015). De länder som inkluderas i figuren är samtliga för vilka båda genomsnitten kunde beräknas utifrån minst 30 individer. Inkomsterna har Winsoriserats vid 95:e percentilen, för att minska enskilda mycket höga inkomsters möjlighet att påverka resultaten.
19. För liknande analyser, se Borjas (1993).
20. Källa: Egna beräkningar baserade på den amerikanska folkräkningen 1980, samt Current Population Survey, 2009–13, från Ruggles m.fl. (2015). De länder som inkluderas i figuren är samtliga för vilka båda genomsnitten kunde beräknas utifrån minst 30 individer. Inkomsterna har Winsoriserats vid 95:e percentilen, för att minska enskilda mycket höga inkomsters möjlighet att påverka resultaten.
21. För detaljer om hur urvalet av dessa 22 länder har skett, se Ruist (2017b). De länder som har delats under perioden betraktas som en odelad enhet. Skillnader mellan grupper avseende ålder och bostadsregion har jämnats ut genom regressionsanalys. De värden som visas avser prediktioner för en 40 år gammal man bosatt i East North Central Division.
22. Källa: Egna beräkningar baserade på American Community Survey 2005–14, från Ruggles m.fl. (2015). Inkomsterna har Winsoriserats vid 95:e percentilen, för att minska enskilda

mycket höga inkomsters möjlighet att påverka resultaten.
23. Skillnader mellan grupper avseende ålder och bostadsregion – samt invandringsår för den invandrade gruppen – har jämnats ut genom regressionsanalys. De värden som visas avser prediktioner för en 40 år gammal man bosatt i East North Central Division, som invandrade 1915 i den invandrade gruppen.
24. Källa: Ruist (2017b).
25. För liknande analyser, se Borjas (1992), Borjas (1993) och Borjas (1994).
26. Corak (2006).
27. Borjas (1992); Ruist (2017b).
28. Borjas (1992).
29. Solon (2014).
30. Ruist (2017b).

KAPITEL 5

1. Kerr m.fl. (2017).
2. Borjas (2001).
3. Ruist (2015); Bertoli, Brücker och Fernández-Huertas Moraga (2016).
4. Se mer utförligt i Borjas (1995b).
5. National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2017).
6. Ibid.
7. Ibid.
8. Ibid.
9. National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2017) är en god illustration. Det är en rapport som ett stort antal av fältets mest betydande forskare står bakom. Därmed står där bara sådant som alla dessa kunde komma överens om.
10. Ibid.
11. Borjas (1999).
12. För bredare forskningsgenomgångar som också inkluderar fall där invandringen inte har kommit lika överraskande, se till exempel National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2017) och Dustmann, Schönberg och Stuhler (2016).
13. Card (1990); Borjas (2017).
14. Borjas (2017).
15. Card (1990); Borjas (2017); Peri och Yasenov (2019); Clemens och Hunt (2017).
16. Hela detta avsnitt baseras på Hunt (1992).
17. Hela detta avsnitt baseras på Aydemir och Kirdar (2017).
18. Se sammanfattningar i National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2017) och Dustmann, Schönberg och Stuhler (2016).

19. Hela genomgången baseras på Dustmann, Schönberg och Stuhler (2017).
20. Figuren är reproducerad baserat på uppgifter från Dustmann, Schönberg och Stuhler (2017). Tack till Jan Stuhler för hjälpen med detta.
21. Storesletten (2000).
22. För mer utförliga redogörelser och översikter, se Rowthorn (2008) och Preston (2014).
23. Källa: OECD.
24. Rowthorn (2008).
25. Dustmann, Frattini och Halls (2010).
26. Ruist (2014a).
27. Ruist (2017a).
28. Ruist (2018).
29. Ibid.
30. Ibid.

KAPITEL 6

1. Miller (1995).
2. Rothstein (2017).
3. Rothstein och Uslaner (2005).
4. För ytterligare och djupare teoretiska diskussioner och ytterligare referenser till både det som diskuteras här och andra faktorer som påverkar social sammanhållning, se Banting och Kymlicka (red.) (2017), särskilt bidragen Miller (2017) och Hall (2017).
5. Alesina, Michalopoulos och Papaioannou (2016).
6. Källa: Egna beräkningar baserade på data från American Community Survey 2016, från Ruggles m.fl. (2015).
7. Källa: Egna beräkningar baserade på Statistiska centralbyråns databas Linda, 2015.
8. Alesina, Michalopoulos och Papaioannou (2016).
9. Källa: Danmarks Statistik (2018).
10. Hällsten, Szulkin och Sarnecki (2013).
11. Pinotti (2016).
12. För översikter och ytterligare referenser, se Waters och Jiménez (2005) och Alba och Foner (2015).
13. Waters och Jiménez (2005).
14. Waters och Jiménez (2005); Alba och Foner (2015).
15. Källa: Egna beräkningar baserade på Current Population Survey, 2009–18.
16. För liknande resultat, diskussion och ytterligare referenser, se Alba och Foner (2015).
17. Hamel m.fl. (2012).
18. Källa: Ibid.
19. Centraal Bureau voor de Statistiek (2018).
20. Hamel m.fl. (2012).
21. Alba och Foner (2015).

22. Källa: Egna beräkningar baserade på European Social Survey, 2012–16.
23. Alesina och La Ferrara (2005).
24. Ibid.
25. Miller (1995).
26. Rothstein och Uslaner (2005).
27. Alesina och La Ferrara (2005).
28. Ibid.
29. För en teoretisk översikt över hur etniciteter uppstår och förändras, se Ahlerup och Olsson (2012) eller lite mer utförligt i den tidigare versionen Ahlerup och Olsson (2007).
30. Miller (1995).
31. Olzak (1983).
32. Alesina och La Ferrara (2005).
33. Van der Meer och Tolsma (2014). Översikten täcker också ett antal studier som jämför olika länder med varandra. Tidigare inflytelserika sammanfattningar är Alesina och La Ferrara (2005) och Stichnoth och Van der Straeten (2013).
34. Van der Meer och Tolsma (2014).
35. Variationen mellan delstater i andel svarta i befolkningen 2017 förklaras till 72 procent (enligt R^2-måttet) av motsvarande andelar 1870, det vill säga strax efter slaveriets avskaffande. Källa: Egna beräkningar baserade på USA:s folkräkning 1870 och American Community Survey 2017.
36. Acemoglu och Robinson (2012) gör den relaterade poängen att nivån av ekonomisk utveckling i de forna slavstaterna inte började konvergera mot övriga landet förrän de lagar och institutioner som kraftigt diskriminerade svarta avskaffades i slutet av 1960-talet. Fram till dess kunde områdets ekonomi till stor del karaktäriseras som att en liten klick genererade stort välstånd genom att suga ut diskriminerad svart arbetskraft.
37. Card, Dustmann och Preston (2012).
38. Blumer (1958); Quillian (1995).
39. Inglehart (1971); Inglehart och Welzel (2005).
40. Se till exempel Quillian (1995) och referenser däri, samt Card, Dustmann och Preston (2012).
41. Källa: Egna beräkningar baserade på European Social Survey 2002–16.
42. Ruist (2016). En annan, mycket lik studie, som dock hanterar frågans svarsalternativ på ett annat sätt, är Hatton (2016).
43. Ruist (2014b) (en tidigare och lite fylligare version av Ruist, 2016). Se också Hatton (2016) för liknande resultat.
44. Källa: Egna beräkningar baserade på European Social Survey 2002–16.
45. Jungar (2015).

46. Källa: Egna beräkningar baserade på International Social Survey Programs undersökning om nationell identitet 1995.
47. Källa: Egna beräkningar baserade på International Social Survey Programs undersökning om nationell identitet 2013.
48. Källa: Egna beräkningar baserade på European Social Survey 2014–16.

KAPITEL 7

1. Jasso m.fl. (2000).
2. McKenzie, Gibson och Stillman (2010).
3. Källa: OECD. Totalt officiellt biståndsflöde var 158 miljarder dollar, varav 15 miljarder användes till kostnader relaterade till flyktinginvandring i givarländer.
4. För mer utförliga resonemang kring att mäta utveckling för människor som är födda i ett land istället för de som bor i det, se Clemens och Pritchett (2008).
5. Källa: Världsbanken.
6. International Monetary Fund (2009).
7. Källa: World Development Indicators, Världsbanken.
8. Källa: Egna beräkningar baserade på Current Population Surveys tilläggsmodul om migration, augusti 2008, från U.S. Census Bureau.
9. Bollard m.fl. (2011).
10. Källa: Brücker, Capuano och Marfouk (2013).
11. Källa: World Development Indicators, Världsbanken.
12. Källa: Egna beräkningar baserade på Migration Household Survey i Nigeria 2009.
13. Ibid.
14. För en utförlig sammanfattning av remitteringars syften och användningsområden, se Yang (2011).
15. Yang (2008).
16. Yang och Choi (2007).
17. Källa: Barro och Lee (2013).
18. Brücker, Capuano och Marfouk (2013).
19. För en teoretisk och empirisk översikt, se Gibson och McKenzie (2011).
20. Gibson och McKenzie (2012).
21. Clemens och Pettersson (2006).
22. Clemens (2007).
23. Clemens (2013).

KAPITEL 8

1. Krogstad, Passel och Cohn (2017).
2. Källa »Alla« respektive »USA«: United Nations Global Migration Database. Källa »USA illegal«: Krogstad, Passel och Cohn (2017).
3. Krogstad, Passel och Cohn (2017).
4. Källa: World Development Indicators, Världsbanken.
5. Hanson, Liu och McIntosh (2017). Globala befolkningsprognoser publiceras löpande av FN-organet DESA.
6. Se till exempel Collier (2013).
7. Kovacheva och Vogel (2009).
8. Källa: Eurostat.
9. Kahanec och Zimmermann (2010).
10. Se till exempel Blanchflower och Shadforth (2009).
11. Bevelander m.fl. (2014).
12. Clarke, Ferrer och Skuterud (2016).

REFERENSER

Abrams, Kerry (2005), »Polygamy, prostitution, and the federalization of immigration law«, *Columbia Law Review*, 105(3): 641–716.

Acemoglu, Daron, och James A. Robinson (2012), *Why nations fail: The origins of power, prosperity and poverty*, London: Profile Books.

Ahlerup, Pelle, och Ola Olsson (2007), »The roots of ethnic diversity«, Working Papers in Economics nr 281, Institutionen för nationalekonomi med statistik, Göteborgs universitet.

Ahlerup, Pelle, och Ola Olsson (2012), »The roots of ethnic diversity«, *Journal of Economic Growth*, 17(2): 71–102.

Alba, Richard, och Nancy Foner (2015), *Strangers no more*, Princeton, NJ: Princeton University Press.

Alesina, Alberto, och Eliana La Ferrara (2005), »Ethnic diversity and economic performance«, *Journal of Economic Literature*, 43(3): 762–800.

Alesina, Alberto, Stelios Michalopoulos och Elias Papaioannou (2016), »Ethnic inequality«, *Journal of Political Economy*, 124(2): 428–488.

Andersson, Ruben (2014), *Illegality, Inc.*, Oakland, CA: University of California Press.

Aydemir, Abdurrahman, och Murat Kirdar (2017), »Quasi-experimental impact estimates of immigrant labor supply shocks: The role of treatment and comparison group matching and relative skill composition«, *European Economic Review*, 98: 282–315.

Banting, Keith, och Will Kymlicka (red.) (2017), *The strains of commitment: The political sources of solidarity in diverse societies*, Oxford: Oxford University Press.

Barnett, Laura (2002), »Global governance and the evolution of the international refugee regime«, *International Journal of Refugee Law*, 14(2–3): 238–262.

Barro, Robert, och Jong-Wha Lee (2013), »A new data set of educational attainment in the world 1950–2010«, *Journal of Development Economics*, 104: 184–198.

Bartel, Ann (1989), »Where do the new U.S. immigrants live?«, *Journal of Labor Economics*, 7(4): 371–391.

Beine, Michel, Fréderic Docquier och Hillel Rapoport (2008), »Brain drain and human capital formation in developing countries: Winners and losers«, *Economic Journal*, 118(528): 631–652.

Belot, Michèle, och Timothy Hatton (2012), »Immigrant selection in the OECD«, *Scandinavian Journal of Economics*, 114(4): 1105–1128.

Bertoli, Simone, Herbert Brücker och Jesús Fernández-Huertas Moraga (2016), »The European crisis and migration to Germany«, *Regional Science and Urban Economics*, 60: 61–72.

Bevelander, Pieter, Henrik Emilsson, Karin Magnusson och Sayaka Osanami Törngren (2014), »Världens öppnaste land – arbetskraftsinvandring efter reformen 2008«, Fores Studie 2014:1.

Bijwaard, Govert, och Jackline Wahba (2014), »Do high-income or low-income immigrants leave faster?«, *Journal of Development Economics*, 108: 54–68.

Blanchflower, David, och Chris Shadforth (2009), »Fear, unemployment and migration«, *Economic Journal*, 119(535): 136–182.

Blumer, Herbert (1958), »Race prejudice as a sense of group position«, *Pacific Sociological Review*, 1(1): 3–7.

Bollard, Albert, David McKenzie, Melanie Morten och Hillel Rapoport (2011), »Remittances and the brain drain revisited: The microdata show that more educated migrants remit more«, *World Bank Economic Review*, 25(1): 132–156.

Borjas, George (1985), »Assimilation, changes in cohort quality, and the earnings of immigrants«, *Journal of Labor Economics*, 3(4): 463–489.

Borjas, George (1987), »Self-selection and the earnings of immigrants«, *American Economic Review*, 77(4): 531–553.

Borjas, George (1992), »Ethnic capital and intergenerational mobility«, *Quarterly Journal of Economics*, 107(1): 123–150.

Borjas, George (1993), »The intergenerational mobility of immigrants«, *Journal of Labor Economics*, 11(1): 113–135.

Borjas, George (1994), »Long-run convergence of ethnic skill differentials: The children and grandchildren of the great migration«, *Industrial and Labor Relations Review*, 47(4): 553–573.

Borjas, George (1995a), »Assimilation and changes in cohort quality revisited: What happened to immigrant earnings in the 1980s?«, *Journal of Labor Economics*, 13(2): 201–245.

Borjas, George (1995b), »The economic benefits from immigration«, *Journal of Economic Perspectives*, 9(2): 3–22.

Borjas, George (1999), »The economic analysis of immigration«, kapitel 28 i Ashenfelter, Orley, och David Card (red.), *Handbook of Labor Economics, Vol. 3A*, Amsterdam: Elsevier.

Borjas, George (2001), »Does immigration grease the wheels of the labor market?«, *Brookings Papers on Economic Activity*, 32(1): 69–119.

Borjas, George (2016), *We wanted workers: Unraveling the immigration narrative*, New York: W. W. Norton.

Borjas, George (2017), »The wage impact of the *Marielitos*: A reappraisal«, *Industrial and Labor Relations Review*, 70(5): 1077–1110.

Borjas, George, och Bernt Bratsberg (1996), »Who leaves? The outmigration of the foreign-born«, *Review of Economics and Statistics*, 78(1): 165–176.

Brücker, Herbert, Stella Capuano och Abdeslam Marfouk (2013), *Education, gender and international migration: Insights from a panel-dataset 1980–2010*, mimeo.

Card, David (1990), »The impact of the Mariel boatlift on the Miami labor market«, *Industrial and Labor Relations Review*, 43(2): 245–257.

Card, David (2001), »Immigrant inflows, native outflows, and the local labor market impacts of higher immigration«, *Journal of Labor Economics*, 19(1): 22–64.

Card, David, Christian Dustmann och Ian Preston (2012), »Immigration, wages, and compositional amenities«, *Journal of the European Economic Association*, 10(1): 78–119.

Castles, Stephen, och Mark Miller (2003), *The age of migration: International population movements in the modern world*, 3:e utgåvan, London: Palgrave Macmillan.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2018), *Jaarrapport integratie 2018*. Nederländerna. Sammanfattning på engelska på https://www.cbs.

nl/en-gb/news/2018/48/younger-turkish-moroccan-2nd-generation-marrying-later (21 december 2018).

Chiswick, Barry (1978), »The effect of Americanization on the earnings of foreign-born men«, *Journal of Political Economy*, 86(5): 897–921.

Chiswick, Barry, och Timothy Hatton (2003), »International migration and the integration of labor markets«, kapitel 2 i Bordo, Michael, Alan Taylor och Jeffrey Williamson (red.), *Globalization in historical perspective*, Chicago: University of Chicago Press.

Clark, Ximena, Timothy Hatton och Jeffrey Williamson (2007), »Explaining U.S. immigration, 1971–1998«, *Review of Economics and Statistics*, 89(2): 359–373.

Clarke, Andrew, Ana Ferrer och Mikal Skuterud (2016), »A comparative analysis of the labour market performance of university-educated immigrants in Australia, Canada, and the United States: Does policy matter?«, mimeo, National Bureau of Economic Research.

Clemens, Michael (2007), »Do visas kill? Health effects of African health professional emigration«, Working Paper nr 114, Center for Global Development.

Clemens, Michael (2013), »What do we know about skilled migration and development?«, Policy Brief nr 3, Migration Policy Institute.

Clemens, Michael, och Jennifer Hunt (2017), »The labor market effects of refugee waves: Reconciling conflicting results«, Discussion Paper nr 10806, IZA.

Clemens, Michael, och Gunilla Pettersson (2006), »Medical leave: A new database of health professional emigration from Africa«, Working Paper nr 95, Center for Global Development.

Clemens, Michael, och Lant Pritchett (2008), »Income per natural: Measuring development for people rather than places«, *Population and Development Review*, 34(3): 395–434.

Collier, Paul (2013), *Exodus: Immigration and multiculturalism in the 21st century*, London: Allen Lane.

Corak, Miles (2006), »Do poor children become poor adults? Lessons from a cross-country comparison in generational earnings mobility«, s. 143–188 i Creedy, John, och Guyonne Kalb (red.), *Dynamics of Inequality and Poverty*, Bingley: Emerald Group Publishing.

Danmarks Statistik (2018), *Invandrere i Danmark 2018*, Danmarks Statistik.

Dustmann, Christian, Maria Casanova, Michael Fertig, Ian Preston och Christoph M. Schmidt (2003), *The impact of EU enlargement on migration flows*, UK Home Office Online Report 25/03, London: UK Home Office.

Dustmann, Christian, Tommaso Frattini och Caroline Halls (2010), »Assessing the fiscal costs and benefits of A8 migration to the UK«, *Fiscal Studies*, 31(1): 1–41.

Dustmann, Christian, och Joseph-Simon Görlach (2016), »The economics of temporary migrations«, *Journal of Economic Literature*, 54(1): 98–136.

Dustmann, Christian, Uta Schönberg och Jan Stuhler (2016), »The impact of immigration: Why do studies reach such different results?«, *Journal of Economic Perspectives*, 30(4): 31–56.

Dustmann, Christian, Uta Schönberg och Jan Stuhler (2017), »Labor supply shocks, native wages, and the adjustment of local employment«, *Quarterly Journal of Economics*, 132(1): 435–483.

Edin, Per-Anders, Robert LaLonde och Olof Åslund (2000), »Emigration of immigrants and measures of immigrant assimilation: Evidence from Sweden«, *Swedish Economic Policy Review*, 7: 163–204.

Eltis, David (1983), »Free and coerced transatlantic migrations: Some comparisons«, *American Historical Review*, 88(22): 251–280.

Fasani, Francesco, Tommaso Frattini och Luigi Minale (2018), »(The struggle for) refugee integration into the labour market: Evidence from Europe«, Discussion Paper nr 11333, IZA.

Fauri, Francesca (2014), »European migrants after the second world war«, kapitel 6 i Fauri, Francesca (red.), *The history of migration in Europe: Perspectives from economics, politics and sociology*, Abingdon och New York: Routledge.

Gibney, Matthew J. (2004), *The ethics and politics of asylum: Liberal democracy and the response to refugees*, Cambridge: Cambridge University Press.

Gibson, John, och David McKenzie (2011), »Eight questions about brain drain«, *Journal of Economic Perspectives*, 25(3): 107–128.

Gibson, John, och David McKenzie (2012), »The economic consequences of 'brain drain' of the best and brightest: Microeconomic evidence from five countries«, *Economic Journal*, 122(560): 339–375.

Goldin, Ian, Geoffrey Cameron och Meera Balarajan (2011), *Exceptional People: How migration shaped our world and will define our future*, Princeton, NJ: Princeton University Press.

Gould, John (1979), »European inter-continental emigration 1815–1914: Patterns and causes«, *Journal of European Economic History*, 8(3): 593–679.

Grogger, Jeffrey, och Gordon Hanson (2011), »Income maximization and the selection and sorting of international migrants«, *Journal of Development Economics*, 95(1): 42–57.

Hall, Peter A. (2017), »The political sources of social solidarity«, kapitel 8 i Banting, Keith, och Will Kymlicka (red.), *The strains of commitment: The political sources of solidarity in diverse societies*, Oxford: Oxford University Press.

Hamel, Christelle, Doreen Huschek, Nadja Milewski och Helga de Valk (2012), »Union formation and partner choice«, kapitel 7 i Crul, Maurice, Jens Schneider och Frans Lelie (red.), *The European second generation compared: Does the integration context matter?* Amsterdam: Amsterdam University Press.

Hanson, Gordon, Chen Liu och Craig McIntosh (2017), »The rise and fall of U.S. low-skilled immigration«, *Brookings Papers on Economic Activity*, 2017(1): 83–168.

Hanson, Gordon, och Craig McIntosh (2012), »Birth rates and border crossings: Latin American migration to the US, Canada, Spain and the UK«, *Economic Journal*, 122(561): 707–726.

Hanson, Gordon, och Craig McIntosh (2016), »Is the Mediterranean the new Rio Grande? US and EU immigration pressures in the long run«, *Journal of Economic Perspectives*, 30(4): 57–81.

Hatton, Timothy J. (2015), »United States immigration policy: The 1965 Act and its consequences«, *Scandinavian Journal of Economics*, 117(2): 347–368.

Hatton, Timothy J. (2016), »Immigration, public opinion and the recession in Europe«, *Economic Policy*, 31(86): 205–246.

Hatton, Timothy J. och Jeffrey G. Williamson (1998), *The age of mass migration: Causes and economic impact*, Oxford: Oxford University Press.

Hatton, Timothy J. och Jeffrey G. Williamson (2005), *Global migration and the world economy: Two centuries of policy and performance*, Cambridge, MA: MIT Press.

Hunt, Jennifer (1992), »The impact of the 1962 repatriates from Algeria on the French labor market«, *Industrial and Labor Relations Review*, 45(3): 556–572.

Hällsten, Martin, Ryszard Szulkin och Jerzy Sarnecki (2013), »Crime as a price of inequality? The gap in registered crime between childhood immigrants, children of immigrants and children of native Swedes«, *British Journal of Criminology*, 53(3): 456–481.

Inglehart, Ronald (1971), »The silent revolution in Europe: Intergenerational change in post-industrial societies«, *American Political Science Review*, 65(4): 991–1017.

Inglehart, Ronald, och Christian Welzel (2005), *Modernization, cultural change, and democracy: The human development sequence*, Cambridge: Cambridge University Press.

International Monetary Fund (2009), *Balance of payments and international investment position manual, Sixth Edition (BPM6)*.

Jasso, Guillermina, Douglas Massey, Mark Rosenzweig och James Smith (2000), »The New Immigrant Survey Pilot (NIS-P): Overview and new findings about U.S. legal immigrants at admission«, *Demography*, 37(1): 127–138.

Jungar, Ann-Cathrine (2015), »Högerpopulistiska partier och EU-politikens inriktning«, s. 51–87 i Bernitz, Ulf, Lars Oxelheim och Thomas Persson (red.), *Välfärdsgapet – EU:s sociala utmaning. Europaperspektiv 2015*, Stockholm: Santérus Förlag.

Kahanec, Martin (2013), »Labor mobility in an enlarged European Union«, kapitel 7 i Constant, Amelie F. och Klaus F. Zimmermann (red.), *International handbook on the economics of migration*, Cheltenham: Edward Elgar.

Kahanec, Martin, och Klaus F. Zimmermann (red.) (2010), *EU labor markets after post-enlargement migration*, Berlin och Heidelberg: Springer.

Kanazawa, Mark (2005), »Immigration, exclusion, and taxation: Anti-Chinese legislation in gold rush California«, *Journal of Economic History*, 65(3): 779–805.

Kerr, Sari Pekkala, William Kerr, Çağlar Özden och Christopher Parsons (2017), »High-skilled migration and agglomeration«, *Annual Review of Economics*, 9: 201–234.

Kovacheva, Vesela, och Dita Vogel (2009), »The size of the irregular foreign resident population in the European Union in 2002, 2005, and 2008: Aggregated estimates«, Working Paper nr 4/2009, Database on Irregular Migration, Hamburg Institute of International Economics.

Krogstad, Jens Manuel, Jeffrey S. Passel och D'Vera Cohn (2017), »5 facts about illegal immigration in the U.S.«, Pew Research Center.

McGregor, Russell (2016), *Environment, race, and nationhood in Australia: Revisiting the empty North*, New York: Palgrave Macmillan.

McKenzie, David, John Gibson och Steven Stillman (2010), »How important is selection? Experimental vs. non-experimental measures of the income gains from migration«, *Journal of the European Economic Association*, 8(4): 913–945.

Miller, David (1995), *On nationality*, Oxford: Clarendon Press.

Miller, David (2017), »Solidarity and its sources«, kapitel 2 i Banting, Keith, och Will Kymlicka (red.), *The strains of commitment: The political sources of solidarity in diverse societies*, Oxford: Oxford University Press.

Munshi, Kaivan (2003), »Networks in the modern economy: Mexican migrants in the U.S. labor market«, *Quarterly Journal of Economics*, 118(2): 549–599.

National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2017), *The economic and fiscal consequences of immigration*, Washington, DC: The National Academies Press.

Olzak, Susan (1983), »Contemporary ethnic mobilization«, *Annual Review of Sociology*, 9: 355–374.

Pedersen, Peder, Mariola Pytlikova och Nina Smith (2008), »Selection and network effects – Migration flows into OECD countries 1990–2000«, *European Economic Review*, 52(7): 1160–1186.

Peri, Giovanni, och Vasil Yasenov (2019), »The labor market effects of a refugee wave: Synthetic control meets the Mariel Boatlift«, *Journal of Human Resources,* 54(2): 267–309.

Pinotti, Paolo (2016), »Immigrants and crime«, kapitel i Fasani, Francesco (red.), *Refugees and economic migrants: Facts, policies and challenges*, CEPR Press.

Preston, Ian (2014), »The effect of immigration on public finances«, *Economic Journal*, 124(580): F569–F592.

Price, Charles (1981), »Immigration policies and refugees in Australia«, *International Migration Review*, 15(1–2): 99–108.

Pripp, Oscar (2001), *Företagande i minoritet: om etnicitet, strategier och resurser bland assyrier och syrianer i Södertälje*, Tumba: Mångkulturellt Centrum.

Quillian, Lincoln (1995), »Prejudice as a response to perceived group threat: Population composition and anti-immigrant and racial prejudice in Europe«, *American Sociological Review*, 60(4): 586–611.

Rothstein, Bo (2017), »Solidarity, diversity, and the quality of government«, kapitel 11 i Banting, Keith, och Will Kymlicka (red.), *The strains of commitment: The political sources of solidarity in diverse societies*, Oxford: Oxford University Press.

Rothstein, Bo, och Eric Uslaner (2005), »All for all: Equality, corruption, and social trust«, *World Politics*, 58(1): 41–72.

Rowthorn, Robert (2008), »The fiscal impact of immigration on the advanced economies«, *Oxford Review of Economic Policy*, 24(3): 560–580.

Ruggles, Steven, Katie Genadek, Ronald Goeken, Josiah Grover och Matthew Sobek (2015), »*Integrated Public Use Microdata Series: Version 6.0 (dataset)*«, University of Minnesota.

Ruist, Joakim (2014a), »Free immigration and welfare access: The Swedish experience«, *Fiscal Studies*, 35(1): 19–39.

Ruist, Joakim (2014b), »How the macroeconomic context impacts on attitudes to immigration: Evidence from parallel time series«, Discussion Paper nr 1421, Centre for Research and Analysis of Migration (CREAM).

Ruist, Joakim (2015), »Välfärdsgapet och den fria rörligheten«, s. 89–110 i Bernitz, Ulf, Lars Oxelheim och Thomas Persson (red.), *Välfärdsgapet*

– *EU:s sociala utmaning. Europaperspektiv 2015*, Stockholm: Santérus Förlag.

Ruist, Joakim (2016), »How the macroeconomic context impacts on attitudes to immigration: Evidence from within-country variation«, *Social Science Research*, 60: 125–134.

Ruist, Joakim (2017a), »Outmigration and income assimilation during the first post-EU-enlargement migrants' first decade in Sweden«, Working Papers in Economics nr 696, Institutionen för nationalekonomi med statistik, Göteborgs universitet.

Ruist, Joakim (2017b), »Long live the American Dream: Self-selection and inequality-persistence among American immigrants«, Discussion Paper nr 1714, Centre for Research and Analysis of Migration (CREAM).

Ruist, Joakim (2018), *Tid för integration – en ESO-rapport om flyktingars bakgrund och arbetsmarknadsetablering*, Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2018:3, Stockholm: Regeringskansliet, Finansdepartementet.

Schwartz, Ada (1973), »Interpreting the effect of distance on migration«, *Journal of Political Economy*, 81(5): 1153–1169.

Sjaastad, Larry (1962), »The costs and returns of human migration«, *Journal of Political Economy*, 70(5, part 2): 80–93.

Solon, Gary (2014), »Theoretical models of inequality transmission across multiple generations«, *Research in Social Stratification and Mobility*, 35: 13–18.

Stichnoth, Holger, och Karine Van der Straeten (2013), »Ethnic diversity, public spending, and individual support for the welfare state: A review of the empirical literature«, *Journal of Economic Surveys*, 27(2): 364–389.

Storesletten, Kjetil (2000), »Sustaining fiscal policy through immigration«, *Journal of Political Economy*, 108(2): 300–323.

UNHCR (2000), *The state of the world's refugees 2000: Fifty years of humanitarian action*.

U.S. Department of Homeland Security (2016), *Yearbook of immigration statistics: 2015*. Washington, D.C.: U.S. Department of Homeland Security, Office of Immigration Statistics.

Van der Meer, Tom, och Jochem Tolsma (2014), »Ethnic diversity and its effects on social cohesion«, *Annual Review of Sociology*, 40: 459–478.

Waters, Mary C. och Tomás R. Jiménez (2015), »Assessing immigrant assimilation: New empirical and theoretical challenges«, *Annual Review of Sociology*, 31: 105–125.

Yang, Dean (2008), »International migration, remittances and household investment: Evidence from Philippine migrants' exchange rate shocks«, *Economic Journal*, 118(528): 591–630.

Yang, Dean (2011), »Migrant remittances«, *Journal of Economic Perspectives*, 25(3): 129–152.

Yang, Dean, och HwaJung Choi (2007), »Are remittances insurance? Evidence from rainfall shocks in the Philippines«, *World Bank Economic Review*, 21(2): 219–248.

Zimmermann, Andreas, Jonas Dörschner och Felix Machts (red.) (2011), *The 1951 Convention Relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol: A commentary*, Oxford: Oxford University Press.

MIGRATIONEN HAR kommit att bli en av samtidens mest omdiskuterade politiska frågor. Men vad vet vi egentligen om migrationens orsaker och konsekvenser? Joakim Ruist, migrationsforskare vid Göteborgs universitet, ger här sin bild av det viktigaste som finns att veta om migrationen från mestadels fattigare delar av världen till den rikare västvärlden.

Boken inleds med en översikt av migration genom historien. Med fokus på de senaste femtio åren tar den bland annat upp vilka motiv som driver migranterna och hur det går ekonomiskt för dem i mottagarländerna. Den beskriver också vad man inom forskningen vet mer om och vad man vet mindre om när det gäller de ekonomiska och sociala konsekvenserna för de samhällen som tar emot migranterna. Avslutningsvis förs en diskussion om vilka möjligheter man i västvärlden har att öka kontrollen över migrationen.

SNS FÖRLAG

ISBN 978-91-88637-15-4

9 789188 637154